
LIBRARY
JUN 13 1968
UNIVERSITY of TORONTO

SEBRANÉ SPISY

JOS. KAJ. TYLA.

Díl druhý.

KUSY MÉHO SRDCE.

V PRAZE.
Nakladatel: J. L. Kober.
1857.

KUSY MÉHO SRDCE.

Povídky, novely, obrazy, nástiny a arabesky

od

JOS. KAJ. TYLA.

Díl II.

V PRAZE.

Nakladatel: J. L. Kober.

1857.

Tisk Jarosl. Pospíšila.

Starý Tomáš.

Arabeska.

(Psáno roku 1833.)

Kdo se chce pustit pěšinkami z Častína do Polabic, musí přes Černý potok. Půl druhé hodiny od Polabic, v rozlehlém oudolí, žene se trhavý jeho proud mezi příkrými skaliskami. Zde rozráží své vlny šumným hlukem o kamenné stěny a z těsného lože pospíchá do trávnatých lučin, odkud se posléz k řečené vesnici uhýbá.

Pro pohodlí pěších položili přes Černý potok širokou, do čtverhrana otesanou dubovou kládu, po stranách přibili několik silných kmenů, a tak tu povstala prostá lávka s pevným zábradlím, přichozího nesouc asi deset kroků nad skalní prohlubinou a vlnícím-se v ní potokem.

Lonského roku, na začátku měsíce června, stály polední dobou u této lávky dvě osoby, po pravé straně mladík, po levé stařec.

Na jinochu nebylo nic zvláštního, nežli co na stu jiných mladíků městských vídáme, když někdy na venkov zabloudí. Postava tak asi přímá, že se křivou nazvati nemohla, na těle široká

halena z barevného plátna, jakouž od některých časů pěší pocestní s prospěchem sobě oblibují, sukovitou hůl v ruce a malý vak na ramenou — to byly nejhlavnejší částky jeho zevnějška.

Půvabněji bylo podívati se na starce. Byl malého zrůstu. Šedesátileté oudy měl ukryté šosatým, hnědým kabátem s velikými knoflíky, žlutou, květovanou vestou a modrými, krátkými nohavicemi s ocelovýma přeskama. Pod kolenama až nad lejtka leskly se mu bílé punčochy, ostatek nohou vězel ve volné botě se žlutým okrajem. Hlava starcova byla sice méně obraz vážné důstojnosti, za to mohla však malíři za vzor laskavosti posloužiti. Větýrek zahrával na ní s dlouhými, stříbrnými vlasy a schlazoval pot s vysokého, vráskovitého čela, pod nímžto, čili vlastně pod hustým obočím, dvě černé oči hořely. Jiskrnatost jejich srovnávala se dobře se zdravými, začervenalými ještě tvářemi, zvláště an mu je bylo denní parno barvou zdravého jinocha polilo. Cestou však přece umdlévající tělo podpíral pravicí o pěknou rákosku s kostěným držátkem, v levici nesl dosti veliký, z vlněného, strakatého šátku uvázaný ranec.

Mladý člověk byl jsem já; stařec....

Náklonnost i zaměstnání moje poskytují mi času, že se mohu každého roku do krajů českých pustit, a tam dle skrovné možnosti poznat lidu našeho mravy, počínání a potřeby.

Ačkoliv se mi snad již nikdy tak pěkná příležitost nenaskytne, učiniti chválu o cestování a užitku z něho vůbec: nehodlám tu přece podlé řečnického navedení slova šířiti.

Slýchali a čítali jsme o tom všickni, mladí a staří, a vědomost, že mnoho krásného i pravdivého již o té věci řečeno, přibývá v naší paměti. Co bych tu leda učiniti mohl — je prosba: „Cestuj, kdokoli můžeš — a byť to jen mezi mezníky naší vlasti bylo! Prohledávání krajin, národu, jeho způsobů a působení, poznání lidských řádů, jich žádostí, cností a vad, pohlížení na rozmanitost, krásu nebo pustotu krajin zbohacuje vědomosti, bystří rozum, oživuje obraznost a posiluje ducha i tělo. A kdybysi z toho i nic nezachoval, čeho bys jako zlatého pokladu na budoucí dráze života svého použil: zde onde vejdeš přece v známost s osobami, na nežto upamatovati se i v pozdních letech mnohou dobu líbezně ti osladí.“

Takž i já hodlám tuto několik výjevů z poslední své cesty zobraziti, kteréž mi dlouhý čas v srdci a paměti živě přebývati budou. Nemohuť při tom arci čtenářům podati bajku o zaklené kněžně

aneb o hrdinském potýkání mladého rytíře s divokou saní: což je nám ale do světa básnického? což do reků smyšlených? My jsme živi ve světě skutečném, obcujeme s lidmi pozemskými, nám podobnými: ty tedy poznejme. I budeť tedy méně podivnosti při mém vypravování, tím víc ale pravdy, a ta bohdejž! aby se jen desátému poněkud zalíbila — jen aby desátý poznal oumysl můj! —

Častín je hezké, lidnaté městečko. Správná dlažba, čisté ulice, ouhledné domy, veřejný pořádek, všecko by mohlo mnohému městečku po českých krajích za příklad sloužiti. Bylo as deset hodin z rána, když jsem do něho dorazil. Oprášiv boty a kabát, pospíšil jsem do radní světnice, kdežto jsem bývalého spolužáka, radního Procházku, nalezti doufal.

Světnice byla sice plná lidí, mezi nimi nebylo však mého radního. Drželi zde veřejný prodaj na movitý nábytek po nebožtíkovi purkmistrovi, a právě provolávali pozůstalé po něm knihy. Nedivil jsem se, vida tu na ně malý počet kupců; tím větší bylo však mé podivení, an jsem mezi zaprášenými pozůstatky po práchnivějícím nebožtíkovi knihy *české* zpozoroval.

„Letopisové Trojanští!“ oznamoval provolavač. „Za dvacet krejcarů.“

Název oblíbeného mi a v mládí častěji čítaného spisu povzbudil mou zvědavost, i žádal jsem, abych si mohl knihu prohlídnout. Bylo to k úžasu mému nejstarší vydání.

Pohledem na starožitnou knihu českou vzbuzují se ve mně sladké i hořké pocity. Mámť ji vždy za smutného svědka věků blaženějších. Písmena, zdá mi se, mluvějí hlasem srdečnějším, nežli jakový za času našeho slyšeti bývá. Každý prášek na ní podobá se drahým pozůstatkům minulosti šťastnější! — Kdož ji asi čítal, kdož poslouchal? Byla-li ve sboru bohatýrském — byla-li v besedě mudrců — byla-li na stole měšťanů? — Zde i onde zajisté častěji nežli za dnů našich!

Ty a těm podobné myšlénky střídaly se ve mně při prohlížení „Letopisů Trojanských“. Licitace mezi tím kulhala zdlouhavým krokem dále, až mě náhle provolavačovo: „Dva rýnské po druhé — žádný víc?“ z mého rozjímání vytrhlo.

„... a pět českých!“ doložím na to skoro nevědomě, neboť mi bylo právě tak, jako by se chtěla ruka moje s prastarou knihou přetěžce loučiti. Na to se ohlídnu zvědavě po kupci, jenž byl cenu staročeského spisu z dvacíti až na sto a dvacet krejcarů odhodlaně popohnal. Byltě to muž letitý, dle šatstva řádu nevysokého, i jinak nepatrný mezi četným zástupem; vy-

jímaje leda to, že se oči jeho s nadobyčejnou žádostivostí po „Letopisech“ točily, které jsem až dosaváde v rukou držel. Jako by se byl truchlivé zprávy ulekl, trhnul sebou šedivec, an jsem na podání jeho ještě patnácte krejcarů přirazil.

„Dva zlaté a šest grošů!“ vypustil s hlubokým pozdechem z třesoucích-se skoro rtů. V teskném očekávání zůstala mu ústa pootevřena. I viděl jsem, že mu na kníze mnoho záleží, a jelikož se k tomu nepodobal, že by ji toliko na zisk kupoval — bylo mi to milé; viděl jsem také, že není zámožný a že přece po kníze dychtí — a to mi bylo ještě milejší. Zamlčel jsem se tedy, a jak mile provolavač své „ponejprv, po druhé a po třetí“ ukončil, podal jsem stařečkovi vítanou koupi.

Rád bych se byl s ním seznámil. Leželať tu však ještě hromada jiných kněh, po kterých také dychtivě očima střílel — i musel jsem tedy až na konec počkati. Tu mě ale chopil někdo za ruku. Já se ohlídnul, a předemnou stál Častínský lékař, jenž mne byl jednou s přítelem v Praze navštívil. I nastalo ovšem z obou stran vítání, pak následovalo moje poptávání po Procházkovi — jeho zpráva, že přítel k ouřadu hospodářskému přešel, že je v Polabicích vrchním, že je šťasten a že se dnes — žení.

Jednou ranou mnoho! Divil jsem se, smál, opět přeptával, opět smál — konečně pak si umínil, že přítele ještě dnes překvapím. Polabice byly jenom asi tři hodiny vzdáleny, já neunaven, u přítele veselka, spanilá nevěsta, bezpochyby také spanilá družička — i poděkoval jsem se vlídnému lékaři za dobrou novinu, poděkoval za jeho pozvání, a lehkým krokem uháněl jsem z Častína.

Blaženější vy, kterýchžto život ubíhá jako skrovný potůček bez hrkotu a bez hluku! Kapka plyne za kapkou, vlnka valí se za vlnou, tiše, pokojně, beze žádosti přelamovati úzké břehy, rozháněti proud svůj po kraji, anebo šuměti jako americký vodopád. Blaženější vy — jakž vás již tisícerá ústa básníkův nazvala — blaženější, dokud vás přirovnati nemusím k cestě z Častína do Polabic!

Do všech světa úhlů k nepřehlednutí rozprostřená, vší rozmanitosti prostá planina, na planině sporá travička, tvrdé kamenisko — nad planinou polední slunce se žhavými paprsky; kolem ticho, jako u velikánském chrámu, kdežto se služba nekoná! Raději do pustých lesů mezi visuté skaliny a dravou zvěř — anebo do skvostných paláců, radostné besídky, mezi lidský, veselý sbor! — Protivná, holá planina!

Silnými kroky jsem uháněl. Šťastně dorazil jsem k Černému potoku; lávka mě převedla na druhý břeh. — Okolí počíná se v oděvu strakatějším prostírati; tu se však sbíhá trojí cesta, aniž umí která pověděti: „Touto jdi na svatbu!“

Vůkol ani živé duše, leda — věru! tamto na obzoru Častinském se míhá černý puntík; blíží se, zrůstá — je to člověk, je to stařeček, mně známý od ranní licitace. V uzlíku nese bezpochyby Letopisy Trojanské a několik jiných trudně nakoupených kněh. Teď přišel k lávce, zastavil kroky a nepokojně na mne hledí. Já stojím na druhém konci lávky a hledím na něj také. Takto stojíme hodnou chvíli; on upřeným okem na mne, já neodvráceným zrakem na něj. Než jakkoliv se mi němá tato hra očí našich na počátku směšnou býti viděla, posléze mi přece obtížnou býti počala; zpomněl jsem si na chřestejše a na přirozenou jeho moc, kterouž ubohá zvířata jedním pohledem přimrazuje.

„Jen dále!“ zvolal jsem tedy znenáhla, traplivé toto zastavení a mlčení přetrhnouti chtěje. „Jen dále, příteli!“

„Hni se sám z místa, dravče!“ zvolal příchozí na levém břehu. „Příhodnou sice brlohu vyhledal jsi sobě, z nížto bysi bezpečně padnouti mohl na nevinnou obět drápem hladovým; Bůh

mne ale suď! dříve pochovám poklady své do hlubokého potoka, než abych si je tebou vzíti dal!“

Mezi tou řečí, jelikož mu slova za slovem líbě splývala, pozbyl vší rozpačitosti; tváře, poledním parnem již bez toho rozehřáté, se mu ještě více rozpálily. Pravici s kovanou holí napřáhl jako na obranu proti mně, levici s drahým uzlíkem strčil jako na ochranu za záda. Já pak bych se byl zapřisáhnul, že se po čtrnácte dlouhých dní na žádnou dívku nepodívám — a to je na pětadvacetiletého mládence zajisté dost veliká obět! — kdybych se byl mohl na okamžik do zrcadla podívat.

„Nešťastná čarodějnice!“ vzdychnul jsem si, „která jsi mne v hnusného loupežníka proměnila, anebo milovníkovi českých spisů v hořejších hodinách kolečka pomátla!“

Či byl snad stařeček v krátkých nohavicích veselý ferina? — I dal jsem se tedy hlasitě do smíchu, a přiznal se, že se mu žert se mnou dobře povedl. Pak jsem ho ubezpečil, že ani potok ani já pokladů jeho žádostivi nejsme, jen aby je bez bázně na sucho přenesl.

„Odstup, satanáši!“ ozval se však stařec na mé pozvání s pronikavým křikem. „Zmiz, vábivá obludo! Známť já tvůj lichotivý hlas. —

Kdo jste, pane?“ doložil ještě rázněji. „Kdo jste a co chcete? Mně není ouzko před vámi!“

„Také bych se vám tuze nepoděkoval, příteli, kdyby opravdu ze mne bázeň na vás přicházela,“ odpověděl jsem, pocítě sám jakési tesklivé tušení, že mám před sebou člověka, kterýž, co Bůh nedal, v apatice nekoupil. — „Dle jazyka jsem váš krajan a protož i také přítel. A nejsem-li na omylu, tedy jsme se dnes již viděli?“

„Ba bohužel! že viděli. Právě to vidění zplodilo ve vás hřích, a hřích tento hledá nyní, kdeby se uhnízdil. Rád byste Trojanské letopisy — není-li pravda?“

„I blázna bych rád — ne-li letopisy!“ odsekl jsem poněkud již mrzutě. „Tázati se vás chci, kady cesta do Polabic vede.“

„Do Polabic?“ zvolal podivný stařec s prudkým výrazem a v rozhorlení svém popoběhl až do prostřed lávky. — „Co hledáte v Polabicích?“

„Milejší by mně bylo, kdybyste mne odpovědí poctil a zbytečnými otázkami nezdržoval!“ odpověděl jsem hlasem trochu zpurným, neboť se mi zdálo, že tu vážnými slovy již nic nezmohu, a mrzuto mi bylo, darmo se zdržovat.

„Viděl jsem vás,“ mluvím tedy dále, „dnes ráno při veřejném prodaji českých kněh, a měl

jsem radost z vaší vroucnosti, kterouž jste po nich bažiti se zdál. I přál jsem sobě, seznámiti se s mužem tak chvalitebného smýšlení; avšak se to děje nyní tak odporným způsobem, že vám déle na překážku nebudu. Pro lásku vaši k letopisům Trojanským vás toliko prosím, povězte mi, kudy cesta do Polabic vede?"

Mluvil jsem, co mi chvíle na jazyk přinesla. Podobalo se však, že jsem řečí svou dobře učinil. Starcova prudkost ochabovala, ohnivé zraky zhasínaly. Všechen jeho pohled projevil mírnou vážnost, na kterouž jsem hleděl s nemalým pohnutím, an se mi zároveň myšlénka vtírala, že v té ctihodné schránce pomatený duch bydlí.

I stáli jsme tak opět za nějakou chvíli, ani slova nemluvíce. Posléze ale pozdvihl majetník Trojanských letopisů volně svou hůl a na prostřední mezi třemi cestami okázav, doložil tichým hlasem: „Tamto!"

Na to přišly moje díky a k nahrazení promeškaného času kvapné kroky. Brzo však zaslechl jsem na sebe volati. I zastavil jsem se. Byl to stařec, kterýž mne i brzce dohonil a za ruku pojal.

„Příteli!" promluvil, a hlas jeho zněl dojemnou mírností, nepodobaje se ani dost málo k onomu, kterýmž mě byl před chvílí odbýval. „Pří-

telínku, nechtějte se na starého muže horšiti. Bujné jinošství uráží se arci častěji na obyčejích věku sešlého; za to ale má také větší sílu, že může odporné časem slabosti starců přívětivě snášeti.“

„Odpusťte, pakli se v slovech mých nějaká nesnášelivost jevila,“ řekl jsem na to s takovou upřímností, jakovou jsem ve starcových slovech pozoroval. „Celá neshoda povstala mezi náma, tuším, jen z omylu.“

„Avšak právě ten omyl, to nedorozumění, ta neshoda měla svůj prvopočátek v mé slabosti. — Hodláte opravdu do Polabic?“

„Chci tam přítele navštívit.“

„Bude-li vám vhod — půjdeme touž cestou asi půl hodinky pospolu.“

Já ovšem radostně přisvědčil. Kráčeli jsme tedy podlé sebe — opět ale na chvílku mlčíce. Zpytujícím okem pohlížel jsem zatím na svého soudruha. On to zpozoroval, usmál se a zastaviv na okamžení kroky, jal se takto mluviti:

„Není-li pravda, že vám to dělá vrtochy, an tovaryše svého nyní pokojně kráčeti vidíte, ačkoli se byl před krátkou dobou jedovatě na vás osopil?“

„Přiznati se muším — že —“

„Že je vám to temné jako staroegyptská abeceda — s dovolením vaší učenosti!“ přejal

mi šedivec s veselou tváří další slova. „Ale objasním vám to. — Nemáte anebo neznáte nic, v čem byste obzvláštního zalíbení nalezal? V čem byste se nejraději kochal? Při čem by celé vaše srdce bylo? I máte dozajista! Od čackého jinocha nemohu se jiného nadíti. Život bez náruživosti jest smutný žalář, kde se u věčném střídání denní soumrak s čirou tmou potkává. Takový však ani starci nepřeji, tím méně jinochovi. Nuže, na jakém tedy koníčku jezdíváte?“

„Dobře-li jsem vám rozuměl — tedy miluji hudbu nade vše krásné umění a chytání ptáků nade všecko veselí.“

„Ahá, vidíte, že jste mi na vějičky sedl! — Tedy hudbu? tu dceru s nebes poslanou? tu říši nejmocnějších kouzlů? Ach, kdož pak by u té nehledal útěchy v starostech, soucitu v radosti, odlehčení v zármutku a povbuzení k veselí! — Ale chytání ptáků? Hm, skoro bych to nazval spíše ukrutným, nežli kratochvilným; bojím se však, že bych musel s vašemi důvody krušně bojovati, a protož se raději na milost podávám. Vždyť pak máme i jiných, podobných zaměstnání, jakož je lovení ryb, hledání brouků, snášení ptačích vajíček a t. d. A opominouce milovníků malby, sadů a jiných krásných i užitečných věcí — nejsou-liž lidé, kterým se ve

psech a koních tak zalíbilo, že se hříchů dopouštějí, kdykoliv se těmto hovadům dost nepatrné příkoří učiní? Lidská náruživost je rozmazlené, choulostivé děcko; prstem se ho dotkni, a počne křičet, jakobys je na vidličky bral. Či myslíte, že ne?“

„Zajisté,“ odpověděl jsem, převážně přitom hlavou pokynuv, jako bych chtěl jakousi hlubokou učenost v to prosté slovíčko vnutkati. Viděltť jsem pln úžasu, že se mi událo s člověkem neprostého rozumu, anebo aspoň podivných zásad jednati, a protož jsem usiloval i jiskru vlastního vtipu roznítit.

„Zajisté,“ odpověděl jsem; „a příklady toho máme netoliko ve světě skutečném, alebrž i v znamenitých spisovatelích, jimžto se duši lidskou trefně zobraziti zdařilo.“

„Dobře máte,“ posvědčil radostně stařec. „Kdyby nebylo hříšné v člověku náruživosti, jakž pak by byla mohla n. p. Šnaidrova píseň: „Jan za chrta dán“ povstati? — Než ale nechtějme se déle obírati s hříchy; jsou též ryzé, očistěné čili posvěcené vášně v prsou lidských. I já miluji dvě věci nade všecko na světě; mohl bych skoro říci, že každá krůpěje v žilách mých pro ně proudí.“

„Nesměl bych se zeptat, jaké to věci jsou?“

„Proč ne?“ — toť není žádné tajemství. Ty věci jsou — české knihy a moje Mařenka!“

Ačkoliv snad mnohému poslední starcova slova poněkud směšně zavznějí; mne při nich přece jakési sladkobolestné pohnutí pojalo. O horlivosti jeho ku knihám byl jsem se již přesvědčil; byla-li láska jeho k manželce — neboť tou jsem i hned *Mařenku* býti soudil — byla-li podobné vroucnosti, tedy jsem měl dvojí příčinu stařečka sobě vážiti.

„Nedivte se tedy, že mne před vámi strach pojal, an jsem se domýšlel, že stejnou horoucností po Letopisech bažíte!“ mluvil starý milovník českých kněh dále. „Neznámť sladší lahůdky, nežli je čtení našich spisů; neznámť dražšího nábytku, leda kdy českou knihu koupím. A ta lahůdka a ten nábytek nabudou tím větší ceny, an je sdíleti mohu s Mařenkou.“

„Vaše slova znějí tak opravdově, že bych si to za provinění pokládal, kdybych jim úplně nevěřil. Nic však méně mi přece dovolíte podotknouti, že ve stáří vašem i tělu pohověti a polehčiti třeba; myslím, že —“

„Vím, co myslíte. Domníváte se, že na vetché tělo zapomínám, když ducha napájím? Aj, aj, panáčku! jakýž pak jste to znatel lidských přirozeností? Může-liž býti člověk lepšího

zdraví, může-liž mu lépe k duhu jíti, nežli když veselou, spokojenou mysl má? Tu ale mám vždycky, jak mile se české knihy dopídím. Rychle s ní ke stolu, nebo při pohodlném čase do zahrady, do pole. Především název knihy a jmeno spisovatele. Je-li kniha vědecká, je-li poučná nebo zábavná, po každé musí člověk s jinou chutí dáti se do čtení. Je-li jmeno staré, těšíme se, že Bůh zasloužilým pracovníkům na roli vlasteneckém ještě sílu dává; je-li nové, děkujeme, že své vyvolené rozmnožil. Na to přijde předmluva. O, přítelínku, to je moje rozkoš, ta se nesmí přeskočit! Toliko skrze ni je možno propraviti se do ducha spisovatelova. Předmluvu mám za soukromný list spisovatele k čtenářům, a list máme i z pouhé zdvořilosti přečísti. Pak se teprva, stránku po stránce, potápím v hluboký důl učenosti, nebo se procházím po lukách básnivého světa. A myslíte, že se při tom hůře mám, nežli ti, kteří drahý čas daremnou hrou nebo obžerstvím promrhávají? Česká kniha je moje sklenice, můj karban, moje rozprávka. Pohlížením na české nové knihy nabývám přesvědčení o pokroku národní naší vzdělanosti — a to napájí mou hrdost; kupováním kněh českých napomáhám dle možnosti prospěchu milé vlasti — a tu jest mi, jakobych stařec ještě matku měl, jížto se vděčně

prokazuji; čta knihy české rozmlouvám jako s výtečnými muži — a při tom se rozumu nikdy nestýská.“

„Spravedlivé nebe!“ zvolal jsem radostně překvapen a starcovými slovy zanícen. „Proč jich více, proč jich na sta, na tisíce nenacházím mezi milliony Čechů, kteří by takto smýšleli! Než ale pro Bůh! jak pak můžete blaženosti své hověti, an se mi — odpusťte nevhodnému snad soudu — tuze možným býti nezdáte? Milovník kněh má býti bohatý, chce-li svému zalíbení zadost učiniti.“

„Bohatý? Možno, že nesoudíte křivě. A přece, milý pane — kdož není na světě bohatý? — Uspořádej potřeby dle přijmů svých, a budeš slouti bohatým, nechť přitom o holi žebrácké chodíš, anebo drahým šarlatem se přikrýváš. Já nemám ničeho nazbyt — to je pravda, a do Častína byl bych rád jel; myslíte však, že bych byl mohl tento uzel kněh nakoupiti, kdybych se nebyl pěšky na cestu vydal? Líbo-li vám, zajděte ke mně do Květolib, uvidíte, seč chudý býti může.“

„Dovolíte-li, zastavím se, až půjdu nazpátky.“

„Prosím o to. Zeptejte se jenom na starého Tomáše.“

V Polabicích, na skvostném, knížecím zámku bylo plno radostného hluku. Vrchní Procházka slavil veselou svatbu. Kamkoli se ucho naklonilo, rozléhal se šumný hovor a smích; kamkoli se oči zatočily, potkaly sbor hostů a služebníků. Byloť zde zajisté pozváno lidí na čtyry míle z okolí.

Když jsem se ptal vrátného na ženicha, sezváněli právě ke stolu. Byly as dvě hodiny.

Pan vrchní byl mysli přeutěšené — a jakého divu? — vždyť měl bohatou, cnostnou a spanilou nevěstu ode dneška nazývati svou! — Mně běžel s rozpjatou náručí naproti.

„Jediný tys nám ještě scházel k plesu dnešnímu!“ pravil srdečně.

Nevěsta mě přivítala milostným úsměvem.

Při stole mě posadili vedlé družičky, a takž se začalo podobati, že se moji snové z Častína skutečně vyplnějí. Než ale — bez ujmy neviditelných cností jejích budiž to řečeno — družička nebyla spanilejší, nežli bohatkyně, kteráž sobě za velmi důležitou příčinou tváře neprohledným závojem zastírá. Hovořil jsem s ní, poněvadž toho zdvořilost a způsobilost požadovaly; jelikož mi ale srdce při tom tak tiché zůstalo, jako necitelná skalina při kvílení zamilovaných pastýřů, tedy jsem ji slovy div nezasypal. Málem byl bych

ale štědrotu svou oželel. Oči její počaly se točiti po mých s takovým mžouráním, jako moje po přechutných paštikách, líbě zapáchající zvěřině, lahodné drůbeži a rozpalující Mělničině, které se před námi ouprkem po stole honily.

Buďto ale že mě dobrý duch strážce všeho dalšího pokušení ostříhati chtěl, anebo že mi třetí sklenice Mělnického zrak objasnila: najednou pozoruji, že mi po pravici dívka sedí, kteréž bych — i sama nevěsta mé pravdomluvnosti odpustí, pakli se jí tyto řádky do ruky dostanou — kteréž bych byl mezi všemi korunu spanilosti přisoudil. Tváře její byly třešňový květ, oči dvě pomněnky, vlasy zlatolesklé hedbáví, bělost krku labuťova peruť — a tváře a oči a vlasy a krk a celá bytost plna vnady, ježto nás popouzí, abychme jí do náručí klesli, avšak i plna nadpozemské čistoty, kteráž nás přinucuje, abychme před ní ve prach poklekli.

Zapomínal jsem na sousedku družičku, i na libochutné koláčky, do nichžto mě ženich mermomocí pobízel.

U knížecího zámku byla veliká, rozkošná zahrada; v zahradě stálo pěkné letní stavení, a ve stavení nacházela se ozdobná, prostranná tančírna. Zde a v zahradě veselila se po jídle

veškerá svatební společnost. Mysl všechněch byla roznícena blahem hospodářovým. Hráli, dováděli, tančili, chechtali se, hovořili; jinoši, dívky, starcové, babičky — všickni pospolu. Duše všeho veselí byla však sousedka moje po levici. Ona vymýšlela hry; rozmar její oživoval společný smích; vtipem jejím dařila se rozmluva paniček; tanec její vábil k poskoku veselé mladíky.

Možnoť, že se někdo vroucnosti mé v popisování dívky zasměje, že ji bude následkem rozpalující Mělničiny nazývati; avšak bude u velikém omylu! — Mysl má je dnes utišená — je lačná; ale jak se mi až posavad obraz mé sousedky v paměti skví: takž jej tuto příslušnými barvami oživiti se namáhám. Docíliti toho nemohu.

Bylť jsem blažen ve společnosti její: blažen — ačkoli jsem celé dvě hodiny oka zamhouřiti nemohl, když jsme se po půlnoci na lůžko odebrali. Ušlechtilá její postava vznášela se mi před očima; hlas, úsměv a písně její zaznívaly mi v uších; vznášely se a zaznívaly, až obraz i zvukové míchati se počali v jedinou, šedou mlhu, a lahodní snové mě obestřeli.

Na druhý den jsem procitnul jako — ženich. Matka moje totiž věřila ve sny; já byl zdařilý syn — zdaliž tedy divu, že i já se někdy křeh-

kosti její dopouštěl? Zdaliž divu, že jsem se jí také nyní dopustil, když mi otvírala nejspanilejší ráj života? . . .

Takoví snové okouzlili mě tu noc po svatbě přítele mého, vrchního Procházky. Že jsem musel celého půl dne na novou blaženost stavu manželského patřiti a před usnutím o ní přemýšleti; že jsem musel u stolu, v zahradě i tančírně na spanilou Lenku patřiti a na tichém lůžku na ni mysliti: za to se mi zdálo o radostech manželských, i o spanilé Lence, a obojí bylo tak úzce spojeno, že bych byl musel celý krásný sen zrušiti, chtěje tyto dvě věci rozloučit. I měl jsem svůj sen za vnuknutí vyšších, neviditelných mocností, a tudiž jsem si také z pouhé pokory umínil, že dle něho učiním.

Dříve však, nežli se jitro na mne, co na ženicha dobré naděje, zasmálo, byli již hosté odjeli, a mezi nimi také moje nevěsta. I pověděli mi zarmoucenému, že dívka, za nížto jsem se potajmo jako statný rytíř po dobrodružství pustiti hodlal, již také zmizela, a že je dcera vesnického učitele v Květolibech.

V Květolibech? Dcera učitelova? Přede mnou se otvíraly brány nebeské. — Tam jsem byl pozván, a protož jsem doufal, že se mi poštěstí, také k ní přístupu nalezti. A zdaliž bych jí, ro-

dem i stavem výše postavený, nemohl přijíti vhod? Mladý jsem, a šerednější, nežli já, byli si již spanilých manželek dobyli — proč bych se tedy byl neměl kojiti sladkou nadějí?

I loučil jsem se na několik dní s přítelem.

„Zbláznil jsi se? Kam pak hodláš tak náhle?“ ptal se Procházka.

„Do Květolib.“

„Do Květolib?“ — Hlasitý smích provázel slova jeho.

„Slíbil jsem to muži, jehož jsem —“

„Muži?“ chechtal se potutelný přítel. — „Muži nebo ženě — slib se musí arci zplniti. Jdi již tedy, věrný plniteli slibu!“ mluvil dále se směšně vznešeným výrazem, „jdi a nenavrať se ke mně dříve, dokud neobdržíš slibu taktéž věrného!“

Vímť, že lidé nejhloupěji vypadají, když do rozpaků upadnou, a protož jsem rychle zámku knížecímu na několik dní s Pánem Bohem dal. Rozumělť jsem, nač Procházka naráží . . .

Sotva jsem se dočkal, brzo-li Květoliby a v nich libé květy na tváři krásné Lenky uhlídám. Cesta mě vedla samým žitništěm. V každém klásku jevilo se bohaté požehnání boží. Brzo se počaly přede mnou černat borové lesy a vysoký vrch, u jehožto paty prý cíl mé pouti stál.

Před osadou na veliké louce dopadl jsem mladé žnečky, kteréž si k povzbuzení ženské věrnosti pěknou píseň: „Sil jsem proso na souvrati“ zpívaly.

„Dobrý den, děvčátka! Jde tu cesta do Květolib?“

„Jde, mladý panáčku — jde! My alespoň chodíváme po ní každý den.“

„Znáte v Květolibech starého Tomáše?“

Žnečky, jako bych byl na ně jazykem tureckým promluvil, rychle se vzchopily a s podivením na sebe hleděly.

„Aj, panáčku!“ zpustilo konečně snědé, černooké děvče, „víte-li pak, žebychme se měly na vás hněvat? Starého Tomáše zná celý kraj, na mnoho mil vůkol, a naše ves — ta se pyšní, že je v ní pan Tomáš učitelem.“

Nyní přišel na mne řad, abych se díval s podivením s jedné žnečky na druhou. Učitel, milovník českých kněh a jeho Mařenka — Lenka, učitelova dcera a moje nevěsta *in spe* — to vše přebíhalo mysl mou jako poplašené . . . . S tlukoucím srdcem přibližoval jsem se k vesnici.

Vám, zamilovaní — vám jediným věnuji svou ouzkost! Jesti to vyňatek z křehké přirozenosti lidské, co se tenkráte se mnou a někdy jindy snad i s vámi přihodilo. Jinochovo srdce

zahoří bleskem dívčích zraků. V zanícení tom nezná, nemyslí nic jiného, než jak by se přiblížil k pramenu, z něhož by odleva proudila jeho bolestem. Náhle ho přivádí náhoda k žádanému chrámu lásky — noha jeho se zastavuje, třese; ubohý neví, má-li se rovnou cestou v otevřenou bránu rozběhnouti, anebo se přece jenom na oklikách pozdálí k jeho stupňům loudati.

Když jsem ponejprv zaslechl, že je Lenka z Květolib, žehnal jsem návštěvu Častinskou, kteráž mě se starým kněhomilem svedla. „U něho se zastavíš,“ pomyslil jsem si, „a jím se ti udá příležitost, i s dívkou se slušně potkati.“ Nyní však, an jsem již rovnou cestou do domu kráčeti měl, kde přebývala, po nížto srdce mé toužilo: tu se začaly nohy i srdce zdráhati ....

Květoliby leží v úzkém, pahorky téměř dokola obklopeném ouvale. Pahorky a ouval je takořka jediný sad; mezi stromovím vykoukají skromné došky, zde onde i popanštilé cihly. Jakoby si tu jediná, od hlučného světa oddělená rodina byla tiché sídlo vyvolila, vypadá dědina ve stromnaté kotlině.

Na začátku návsi mě potkalo několik dětí. Zdvořile mě pozdravily, a na mou otázku ochotně k učitelovu domu dovedly. — Jesti to hezké, oupravné stavenícko, téměř u prostřed vsi. Před

okny skrovné záhonky s květinami. Mezi okny zamodralé květy košatých hortensií. Za domkem ouhledně ohražená zakrádka. Na červenou střechu sklání se letitá jabloň dlouhými, listnatými větvemi.

I vstoupil jsem na práh. Žena, bezpochyby služebná, stála v předsíni.

„Je pan učitel doma?"

„Není, panáčku! Tu přichází ale panna dceruška."

Líbezný zpěv — po prvním zvuku jsem poznal hlásek spanilé Lenky — blížil se po schodech z hořejšího poschodí.... Přišla.

Jak jsme se uvítali, nevím. Byl jsem pomatený, jako když se na prostého jonáka městská slečna zasměje. Jistý to důkaz, že se v skutku o mé srdce králo. To jediné vím, že se dívka smála, když jsem jí o včerejším seznámení s otcem vypravoval, neboť i starý jí byl už o tom pověděl; vím, že jsme se v sednici octnuli, a že mi s nevyvážným rozmarem o denní své práci, o zábavě, o drahém otci čarokrásné selanky před oči stavěla.

Posléze přišel otec. Jako by měl dávno nevídaného přítele uvítati, stiskl mi upřímně ruku. Z tváře mu svítilo radostné překvapení.

„Tuť ho máš!“ pravil z vesela k dceři. „Toť je můj laskavý nepřítel, můj dobromyslný odpůrce.“

Obrátiv se pak se svou řečí ke mně, okázal na dívku a řekl: „Tato je Mařenka, duše mého života.“

Dívka se přivinula k otci a k mému nemalému pokušení medovou bezpochyby hubinkou další slova mu zamezujíc, pravila usmívavě: „A tys můj tatínek, život duše mé! Tvého laskavého nepřítele však již také znám. Rovně jako ty — od včerejška.“

„Z Polabic, pak-li se nemýlím?“

„Uhodl jste, pane učiteli!“ odpověděl jsem a se vší možnou výmluvností pokračoval dále takto: „Nenadál jsem se, že jediným dnem dvě osoby poznám, jichžto přátelská náklonnost — jinak-li se jí budu moci honositi — mne jako dvé lidumilých andělů od nynějška provázeti bude. Co ráno otcova vroucnost u věci vlastenecké začala, to dokončila odpoledne ušlechtilá...“

„Nechte podobných řečí!“ ozval se na to starý hlasem poněkud mrzutým; dívka se obrátila a začala se v sednici po práci ohlížet; mně pak bylo, jako bych se měl styděti, že jsem nevčasnou dvorností o skalinu venkovské prostoty zavadil.

„Nechte podobných řečí, pane!“ řekl stařec; „já jsem sprostý venkovský učitel. Mařenka moje

pobožná dívka — a pokudž vám na tom dosti, buďtež nám vítán pod střechou domácí!“

Muselť jsem přislíbiti, že na celý den a snad i na dva, na tři dni u něho pobudu.

Dobrý muži! nedomníval jsi se, že bych po celý život nechtěl vykročiti přes práh z domácnosti tvé....

Uvedl mne do jiné, skrovnější světničky. To byla jeho knihovna.

„Chrámek mé blaženosti!“ řekl starý knihomil.

U zdi stály dvě velké, ouhledné skříně. Strakaté opony zastíraly v nich asi tisíc svazků nejvíce českých, novějších i starších kněh. S radostným užasem prohlížel jsem názvy na čistých, tuhých obálkách, a úžas můj zrůstal, an jsem tu mimo vědecké spisy německé i básníky latinské a řecké nalezal. Starý Tomáš si ale podivení mého tuze nevšímal. Prvním kročejem do chrámu své blaženosti zdál se mladnouti. S dětinskou radostí vodil mě od skříně ku skříni, ukazuje a vyndávaje knihy znamenitější, jak mu právě na mysl připadly.

„Tu se tedy podívejte, seč chudobný člověk býti může,“ počal živě mluviti. — „Něco maje v hlavě, dobrou vůli v srdci, ničeho ale v kapse, přišel jsem před pětadvacíti lety do Květolib.

A nyní? Láska sousedů, pevná střecha, dobré dítě, moje knihy — mohu-li většího bohatství žádati? Veliký díl štěstí svého pochoval jsem arci před pěti lety... nábožnou ženu!“

Povzdechl a utřel si z oka slzu.

„A co byste řekl,“ mluvil dále, „na čem je štěstí moje hlavně založeno? — Na knihách! Knihami rozšířil jsem v obci dobrý mrav, ošlechtil přirozený rozum, upevnil pospolitý mír, a na těchto věcech založil pak vlastní blaho.“

„Ale pro Boha! jakých obětí vás to stálo, nežli jste k cíli přišel? Úřad váš nemůže býti tak výnosný, abyste příjem svůj na obět za pouhé knihy přinášel.“

„Což ale, když pětadvacetileté snažení kapku po kapce schraňuje — nenaplní nádobu velikou? Když kamínek po kamínku sbírá — nenastaví hromadu velikou? — Svého měl jsem arci málo; ale i z toho odhodlal jsem se první leta knihy kupovat. Na to jsem začal sousedům ledaco vypravovati. — Ahá! pan Tomáš poví nám dnes něco nového! říkávali pak tito, když jsem dne svátečního mezi ně přicházel. — Pan Tomáš vám nepoví nic, byla však posléze moje odpověd. Čtěte. Půjčím vám knihu. — Na počátku mělo ale čtení velké obtížnosti. I uvolil jsem se tedy, že budu sám čítati. Čítal jsem, a směle mohu

říci, že — nechť to bylo u mne, nechť u rychtáře nebo u jiného souseda — vždy jsem míval hojnost posluchačů. Pomalu přestávalo zneucťování svátků přílišnou hrou, obžerstvím, vádami a rozbrojem. Posléze však učinil jsem čtení svému konec. — Knihy došly, řekl jsem sousedům, chcete-li ale, kmotři, nežli k pivu zasednete, groš na stranu uložit; chcete-li, matky, nežli co na pamlsky k svátkům koupíte, krejcar v kapsáři ponechat: tedy složíme groše a krejcary na hromadu, a z té hromady nám přijde kratochvilné čtení. — Rozumíte, příteli? Na počátku šlo to arci ztuha; lid byl ale již navábený a toužil po čtení. Tu začaly tedy krejcary kapati. Přál bych vám, abyste mohl mou tehdejší radost pocítit! I dcerky a synkové přicházeli s malými dárky, jen aby zas něco nového a hezkého uslyšeli. Já přidával, pokud jen kapsa moje stačila, a tak se k nám každé léto několik nových kněh přistěhovalo. Rok po roce bylo líp. Žákové moji odrůstali; bylit nábožní, pracovití chlapíci — a s nimi přibývalo také čtenářů. Mohl jsem nyní veřejného čtení nechati. Mládež si ode mne kniky vypůjčovala, a staří mladí měli zábavu doma. Arciť že se mezi tím pověst o našich knihách i mimo Květoliby roznesla; a vida! také okolní dědiny chtěly vědět, co v tom vězí, a počaly po čtení bažiti.

Já začal tedy knihy půjčovat. Půjčováním přibývalo dárků, těmi se množila kněhovna — nyní blaho moje, někdy ale, až mě Bůh zavolá, abych přečetloučty v knize života, dědictví našich občanů."

S rostoucím obdivem poslouchal jsem starcovu řeč.

„Nu věru, drahý příteli, kdybych nebyl očitým svědkem oučinnosti vaší," řekl jsem posléze, „nevím, jestli bych udání vašemu uvěřil. Jaké to podniknutí, čítárnu založiti v české vesnici!"

„A proč ne ve vesnici, pane?" ozval se opět Lenčin otec výrazně. „Myslíte, když mnohá města naše outraty za knihu českou neznají — že i náš nezkažený, po novinách a naučení žádostivý venkovák nějakou část výdělku svého rád neobětuje, aby obtížnému životu užitečnou kratochvíli zjednal? O, milý pane! v Čechách je zajisté všude půda úrodná; potřebí jen, aby pracovitý rolník přišel a dobré símě rozsíval."

Na to mi pověděl i ostatní příběhy svého života. Bylť z mládí k většímu řádu odhodlán. Nepříjemné události svedly ho ale na dráhu nižší — ale šťastnější. Obec ho měla za otce. Obec mu podala manželku; manželka přinesla mu lásku a jmění; jmění zůstalo pro jedinou dceru; starému Tomášovi sloužilo jen za prostředek k vychování

své Mařenky, jinak ale jím sobě ani na prosbu upřímné manželky pohověti nechtěl. Dcera jeho stala se však jako jarem šlechetné mysli a citlivého srdce otcova; stala se miláčkem celé krajiny.

Vesele posadili jsme se ke stolu. Oběd byl prostý, ale chutně připravený — mně na uctu o jídlo více. Nevím, kde bych byl lepších lahůdek požil. Starý a dívka štěbetali jako děti; dcera kladla otci sousto po soustu na talíř. Nikdy jsem neviděl tak jemného úvazku mezi otcem a dcerou odrostlou.

Odpoledne musel starý z domu. Já zůstal s Lenkou samoten. Vodila mě po zahrádce a trhala po záhonech květiny.

Vrátili jsme se do sednice. Tu mi okazovala oddělení svých kněh, hrála na klavír a zpívala. Mně bylo, jako bych byl do chrámu vešel, kde si pod tichou střechou pozemské štěstí milý stánek vyvolilo. Srdce moje bylo přeplněno blahostí. I museltť jsem o ní s dívkou promluviti.

„Máte pravdu: Květoliby jsou pravý malý ráj," odpověděla ona s úsměvem, v němžto se všecko blaho spokojeného srdce zářilo. „Také *my* tu ničeho nepohřešujem a nečiníme si marnými žádostmi trpkou hodinu."

„Kdyby ale přece nějaké přání v srdci vašem vzniklo," řekl jsem na to — „jak šťastný by musel býti člověk, jemuž by se podařilo dosti malou částkou k vyplnění jeho přispěti!"

Veliké, modré oči její pozdvihly se ke mně tak důtklivě, jako by mě proniknouti chtěly.

„Kdybych já k štěstí vašemu něčím přispěti, a tím i své štěstí upevniti mohl . . ." pokračoval jsem dále —

Oko její mě projalo ještě důtklivěji.

„Kdybych směl doufati, že prosebnému hlasu mému porozumíte a k mým slovům milostného ucha nakloníte . . . ." rozpouštěl jsem horlivěji; ale uzardění-se dívčích tváří mě opět zarazilo a jaksi pomátlo.

Zdáloť se mi, že byl tajný smysl slov mých v jasnosti důvtipu jejího obživnul — že mi porozuměla, a že je stud její pro mne dobrým znamením. Štěstí moje mohlo se v tom okamžení rozhodnouti, ale já se ho říkaje ulekl . . . . a mimo to vešla tu chvíli dívka do dveří, přinášejíc první díl „Izidora, sedláka Lhotského" a žádajíc o druhý.

Lenka odskočila do knihovny — a pro dnešek bylo po všem vyjádření lásky. Živou mocí nemohl jsem se již do proudu dostati. U večer ale položil jsem se s tím pevným oumyslem, že se zejtra zmužile o své štěstí pokusím.

Noc mi trvala půl věčnosti. Neměl jsem kusa spaní, a nejrannější jitro mě vypudilo z lůžka. Jako by síla k vyznání lásky pod širým nebem nabrati se dala, vykradl jsem se ze stavení, kdežto se mi ještě všecko v tichém snu spočívati zdálo.

Volno i těsno, sladko i bolno bylo mi v prostoru na ranním povětří. Na temně modrém východě vykvětaly první růže vystupujícího slunce, jako pýření-se cudné nevěsty. Skřivanů píseň zněla nade mnou, pěnkav štěbetání vedlé mne. Běžel jsem hlubokým ouvozem k blízkému lesu. Tam jsem se položil pod vysoký jasan. Kolkolem táhlo se vysoké, husté šípčí v plném květu.

Myslil jsem na Lenku. — V tom se ozvaly za křovím kroky a hlasy.

„Já nevím o jiné pomoci, nežli abychme outočiště ke lži vzali!“ ozval se jemný hlásek ženský. „Až budeme u cíle svých žádostí, vyznáme otci vinu svou; zatím tě pozná beze všeho předsudku a snadno nám odpustí. Prozatím ale musím tě vydati za řádného Čecha.“

„Jen kdybych přitom neupadl v nebezpečí, že se prozradím,“ odpovídal milozvuký hlas mužský. „Jáť nevím ani slova o věcech, kterým řádný Čech přece rozuměti má — leda že jsem jazyku se naučil.“

*

„Tedy si dáš ode dneška tím více na práci a otevřeš hlavu i srdce své. Také to nebude tak příliš těžké. Musíš mluviti o vlastenectví — názvy několika kněh ti vpravím do paměti, a pak tě seznámím s naším hostem, nežli odejde.“

„Proč to?“

„Otec ho rád vidí — a on sám zdá se mi býti dobrý blázínek. Vím, že by mně k vůli něco udělal. Může se tedy za tebe přimluvit — může tě vydat za svého přítele — za dobrého vlastence . . . . může třeba i nějakou báseň za tebe udělat; jinak nevím, jak bych naší lásce pomohla.“

„Nu, děj se tedy vůle tvoje, živote blaha mého! Pokusím se o to. Kdy mě s hostem vaším seznámíš?“

„Čím dřív tím líp; třeba ještě dnes — jen se na to připrav.“

„A pak okusím svého štěstí u otce.“

„Nu, nu — jen to neříkej, jako bysi plakal anebo kající žalmy zpíval. Vždyť je můj otec pouhá dobrota — a kdyby nebylo jeho staré vůle, že si musím Čecha vzít, ani bychme tohoto kroku nepotřebovali. Ostatně mám sama nejlepší naději.“

„Bůh dej, aby tě nezklamala!“

„I nezklame! . . . Měj se dobře! — a Bůh budiž lásce naší nápomocen! . . . .“

Já ležel ještě pod šípčím; vlastně mi ale bylo, jako bych ležel v něm, v tom nejhustějším trní.

Dle prvního tónu dívčích slov poznal jsem.... Lenku; a když hlas její dozněl, bylo mi, jakobych byl svůj ortel smrti zaslechl. Poděšený vzchopil jsem se na polo.... za hustým křovím loučila se Lenka s mladým polesným....

Zde vlastně mělo by se povídání moje ukončit. Co se dále dělo —? což je mi do toho?

Na zbořeništi vlastní své naděje pomáhal jsem jiným zakládati a stavěti chrám blažené lásky. Vždyť jsem se byl den před tím sám ke všem službám nabízel, a o přispění k štěstí jejímu rozprávěl; — jakž jsem mohl nyní jinak se chovati?

S úsměvem na tváři, ale s ranou v srdci učinil jsem známost se šťastným polesným; začal pak starému Tomáši o něm povídati, že je náramný vlastenec, hrozný milovník českých kněh ano i znamenitý básník. Stařec ho uvítal velmi přívětivě, i pustil se s ním hned do rozprávky, při kteréž jsem ubohému arci jako divadelní napověda pomahati musel — a když jsem konečně z Květolib odcházel: tiskla mi Lenka ruku a šeptala, že má tu nejlepší naději.

Ostatně přeji vlasti naší do každé obce starého Tomáše, každé Lence poctivého polesného, každému polesnému důvtipné české děvče .... a sobě? ztrpení laskavých čtenářů, abych místo nevěsty v přízni jejich nalezl bohatou náhradu, kdykoli se osmělím před oči jejich malý obrázek z našeho života postaviti.

Láska vlastenky.

Novela.

(Psáno roku 1838.)

Paříž má své Elizejské pole, Víděň svůj Prater, Praha svou Hvězdu. Tři tato místa veřejného veselí nejsou si arci ve všem podobna, avšak města, k nimžto náležejí, a lidé, kteří je navštěvují, nejsou si také zcela podobni. Tak se jedno druhým vyrovná, tak se jedno k druhému hodí.

Hvězda! — V Praze ji zná každé dítě. Tak chudé a opuštěné nemůže býti žádné, aby do ní aspoň jednou, a to o svatomarkytské pouti nepřišlo. Avšak nemluvím dnes o té hlučné oboře, kdežto se jednou do roka tisíce lidí schází, kde při sudech piva a při pečených kejtách strakaté hromady sedají, po trávníku tancem obuv trhají, zpívají, šašky provádějí, a pak se melou, perou.... nikoli, o této Hvězdě s výroční národní slavností dnes nemluvím.

Dnes činím zmínku o tichém háji, kdežto se času nedělního jednotlivé rodiny nebo celé společnosti z Prahy vyrážejí, užívajíce krásného

letního dne pod zeleným baldachinem hustého stromoví, a na samorostlém mechovém čalouně aneb u stolů dosti dobře opatřené restaurace tělu a žaludku hovíce. Dnes činím zmínku o konci a cíli sváteční pouti veselých Pražanů, cestujících Šárkou do Hvězdy.

A věru, těchto poutí bývá hodný počet do roka. Také se tomu nedivím. Šárka je ta jediná romantická partie v celém Pražském okolí, a kdokoli jednou z prachu města hlavního vyváznouti a trochu poetičtějšího povětří vssáti chce, musí Šárkou do Hvězdy.

Tyto sváteční procházky bývají velmi strakaté, co se týče věku a pohlaví nebo stavu a povahy poutníků. Ta nejstrakatější byla však snad ona na den sv. Petra a Pavla leta 183*. Já měl tehdáž také potěšení, že mě výborové společnosti pozvali, abych se za své peníze dle cizí chuti vyrážel.

Chtěli jsme celého dne užiti. Ráno udeřením páté hodiny měli jsme již vesměs a vespolek za Bruskou branou pohotově státi. Já se dal tedy o půl čtvrté zbuditi, a dvakráte se ještě obrátiv, šťastně jsem ve čtyry vstal. Po včerejší noci bolela mě trochu hlava. I měl jsem již již chuti doma zůstati; že jsem však dal slovo.... začal jsem se holiti. Břitva se mi ale jaksi

v ruce třásla; šťastně jsem se několikkrát říznul, i musel jsem se tedy zastavováním krve a přilepováním hubky meškati. Zatím bylo půl páté, a já měl ještě paterou nesnázi odbývat. Boty, stářím na cestu pohodlné, byly puklé, u košile scházely knoflíčky, u kravaty utrhla se mi přeska, vestu oblekl jsem na ruby, a do nového letního kabátu nemohl jsem se zapnouti. Vypeskovav konečně posluhovačku, děvečku, pradlenu a krejčího, vyběhl jsem z domu, právě když na Novoměstské radnici pátá zavzněla.

Z Dobytčího trhu za Bruskou bránu není slepičí krok; letěl jsem tedy jako by šlo o hrdlo. Přiletěv ale na most, cítil jsem, že mi něco po čele běží. Byl to potůček potu. Začal jsem tedy volnou, maje přitom času k následnému filosofování: „*Puncto* o páté jsme se objednali — pět je pryč, tedy bude již také společnost pryč. U brány jí nedostihneš — což tedy na tom, jestli ji o sto kroků dříve nebo později dohoníš?“ — A za tou volnou cestou i filosofií přišel jsem sťastně o půl šesté na určené stojiště.

Ale již pozdálí, to jest: na začátku branného mostu klepalo mi srdce radostně. Nebyl jsem poslední. Na kopečku vedlé silnice stálo asi deset mužských a opodál pět ženských. Všech dohromady mělo nás ale býti asi padesát — bylo tedy

patrno, že se všickni ještě nesešli. Nebylo však divu; jedni zůstávali na Poříčí, druzí u Konské brány, třetí v Podskalí.

Čekali jsme tedy — a když jich více čeká, netrvá to tak dlouho. Já měl zatím příležitost všechny poutníky a poutnice od hlavy až k patě dobře si prohlédnouti.

Mnoho nového se o nich pověděti nedá. Byla to strakatina, jakouž v Praze často vídati. Mužští byli v lehkých letních halenách z pruhovaného cajku a v pantalonách z nankynu nebo režného plátna; okolo boku měli široký kožený pás, na hlavě zelený nebo žlutý klobouk se širokým okrajem, s notným fáborem a kytkou, krky obnaženy. V tu dobu litoval jsem ženských, že i pro ně podobný kroj nebyl vymyšlen, i divil jsem se, že ony samy, jakož representantky módy, něco podobného nevymyslily.

Tváře a postavy poutníků nebudu popisovati; muselť bych tuze mnoho nosů, úst a očí ohledávati — a já to, abych se přiznal, všude rád nedělám. O stavu a povolání společnosti nemohu také mnoho říci, neboť jsem málo koho znal, a vyšel jsem si, abych se trochu povyrazil, způsobně zasmál a vydováděl, ne ale abych činil pozorování o řemesle, o průmyslu, o umění, o studentích a praktikantech.

A děvčata? — Nu, to byla stvořeníčka, jak říkáme, na obstání. V Praze jich potkáváme na sta. Hezké, o dozajista — velmi hezké; ale když se jim člověk do očí podívá, když je mluviti poslechne — přisám Bůh! tu neví, má-li malované obrázky nebo dřevěné loutky před sebou. Možná, že se jiným mužům tak neděje — ale já jsem *já*, a za to nemohu. To milé Já nebylo tehdáž, t. j. o sv. Petru a Pavle roku 183* arci nic obzvláštního; ale — (tak jsem mudroval sám u sebe, když jsem přicházející děvčata prohlížel) — čtyřiadvacetiletý, rovně rostlý člověk s hladkou tváří není také k zahození, a do padesáti let může býti z ouředního akcesisty ouřední direktor. Na zadání jsem — kdo ví, zda-li mezi těmito již přítomnými a ještě přicházejícími dívkami některá po mně očkem nehodí, a... stůj! Co to? — Ta půjde také s námi?

Byla to dívka — odpusť slabému smrtelníku, postavo andělská! že tě jiným slovem pojmenovati neumí — byla to dívka asi sedmnáctiletá v jednoduchém kartounovém šatě. Ale což byl *tull-anglais*, *mousselinet*, *follard*, *gaze* — a jak se ty pavučiny všechny jmenují, které jsem kdy na panských bálech a procházkách viděl — což bylo to všecko proti tomuto sprostému bílému kartounu s těmi drobnými kvítkami? Rubáše to

byly, a v nich vyzáblí kostlivci bez ladu a skladu. Nyní, dnes teprva poznal jsem, co je dívčí postava! O šťastná Šárko!

Vila po květnaté louce, růžové poupě, zefír, vtělený anděl — a Bůh sám ví, jak zapálený lidský mozek již dívky nazval! — ale v té chvíli přál jsem si to věděti; a přece bych všemi slovy, buď si co možná vylíčenými, nebyl mohl ji pojmenovati. Tak se mi aspoň zdálo. Uvidím, jestli jsem se nezklamal.

Nyní jsem neměl oči pro nic jiného, nežli pro ni. Zvědavě nastrčil jsem ucho, když ji ostatní slečinky vítaly. Zdáloť se mi, jako by se jí některé nebyly nadály. Hlasité: „Ach, naše Emilie!“ prozradilo mi, jak ji byli na křtu nazvali.

Tedy Emilie! — Nevím, proč mi přitom Emilie ze Švýcarské rodiny na mysl připadla. Poněkud měla s ní ovšem naše Emilie podobnost. Z očí jí svítila dětinská nevinnost, a okolo úst poletoval úsměv jemného srdce. Byl bych jen také rád věděl, má-li již svého Jakuba! Má-li jej? — Musel bych býti špatný znalec lidí, kdybych to nepoznal. Má-li jej, tedy se bezpochyby také mezi poutníky nachází — já bych alespoň dívku srdce svého nepustil s poutníky do Šárky, maje sám doma zůstati! — a toho Jakuba mé žárlivé oko jistě vyslídí.

Žárlivé oko? — Ba věru! Již jsem se hněval na slaměný klobouček, jenž jí tak pěkně slušel, a čílko i tvářinky zakrýval — již i na dívky, kteréž ji braly za ruku.

Avšak abych nezapomněl — bylo sedm hodin, a my se hnuli od brány. Šťastně byli se zatím všickni sešli.

Jako mravenci táhli jsme se po silnici. Já držel jednoho z výborů společnosti pod páží, vyptávaje se na Emilii? Ale ten človíček byl jako bez hlavy. Povídal mi cosi tak rychle a rozkouskovaně, že jsem mu nerozumněl, a mezi tím volal brzo na zad, brzo ku předu, maje všelico ještě vyřizovati, že jsem ze všech řečí jeho nic jiného v paměti nepodržel, nežli: výborná dívka, starý otec, bývalý oficír, tiché živobytí.... Dobrá! Teď jsem věděl, co jsem chtěl.

Vlastně jsem nevěděl nic; ale proto mi zůstalo tím širší a volnější pole pro fantasii. I zabral jsem se v skutku také do těch nejkrásnějších snů. Vymyslil jsem celý románek, učiniv z Emilie a ze sebe ovšem hlavní osoby. Ovinuv rámě okolo štíhlého tílka procházel jsem se s ní po rozkošném květnatém sadě; slunce jasně svítilo — opodál kynul vlídný hájek. Duše moje prahla po jeho stínu; přituliv dívku tužeji k prsoum, beru se k jeho pohostinnému krovu —

an mě tu náhle silná střelná rána z ráje mých nadějí vyděsila.

Někteří pánové ze společnosti byli totiž k obveselení mysli a ukrácení chvíle bambitky přinesli, a začínali jimi teď svůj pekelný manévr. První rána padla právě za mnou, až mi uši zalehly a já se celý otřásl. Ale to nic neškodilo. Já to vzal za přídavek k rozkoším Šáreckým, a maje příčinu diviti se pánům, že tak výborný prostředek k všeobecnému veselí a rozmnožení důvtipné konversace nalezli, vzdával jsem jim spolu díky, že mě z marných a klamných snů vytrhli. Střízlivěji obrátil jsem i hned oči po Emilii.

Ona šla s přívětivou paničkou, a jak se mi zdálo, matkou dvou roztomilých děvčátek, ježto se plny smíchu okolo ní honily. Já však neznal ani matku ani dserušky, a to mě mrzelo. Jak jsem se měl k Emilii dostati? *Sed fortuna audaces juvat* — t. j. kdo se neosmělí, ten se neochmelí, a dodav si zmužilosti, začal jsem se na oklikách k ní točiti.

Avšak jiní měli také oči pod čelem a v srdci ještě více zmužilosti, nežli já, a zvláště jeden — počkej! na tobě zkusím, mám-li nějaké schopnosti k povídání a popisování! Zásluhou původního vynalezení nesmím se ovšem chlubiti.

Pan Vrtílek — dávejte dobrý pozor, jak se u svém popisování vší předpojatosti odříkám — jmenuji ho pánem, ačkoli mi při jeho pohledu žluč kypí — pan Vrtílek dal si říkati literát, to jest: on sepsal několik tak nazvaných novel, čili povídaček bez děje a činu, přiozdobených několika sentencemi a tyradami, jako tváře staré panny štipkami anglického flastru, a myslil, že si tou obrovskou prací dobyl práva býti samolibým, prostořekým, dotíravým, nebo abych to zkrátka řekl, člověkem k omrzení.

Takto jsem, tuším, několika tahy vykreslil pana Vrtílka co vnitřního člověka; zevnějšek jeho nedá také velké práce. Byl v mém stáří, ale štíhlejší a menší. Při každém slově špoulil sladce hubu, po každém děvčeti kroutil očima, šeptal, šilhal, celý se rozplýval. Andělem a božským stvořením byla u něho každá zástěrka, a neustále si vlasy čechraje, vesloval rukama v povětří jako hoch, jenž poprvé do vody padl, anebo se oháněl jako šermíř o veřejné produkcí. Jak povídám, pan Vrtílek byl pamětihodný mužíček; dokonalý v každém způsobu, výborný ve všech věcech — ano takořka jediný v celé společnosti, a protož jej také jediného vyobrazuji.

Jako mlsný motýl okolo růže poletoval čili vlastně poskakoval okolo Emilie. Oči, ústa, uši —

veškeré smysly jeho ssály medovinu z rozkošné květiny — ach! já bych byl všecku radost dnešního dne za to obětoval, kdybych se byl mohl k ní tak přiblížit! — Ne, ne, *tak* nikoli! Viděltˇ jsem jí to na očích, že nemá Vrtílka za motýla, nýbrž za dotíravou, nestydatou mouchu. I odháněla ji — viděl jsem to, viděl a v duši plesal! — odháněla ji, nejdříve ousměchem, potom slovem. Ale kdož nezná mouchy? Já bych jí byl — tu dotíravou hněvem rozmáčknul; ale přece jsem v duši plesal, a v plesu tomto zpustil jsem hlasem vysokým:

„Za dnů mladosti kdo radostné — !“

Jako jiskra do tuny prachu, vletěla slova tato do prsou celé společnosti, a ze všech hrdel zavznělo:

„Modlám cizím se nekoříš —“

Nejhlasitěji pronikl ale tenor Vrtílkův v následujících dvou řádkách. Chopilť se jich, jako tonoucí na hlubokém jezeře po slabé třísce sahá, o nížto myslí, že ho šťastně k břehu donese. V nebeském zanícení plynulo mu ze rtů:

„Kdo k dceři nevinné, milostné
Z českého rodu zahoříš —“

a oči jeho, ve sloup se kroutíce, měly říci Emilii: „Tys to, dívko milostná — pro tebe jsem

zahořel — pro tebe zpívám — smiluj se nade mnou!“ Ale Emilie si toho jaksi nevšímala. Mělať napořád s paní co mluviti; a já nechal pány zpívati, čekaje v tichosti, co se bude dále dít.

„Ale pro živý Bůh!“ promluvil jsem po chvíli sám k sobě — „nač budeš ještě déle čekati? K čemu ta zpropadená ostýchavost? Nejsi-li blázen, že se přikročiti a promluviti bojíš? Jiné káráš, jiným se posmíváš, vida je, an se nejapně ve společnosti chovají .... a sám? Proč k ní nepřikročiš? — procházky do Šárky jsou k tomu stvořeny, aby se známosti dělaly; — proč jí také něco pěkného, vtipného nebo pochlebného neřekneš, jako to bezpochyby pan Vrtílek činí?“

Srdce mi začalo mocně klepati. Poznávalť jsem důležitost a pravdu svého tichého kázaní, i bylbych mu rád po vůli učinil; ale jak to as vypadne? Bude z toho veselohra — nebo truchlohra? Doma, o samotě, to vím na vlas, jak s dívkami mluviti, a vsadil bych se, nevím oč — kdyby někdo tyto mé tiché, tajné rozmluvy s pěknou pletí na papír uvedl, že by se velmi dobře do všech Klaurenových povídek hodily. A není-liž to dost na pouhého akcesistu? — Ale já chtěl navždy jen *tajným* hrdinou u dívek zůstati! — mělť jsem tolik rozumu, že jsem sám k sobě řekl: Jene! budeš-li takto ještě dlouho s dívkami jen

v duchu harcovati, kopí lámati a meče kaziti: staneš se direktorem a nebudeš míti ještě direktorku! — To jsem si řekl, rychle se odhodlal, a nedbaje na klepot srdce, k průvodkyni Emilie jsem přistoupil. Zvítěziv nad první ostýchavostí, pozvedl jsem klobouk a řekl: „Ach, milostpaní, dnes máme ukrutné parno!“

Milostpaní se na mne podívala a poněkud se zasmála. Já stál jako v ohni. Byloť opravdu parno, a mne polila červená. Napadlo mi, že se obyčejně člověku posmíváme, když počíná hovor otázkou: „Jak se máte?“ anebo astronomickým pozorováním povětrnosti — i myslil jsem, že se mi také tak stane, a bylbych se raději propadl, než aby se mi byl někdo před Emilií vysmál; avšak bázeň moje byla marná. Panička se smála — jakživi jsme se dřív neviděli, a ona se smála jak náleží přívětivě! — smála se, odhazovala pěkný šál s půvabně klenuté šíje, vála si batistovým šátečkem ochlad a řekla: „Ba věru, dnes máme ukrutné parno! Já se bála studeného jitra — teď mi šál překáží —“

„Kdybych se směl opovážiti, milostpaní —“ vpadl jsem jí do řeči, a to s tak opovážlivou lehkostí, že bych se byl při studené krvi zhrozil; ale dnes jsem neviděl, neslyšel a necítil — nežli pěkný zelený šátek na ruce Emilčině, a potom dy-

chtila, hořela vlastně duše má. „Kdybych se směl opovážiti“ — začal jsem ještě jednou — „líbí-li se, drahý ten poklad ochraně mé svěřiti —“

„O s radostí, s radostí!“ odpovídala panička a bleskem jí letěl šál s krku. „Chcete-li se tím břemenem obtěžovati — Emilko, dej sem také svůj šáteček, dej, pán bude tak dobrý —“

O zlatá, diamantová panička! Já bych ji byl pod širým nebem, před očima celé společnosti obejmul — kdybych nebyl musel honem po zeleném šátečku sáhnouti.

O, moudrá, zlatá paničko! Ve společnosti panen a paniců měla by se vždy osobička druhu tvého nalezati; onať by stavěla mosty ze srdce do srdce, ovšem neviditelné, ale pevné a milé — ach, milé! Onať by z pramene zkušenosti své ukazovala nevidoucím cestu do chrámu nejsladších tužeb, a — —

Ale kam zabíhám? Vždyť nesmím daleko; mámť Emiliin šátek na ruce. Jak se mi tam dostal, to již nevím; pamatuji se ale, že jsme pak vedlé sebe stáli — totiž Emilie a já — za námi panička — a že jsme hleděli v pravo ze silnice k Vltavě. Hladina řeky leskla se jako drahé zrcadlo; ale nad ní vznášela se tenounká, šedomodrá mlha, vinoucí-se i po břehu mezi temné, vysoké olšoví. Celý obor vzduchu chvěl se pi-

chlavým parnem ranního slunce. Kolem zelenavé návrší, opodál skalnaté stěny — zanesl ť jsem se v duchu do pustin amerických, zpomněl na Atalu, na Pavla a Virginii — a Bůh milý ví, jak se to dělo, že jsem při tom i na sebe a na Emilii připadl!

„Malý sice, ale pravý to obraz lidskou rukou ještě neporušené přírody,“ pravil jsem hledě do dálky. „Kdyby se pěkný ten omam i při bližším pohledu a za jiné denní částky nerozpadl: bylo by milo vystavěti tam stánky pro celý čas života.“

„To máte dobře,“ prohodila panička... „Člověk by neměl daleko do Bubenče, zvláště ve čtvrtek asi na tři polky — a kdyby doma písek potřeboval, měl by ho tu z první ruky.“

Já nevěděl, mám-li se smáti nebo zlobiti; nerozumělť jsem jí ouplně, ale hlas jakýsi šeptal mi potají: „Dej si pozor!“

Co si Emilie myslila, to nevím. Ona tu byla mlčky stála, a mlčky nyní dále kráčela. Musím podotknouti, že jsme zůstali nejzadněji za celou společností. Panička nemohla střelbu snesti; pokaždé to jí trhlo, když rána z pistole padla — a ony se nyní jen sypaly, neboť pánové dodělávajíce hlučný chór:

„Tys bratr náš, tys vlastenec,
Sem kvítí tobě na věnec —“

začali vypalovati, že nebylo vlastního slova slyšeti. A měli dobře. Nevěděliť co mluviti a dělati, a museli přece nějak čas mařiti.

Já ho mařil také. Ale jak! — Mně bylo, jakobych na začátku tureckého ráje stál, a jakoby mě nejkrásnější huriska jeho vítala. Mluvili jsme o Šárce, t. j. ne o tom nynějším rejdišti Pražanů, přírodu a dobré pivo milujících, nýbrž o pověstné hrdince, o té chytré hubitelce mužů a věrné přítelkyni Vlasty. Já byl rád, že se vyskytnul pramen, z něhož se dala hojná rozprávka čerpati.

„A myslíte, pane, opravdu, že jednou v Čechách ženské s mužskými válku vedly?“ tázala se Emilie.

„A proč by nemyslil?“ předešla panička mou odpověd. „Což je to něco k víře nepodobného? Já, kdyby se dnes něco takového strhlo, jsem první se zbraní na bojišti!“

„Ty, tetinko?“ usmála se dívka. „Ty — ježto jsi mne učívala, že je strpení osud ženských —“

„A povolání láska! Ano, tak jsem tě učívala a opakuji slova svá ještě jednou. Ale mezi mnou a tebou je veliký rozdíl — mezi náma leží celé pokolení. Já své povinnosti již vyplnila; ty je budeš teprva plniti. Ano, kdyby

byl můj nejmilostivější tyran a panovník ještě na živě —“

„Ale tetinko, tetinko! Kdo tě nezná, co by si pomyslil, kdyby tě takto mluviti slyšel?“

„Že jsme se s mým nebožtíkem upřímně kočkovali!“ prohodila tetinka, tak vesele na mne pohlednouc, jako by v mé osobě celé Adamovo pokolení po meči na souboj vyzývala.

Byla to divná osoba. Dřív jsem si jí hrubě ani nevšimnul; ale dovádivý rozmar její učinil mě pozornějším — a hle! — najednou jsem nevěděl, kde jsem se byl očima toulal, že jsem tolik půvabnosti již dříve nezpozoroval.

Odpusť mi, Emilie, že se tak upřímně vyznávám. Ty — ty jediná zaclonilas, oslepilas oči moje, a jestli se mi později otevřely — vždyť to byla tvoje tetinka! A ty sama uznávala jsi krásu její — jakož i ona tvou.

Ale jakýž to rozdíl mezi krásou vaší! Tvoje modré, nebeské oko — její černé, k rozkošem zovoucí zraky; tvůj jabloňový květ po tvářích, zlatovlasé kotoučky za malýma ušima, outlý zrůst, tílko z povětří — její kulaté, červené líce, plné rty, stvořené jenom k líbání, havranní vlasy, postava plna živosti a bujné krve; tvůj sedmnáctý rok čistého panenství — a pětadvacáté

léto veselé vdovy: toto vše dělalo arci mezi vámi veliký rozdíl.

Avšak musel jsem náhle pozorování svoje skončiti; neboť se k nám blížil pan Vrtílek.

„Ale to není dovoleno,“ švítořil již zdaleka, „společnost tak drahých perel zbavovati!“ — a jakoby nic, uchopiv Emilii pod páží, vrtil se s ní před námi do společnosti.

Mně se hrnula krev do tváře, i myslil jsem, že mi horký proud její očima vyhrkne.

„To by byl hezký párek!“ smála se tetinka, když byli oba asi deset kroků před námi. „Neníliž pravda?“

„To bych neřekl!“ vypleskl jsem s tak hořkým ousměchem, že jsem se pak sám toho ulekl. Tetinka na mne jaksi divně pohlédla. Šel jsem vedlé ní, zatínaje zuby a kroutě pyskama.

„A proč by nebyl?“ začala se tázati. „Na první pohled se k sobě dobře hodí. On je hezký — ona je hezká —“

„Ach — ona je anděl!“ zvolal jsem z plného srdce.

„Nu — a on není snad ďábel?“ ptala se pokušitelka.

„To nevím! Ale žebych ho nemohl vystát, to je jistá pravda, milostpaní!“

„To může být; dějeť se často, že nám člověk při prvním setkání nelibost působí, o němž přece nic zlého pověděti nemůžeme. Ale vy nejste Emilie, a dívky hledí na mužské jinýma očima.“

„Praví se, že bystřejšíma; a tudíž nemůže slečně Emilii ujít, že je pan Vrtílek omrzelý pošetilec —“

„Zvolna, zvolna, mladý pane!“ zubila se panička. „Gusto ženských a mužských je velmi rozdílné, a nám slabým dcerám Eviným může se často něco líbiti, co vy páni veškerého tvorstva nelibě zavrhujete. My máme jiné touhy, jiné přání, jiné potřeby — vy také. Pan Vrtílek je ostatně mužíček jako ze soustruhu, ohebný, sladký —“

„To je, to je!“ vpadl jsem jí hořce do řeči. „A nežádá-li, nepotřebuje-li slečna Emilie u svého budoucího jiných vlastností, tedy je ovšem pan Vrtílek muž podlé srdce jejího. Je to snad milost-panino poučení, aby slečna jen po vystrouhaném, ohebném a sladkém muži hleděla?“

Poznalť jsem arci hned, že jsem v rozhorlení vykázané meze slušnosti překročil; ale slova byla již venku, i nebyl bych je pro živý svět vzal nazpátek; neboť příbuzná mé Emilie — *mé*? o já blázen! — ano teta měla věděti, jak smýšlím. I očekával jsem zamračení čela, stáhnutí obočí, špoulení úst, nebo čímkoli jiným paničky

nelibost na jevo dávají; ale ze všeho toho nepřišlo ani dost málo. Tetinka se smála tak vesele a nenuceně jako prvé.

„A co více potřebuje dívka u muže?“ ptala se dále. „Je-li živa s uhlazeností a sladkostí, nemůže naříkati na tvrdost a hořkost života, a to je věc nejhlavnější. To ostatní se najde.“

Já byl podivením celý bez sebe. Byl to žert — byla to satyra? — kdož mi to mohl vysvětliti?

„Jak, milostpaní?“ řekl jsem, an jsme již o té věci rozprávku začali — „a tajný, svatý souzvuk srdcí máte za věc vedlejší? Lásku v úplném, čistém významu slova toho nepovažujete —“

„Za nic, za nic! Prosím vás, kdo pak hledí teď na lásku — a proč by také hleděl? Z jedné strany ouřad a 50tiletá paruka, z druhé dvacet tisíc a osmnácte let — z jedné strany veliký statek a zastaralá pakostnice, z druhé květoucí tvářinky a mladé tílko — to jsou ty nejpěknější ingredience k šťastnému manželství, jakž se nyní svět miluje. K čemu láska!“

Já byl podruhé podivením bez sebe. Jaká to byla žena? Již jsem se byl začal obávati, že je lehké mysli, a ona mluvila nyní tónem —

Bůh je můj svědek! — v hořkosti slov jejích poznal jsem ohlas bolestně zkoušeného srdce. I zbudila mé celé oučastenství; zapomněl jsem v tu chvíli, že jsme zůstali daleko za společností — ona totiž a já. —

V Šárce panuje anebo panoval roku 183* ten krásný a chvalitebný obyčej, že po každém desátém kroku žebravé dítě do cesty vběhlo. Outrpné srdce a dobročinnost jsou ovšem hezké věci, a když člověk radosti požívá — nu, a k vůli radostem jde se do Šárky! — tedy je to opět slušná a lidského srdce dostojná věc, když i potřebným z radostí svých několik drobků udělí. Ale pro živý Bůh! je-li pak na těchto buclatých nebo jak říkáme: nadělaných klucích a děvčatech viděti, že čeho potřebují? A ta nestydatost, s kterou se na poutníky věší! ta neustupnost a dotíravost . . . . Místo dalšího rozjímání udělal jsem tu jen několik puntíků; smysl mohou do nich vložiti pánové, jimž na veřejné pohodlí hleděti přísluší. —

Šťastně byli jsme opět třem klukům z rukou vyvázli, an se tu náhle žebrák dospělý vyskytnul. I zdálo ť se mi, že jsem ho byl již na silnici pozoroval, a že nám tedy stranou zahradami nadešel. Měl asi třicet, dvaatřicet let. Na těle mu seděla sedřená kazajka, kteráž někdy snad

vojáku patřívala, přitom ouzké, žlutavé nohavice, na kolenou černými, jako dlaň velikými záplatami spravované; na nohou měl provázkami uvázané střevíce, z nichž prsty vykukovaly, na zádech malý raneček, na hlavě kus čepice s natrženým stínidlem, v ruce notnou trnovku: tak tady stál! Tvář jeho byla opálená a jako rozdvojená velkými kníry, oči byly jiskrné, a v pohledu jeho leželo cosi příkrého a divokého, ačkoliv byly tahy jeho tak pravidelné a souměrné, že jsem se podivil a samým podivením do kapsy sáhnouti zapomněl. Paní tetinka, dokonávajíc právě svou poslední demonstrací, neměla pro něj očí; ale tím bystřeji, tím pronikavěji upřel on zraků svých na ni.

„Nesměl bych o malý dárek prositi?“ začal pak na nás s jakousi drzostí, že jsem se tónu jeho ulekl. Rychle sahal jsem do kapsy.

„Od vás, pane, nechci ničeho! Z rukou této paničky chci dáreček! — Antonie!“ zvolal pak vášnivě — „z rukou tvých chci almužnu!“

Tetinka sebou trhla, obrátila se, podívala se bystře na dotíravce, zkřikla — a ve mdlobách klesla do mé náruči.

„Pane na nebi!“ zvolal jsem všecek pomaten. „Co se to děje, milostpaní?“

A voják se chechtal.

Já byl v strašlivé nesnázi. Zbledlé tváře, zamodralé rty — celé bezživotné tělo v náručí! I nevěděl jsem, co začíti.

„Milostpaní!“ zkřikl jsem ouzkostně. „Otevřete oči! — Kdo jsi, člověče?“ osopil jsem se pak na podivného cizince, an panička oči neotvírala.

„To ti poví tvé sladké břemeno, panáčku!“ vycenil tulák zuby. „Avšak musí mě ještě jednou spatřiti, aby se jí moje nynější podoba tak snadně z hlavy nevykouřila.“

S těmi slovy přeskočil plot, přeběhl ouzkou zahrádku, octnul se u potoka a nabral z něho do čepice vody. Za minutu stál opět předemnou, a omýval osmahlými prsty spánky a líce ve mdlobách ležící tetičky. Já mu to nemohl zabraňovati, ačkoli bych ho pohledem rád byl probodnul; teď jsem mu ale musel ještě děkovati.

Ubohá panička otevřela oči. — „Co jest? co se to děje?“ byla první slova její, když jí leknutí zase slov najíti dalo.

„Všední historie!“ odpověděl cizinec. „Obyčejná scéna plačtivé činohry, milostpaničko! Abälard našel svou Heloisu, Petr svou Magelonu — a nesmí se k ní hlásiti. Přeškoda, že není Kotzebue na živě, on by k tomu teď nějaký šťastný konec zavěsil.“

Tmavě zarděla se při těchto slovech opět tvář tetinčina, z očí sršely jiskry a labutí ňádra vysoko se dmula. Spočívalať ještě v náruči mé, ale — cítil jsem to ve všech žilách — tu chvíli bylaby vyletěla jako hněvivá lvice. Hněvem se třásla. V tom se ozvaly na blízku lidské hlasy.

„Někdo přichází, milost-paní,“ začal jsem prosebným tónem, boje se, abychme zbytečných diváků nedostali, a nebesům díky vzdávaje, že nás byly až potud před cizíma očima okolní zahrady ukryly.

„Někdo přichází“ — prosil jsem, a ruka moje zavěsila se okolo ruky její, aby ji z místa odvedla.

Ona však se ohlídla — žádného nebylo ještě na blízku viděti, a vymknuvši se z rukou mých, hrdě se vztyčila. Bylo to divné stvoření; opět jsem ji nemohl poznati.

„Nevděčníku!“ začala k cizinci hlasem přísným. „S těmito slovy se opovažuješ na novo do cesty mně vstupovati? Mně, ježto jsem pro tebe — avšak nikoli! nic jsem pro tebe netrpěla. Já tě neznala—já tě neznám — a co by mě ještě na dětské sny pamatovati mohlo, tímto buď zrušeno!“

Kvapně sáhla při tom na krk, odepnula s něho malý zlatý medalionek, hodila jej cizinci k nohoum a rychlým krokem odcházela. Já šel za ní. Slze jí stály v očích; neosmělil jsem se promluviti.

Veselá, venkovská hudba — klarinet, trubka, housle a harfa zněly na zahradě u mlýna, kdežto jsme první zastaveníčko učiniti chtěli. Společnost naše byla tam již vrazila, a nás nebyl nikdo pohřešil, krom Emilie. Starostlivě přicházela nám nyní vstříc, a vedlé ní Vrtílek. V první době podivného shledání mezi zahradami byl jsem ovšem dívku z mysli pustil; ale po přejití bouře zjevila se podoba její opět na obloze mého myšlení, a neveda s paničkou, ježto se hned k Emilii přichýlila, dále rozprávku, měl jsem po cestě dosti času, obírati se na mysli s oběma — s tetinkou i s Emilií.

Nyní tu stála dívka zase přede mnou. Jen kdybych to vrtidlo byl neviděl! Ale arci — kdež pak je ráj bez hada? —

„Aj, kde pak jsi vězela, tetinko?“ volala Emilie, krásným prstíčkem vyhrožujíc, jak mile nás zahlídla; a mně se zdálo, jako by neobyčejný zápal, jakési radostné nadšení na tvářích jejích spočívalo, jež ani starostí o příbuznou zapudit se nedalo. Byl to následek Vrtílkovy společnosti? Mělo by to dojíti k slovům tetinčiným: „Gusto ženských bývá.... a t. d.?“ — I umínil jsem sobě, že budu hodně chladným pozorovatelem, abych — nemoha ničeho jiného dospěti — aspoň nějakých příspěvků k poznání lidského pokolení vytěžil. —

„Aj, aj, kde pak se touláš?“ ptala se Emilie. „Kdybych byla nevěděla, že máš u sebe tak statečného rytíře, byla bych strachy umřela.“

„Ah, škoda, žes to neučinila,“ smála se tetinka. „Podívej se, co tu roste sedmikrásy, mazanečků, chrpy a koukole — byl by to z nich krásný věneček do rakve; a to víš, já miluji věnečky.“

Na to vzala Emilii pod paží a lehkým krokem — pozadu byl bych přisahal, že je osmnáctileté děvče! — vznášela se s ní k mlýnu. Já zůstal s Vrtílkem pozadu.

„*Bei Gott, ein Paar famose Geschöpfe!*“ zašeptal můj soucestník sladince. „*Und sie haben nicht den schlechtesten Theil gewählt—sie Glücklicher!*“

„Prosím,“ odpovídal jsem poněkud v nesnázích, neboť jsem hned nechápal, kam pan novelista bije — „prosím, já si tu nic nezvolil, aniž posavad o nějakém štěstí vím — leda byste myslil konversací s onou paničkou, kteráž arci nevšedně vzdělanou býti se mi zdá.“

Nežli však dále povídati začnu, musím zde přede vším omluviti svůj způsob čili nezpůsob, že někdy na německou otázku českou odpověd dávám; já si ale s naším Klicperou myslím:

Což pak já jsem kámen ve zdi?
Každý člověk světem jezdí
Na nějakém koníčku! —

proč bych tedy také já neměl nějaké hříbátko? A na německou otázku dáti českou odpověd, to není, tuším, tak veliký hřích, ba pro akcesistu je to dost velká zásluha. Ale *nota bene!* toho zvyku svého držím se jen tenkráte, když vím, že pan Otázka česky umí a rozumí, a jen buď že se málo *übuje*, že je mu to *unkvenlich*, že je *vytáhnutý* po německu, že se bojí, aby žádného *nepelaidigoval*, že je ta čeština *cu* těžká — aneb jak se všechny výmluvy jmenují, kterýmiž takový pan Otázka svou němčinu omývá: jenom tenkráte držím se tyransky svého způsobu, a jako železem kovanými dutkami doléhám jím na *vytáhnutého* panáka. I přál bych si, aby se dělo i jinde vedlé příkladu mého!

„*Ah, sie sprechen böhmich?*“ usmál se pan Vrtílek, a tvář se mu rozjasnila, jako by nebeskou hudbu byl zaslechl. — „To mě těší, to mě těší! Snad také vlastenec?“

Při těch slovech mě popadl pod páží; já byl ještě rád, že se to nestalo po straně, kde jsem šál a šátek nesl; neboť nevím, jak bych se byl naň podíval, kdyby se byl toho paladium dotknul.

„Nevím, pane, koho vlastencem nazýváte,“ jal jsem se odpovídati, nemoha docela hořkost v sobě tajiti, ani tak nezdvořilým býti, abych ho byl odstrčil. „Činím, co právě za svou povinnost

k národu a jazyku jeho uznávám — ale za vlastence nemohu se ještě vydávati. Nemělť jsem posud štěstí, abych byl pro vlast něco učinil. Posud jsem pouhým Čechem!“

„*Bei Gott! — genial!* — Vidíte, já také tak myslím. Dříve Čechem — potom vlastencem. Dokud jsem vlasti sloužiti nemohl, nenapadlo mi jmenovati se vlastencem — jen Čechem, jen Čechem! Ale co není, to může býti — je-li pravda? Co pak máte nyní pod perem?“

„Já? — pod perem?“ vyvalil jsem oči.

„Nu, jenom nezapírejte! Mně se můžete svěřit; a nevíte-li, jak s milým dítkem ven, vezměte si mě za kmotra. Naši redaktoři, od prvního až do posledního, jsou moji přátelé — ti vám to slupnou jako med. Co pak je to vlastně? — novela? — humoristika, satyry? — básně?“

A při tom se mi třel bez ustání tak ztuha na krk, že jsem každé okamžení čekal, kdy mě převalí. I vytrhl jsem se mu posléze, dělaje při tom, jako bych se hrozně divil.

„Ale což, pane, myslíte, že nemůže člověk vlasti jinak sloužiti, nežli bídným spisovatelstvím?“ prohodil jsem otázku.

„Bídným?“ napnul si čelo můj průvodčí, nelibě polekaný. „Pane, já jsem novelista Vrtílek!“

*

„Slyšel jsem, slyšel — ačkoli mi ještě žádná práce od vás do rukou nepřišla; a proto se také slova moje vás netýkají. Já mluvil vůbec — ačkoli se musím přiznat, že na spisovatelství mnoho nedržím, a —“

„To je na vás vidět!“

Oči se mu blýskaly, a já se v duchu smál. Děkoval jsem náhodě, že jsem ho trefil do živého, a měl jsem radost, doufaje, že se ho na celý den zbavím. Ani za pověst nejprvnějšího tragického básníka nebyl bych se nyní tónu spustil, do něhož mě — abych upřímně mluvil — žárlivost byla uvrhla.

„Prosím vás, to není divu!“ mluvil jsem dále. „Člověk při ouřadě a spisovatelství — kdy pak se to dvojí shoduje? Budu-li chtít vlasti posloužiti, budu sbírat housenky, ježto naše vlastenectví ožírají, budu mnohomluvcům jazyky ostřihovati, dotírálkům na paty šlapati, z posměváčků ďábly vyháněti —“

„*Charmant*, *charmant!*“ zaplesal opět novelista. „*Bei Gott! sie werden ein böhmischer Sterne, Swift und Boz werden!* Jen se držme—jen se—“

V tom zavzněly na zahradě pod mlýnem Labického cikánské valčíky. Jako blesk projel první zvuk milého Vrtílka, a druhý ho povznesl a točil jím, jako vítr peřím.

„Famos! famos!“ křičel a pádil do zahrady, jako když mu hlavu zapálí.

Já se za ním díval. Napadloť mi opět tetinčino: „Nebyl by to hezký pářeček?“ — a chtěje býti spravedlivým, nemohl jsem zapříti, že by mohl pan Vrtílek mnohou dívku oslepiti. Byl sice trochu malé postavy, ale dobře, pravidelně urostlý, tváře jako krev a mléko, vlasy rusé, dlouhé a pěkně učesané, jako kotouče žlutého hedbáví; na kulatém nosejčku stříbrem lemované brejle, přistříhnuté licousy — přisám Bůh! obyčejné dívce mohl se na první pohled zalíbiti. K tomu elegantní zelený fráček se zlatými knoflíky, bílý klobouk, šedivé pantalony, květovanou vestu — co více potřebuje srdce ženské, aby ráj svůj nalezlo? — Tak jsem *tenkráte* soudil, anebo raději: tak mi tenkráte žárlivost pošeptávala. Ale já se mýlil. Nyní to vím — ano doufal i věřil jsem odjakživa — že srdce ženské k blahu svému ještě něco jiného vyhledává, nežli je vyfintěný panáček. Ale ovšem! mezi srdcem a srdcem jsou všelijaké rozdíly, a vyfintění panáčkové hledají také teplé hnízdečko.

Zatím jsem vešel do zahrady. — Opodál seděla na trávníku tetinka se svýma dceruškama (na něž po cestě kromě matky i hodná děvečka pozor dávala) a hrála, žvatlala a miliskovala

se s nimi, jako dcera pustin indických. Nemohlť jsem se tříti k chrámu lásky mateřské, a přistoupil jsem k ostatní společnosti. Tu se pilo, tu se jedlo, tu se hrálo v kuželky, tu se ovšem také bambitkami strašilo — tu se konečně i tančilo. Vrtílek si dal zahrat polku — tehdáž právě do tančíren Pražských uvedenou, a pustil se s Emilií do kola. Tančit uměl — a jak! — to povídala celá společnost, a tleskala a vejskala, že byl učinil začátek, a já bych sám byl také rád zatleskal a zavejskal — ale . . . . inu, proč bych se nyní za to styděl? — byl jsem blázen!

Míval jsem odjakživa tu slabost (abych se nerozhněval, neříkám hloupost), že jsem se ostýchal dívku o tanec požádat. Proč? kdož to věděl! Košík není přec tak těžká věc. To není . . . ale hrozně mrzutá, a já se vždy mrzutosti bál.

Stoje o strom podepřen, hleděl jsem do kola, kdežto se jich za příkladem Vrtílkovým již několik jiných vrtilo.

„A vy netančíte?“ ozval se za mnou hlas. Já se ohlídl — přede mnou stála tetička Antonie.

„Nevím, jak bych tak výborným tanečnicím zadost učinil,“ prohodil jsem s jakousi hořkostí — „a mimo to je tu tak dokonalých tanečníků, že —“

„— že nejlépe uděláte, když mi ruku podáte — ne k tanci! to by se neslušelo. Pomy-

slete — vždyť jsem *garde-de-dama* této veškeré ženské drůbeže, a tamto běhají dvě moje vlastní kuřátka. Tuť musím již tedy na usedlou hráti. Dejte mi ale ruku, a vyprovoďte mě tuhle nahoru po potoce. Tanec vám nahradím, až se budu zase vdávat — anebo až bude mít Emilie svatbu.“

Mezi tou řečí pověsila se mi již ovšem na loket, a já chtěj nechtěj dal se vésti, kam se jí líbilo. Ale při posledních slovech jejích tak jsem sebou trhnul, že nevěda jak jinak leknutí své před paničkou zastříti, ruku jsem na srdce položil, dělaje, jako by se mi krev byla zarazila.

„Píchlo vás u srdce?“ ptal se můj ženský pokušitel, a tím věru byla — neboť veselostí a rozmarem zas jen sršela; z nenadálého shledání mezi Šáreckými zahradami nebylo na ní již ani památky. — „Píchlo vás u srdce? — Přichází to na vás často?“

„Málo kdy — ale když mě to popadne — div že nepadnu.“

„Děje se vám to snad pokaždé, když o svatbě hezkých dívek slyšíte?“

„Ach — co ráčíte o mně smýšleti?“

„Že byste nerad, aby měla Emilie svatbu.“

„Ale milostpaní —“

„Ale milostpanáčku! Tu vidíte, že mám dobré oko, upřímné srdce a pravdivá ústa. Či myslíte, aby byla z Emilie stará panna?“

„Bože nedopouštěj!“

„To také nedopustí. Abychme ale k cíli přišli — my se dnes poprvé vidíme — náhodou i nehodou padlo oko vaše do směsice mých osudů — naději se do šetrnosti vaší —“

„Milostpaní, co si o mně myslíte? Já ničeho neviděl, ničeho nevím.“

„To ne — to ne. Já sama odhrnu snad jednou záclonu před vašima očima; nyní ale musím ještě mlčeti — mlčeti o sobě, proto že bych s vámi ráda o Emilii mluvila.“

„O mluvte, mluvte, milostpaní!“ zvolal jsem, a nevěda ani co činím, líbal jsem krásné, plné prsty své půvabné průvodkyně, kterou jsem byl mezi řečí za ruku vzal.

„Emilie,“ začala tetinka, „nevím, kde se to v ní vzalo — postonává českým vlastenectvím.“

„Vlastenectvím?“ zvolal jsem radostně udiven.

„Aha, z vás páchne také něco podobného!“ usmála se Antonie. „Nu, tím lépe! Nemějte mi za zlé, že jsem vlastenectví k nemoci přirovnala; u Emilie to věru jinak nazvati nemohu. Jakož u nás ženských srdce vůbec na prvním

místě sedí a prvního hlasu má: takž opanovala Emilii láska k vlasti a ke všemu, co se Čech nebo češtiny týká, takovou vřelostí, že nezřídka i na hlas rozumu nedbajíc, volně a bez uzdy jen srdcem vésti se dává. V tom outlém děvčeti, v té tiché dušince nehledal byste nikdy ten plamen, s nímž ona proti tak mnohým z družek svých o vlastenecké záležitosti do boje se pouštívá a o krásných nadějích národu svého — jak Čechy jmenuje — prorockými slovy mluvívá. Mezi sty — ba mezi tisíci Pražských děvčat nenaleznete druhou Emilii; tomu se však nesmíte diviti. Toto sto a ten tisíc hezkých, a jakož obyčejně říkáme, i vzdělaných děvčat za to nemůže. Onyť se učejí všemu: tanci, frančině, fortepianu, trošce země- a přírodopisu, učejí se plésti punčochy a psáti psaníčka; ale to, co by v nich lásku k vlasti, k jazyku, k národu, k jeho činům, slávě a nehodám probudilo, co by je k poznání přivedlo, aby ucítily, co to obnáší: já jsem Češka — jak se mám dle toho chovati? — toho všeho se jim nedostává; ony jsou zůstaveny pouhé náhodě, a dobře ještě, když tato s nimi laskavě zahraje."

Vřeleji probíhala krev žíly moje při těchto slovech podivné paničky. Na počátku zdálo se mi, jako by posměch v řeči její ležel, když o vla-

stenectví neteře své mluviti začala — ale jakž vroucně plynula jí nyní slova z krásných úst!

Zamlčela se — a já mlčel také. Dílem věru jsem nevěděl, co na ty spravedlivé žaloby odpověděti, a dílem nechal jsem ozvěnu slov jejích ještě v srdci svém doznívati, potápěje při tom čarosladkém zvuku obraz Emiliin do nejhlubšího krytu prsou svých.

„Podívejte te, jaký jsem blázínek!“ začala sama Antonie po krátkém zamlčení. „Chtěla jsem mluviti o Emilii, a začínám si stýskati na cizí děvčata.“

„Mluvte, co se vám líbí, milostpaní!“ odpověděl jsem tónem své přirozené dobrosrdečnosti. „Vaše slova jsou pro mne nebeskou hudbou —“

„— a andělským zpěvem! — či že ne?“ smála se panička. „Prozatím byla bych spokojena, kdybych byla pozemskou zpěvačkou, tak asi Lutzerovou nebo Devrientkou, nebo aspoň Malibrankou slavné paměti — věděla bych, co s tím darem začíti. Nyní to však nechme. Mně nepotřebujete marných komplimentů dělati, milý pane .... ale považte si tu komickou situaci! — vy jste nahlednul již za oponu mých tajností, já odhaluji před vámi srdce své, a ještě nevím, jak vás jmenovati mám — nechcete-li jinak dne-

ční velikou cestu *incognito* vykonati. Prosím tedy... jmeno vaše?“

„Krupinský!“

„Krupinský? — Krupinský — to jmeno jsem již slyšela. Můj Bože, kam jsem dala pamět? — Kde pak to bylo?“

„Krupinský — akcesista —“

„Ale pro Pána Boha, milý pane Krupinský, co pak myslíte, že náležím k těm omrzelým, protivným, sprostým lidem, kteří nemohou s cizím člověkem čtvrt hodiny pobyti, aby se ho jako kriminální soudce hned po stavu, ouřadu a charakteru neptali? Což je mi do všech těchto přívěsků a přídavků na lidském životě, umím-li s člověkem jako s člověkem mluviti? Nu, však jste již musel poznati, že nejsem ženská jako ženská —“

Tu se mi stala ukutná hloupost. Zarděl jsem se totiž, abych řekl, jako pivoňka, a bezděky pokynul jsem hlavou. Byloť to němé svědectví, že tetička myšlénky mé poznala. Červenou literou stálo na tváři mé psáno: „Věru, tys podivná ženská! Nevím ještě, co o tobě mysliti!“ — Ale ona činila, jako by si toho písma nebyla ani povšimla.

„Já jdu svou vlastní cestou,“ mluvila dále, „a zkušenost naostřila zraky moje, že tak snadno

do ničeho čelem nevrazím. A protož také hned v prvním okamžení ve mně jakási důvěra k vám vznikla.“

„Nebudete toho litovati, milostpaní!“ řekl jsem se vší vroucností pohnutého srdce. „Račte na mne úplně spoléhati.“

„Nu, to mě těší,“ zasmála se panička, „že jsme oba stejní bláhovci — *avec permission*. Jeden druhého neznáme, a přece si již hory doly slibujem. No, uvidíme, k čemu to povede. Poslyšte. Nedávno dostala Emilie do rukou svazeček novel, jichžto spisovatele ještě neznala. Byl to Vrtílek. I čtla je — čtla po druhé, a byla jako u vytržení. Pravda je pravda: květoucí sloh, letavá fantasie, sem tam natroušené sentence, pikantní a vůbec z nynějšího života vyňaté situace, a podevším tím prostřeno jakési vlastenecké smýšlení — to jsou cnosti p. Vrtílkových novel. Mne samu nemále dojaly. Ale při tom se mi přece zdálo, jako by ze všeho toho ani slova pravdy nebylo: všecka práce viděla se mi býti nalíčenou hrobkou, v nížto na hromadě zpráchnivělých kostí smrt číhá. Při každém slově bylo mi, jako bych viděla spisovatele s úsměchem předemnou stojícího a šeptajícího: Pošetilá! ty tomu všemu věříš? Mnoho štěstí a veliká čest pro mne. Já tomu ale sám nevěřím! —

Mimo to zdálo se mi v nich mnohé býti již povědomým, od jinad snešeným, sestaveným — a takž nám zavdaly páně Vrtílkovy novely mnohou příčinu k rozepři. Emilie viděla původce jich v duchu jako vážného, smělého, ohnivého, neohroženého bojovníka na poli národním, v pravici plamenný meč, v levici diamantový štít a v ústech hřímající slova k povzbuzení všech dřímavých. Já ji přitom nechala; ale vítaná byla mi náhoda, kteráž dnešní společnost svedla. Jindy byla bych sotva se odhodlala den takto zmařiti, nemohoucí se nadíti, že *vás* mezi pány naleznu, jehož jsem dříve neznala; běželo mi však o něco jiného, než o pouhé vyražení, a protož jsem sama Emilii u otce na dnešní procházku vyprosila, vědouc, že také původce našich, abych řekla: literárních hádek a sporů mezi společností bude, a poznání toho pána mělo mi dáti náhradu za dlouhou chvíli, kteréžto jsem se na celý den bála — kteráž mne ale právě dnes nejméně se dotknula.“

„Tedy jste, milostpaní, přála, aby se Emilie s Vrtílkem seznámila?“ tázal jsem se ouzkostně.

„Přála. Chtělať jsem jí dokázati, že se pouhými sny bavila; chtělať jsem ji, děvče nezkušené, pozornu učiniti na klamný světa lesk, na vylíčené cnosti lidské — chtělať jsem ji vůbec

k přesvědčení přivesti, jak snadno se člověk vášní, předpojatostí, zalíbením — i kdyby se to všecko tak svatých věcí týkalo, jako je vlastenectví — oslepiti a svesti dá. Bude to sice naučení bolestné, ale prospěšné.“

„A myslíte, milostpaní“ — ptal jsem se rychle — „že slečna Emilie stran oblíbeného novelisty k pravému poznání přijde?“

„Muselo by mě oko moje velmi klamati, kdybych se měla něčeho jiného dočkati. Avšak nechci přece dívku nadarmo v další nesnáze uváděti, a protož vás prosím, abyste se k Vrtílkovi přitovaryšil a takořka z rukou ho již nepouštěl. Rozumíte mi?“

A já jí rozuměl! — ale milejší bylo by mně bývalo, kdybych byl nerozuměl, kdybych slova poslední byl ani neslyšel. Mělť jsem býti hromosvodem, po němžto blesky Vrtílkových rozprávek sjížděly, dříve nežli ucho Emiliino dostihnouti mohly. Proč ale neřekla tetička: přitovaryšte se k Emilii? — Nežli jsem však odpověděl, ozval se za námi hlas děvečky, hledající a volající velitelku svou.

„Co se stalo?“ tázala se panička, ruky mé se pouštějíc.

„Společnost by ráda již odešla“ — začala děvečka.

„Nu, já ji nebudu zdržovati,“ řekla Antonie, a zahlídnouc opodál Emilii s Vrtílkem, kteří byli také za námi na zvědy vyšli, doložila ke mně: „Teď začne vaše úloha!“ — a krokem polotanečním běžela oněm dvěma v oustrety. Viděltʼ jsem na to, jak Emilii pod páží vzala a s lehkou poklonou Vrtílka o samotě nechavši, s dívkou zmizela.

Nyní jsem měl pospíšiti a novelistu do klepet vzíti — to byl oumysl mladé vdovičky; já to věděl, i byl bych se tetince toho nejhezčího děvčete velmi rád zavděčil; avšak nohy moje byly jako z olova, v srdci uhnízdila se ošklivost — nemohl jsem se ani z místa hnout, a Vrtílek neměl také, jak se zdálo, tuze mnoho chuti, z přátelství našeho dlouhou nit upřísti, nebotʼ se pustil kvapem za ženskými.

Zůstal jsem tedy sám a sám vedlé potoka, mezi hustým olšovím, o němžto (kdybych jen dost málo básnického nadání měl) říci bych mohl, že bylo temnozelené, libošumné a milostinné. Stálť jsem tedy, a něco jsem cítil, něco jsem myslil, něco jsem chtěl — to vím — ale co? to bylo vše ještě neproniknutá, nespořádaná směsice, a protož to i nyní pověděti nemohu. Tuším, že jsem byl jako ve snách. Brzo jsem ale opět procitnul.

„S dovolením, mladý pane,“ ozval se vedlé mne rázný mužský hlas, a já pozvednuv hlavu,

spatřil vedlé sebe osudného žebráka ze zahrad Šáreckých. Musím říci, že jsem se poněkud ulekl; tomu chlapu nekoukalo z očí nic dobrého.

„S dovolením — jste s onou dámou, kteráž právě od vás odešla, dobře známý?“

„Co je vám do toho?“ osmělil jsem se proti jeho všetečnosti. „Jakým právem se na to ptáte?“

„Ho, ho! Jenom ne tak zprudka, panáčku! Já snesl jiné blesky a dal se ožehnouti jinými plameny, nežli je pár zamilovaných a hněvem sršících očí — mne nezastrašíte. Mimo to mám i právo — anebo si je aspoň udělám, tázati se po známostech své někdejší milenky.“

„Vaší milenky —?“... Ve mně se oužil dech.

„Je vám to divné? Ha, ha! Vidíte, to jsou žerty a šašky osudu — to je veselohra vezdejšího života, toho skvostného, rozmarného díla božího. Tedy vám slaďounká Antonie o mně posud nepovídala?“

„Já s ní mluvím dnes jakživ ponejprv —“

„Tak? — Nu, však ono to nebude naposled!“ usmál se chlap s velikou hořkostí. „A já vám dám příležitost, lásku její si získati. Onať je vdova — není-li pravda?“

„Je — tuším. Ale co je vám do toho?“

„Řekněte jí, žebych ji rád jednou u oltáře spatřil, jak se při tom asi dvoří, když *ano* říká

a ruku podává! Musí to býti podívaná! Nu, kdo ví, čeho se ještě dočkám. A že jí dojista žádných překážek v tom dělati nebudu — to jí vyřiďte — a tuhle —" přitom sahal za ňádra; kabát měl rozepnutý, košili rozhrnutou; na srdci, na pletenci vlasů, ohozeném okolo krku, ležela pěkná malá tobolka; pletenec násilně roztrhnul a vytáhl i s tobolkou.

„Nic nemá věčně trvati" — řekl při tom, a — ne, ne, já se nemýlil! — oči se mu naplnily slzami, rtové se křečovitě kroutili.... „toto jí dejte! Chtěl jsem jí něco ještě vzkázati, avšak ona mi porozumí i bez toho! — *Adieu!*"

Na to rychle odešel.

Teď jsem opět stál — poněkud podoben sloupu na silnici; stál jsem, v rukou drže tobolku s pletencem z dlouhých ženských vlasů. I bylbych se ovšem přirozenou cestou do rozličného rozjímání pustil, ale moji páni soudruhové na dnešní pamětihodné pouti mě toho šťastně zbavili. Strašlivé *salve* ze všech bambitek najednou vyhnalo mi z hlavy chuť ke všemu přemýšlení, moudře mi na pamět uvádějíc, že je čas, abych vzal nohy na ramena.

Hlučně zpívajíce vycházeli právě do posledního muže z mlýnské zahrady, an jsem já do ní opět vstoupil. Mezi nejzadnějšími byl tenkráte

pan Vrtílek. Bylo viděti, že se po něčem shání, a sotva mě oko jeho dostihlo, již ke mně zaměřil.

„Aj, aj!“ začal — „kde pak ráčíte vězeti? Paní Pohorská mi řekla, že mi máte něco důležitého svěřiti! Co je to, co?“

Tu máš, tu jsem ho měl na krku! Bylo to jak náleží potutelné od paní tetinky, *alias* Pohorské! Ale co dělati? I chytil a držel jsem se tedy novelisty, doufaje, že si nemalých zásluh o Emilii dobudu. I patřilať k tomu věru veliká resignace, ostatní celou cestu odsouditi se k nucenému hovoru a pozdálí očima po osobách střileti, po nichžto srdce toužilo a k nimž přístupu nebylo. Tetinka byla sebe a Emilii několika děvčaty, mne pak cizími pány jako silnými palisadami obehnala — tak že jsem jí ani tobolku doručiti nemohl. Či-li jsem to měl před nezasvěcenýma očima učiniti? — To jsem nemohl....

———

Došli jsme do Hvězdy. Obyčejné lezení přes skály a do vrchu, zapocení v poledním parnu a rozličná žízeň byly ingredience dalšího putování z divoké Šárky, nežli nás dolejší dvířka do obory uvedla. Milostný chládek uvítal nás hned u vchodu — dobré pivo nahoře u pokrytých stolů. Antonie, napořád s Emilií po předu se

držíc, sešla se teď u myslivny s jinou známou společností! — tu bylo povídání, dotazování .... já nemohl živou mocí tobolky pozbyti!

Sedli jsme ke stolu. Dobrá skopová pečeně a nevinné rozprávky o předešlém masopustě daly za ranní utrmácení dostatečnou náhradu. Mužští seděli mezi ženskými, žádný se neupejpal — aspoň se mi to tak zdálo — a což potřebuje člověk mnoho, „*um glücklich zu sind?*“ jakž Berliňan říká?

Ale Čechové by nemohli býti docela šťastni, kdyby neměli hudbu, a my ve Hvězdě, my byli Čechové. Již k vůli p. Vrtílkovi snažil se všeliký člověk, čistou aneb jak se obyčejně říká *tou vysokou češtinou* mluviti, a pro všecko na světě nebyl by nikdo řekl: To je *dobry* pivo! — nýbrž: To jest výborné pivo!

K vůli tomu všeobecnému čechomilstvu .... stůj! zde musím, dělej co dělej, tajemství prozradit! — Když jsme byli totiž asi padesáte láhvic toho výborného piva pohřbili, a v prsou i ve hlavách všeobecné zanícení nastalo: pochytil kdosi tu šťastnou myšlénku, aby se oudové naší společnosti dílem na památku dnešního, krásně užitého dne, dílem pro rozdíl před jinými pány, kteří pro Čechy a češtinu tolik nečiní jako my, ode dneška jmenem Čechomily nazývali .... a takž tedy k vůli tomu čechomilstvu poslal

strážný duch Čechie do Hvězdy výborné terčeto, z něhož opodál ovšem nic jiného slyšeti nebylo, nežli pronikavé pikolo.

Ale jakéž to bylo pikolo! Zázračná trubka Oberonova byla proti němu pouhý dudák. Již při obědě, počínaje u polívky, bylo nás to čarodějné pikolo pokoušelo, a všickni jsme museli lžíci k ústům podlé taktu dávati; vidličky a nože na talířích jen tancovaly; nohy pod stolem poskakovaly — všemi žílami to v nás trhalo, tak sice, že mnohý jiné pomoci nevěděl, nežli uši sobě zacpati.

Což ale je platno lidské protivování proti síle genialní — a ona pikolička byla zajisté genialní! — což tedy naplat všecko zdráhání? Ona zvala k tanci — a Čechomilové museli tančiti.

Já děkoval Bohu, že jsme vstali od stolu. Nehoda, v osobě mladé vdovy, byla mě 's novelistou daleko od Emilie seděti odsoudila, a já si div nezoufal, polykaje všechny sousta v pravém rozhořčení. Nyní jsem si chtěl všechnu ztrátu nahradit. Ale jakkoliv jsem to i chtěl i doufal, a maje několik sklenic výborného piva v hlavě, také na něco se odhodlati pevně si umínil: byl přece pan Vrtílek u svém chtění, doufání a mínění čerstvější a odhodlanější, a nežli jsem se nadál, točil se již s Emilií mezi stromy v kole po písku.

Mne popadl hněv, že bych byl na místě domů odešel — jen kdybych byl neměl tu tobolku! A k paní Pohorské nebylo ještě ani přístupu. Jako by si to bylo všecko řeklo, přicházely celé houfy známých — — a já se nechtěl opovážiti...

Zdáloť se mi sice jednou, jako by mě u prostřed celé společnosti oko její hledalo a znamení mi dávalo, stranou kynouc, kde Emilie s Vrtílkem tančila; avšak já měl také porci hrdosti, domnívaje se, že bych se hodil za něco lepšího, nežli za hlídače, a činil jsem, jako bych kynutí jejímu nerozumněl.

A proč bych byl také ty lidičky z ráje vytrhoval? Emilie nacházela v něm zalíbení . . . . přisám Bůh! Od té chvíle, co se mě tato myšlénka zmocnila, neviděl jsem na dívce nic obzvláštního. Chceš-li ho, měj si ho; kdo chce kam, pomozme mu tam... ach, člověk je ošklivé stvoření, když má několik sklenic piva v hlavě — anebo hlodavého červa žárlivosti v srdci!

Kdybys věděla, ubohá dívko, jak pan novelista, ten tvůj ideal, o tobě soudí! —

„Mezi námi řečeno,“ prohodil ke mně Vrtílek, a já musím laskavým čtenářům říci, že jim tuto zlomek naší rozpravy na cestě z mlýna do Hvězdy podávám — „mezi námi řečeno — to děvče (myslilť Emilii) je pravá kachnička!“

„To nevím,“ řekl jsem já, do rtů se kousaje, aby nic hořkého nevyklouzlo. „Já s ní jak živ nemluvil. Takto ale zdá se —“

„Zdá se, zdá se!“ řekl on. „*Da haben sie recht.* Ale povrchní lesk—ten klame. *Bei ihr ist nicht die geringste wahre Lebensanschauung, kein inniges Durchdrungensein* — rozumíte? *Sie bewegt sich in den Sphären einer idealen Welt* — a co do toho?“

„Já bych myslil, že velmi mnoho,“ řekl jsem na to. „Člověk se na světě skutečném tolik nalopotí a umdlí v boji s okolnostmi tak, že nemůže míti větší úlevy a útěchy, nežli na srdci, ježto s ním pak na okamžení nuznou zemi opustí a po nivách fantasie se prochází. A mně je velmi divno, že právě vy, pane, jakožto básník, jakožto vychovanec říše obraznosti, jinak smýšlíte.“

„Ach, ty milý Bože!“ řekl on. „Spisovat a živu být je věc dvojí. Ano, když sedím u stolku, s perem v ruce, tu se dá hezky a pohodlně svět idealní stavěti. *Mein Gott, die Intuition ist da, man weiss nicht wie. Das Genie bricht durch* — avšak nemyslete, že se chci vychloubati —“

„Prosím“ — řekl jsem já — „račte mluviti, jakž vám *Deus*, o němžto jsme ve školách říkali: *est in nobis*, diktuje. Vímť také, že Göthe povídá: *Nur die Lumpe sind bescheiden* — i držel

jsem se toho také vždy jako moudrého zákonu. Mluvmež tedy bez ostýchání o své genialnosti.“

„*Bravo, Bravo!*“ řekl on — „*ganz mein eigenes Glaubensbekenntniss.* A což je také skromnost genialnímu duchu platna? Svět musí přec uznati —“

„Arciže, arciže,“ řekl jsem já, vida, že se milý novelista své genialnosti zuby nehty drží. — „Abychme však zase na Emilii přišli — pro vás je to arci skok z ohně do vody; já bych ale rád důkladně věděl, co o ní souditi mám.“

„Nesuďte nic!“ řekl on. „Jak jsem již povídal — vy jste se chytil mnohem lepší stránky. Držte se vdovy. U té se dá přece něčeho očekávati — a člověk ví, proč hubou mele — v té se přece nějaká jiskra zachytí. Ale v té ovečce!... Ovšem, hezká je Emilie na první pohled — ale jako z ledu — mozek zabedněný —“

„Podivno!“ řekl jsem já. „Jakž tedy může taková osoba v idealním světě živa býti — jakož jste povídal?“

„*Verstehen sie,*“ řekl on, „*insoferne — sie hat, wie ich merke, einige larmoyante Romane gelesen, und die spucken ihr jetzt im Kopfe.* Ostatně tam ale není, co by padlo za nehet.“

Tak pravil pan Vrtílek a okazoval přitom na čelo.

„Rád věřím, že tam pranic není!“ prohodil jsem na to, ústa k dvojsmyslnému ousměchu sešpouliv a oči na čelo genialního novelisty upnuv. Viděltˇ jsem mu pak na nose, že neví, jak si moje slova vyložiti — nemohl však nic říci.

„Vy byste ale neměl býti takovým ukrutníkem“ — mluvil jsem dále — „a měl byste milosrdněji o Emilii souditi. Vímť, že je vlastenka a že vaše novely s velikým zalíbením čítala.“

„Vlastenectví jí odpouštím,“ řekl on; „a že se jí moje práce líbily — to je pouhý oučinek mého genia. O vlastencování u ženských nestojím. Nevím také věru, jak by se co řádného u nich ujmouti mohlo — a jestli se něčím honosejí, je to pouhé koketování. Děvče je mi nejmilejší, když je pouhé děvče — ostatní je na ní všecko jen záplata.“

To řekl pan Vrtílek — i řekl ještě mnoho jiného; a já bych si byl nyní snad celý náš dialog na mysli opáčil, kdybych nebyl Emilii mezi tanečnicemi pohřešil.

„Ale což je ti do ní?“ mluvilo cosi ve mně. „Ať si je, kde maliny rostou — pro tebe žádných neutrhne.“

Bylť jsem se totiž opět o strom podepřel, a nemaje chuti s jinou tančiti, an jsem nejprvnější

nemohl s Emilií do kola vstoupiti, hleděl jsem před sebe do písku, jako bych mezi ním kámen moudrosti hledal. Nemoha ale dlouho nic na zemi spatřiti, pozvedl jsem hlavu, abych aspoň diamant mezi dívkami našel — — ale jak jsem již řekl, Emilie nebyla mezi tanečnicemi.

A kde je Vrtílek? Kam se ten poděl? — Mnou to trhlo, jako by mě blesk byl zasáhl. Země podemnou hořela, písek se bořil; já se musel hnouti, ohlížeti, slíditi — ale ničeho jsem nespatřil a zaběhnul do lesa. Byliť to osudové, kteří kroky moje vedli, a já — nehledě ani u tetičky zprávy nabyti, držel se tajného jich ve mně hlasu a puzení. A kdybych nikdy nebyl věřil v tajná tušení — od té doby musím v ně věřiti.

Běžel jsem do lesa, hledaje cesty nejvzdálenější. Na počátku jsem ani nevěděl, co chci. Utíkal jsem — bez pochyby ze zlosti, že jsem sám s Emilií po oboře nebloudil a neblouznil.... nevím, nevím, proč jsem utíkal! Někteří pánové z naší společnosti, kteří se na blízku po krásném trávníku s vyvolenými srdéčka svého procházeli — ti vidouce mě okolo sebe jako postřeleného ubíhati, museli mysliti, že mi přeskočilo kolečko. A — ono nebylo do toho daleko!

Vrazil jsem do největší houšti, a tam, o samotě, kdež mě, krom zobajícího na stromě dudka,

ani živá duše neviděla a neslyšela — tam jsem hodil sebou na zem a .... plakal jsem!

Mnohý to nebude věřiti — ne, že jsem plakal, neboť to pochopí každý, kdo byl jednou zamilován — ale že jsem v největší houštině sebou na zem hodil. Nu, byla-li to právě houština — či-li nebyla? — to nemohu teď rozhodnouti, a viděl-li jsem ve fantasii housť, kde pěkně prázdno bylo: zdaž mě každý neomluví, kdož jednou zamilován byl?

Já si počínal dětinsky — a z toho může zkušený poznati, že jsem byl zamilován, a to tím více zamilován, ježto jsem věděl, že marně miluji. Plakal jsem, zlobil jsem se — litoval zaslepenost ženskou, kteráž nepoznávala rozdílu mezi mnou a zpropadeným Vrtílkem — a konečně jsem i na soku svém pomstu si vyliti ustanovil.

I vzchopil jsem se tedy opět a běžel dále. Oko moje litalo na vše strany s bystrostí ostrovidovou — až.... konečně! — ano, já se nemýlil! *Victoria!* tamto jdou! — Skočil jsem na stranu. Křoví mě ukrylo. Přicházeli blíže. Slyšel jsem již mluviti.

„*Ich versichere sie, mein holder Engel*“ — rozplýval se medový novelista — „*der heutige Tag ist der schönste meines Lebens.*“

„Kdybyste tu byl hercem po hostinsku“ — odpovídala Emilie — „mohl byste za vyvolání tu samou floskuli prohodit, a já myslím, že tam také patří; neboť jsem ji na divadle nejméně desetkrát slyšela.“

„*O köstlich, köstlich!*“ plesal Vrtílek, líbaje ruku její. „Každé slovo andělské — i v satyře. O blažený, komu z těchto rtíků slovo lásky zavzní!“ mluvil dále, a mně se začaly mžitky před očima dělati! — viděltʼ jsem, že o ni ruku ovinuje — ale — dobře tak! — díky tobě, anděle! ty jsi se mu vyvinul!

„*Nicht so grausam!*“ — dotíral na ni panáček v zeleném fráčku — „jednu hubinku — *ein Küsschen, mein Engel! — als Talismann für meine dunkle Zukunft!*“

A již opět ruce jeho po ní sahaly — i držely ji; ale Emilie s ním hněvivě zápasila; poznalť jsem to na první okamžik, neboť šli právě okolo mne — a v druhém byl jsem již venku z křoví — pravice moje chytila se límce u zeleného fráčku, trhla i zatřepala novelistou a zprostila Emilii.

Oba se ovšem nemálo ulekli. Já na to však nedbaje, držel pevně kořist svou. Neznalť jsem se v tom okamžení.

„Pane!“ začal jsem hlasem hromovládcovým — „jak se můžete opovážit líbati tuto *kach-*

nicku?.... Prosím za odpuštění, slečno! Opáčím toliko slova páně Vrtílkova.“

Vrtílek zůstal jako omráčený, a plamenné blesky z očí dívčích zabodaly se palčivě do prsou jeho. Já pak nahlížeje, že bude nejmoudřeji, když nemilý výjev ukončím, podal jsem Emilii ruku, ona se jí takořka ani nevědouc chopila. — Vrtílek zůstal pozadu mezi borovicemi, já pak veda Emilii pod páží, vracel se jako triumfator k společnosti.

Neměltˇ jsem sice toho potěšení, aby dívka, jižto jsem hrdinsky vybojoval, nyní mnoho slov byla činila, a já v duchu již poněkud litoval, že musím v líbezném háji slavičího zpěvu oželet; avšak byl jsem přece dosti moudrý nahlédnouti, že se v hlavě a srdéčku spanilé dívky podivné převraty dějí, a že outlá šetrnost velí, nedotýkati se prstem tak rozjitřených ran.

Vrtílek byl až do této chvíle živocitné dívce na mysli tanul jako vážný, spaniloduchý a ohnivý hajitel oné svaté pravdy, k nížto sama se přiznávala, majíc v sobě čisté a ryzí vědomí, co jako věrná dcera vlasti konati, jak mluviti, o čem mysliti a po čem toužiti má. Ale v jakém světle objevil se náhle její ideal! Ani slova, ani vlasu nebylo na něm z onoho obrazu, jenžto se byl v duchu jejím oživil, dokud novelistu osobně neznala. Zevnějšek mohl arci *obyčejnou* dívku

omámiti.... ale jáť si to hned myslil, že Emilie k takové třídě nepatří!

Přišli jsme k společnosti. Rychle kročila nám paní Pohorská naproti; viděl jsem jí na očích, že nás plna starosti hledala.

„Aj, aj, panno tetinko!“ začala prstem hroziti. „Kde pak se ráčíme toulati a mého kavalíra prováděti? Drž ty se, panenko, svého vyvoleného! Že pak vy, mlaďátka, nám osobám osiřelým praničeho nepřejete!“

„O, já ti přeji všeho — všeho!“ odpovídala Emilie s bolestným úsměchem. „A chceš-li, přidám ti pana Vrtílka nádavkem. Nyní bych ale byla nejradši, kdybychme šli domů. Neráda bych svému vyvolenci — jak se ti laskavě říci líbilo — příčinu dala, aby se musel ještě jednou zastydět, anebo v nestydatosti se cvičiti.“

„Pro milé bohy!“ divila se tetička, s jednoho na druhého pohlížejíc — „co pak se ti stalo?“

„Byla jsem tak dětinská,“ usmála se Emilie s hořkou příchutí — „a myslila jsem, že se mi hezký sen vyjeví.“

Obě se na to vzdálily. Já zůstal samoten. Byloť snadno poznati, že chtějí o něčem rozmlouvati, při čem svědka nepotřebovaly. Avšak mně bylo nyní volno i bez Emilie — já byl tak spokojené mysli, že jsem si ještě zatančil...

Pod zeleným baldachinem vonných borovic začal již podvečerní větřík vanouti, když jsme se konečně domů vraceli. Emilie a tetička zůstaly až do posledka. Já byl — kdož mi vysvětlí, jak se to stalo? — já byl s nimi do té doby tak za dobré, jako bychme se již léta Páně znali, a přece nebyla ta naše známost ani celedenní dítko! Ale to jsou ona tajná, nezpytatelná kouzla v přírodě, že srdce lidská diamantovými pouty na sobě uváznou, aniž vědí, jak se byla shledala. —

„Milostpaní," začal jsem na cestě ku Praze, a byl jsem rád, že jsem se k ní přitočiti mohl, aby to žádný neslyšel — „mám s vámi něco mluviti."

Zůstali jsme tedy nejzáze — a já vytáhl z kapsy osudnou tobolku. Antonie ji poznala na první pohled. Tváře její se zarděly, tak že jsem nevěděl, mám-li hledět na ni anebo na oblohu, ježto se pokrývala večerními červánky.

„Viděl jste ho tedy ještě jednou?" ptala se hlasem poněkud se-třesoucím.

A já jí pověděl, jak se byla tobolka do mých rukou dostalo.

Mlčky hleděla na ni Antonie hodnou chvíli. — Zpomínala snad na časy, když ji byla vyšívala? Ach, jaké to bylo as okamžení, kdyžto si

krásné vlasy ustřihla, aby z nich *pro něj* pásku k hodinkám upletla?... Laskavé čtenářky! byla-li která mezi vámi v podobném případu — prosím — prosím! — račte se v duchu k podobné chvílce zanesti, a pak bude i mé nejlepší popsání zbytečno....

„Pane Krupinský! — Nechci-li před vámi v podivném světle nebo ve tmách zůstati,“ jala se tetička posléz mluviti, „musím vám bez toho několik obrazů z předešlých let svých před oči postaviti. Tuto tobolku ani neotevru. Tuším, co v ní leží a co nešťastník jako ze ztroskotané lodi do vlnobitného moře života s sebou odnesl. Nechte ji dnes u sebe — dělejte s ní, co se vám líbí, a uznáte-li za dobré, přineste ji zejtra ke mně — nebude-li vám jinak cesta obtížná.“

Nato mi popsala obydlí své, a já ovšem svatě slíbil, že se dostavím. Kdož by to byl neslíbil! Vždyť byla Emiliina tetinka! — a zajisté hodná, dobrá tetinka.

Jak jsme se toho večera ještě rozešli, jak si dobrou noc dali — o tom ani slova. Pamatuji se, že jsem o takových každodenních věcech již takové množství hledaných slov četl, že bych jak náleží po spisovatelsku lháti musel, maje o tom něco nového povědéti. Rozešliť jsme se v bázni boží, v lidské naději — a na tom dost.

Radostněji, nežli jsem byl vyšel, vrátil jsem se domů, a když jsem konečně na starém, ale pohodlném lehátku se umístil, padlo oko moje na tobolku, a v hlavě mi zavznělo poznovu tetinčino: „Dělejte s ní, co se vám líbí!“ — Nebylo to dosti zřetelné: Podívejte se do ní?

Otevřel jsem ji tedy. Ležely v ní listy, psané rukou ženskou, poněkud přeleželé, hedbávím svázané, a několik listů papírů, na němžto jako v nějakém denníku jednotlivé scény a dáta ze života nešťastného milovníka poznamenány byly. Podávámť je tuto v pořádku, jakým asi byly povstaly .... a jak jsem je dle obsahu byl srovnal.

Dopis ženský.

Milý Ludvíku! — *Ještě jednou* podobná slova — *ještě jednou* podobné chování — — a svazek srdcí našich je zrušen na věky. Vlastní rukou vykopám své lásce hrob. Já tě miluji — ty to víš! Jiná žena tě nemůže a nebude tak milovati — ale jiná také s tou odhodlaností chrám blaha svého nezruší. Proč tě miluji? .... můžeš mi to říci? — mohu já to říci? — může mi to někdo jiný říci? Odhalila již ruka smrtelná onu tajnou oponu, nad níž plamennými slovy psáno stojí: *Proč* miluji? .... A já tě miluji!

To všecko již dobře víš; ale já ti to musím ještě jednou písemně pověděti, abys při chladné mysli, s ledovým rozumem, v tichu a samotě, bez vášně a pohoršení, černé na bílém před očima viděl a jistoty nabyl, že svazek srdce svého přetrhám, jest-li se ještě jednou tak rozejdeme, jako jsme se včera rozešli. Dříve nežli tebe, milovala jsem národ svůj. Neptej se, jak to za našich časů možno — svět mnohému nerozumí, a ty s ním. Slovem: já miluji národ svůj — a nic, nic na daleké zemi, nic pod šírým nebem, krom jediného Boha, *nic* nemůže tuto lásku mou umenšiti, nic porušiti. To si pamatuj!

Tys jiného smýšlení. Ty nemiluješ národ můj, ty nechápeš lásku mou; ale duch tvůj je ohnivý, je mocen všeho velkého, srdce tvé je schopno šlechetného dojemu — a já tě miluji! Víš, co je to: Miluji?

Nemiluj ty tedy národ můj — ale tajiž to v srdci v nejtajnější skrýši — snad že se ti později oči otevrou a jiné hlasy v srdci probudí. Ale mlč nyní o svém smýšlení! Nebodej jedovaté šípy do prsou mých! Já nesnesu hanobících slov o národu svém ani z úst milencových. *To si pamatuj!*

Cti smýšlení moje, jakož já tvoje ctím — a nezapomeň, že jsem byla dříve Češkou, nežli tvou milenkou.

Lístek z denníku.

Mně se zdá — nebe nedopouštěj! — že se mě chce Antonie zbaviti. Povídá i píše sice: Já tě miluji! — ale k čemu ty vrtochy, k čemu ta affektace s patriotismem? Žeť nemůže nikdy ušlechtilá duše býti prosta všech předsudků, prosta vší slepé vášně! A což jiného může ten její hněv býti, když mi někdy slovo o Češích a o tom pověstném vlastencování vyklouzne? Slabost je to — a já nemohu snesti, aby se Antonie před světem směšnou činila...... Či-li je to pouhá svéhlavost? — Dobře má — já ji nemohu pochopiti.

Bojím se ale — bojím — že něco jiného za tím rouchem přepjatého citu vězí. — Neuchází se boháč o její ruku? Nebe a země! — Byla by nešťastná — kdyby......?

Dopis ženský.

Vážený pane! Včerejší naše rozmluva byla poslední. Splním, co jsem slíbila. Muž, kterýž nejsvětější moje city uráží, nemůže býti mým manželem. Já znám povinnosti své, nynější i budoucí. Já mám vlasti své čackých synů vychovati — — ale jakž by to bylo možná po boku člověka, jenž by nešetrnou rukou, s po-

směchem na rtech kazil a bořil, co bych já s láskou stavěla?

Nejsem dívka obyčejná, i nedám se jako bázlivá ovce poutati. Vím, co žádám — vím ale také, co s rukou a se srdcem podávám. Vy ale, pane — zdá se — nepochopil jste ani velikost lásky mé, ani skromnost proseb mých.

Dobře.

Srdce mi krvácí, an toto píši — a ráda bych péro své v krvi omočila, aby Vám z liter mých pochopitelná pravda vysvítala.

Uchovejte ji dobře v paměti: já podám svou ruku panu Pohorskému! — neboť vím, čeho se dopouštím a k čemu se odhodlávám. Že umím slovo své držeti, to víte. Budu-li šťastnou, na to se neptejte. Vím ale, že vyplním povinnosti své — a v plnění takovém spočívá také štěstí.

Vám přeji štěstí z celého srdce, i doufám, že je, tak jak jste, naleznete u dívky, kteráž nemusí, ba snad nesmí býti dcera vlasti, má-li býti vaší manželkou.

Dopis třetí.

Já nemohu od Vás žádných listů přijímati — tuto máte svůj první a poslední nazpět; zůstal zapečetěný. Bývámť mysli veselé — dovedu ale také na přísnou hráti. Litujmež jeden

druhého, že jsem pro Vás veselost svou pohřbila. Co jsem uzavřela — na tom zůstanu. Kdosi mi povídal, že chcete jíti do pole . . . . jesti to mužná myšlénka. Ctím bolest Vaši a budu se za Vás modliti. Věc, pro kterouž boj nastal, je svatá. Anděl Páně Vás opatruj a stůj při Vás všechny časy.

Lístky z denníku.

— Psal jsem jí opět. Čtyry neděle jsem ji neviděl — smutná to věčnost. Věčnost? — Hrozné slovo pro toho, na koho v ní muka moje čekají. Avšak ať nevolá ona: Vítězství! — Vyrvu ji ze srdce svého, nebudu nešťastným. Neraduj se, nevěrná! — nebudeš volati: Vítězství.

Ona mě nemilovala, není možná, nemohu to pochopiti. Srdce mé jest hořící Vesuv; já vím, co je láska — ona mě nemilovala! Lživé byly sliby její, přetvářkou byl její cit. Lichotilo jí, že byla mou milenkou — mou! člověka, jenžto jinde mohl býti šťastnějším! Tu se jí vyskytl zisk — *va banque!* Láska — bohatství! — Pryč s láskou! — O moudrá karbanice!

Ne, ne, ne — ještě tomu nevěřím! Nemohu věřiti, že by takové dětinské vrtochy srdce její byly odemne odvrátily!

Což má ona s národem svým jednati? Což jí do toho, v jakém jazyku láska s ní rozmlouvá? — Pošetilá! — Já tomu nerozumím.

Běda mně! já jsem slabší, nežli ona! Ona se usmívá — moje tváře blednou. Běda jí! Přijde čas, přijde — horkými slzami jej na Bohu vyžebrám — — pak ale běda jí! Já ji miluji..... v dálce bude snad mír.

Lístek psaný olůvkem — někde v Šárce.

Nejkrásnější a nejmilostivější paničko! Dnes ráno jste se nenadála, že Vám tak vítaný host do cesty vkročí — není-liž pravda? On se toho také nenadál. Vracel se z nešťastné výpravy — kanonáda Varšavská byla pohřební písní jeho zámyslů.... jako pronásledovaný uteklec překročil práh vlasti a políbil předsíň své otčiny.... tu potkal obraz Váš . . . Vy sama jste to nebyla — o ne! I loudal se za Vámi — neboť se divil šílenec... Myslilť, že Vás truchlící v tiché domácnosti napadne.... ale proč truchliti, že ne? Radovati se a milovati — hodně mnoho a hodně

často — to je Vaše devise — nejsem-liž dobrý prorok, paničko?

Já byl bláznem po celý svůj život — nu, co škodí! Ta hrstka zbývajících dnů nebude tak veliká. Podívám se jenom ještě, jak Vám to sluší, býti paničkou! Prosím, budete-li družbu potřebovati — ze staré známosti vyvolte si *mne!* Byl by to švarný družba!... že ne?

Zatím ale, abyste mohla pokojná, beze všech výčitek svědomí svého k oltáři kročiti — posýlám tuto zbytky Vaší milosti, té neslýchané, věčné milosti!

Nezapírám — ony byly až posud čarovným talismanem na divoké pouti mé — ony byly korouhví na lodi mého doufání, kterážto se daleko předemnou, na zbouřeném moři, zmítala. Ale Vy sama odmrštila jste právě v tu dobu, kdyžto se naděje moje nově zelenati chtěla — Vy jste odmrštila, co bylo snad posud mezi námi tenounkým, tajným ouvazkem... ó veliká hrdinko!... tuto jsou ostatky blaženosti mé.

Já byl bláznem po celý svůj život — nyní chci býti mudrcem. Tu máte poklady mé — dar lásky Vaší; já zůstanu žebrákem. Mnoho štěstí, paničko! — Jenom nesužujte svého nastávajícího tou věrností, jako se dělo Vašemu poníženému — — —

Druhý den jsem nesl tobolku k Antonii. Šťastně jsem ji nalezl. Vešel jsem do pokoje, an právě své dcerušky vyučovala. S veškerou líbezností své půvabné povahy kročila mi vstříc a vítala mě, jako by dávnoletý domácí přítel přicházel.

„Nelekejte se,“ pravila s úsměvem, „že tu ženského präceptora nacházíte. Nemyslete, že jsem takový blázínek, abych se snad nějakou učeností chlubila, nebo že jsem taková skrblice, abych malého výdělku chudému študentovi nepřála. Ale já to počítám k těm nejvyšším a nejsladším radostem mateřským, že si dítky své, pokud možná, sama vychovávám.“

„Rád věřím, milostpaní!“ odpovídal jsem, bera se s ní do vedlejšího pokoje, kdežto jsme se pak na hebounkém kanapi usadili. „Rád věřím — a vždy jsem se mrzíval na rodiče, kteří se domnívají, že pro své děti všecko učinili, když jim několik cizích učitelů najali, a sami pak svou krev tak s očí a mysli pustili, jako by ubohá poupátka ani na světě nebyla. Nedá se to arci požadovati od člověka sprostého —“

„Dovolte, pane — v tom vám musím odmlouvati, aspoň poněkud a částečně odmlouvati. Mohlo i mělo by se to také od člověka *sprostého* žádati, ovšem ale, že by se dříve *o to* starati muselo, aby se k tomu schopným učinil. Nemyslím

ovšem, aby při tom a proto svou denní práci zanedbával — nikoliv; ale i po denním lopocení, pod večer, nebo času nedělního, zbývá nádenníku chvíle, kdež by s dítkami moudré a prospěšné slovíčko promluviti mohl — arci, kdyby je sám věděl. Otcovský a mateřský cit je trvanlivý nade všecko umdlení; on přemáhá všechny těla obtížnosti, ba poskytuje síly i v nejtrudnějších okolnostech života — a to platí o člověku vůbec, bez ohledu na stav a řád a bohatství. Či-li nejste mého smýšlení?"

„To jsem; ačkoliv zapříti nemohu, že poněkud idealním okem na svět hledíte, a člověka hledáte, jak by býti *měl*, ne ale jak *jest* — tak se mi aspoň zdá."

„Idealním?" opětovala Antonie polohlasitě, jako by se v myšlénkách potápěla. „Dost možná, že ta vada posud na mně lpí; dějeť se mi tak aspoň u mého zamilovaného předmětu, a jsem-li na omylu, mýlím se aspoň lidského srdce dostojně. Ach, ti lidé, ti lidé! Vím, že se mi smějí — což mnedle bylo by na světě dosti svatého, aby se toho drzý posměch nedotknul? Ale to mě nezdrží, vlastní péčí, vlastním okem a vlastní rukou děti své vychovávati. A může-liž v srdci těch outlých poupat něco líp se ujmouti, než co do nich matka vštěpuje?"

„To nemůže ani obyvatel pustin upírati,“ dosvědčil jsem na to; „ale bohužel! až dosaváde myslejí mnohé matky, že učinily povolání svému zadost, když toliko na tělesné potřeby dítka hledí, vše ostatní vyvinutí jeho rukoum cizím zůstavujíce.“

„Ony za to z většího dílu samy nemohou, a při vší trestuhodné vině musí je povážlivý člověk ještě omlouvati. Prosím vás, kolik pak děvčat se provdá, aby věděly, jakých povinností krokem tím na sebe přijímají? Jakéž navedení mají ony samy, aby je pak jiným zdílely? Dříve by se mělo . . . . avšak nejsme-li oba pošetilci? Mluvíme jako pudrovaní pánové na katedře, a jednáme o věcech, kteréž, myslím, sami nezjinačíme. Ale vidíte, to je také jedna z mých vad, že ráda o věci mluvím, kteráž mi na srdci leží, neohlédajíc se, jestli posluchači dlouhou chvíli působím.“

„Prosím, milostpaní...“

I přišli jsme do tak rozkošného labyrintu rozmanité rozprávky, že jsme ani nevěděli, jak se vyplesti. Já vysýlal mezi tím zpytavé oko po pokoji. Nebylo tu velmi skvostného, ale nad míru vkusného, oupravného nábytku — zvláště padalo do očí krásné fortepiano; v jiném koutě stála pedálová harfa, pěkná skříně s knihami, na ni

alabastrové podobizny, Göthe a Schiller, po stěnách viselo několik obrazů z české historie. Čím déle jsem tu meškal, tím volněji bylo mi okolo srdce. Stál jsem jako ve svatyni.

Krásné, krásné hodiny, kterých jsem tam užil!

Antonie — jakéž to divné stvoření! Jemnost a síla, veselá mysl a hluboký cit střídaly se v ní každým okamžikem. Ona byla vzdělaná žena, veselá družka, věrná přítelkyně, dokonalá matka — a jakž milovala vlast! Já se té lásky ulekl. Já neměl o takové lásce ani tušení. Milovalť jsem ji také — ale vedlé její horoucnosti, vedlé jejích zámyslů a žádostí, vedlé jejích snů stál jsem jako pídimužík vedlé obra.

Muže byla jenom jednou milovala. Byla to láska u své nejpodivnější tvářnosti. Antonie byla svatě se zařekla, že nepodá ruku svou muži, kterýž by ohledem národních záležitostí jednoho smyslu s ní nebyl; nebo jí nesměl alespoň pražádných překážek na vyměřené cesty života jejího metati. Tohoto posledního také dospěla.

„Vy jste četl dopisy mé," pravila ke mně. „V skutku milovala jsem Ludvíka, nevědouci proč? On byl spanilý, pro mužského skoro až tuze spanilý; kam oči jeho padly, musel se v srdci ženském oheň vzejmouti: řeč jeho byla milozvučná hudba, jeho fantasie bystrý orel — —

všecko, všecko bylo na něm, co ženské srdce pohnouti může. Já zapomněla na sliby své, zapomněla skoumati, zdali se on k zámyslům horlivé Češky hodí — ach, kdož by mohl v tom čarovném okamžiku srdce své ledovou hrází obehnati, když se k němu první láska přibliží? Já ji otevřela všechny brány prsou svých, já ji ověnčila libovonným kvítím, já jí upravila oltář a uvítala ji před ním, jako svou blaženost. Pozdě jsem procitla. Kotvice vězela již ve hlubinách, a kdybych ji byla měla vytrhnouti — byla bych utonula v krvi své. Tak jsem aspoň myslila. Avšak pomyšlení na povinnosti vlastenecké bylo ještě mocnější nežli bolest lásky mé, a já se nezakrvácela. Nesmějte se mi! Maje člověk milovati věci tak veřejné a velké, jakož je národ a vlast, nemusí býti také veřejný, pověstného jmena, vysokého stavu. Nevím, k čemu to potřebí. Já zamilovala národ náš tak upřímně a silně, jako bych jeho vládkyní byla, jako bych jediná o blahost jeho pečovati měla. Ale Ludvík byl jeden z oněch světanských srdcí, ježto vlasti neznajíce, káží, aby se práva člověčí v celém světě stejně zachovávala, a sami je doma ruší — sami na rodilé krajany nevrou, nebo jim spílají. Já jsem...“

Avšak co mluvím pořád o Antonii? Což tu není také Emilie? . . . . Ba je! — a podobá se

nejkrásnějšímu zornímu paprsku onoho bohatého slunce, jehož jmeno bylo — vlastenka Antonie Pohorská. Den po dni rozvinoval se přede mnou vždy půvabněji a půvabněji kalíšek spanilého ducha jejího — a den po dni prahli rtové moji větší a větší touhou, chtíce z něho občerstvení ssáti.

„Ach, vy ji posud neznáte!“ řekla mi tetinka. „Já sama divím se někdy zvuku, kterýž náhle v prsou jejích zavznívá — a přece jsem sama ruku k jejímu vychování přikládala. Nehleďte na mládí mé — to jest: na mládí počestné vdovy; já umím býti také přísným mentorem. Ptáte se, kde se to ve mně vzalo? — myslím, že je to podíl vychování otce mého, kterýž sám a sám, bez cizích učitelů, s dítětem svým se obíral.“ —

A věru, mysl dívčí není při vší panenské čistotě jako křehké sklo průhledná! Moje Emilie — moje? — ach, ano! ano! — nyní to smím již říci, nyní smí duše má již veřejně zaplesati: — Emilie jest má!....

Byli jsme opět v Šárce a ve Hvězdě, ale tenkráte jsme si vyšli jen malá, ale dobře známá společnost.

„Proč tak smutný?“ ptala se mě usměvavě paní Pohorská den před tím, an jsem v jejím pokoji před obrazem stál, na němž bylo vidět kní-

žete Oldřicha, an Boženu nalezl. — „Schází vám snad Božena?“

Já se zapálil. Byl bych rád odpověděl, ale v tom okamžení bylo mi, jako by tíž na srdci mém ležela, a mimo vzdech nevystoupilo ze mne nic jiného — než malá slza do očí.

„Nebuďte bláhový!“ mluvila tetinka dále — „a otevřete ústa. Přede mnou nemusíte plakati, mně to není nic platno — ale před Boženou! Nu, kdož ví, co se nehodí — že ne? Zejtra půjdeme zas do Hvězdy. Co se v ní ujalo, může v ní také uzrati — či myslíte že ne?“

A paní tetinka byla dobrá prorokyně!

Byl to krásný den; do smrti naň nezapomenu. Na tom samém místě, pod širým nebem, pod božím okem, kdežto jsem Emilii dotíravého Vrtílka zbavil,

Slíbila mi má panenka
Věrné milování!
Prsten vyrytý
— — — — —
Od ní dostal jsem! — —

Jak mi při tom bylo — nač bych to povídal? Za jedno bych to ani pověděti nedovedl (neboť kde, v jakém slovníku měl bych nabrati slov, abych popsal onu sladkou blaženost, ono trnutí všech žil, onen zápal krve, ono rozplynutí

v lepší, nadpozemský svět, kteréž nás uchvacuje, když nás milovaná dívka poprvé políbí?) — a kdybych to i dovedl: člověk, kterýž nemiloval, to přece nepochopí; a za druhé, kdo miloval a v stejném případu se nacházel, ten mi i bez všeho popisování rozumí. Slovem: byl jsem blažený!

Láska moje byla šťastná, nenalezajíc nižádných překážek. Otec mé drahé Emilie — stůj! — povídání o lásce mé se končí, a já v něm zapomněl ještě jednu hlavní osobu uvesti! — Otec mé Emilie byl pensionovaný setník a při tom ani o vlas jinší, nežli skoro všickni pensionovaní setníci. Ráno vstal, oblekl župan, zapálil si dýmku, v letě vystrčil hlavu z okna, v zimě se procházel po pokoji. Na to vypil šálek černé kávy, byl-li v dobrém rozmaru, vypil také dva, a začal skoumati, co bude dobrého k obědu. Potom prohlížel své kordy, kteréž měl u postele nad hlavou rozvěšeny, ptal se Emilie: „Jak pak, děvečko, nepůjdeš do kostela?“ — neboť vychování jeho jediného dítěte leželo mu velmi na srdci, — potom četl trochu „*Kriegsaffairen vom Jahre 1809*“; potom svlekl župan, oblekl pohodlný kabát, zahvizdnul na svého mopslíka, vyšel si trochu do veřejných zahrad, zastavil se před obědem v kavárně, aby „Všeobecné noviny“ pro-

hlídnul, a potom se vracel domů k obědu. Odpoledne....

Avšak již dle tohoto předpoledního obrázku pozná každý snadno, že pan setník Světelský velmi tichý život vedl. Hodiny odpolední byly věnovány procházkám, za špatného povětří návštěvám, nebo kavárně — a takž mu léta ubíhaly velmi pokojně; .... svých 600 zlatých pensí trávil beze všech starostí. Ty vesměs ponechal paní švagrové, *alias* paní Pohorské, na kterouž velmi mnoho držel, kteréž i svou děvečku (jakž Emilii rád nazýval) jakož osobě starší a rozumnější na starosti nechal, a s kterouž v jednom domě, v jednom poschodí zůstával.

Toliko dva dni do roka dělaly starému setníku nemalé vrtochy — a sice dni, o kterých Emilie a Antonie svůj svátek slavily. Tu chodil několik dní před tím všecek zamyšlen, trochu se mrzel, trochu se usmíval — jak ho buď špatná neb dobrá myšlénka napadla; neboť se nyní o to jednalo, co má těmto svým miláčkům vázaného koupiti....

Bylo to již druhý rok, co jsem do domu k paní Pohorské docházel — nebo abych to hodně po česku řekl: co jsem za Emilií chodil, a v skutku mi celý ten čas rychleji utekl, nežli jsem byl v stavu příhody jeho sepsati: — tu se blížil

opět svátek Emiliin, a opět začal setník po pokoji přecházet.

„Švagřínku,“ řekla tetinka, berouc ho pod páží a začala semotam s ním popocházeti. — „Švagřínku! za týden máme Emilčin svátek.“

„Vím, vím, paní švagrová!“ odpovídal setník, důležitě hlavou kývaje. „Právě začínám přemýšlet —“

„— co byste jí dal vázaného? Švagřínku, já vám něco poradím. Nebude vás to nic jiného státi, než abyste řekl: Ano! — a Emilie bude šťastna.“

„Aj, aj, paní sestro! Co pak by to bylo? Jáť již přemýšlel sem a tam —“

„Nechte nyní všeho přemýšlení — a podívejte se na tenhle kus papíru.“

S těmi slovy podala mu nový můjouřední dekret na 500 zl., kterýž jsem byl toho dne obdržel a své laskavé protektorce i hned doručil.

Starý pensionista jej četl. Četl a špoulil ústa a kýval radostně hlavou.

„Krupinský — 500 — dobrá, dobrá!“ mluvil při tom. „Zdá se býti poctivý člověček — poctivý. Mám ho rád. Otcova krev se v něm nezapírá.“

„To si *my* také myslíme,“ potvrdila Antonie slova jeho, „ačkoli jsme to potěšení neměly, abychme byly otce jeho znaly —“

„Ach, paní švagrová!“ zvolal Světelský, zpomenutím na bývalé časy hned všecek opojen — „to vám byla dobrá — věrná duše, ten milý Krupinský! U Vagramu stáli jsme v jedné setnině — já dostal blesuru, padl jsem, vozy by mě byly přejely — ani památky nebylo by po mně pod koly zbylo — tu mě vzal kamarád Krupinský na ramena, kord do pošvy — a tak mě tři sta kroků nesl z bojiště....“

Proto bylo moje jmeno paní Pohorské hned v Šárce povědomo, neboť pan švagr o nebožtíku příteli rád povídával — proto se tetička hned od té chvíle ještě přívětivěji ke mně chovala — proto mě i otec Emiliin rád ve své domácnosti vídal — a protož i nyní Antonie řeč o mém otci počala. Mohl-li starý Světelský o svém Krupinském mluviti, bylo mu volno a líbezno. To paní švagrová dobře věděla.

„Zajisté,“ přejala slovo po jeho povídce, „Krupinský byl vzor dobrého a věrného přítele, a vy byste měl vedlé své možnosti veškeré přátelství jeho na zdárném synu zpláceti.“

Setník vyvalil na paní švagrovou oči. — „Jakž bych mohl já? co bych mohl já, milá paní sestro?“ začal se pln podivení tázati. „Mladý Krupinský je zaopatřen —“

„Co se týče božího a panského chleba,“ usmála se paní Pohorská, „jeť ovšem zaopatřen; ale srdce touží po něčem vyšším, nežli je pouhý chlebíček, a v tom toužení padly oči jeho na vaši Emilii, a nyní se mu zdá, že jich nemůže od ní odvrátit.“

„Jakže — co že?“

„Krátkými slovy, pane švagříčku — já tu stojím jako přímluvčí, a mně nesmíte ničeho odepříti, sice vám vypovím vojnu na živobytí a na smrt. Krupinský miluje vaši děvečku, děvečka miluje Krupinského, a jelikož tento z brusu nový dekret dosvědčuje, že mohou z něho dva velcí lidé — a při tom i třeba dva malincí lidičkové poctivě živi býti: tedy bych myslila, pane švagřínku —“

„No, co byste myslila — co, paní švagrová?“ ptal se pensionista zvědavě.

„Abyste těm dvěma dušinkám žádných překážek do cesty nekladl, a řekl: Buďte svoji a mějte se po všechny časy rádi.“

„Jak?“ divil se Emiliin otec. — „Což pak si chce Krupinský naši holku vzít? — tak jak říkáme . . . .“

„. . . . pořádně a počestně vzít — ano!“ kývala Antonie hlavou. „Bohu chvála, že pan švagr pochopovati začíná! Ano vzít si ji chce — ve vší poctivosti, za svou jedinou a řádnou manželku.“

„Hm, hm!“ začal Světelský hlavou kývat a za ušima se poškrabávat. — „Co pak mám — co pak mohu....ale co pak vlastně myslíte, paní švagrová?“

V tom jsem vešel do dveří. Antonie ke mně přikročila, a vedouc mě k starému, řekla: „Já myslím, pane švagře, abyste nastávajícího zetě svého obejmul.“

Já byl jako v Jiříkově vidění! —

Krasocitné duše prosím za odpuštění, že tohoto pravšedního podobenství užívám. Chci býti srozumitelným a bude-li možná, i národním spisovatelem, a protož je mi každá propovídka z národního jazyka vítanou kořistí.

„Nu, paní sestro,“ — začal Světelský, a já bych si byl nikdy nepomyslil, že ve starém vysloužilci tolik srdečného citu vězí, s jakovým nyní mluvil . . . „nu, paní sestro, vyť nejlépe víte, co si na své holce zakládám, a že bych rád, aby mi tak zdárná vnoučata, jako je ona sama, staré oči zatlačila. Pan Krupinský je syn mého přítele . . . . myslíte-li tedy, že by . . . nu, s Pánem Bohem! Dejte mi hubičku, pane zeti!“

K tomu jsem se nedal ovšem dvakrát pobízeti. Mně šla radostí hlava kolem, a v tomto sladkém víru obejmul jsem také přímluvnici tetinku.

*

„Zvolna, zvolna, pane ženichu!“ smála se panička — „ještě nejsme u cíle. Ještě musíte něco podniknouti — a sice něco velkého.“

„Co pak by to bylo?“ ptám se zvědavě.

„Že máme Emilčin svátek přede dveřmi, to víte,“ řekla tetinka. „Tatínek byl by jí rád letos něco neobyčejného vázaného dal... a to musí přijít z rukou vašich. Musíte napsat novelu.“

Já zůstal, jako by do mne blesk udeřil. — „Milostpaní — já novelu“ — začnu se vytáčet...

„Tu vám nepomůže pražádné vymlouvání. Já vím, že byste Emilii náramnou radost způsobil, kdybyste do řady českého spisovatelstva vstoupil — třeba jen co pouhý diletant... a k vůli Emilii, myslím, že kousek takové práce podniknouti můžete.“

„Ale, milostpaní — jáť jsem jak živ ani řádky — můj Bože, to není hračka — a já nejsem v stavu nic vymyslit —“

„To také nepotřebujete,“ dotírala na mne Antonie. „Napište jen historii o panu Janovi Krupinském a Emilii Světelské, k obveselení všech mládenců a panen — popište jen příhody své lásky —“

„Ano, ano!“ ozval se nyní setník hlasem povýšeným — „to bude to nejlepší. Tím způsobem alespoň také něco o tom zvím. Tisíc kulí! vždyť pak hledím na tu celou historii jako slepý na barvu. Napište to tedy — napište, pane zeti!“

„Ale pro Pána Boha!“ bránil jsem se malomyslně, „vždyť pak se v mé lásce nepřihodilo nic neobyčejného — byla by to novela beze všeho jednání.“

„Tím bude právě po módě,“ tvrdila paní Pohorská. — „Žádné jednání — trochu sentencí, trochu rozumování, žádné spojení jednotlivých částek, aby se to nezdálo býti jako z jedné formy ulito — a máte nejlepší novelu tendenční.“

„Milostpaní ráčí žertovati . . .“

„Nu, tedy udělejte z mého žertu pravdu a potěšte svou nevěstu.“

„Pro Emilii bych se o to arci pokusil — ale ne snad aby vám pak ještě napadlo, abych tu věc vytisknouti dal!“

„Což by to bylo tak veliké neštěstí?“ smál se můj milostný pokušitel.

„Já bych se pak ani na ulici neukázal!“ řekl jsem na to. — „*Býti spisovatelem!* Já bych myslil, že si lidé na mne prstem ukazují.“

„To máte dobře!“ přisvědčila mi tetinka v dobrém rozmaru. „Pro spisovatele není u nás ještě jistý cech nebo pořádek, a proto jsou také posud v obecenském životě *věcí neznámou.* Na mnohých místech stojí spisovatel v rubrice: *zboží nepotřebné*, a Bůh milý ví, kdy se u nás na jeho emancipací pomyslí.“

„Jak je to — co je to, paní sestro?“ ozval se opět můj nastávající tchán. „Tomu jaksi nerozumím.“

„To jest — srozumitelně řečeno: Buďte ševcem, krejčím, řezníkem nebo mlynářem, a svět náš bude vědět, co na světě děláte; buďte ale spisovatelem, a svět se bude ptát: Co dělá ten člověk? od čeho je živ? k čemu je tu platen? — Avšak o to ať bojují sami páni spisovatelé, a může-li svět ducha malířova, sošníkova, hercova a hudebníkova uznati: nechce-li se učiniti směšným, musí také stavu spisovatelovu práva poskytnouti. — Nám tu ale nyní jen o novelu běží, o jediný plod spisovatelský, a ten musí na stromě vaší fantasie uzrati, pane ženichu.“

„Ano, ano — to musí, pane zeti!“ dotvrzoval i setník, kterýž vůbec pokaždé s paní švagrovou jedné vůle býval. — „Já vím — já vím — Emilka ráda čítá, a zvláště miluje tu češtinu — to má tuhle po paní švagrové — již jí tedy něco napište. Co pak vám to udělá!“

Pěkně děkuji, pane tcháne! — pomyslil jsem si. — *Co pak vám to udělá!* — Jak se podobá, patří pan setník také k oněm mudrcům, kteří myslejí, že se dají povídky z rukávu vytřepat. Ale co naplat? Byla to práce pro nevěstu — a já se do toho s boží pomocí pustil.

Začal jsem popisovat pout do Šárky.... avšak pomalu! Jak jsem začal, to laskavý čtenář i milostná čtenářka již vědí. Psal jsem tu nejprostější, prajednoduchou historku zamilování svého, a kdo snad — očekávaje podivné zapletení, srdcelomné příhody a nehody, až posud shledal, že se oklamal: ten ať vede soud s paní Pohorskou. Já za to nemohu....

Šťastně dokončil jsem úlohu; přečítaje ale posléze práci svou, upadl jsem v jakési nesnáze. Nebyl jsem docela spokojen. Šel jsem tedy k tetince na radu.

„Jste již hotov, pane strejčku?“ vítala mě ona, jaksi potutelně se usmívajíc.

„Jsem.“

I četl jsem práci svou. Tetinka pozorně poslouchala.

„No, vidíte,“ řekla konečně — „na první pokus jak náleží obratně — trochu mnoho slov, ale to se časem podá. Našincům to bude vítaná pochoutka; neboť až dosavad je u nás *v takovém způsobu* hrozně málo psáno. A jak povídám — druhá povídka vypadne již líp.“

„Bože nedopouštěj!“ vzdychnul jsem na to. „Já měl a mám ještě s touhle nesnáze, že nevím, jak se jich zbaviti. Za jedno: Jak mám tu věc nyní nazvati?“

„Ahá!“ usmála se tetinka. „Myslíte stran lákavého titule? Dobře máte. Svět se titulům posmívá, a přec na ně padá jako mouchy na lep. Víte-li co? Nazvete svou povídku: *Nevěsta z Hvězdy*. Nevěsta vaše také v skutku z Hvězdy pochází — a na první pohled je to dost lákavé. Pochybil jste arci, že jste nepopsal scénu, jak vám Emilie lásku vyznala; přičteme to ale panické ostýchavosti, kteráž vám nedovolila z nejsvětější a nejtajnější svatyně srdce svého oponu stáhnouti. — A což máte za druhé?“

„Teď se mi zdá, že jsem někde panu Vrtílkovi křivdu učinil.“

„Snad proto, že jste péro v živějších barvách namáčel? Aj, toť jste právě dobře a trefně udělal. Nyní o tom arci jinak soudíte — ale tenkráte mluvila z vás žárlivost, a ta hledí vždycky na věc okem divokým. — Za třetí?“

„Za třetí,“ začal jsem, poněkud otáleje — „pozoruji, že se mi jistá osoba z povídky docela ztratila — a zdá se mi přece býti důležitou...“

Tetinka se zamlčeta. Poznalať, že myslím — Ludvíka. Při tom se zarděla, a líbý úsměv položil se okolo rtů jejích.

„Nedokončenost je právě charakter povídek romantických, jakož bych vám slavnými příklady dokázati mohla,“ jala se konečně mluviti; „jelikož

ale nevíme, jestli se práce vaše samým přátelům romantiky do rukou dostane: tedy vám dávám dovolení, připsati ku své povídce . . . . avšak počkejte!“ — s těmi slovy obrátila se k svému psacímu stolku a vyndala z něho sešitek papírů. „Nebudu vám radit, co máte připsati. Tuto vezměte, čtěte, a můžete-li co z toho potřebovati: učiňtež to k doplnění své povídky. Já patřívala jednou také k těm rozkošně nevinným bláhovcům, kteří rádi psané samomluvy držívají, aby viděli, jak jejich city a myšlénky na papíře vypadají. Ani nevím, jestli bych to měla svým denníkem nazvati; k tomu se mi to nezdá býti dosti ouplné... nu, však uvidíte sám nejlépe, k čemu se vám ty zlomky hodí. Já je kladu do rukou vašich, jen abych vám k spisovatelské slávě pomohla. Nějaké tajemství vám tím sotva odkryji. Jsemtě tak na papíře jako v životě — a od první naší procházky do Hvězdy až po tuto chvíli mohl jste mě již ouplně prohlédnout a poznati.“

Já se chopil milého denníku jako drahé kořisti, a první příští hodina v mém tichém a ještě panicky osamělém příbytku spatřila mě čtoucího. Písmo bylo z rozličných dob, ale vždy zajímavé, vždy stejným duchem prováté.

Mám plakati anebo se radovati? Mám si štěstí přáti anebo žalostné písně zpívati? — O podivné srdce lidské, nikdy nevědoucí, na čem se ustanoviti! Tichá byla jsem, pokojná, roztomile po světsku blažená, dokud jsem nevidoucí životem kráčela — dokud toliko zrak *těla* mého otevřen byl, a nebe a země, slunce a měsíc, květnaté louky a šperky městských krámů ve zřetelnici oka mého se zrcadlily. Já chodila vůkol jako tisíce jiných a měla potěšení, když slunce svítilo nebo když měsíc své romantické paprsky rozléval; i trhala jsem kvítí, zpívala jsem písně, kupovala prsteny — a vše bylo dobře. Což potřebuje dívka víc?

Co potřebuje víc — a zvláště z možného domu, jako jsem byla já? Číst a psát — trochu kreslit a hedbávím vyšívat — to mě byli naučili. Takéť jsem hrála Moschelesovy komposice, a mladí panáčkové stojíce okolo fortepiana tleskali, až jim rukavičky praskaly. Moje guvernantka se dokládala svou čistou krví francouzskou, že ani rozená Pařížanka *ž* a *ň* tak jemně nevyslovuje jako já; taneční mistr byl vytržením bez sebe, když jsem poslední krok milostného gavotu dovedla, a moje matka plakala radostí, když jsem Schillerovu *píseň o zvonu* deklamovala. Co potřebuje dívka víc? Není-liž jich

na tisíce, které ani tolik nevědí a neumějí? — a jsou přece živy — a jak živy! — o šťastní pošetilci!

Věru, dnes mám veliké chuti do žertu! — Povídám, že jsou živy! — Proč by nebyly! Kamelie za mým oknem je také živa, můj kanárek je také živ, i mají všeho v plné míře, cokoli jen srdce — nebo žaludek a několik chatrných kořínků ráčí. Hledí na svět, a svět hledí na ně, a žádný nestýská.

Ale já stýskám! Co se otevřely oči *duše* mé, od té chvíle stýskám. Dětinská radost moje prchla. — Slunce svítí — a já vidím jen samé temnosti; nebe se pne — ale jen jako pokrývka nad velikým hrobem; lučiny květou — ale není tu, koho bych strakatým věncem zdobila. A proč bych i kvítí trhala? Není-liž každá píď vlasti naší půda posvátná, kterouž by tisíc květů zdobiti mělo? — Ach, co mi čarovné slovo *vlast* v uších zavznělo, a já svaté jeho tajemství v hlubokosti mladého, vřelého srdce pojala: v tu chvíli spadlo i bělmo s očí mých — teprva vidím, co se vůkol děje, teprva jsem nahlídla v život, teprva žiju.

Žiju a stýskám? žiju a bloudím v temnostech? — O já bych raději veselé písně zpívala a raději v jasnosti sluneční se procházela... ale

nemohu za to. Vidím, že všude něco schází, a ráda bych pomohla; ráda bych duši svou, krev těla svého na miliony částek rozdělila a po všech větrech mezi pohlaví naše poslala, aby padla v ouhor srdce jeho a vzešla jako úrodné semeno. Ach, byla by to krásná smrt, kdybych svou krví jiné oživiti mohla. Takž ale chodím a toužím a umírám toužením. A opět se krev bouří, opět celá hořím, opět cítím v sobě sílu — a protož teprva žiju! To je život. Ano — to věčné střídání touhy, naděje a malomyslnosti, boje, klesání a vítězství.

To byla skvostná beseda! — mně se ještě hlava točí. A jak se všickni bavili! Taková bohatá, blahorodá paní je věru velmi šťastná, že tolika přátelům tak pěkného večera připraviti může — o hrozně šťastná! Přála bych jí, aby mohla každého dne svůj svátek slaviti. A jak jí všickni děkovali — a jakou radost měli, když bylo . . . po všem. O šťastní ubozí!

Slečinky měly hořkost v srdci a sladkost na jazyku — já to dobře pozorovala! — kdykoli na jiné dražší náramek nebo staženější tílko zpozorovaly; kdykoli jiná trochu více tancovala, kdykoli se okolo jiné trochu více šviháků nasta-

vělo. Není-liž pravda —jaké neštěstí! Nejsou-liž k politování?

Já mám zvláštní potěšení, když se na ty naše dívky podívám. Jaká to krásná strakatina květin — beze všeho zápachu. A ony se mi smějí — vím to dobře — jáť bych se jim bez pochyby také smála, kdybych byla *jimi* a oni *mnou!* Což mohou za to, že jsou *tak* a ne *jinak?* Které z nás dáno tolik síly, tolik schopnosti nebo příležitosti, aby mohla sama bělmo své strhnouti? Já se jim nedivím. Ja byla také tak, dokud mi náhoda.... ne, ne! to nemohu nazvat *náhodou!* To byl prst věčného řízení, jenžto tak dobře jednotlivého člověka jako celé národy zkouší, navštěvuje a k velkému poznání přivádí.

Já se našim dívkám nedivím. Pohybujíť se, jak jim byli nohy nastrojili; dělají, čemu se byly naučily — provozují kousky, jakéž do nich byly vpravili — mluví, jak jim jazýčky podřízli . . . . jsou to dobré dušinky, plny ochotné vůle, měkkého srdce a chytlavého rozumu. Kdyby jen byly k něčemu vedeny.

Jim se nedivím, ale sama na sebe se zlobím. Proč k nim nemluvím, jak se mi co v srdci ozývá? Proč je nevyvedu na vrch a neokáži jim poklady požehnaného království, k nimžto by se měly hlásiti? . . . . Či-li se k tomu nehodím?

Nedospěla jsem ještě posvěcení, abych mohla o věci národní dostojně mluviti? Vždyť potřebuji jenom srdce odkryti a okázati ten svatý plamen, kterýž mě nyní zahřívá. Ony by nemohly odolati.

Že by nemohly? — jen se neklam lichotivou nadějí! Ano, kdyby bylo srdce jejich ještě tak ryzé, jako vyšlo z ruky Stvořitelovy, pak by se zahřály plamenem prsou mých; ale srdce jejich je obtočeno, ohrazeno marností a předsudky tohoto světa, a potřebuje dlouhého a tuhého očišťování, nežli je dech nadpozemského zápalu pronikne.

Znají mě již sice — ale jen tak, jako mnoho jiných věcí na světě znají. Oči jejich tkvějí na povrchu. Vědí, co je slupina moje, ale co pod ní vězí: toho se jen domýšlejí, to hádají . . . . a z toho povstávají podivné báchorky. Nazvaly mě Vlastou — a myslejí, že kdo ví co dovedly. Znají to jmeno dle pověsti — nejspíše z van der Veldovy činohry nebo z nějakého starého romanu, a poněvadž jiného neznají, daly mi právě *to*. Já se nehněvám. Snad mu přivyknu, a nebudou se diviti, až já některou z nich Libuší nebo Tetou pokřtím.

Co si ostatně o mně mysliti mají — to bez pochyby samy nevědí. Ale já jim podám k tomu klíč, já jim rozsvítím pochodeň v temnosti. Něco již ovšem *o té češtině* slyšely — ale co? Kdož

jim měl tu pohádku vysvětlit? Aby se po rozluštění samy sháněly — to jim za to nestojí. Kdyby to byly modní žurnaly — to by ještě prošlo. Kdož by také, nevěda o tom, hledal perle ve škořápce, jako je ubohý náš jazyk — že ne?.... Ony činí dost, když mě *„eingefleischte Böhmin“* jmenují.

Jim se nedivím; ale něco jiného naplňuje mě hrozným obdivem — naši *pánové!* Či nestojí psáno: I bude pánem tvým? Toho se držím. Jinak ale — chraniž nebe, abych takového člověka svým *pánem* nazvala. Tyto stroje z rukou krejčů, tanečních mistrů a pojezdných! Vědí-li, jaká fraška právě panuje, jaká tanečnice právě hlavy mate — kdo při budoucích dostihách nejlepšího koně dostaví — kde se nejskvělejší mastička na vousy prodává: tu vědí dost, až tuze mnoho: již mohou někomu něco přepustit. A jednoho z těch měla bych *pánem* svým nazvati?

Avšak co se budu nyní horšiti? co žalovati? co mysl nemilými obrazy naplňovati? — Pod oknem tluče slavík, měsíc mi hledí do okna....

Byla to spanilá, libodechá, slastiplná noc. Stála jsem u okna — pode mnou zahrada v plném květu, nade mnou jasný měsíc a miliony hvězd,

přede mnou v šerém polosvětlí velebné skaliny Vyšehradské.

Já se nahnula s okna, a líbý větýrek chladil tvář mou a hrál s mými kadeřmi. Ale já na to nedbala. Já myslila na něco jiného.

Víš-li pak již? Tyto dny přijede tvůj nastávající! — S těmi slovy skočila odpoledne sestřenice Beti do mého pokoje.

Můj nastáva....? Ach, je pravda! Já mám již milence a ženicha. — haha! Na to bych byla málem zapomněla! Mým starostlivým rodičům — dej jim Bůh věčnou slávu! — napadlo jednou, postarati se mi o manžela, dokud jsem ještě na vodítkách běhala; avšak navzdor slibům obou rodičů neměli jsme, jak se podobalo, ani jeden ani druhý tuze veliké chuti do růžových vazeb stavu manželského. Ludvík byl již nyní třetí — čtvrtý rok v cizině za svým povoláním.... já naň pomalu zapomínala. Vždyť jsem ho i před tím byla málo kdy vídala.

Já hleděla v tichou noc a myslila: Co se z Ludvíka asi udělalo!... Pošetilé myšlénky, ježto mne celý den stihaly. Proč tluče mé srdce nepokojněji? Mám se čeho báti? — Nemám. Upřadatele osudu mého povolal Bůh před časem k soudu svému — nechť před ním zodpovídají, co mi připravili. Ale já se nedám poutati. Nedám. Svo-

bodna jsem — svododna jsem zrostla — a nezadám svobodu bez úplné náhrady.

Nemohu si Ludvíka již ani představiti; ale svět okolo mne chce dotvrzovati, že s ním budu šťastná, a že se půl kopy žádostivých přítelkyň závistí roznemůže. Já na to nemyslím. Ve mně se zmáhá jakási nechuť. Snad by to mluvilo ve mně jinak, kdyby nebyl Ludvík pro mne ustanoven.

Tedy jsem ho viděla .... ale já ho skoro nepoznala. Já se bála prvního setkání. Hlava moje byla plna myšlének — ale nevěděla jsem, která z nich se vyplní.

Z Ludvíka se udělal krásný muž! To mohu směle napsati. Ponejprv spatřili jsme se u jeho strýně Dolinské — byl se právě ledva navrátil. Dvorně se omlouval, že mi nemohl hned poklonu složiti — zdálo se mi, že mluví pravdivě. Slova jeho zněla alespoň tak upřímně, jako uhlazeně; oko jeho spočívalo na mně ... anebo jsem se mýlila? Pokojná jsem nebyla — to vím: neboť mne překvapil. Jáť si ho docela jinak představovala — bylyť i chvíle, kde jsem si přála, aby se mi nelíbil. Dějeť se nám tak často s věcmi, které se nám vnucují.

Ludvík mne ale překvapil. Jesti to obraz spanilého muže, a celá společnost byla jím okouzlena. Já poznala ponejprv, jak jediný muž mysl všech ovládnouti může. Jak živě umí vypravovati! — a přece též nenuceně a vždy jako náhodně. I dobrota srdce, myslím, nedá se mu upříti — a rozum? — tuším, že by mohl půl tuctu jiných panáčků poděliti, a ještě by jim zbývalo. Co byl všecko viděl! Co byl všecko poznal! Cesty jeho nebyly marné projížďky.

Měla jsem trudnou, těžkou noc. Ludvík mi ležel na mysli a pak mi sklouzl i na srdce — náramný nepokoj zmítal celou bytostí mou.

Co je to? — Mělo by se přání rodičů vyplnit a strachy moje zvrátit? *Miluji ho?* . . . Mohu těmito osmi písmenky bouři vysloviti, kteráž jeho příchodem ve mně povstala? . . . . Ano, tak by mohl, tak by snad musel muž vypadati, jemuž bych milostně ruku svou zadala . . . tak by mohl vypadati, jejž bych *pánem* nazvala.

Ale budu jej moci tak nazvati? Budu se moci k němu s celou duší přivinouti? . . . *Jedno* musím u něho nalezti — jinak se nevyplnějí snové moji; jinak se nebudu ani v čarodějná jich tenata vrhati. *Čech* musí býti pán srdce mého a ruky

mé! Ale to jest právě, co můj nepokoj vzbuzuje — to, a nikoli pouhá láska.

Milovati bych jej mohla — to cítím na tlukotu srdce svého, to poznávám z tajemného hlasu, kterýž mou celou bytost prochvívá. Bylo mi o něm tolik šlechetného praveno, i viděla jsem to zářiti z očí jeho; budu jej ale smět milovati?

A kdybych směla? — Pak — ach, pak by se ovšem uskutečnil ideal snů mých. Po boku takového muže dalo by se jíti životem jako pod štítem strážného ducha květnou zahradou, a požehnáním oplývalo by okolí, kamkoli by naše cesty vedly. S mužem, kterýžto v srdci svém stánek lásky vedlé oltáře vlasti rozbil — kterýž národ svůj i nad ženu miluje: s tím by byla pouť pozemská jako pouť živým rájem. Z pramene lásky jeho řinul by se proud blahodatných činů a ovlažoval by z novu rozseté símě naší národnosti!

Ale až dosaváde se bojím tuto myšlénku mysliti! Kdybych se snad zklamala. . . . ne, ne! raději na to ani nemysliti, a kochati se jen v květinatých sadech blouznivého srdce.

Dnes k nám přijde! — Zimniční tušení potrhává duší mou.

---

*

Byl u nás. Duše moje byla přichystána jako k velikému svátku. Umínila jsem si, že mu vyjdu naproti, jak jsem — bez obalu, bez lesknavých šupin ouzkosrdcího obyčeje a dobrého tónu, aby mne poznal a v nejskrytější hlubinu srdce mého nahlídnul. V našem poměru nemůže býti nic prospěšnějšího, nežli brzké, ouplné poznání.

I myslila jsem na první pohled, že rád ke mně přichází — že mu bylo od prvního setkání kus obrazu mého v duši uvázlo; aspoň to ústa jeho pravila a oči to dosvědčovaly. Byla to sladká hodina mého života . . . . ale já se opět strachuji! — veškerá blahost moje sloučila se v tuto hodinu, a já vypila číši určených mně rozkoší takořka do dna. Nic mi nezbylo.

S tlukoucím srdcem a s jakousi bázní očekával jsem hodinu, kdežto jsem vás opět spatřiti měl. Stál jsem ale s očima zavázanýma před svým Eldoradem — s bojácnou nohou před rájem, kdež na mne anděl života čekal . . .

Takto ke mně mluvil. Mně bláhové bylo, jako by mne hudba nebeských krajin ochvívala; i myslila jsem, že slyším více, nežli jsem v skutku slyšela. . . že slyším, co mi nejvřelejší a nejtajnější touha srdce mého šeptala.

Dnes — ani nevím, jak se to dělo — držel ruku mou v rukou svých, pravice jeho ovinula se okolo těla mého, a rty jeho spočinuly na rtech mých. Bylo mi, jako by duše moje do něho vcházela. Necítila jsem ničeho, co by mně tento svět a život bylo na mysl uvedlo — onen okamžik, jediný krátký okamžik... ach, kdož vysloví rozkoš jeho? ... ale kdož vysloví i míru neštěstí mého, kdybych se v Ludvíkovi — zklamala? .... Těžce napsala jsem toto slovo. Nebudu se jím daremně strašiti. Štěstí moje rozvinulo se v první květ — budu se jím těšiti. K zármutku je dosti času, až jestli hladový červ korunu jeho skutečně ohryže.

Dobrý, tichý papír! — co ten všecko snese! — Psala jsem něco o rozkoši, o blahosti — a opět jsem to čtla. Třeštivé, slabé srdce! Tedy by na světě nic jiného nebylo, co by mne výše opojilo, plamenněji roznítilo, nežli sladký omam mužského políbení a procitlé milosti? ... Ano, miluji Ludvíka! hlas tento zní z celé bytosti mé, a ohnivý šíp vězí tak hluboko v srdci mém, že bude rána dlouho krváceti ...

Ale nechci-li muže, kterýž by vlast nad ženu miloval? — A já sama měla bych lásku

k vlasti ze zřetele pustit? . . . My prý jsme arci jen *k milování* stvořeny, od nás nepožadují ničeho, co za okres manželské a mateřské lásky dosahuje; ale já sama požaduji od sebe tolik, jako od muže lásky své. Já budu milovati vlast více nežli manžela.

O moje blahé — bláhové sny! Moje radosti, moje pošetilosti! Jak náleží vesele a strakatě začíná se to okolo mne točiti. Smála bych se, kdyby mi slze v oku nestály — kdyby se mi ruka netřásla .... ne, ne, dnes nemohu psáti.

Na mém stolku ležela *Slávy dcera* v druhém něžném vydání. Je to má nejmilejší společnice, když mi srdce přetéká, nebo když se v něm zpousta rozprostříti hrozí.

Ludvík vzal outlou knížku do ruky, podíval se na ni — oči moje lpěly s trapnou dychtivostí na tváři jeho . . . on se usmál! Podíval se na titul — podíval se na mne a opět se usmál. — Česky? prohodil konečně. Tedy je to pravda?

Co? toužila jsem zvěděti.

Bylo mi praveno, prohodil Ludvík opět s lehynkým úsměchem, že mé spanilé nevěstě

něco do hlavinky vlezlo, co jí tam nyní jako zlý šotek dovádí. Však ty mi rozumíš, milostně důvtipná Toničko!

Ba nerozumím! odpověděla jsem hlasitě, a tváře mi hořely . . . . nevím, zdali studem nebo hněvem.

Nu, vždyť je to maličkost a nic na tom nezáleží, řekl zase Ludvík jako hravě. Kdo ví, jaké slabosti ještě ty na mně nalezneš, při níž budu míti většího shovívání potřebí, nežli ty při své libůstce.

Slabosti? — libůstce? opětovala jsem tiše, s utajeným dechem.

A což by to bylo jiného, to tvé zalíbení v mrtvém jazyku?

Nyní to bylo patrné a zřetelné, kam slova jeho směřovala. Já se otřásla bolestným tušením.

V mrtvém jazyku? odpovídala jsem, a každým slovem zmocňovalo se mě větší zanícení.— Jazyk nazýváš mrtvým, jenž v ústech milionů žije a větví jest národů rozsáhlých od moře adriatického až k severním, věčnými ledy pokrytým pustinám? Jazyk nazýváš mrtvým, kterýž otcové nás obou — neboť i tvoji otcové honosili se jmenem českým — krví svou hájíce, nám jako posvátné dědictví zůstavili? — kterýž nyní vykvětá a krásné ovoce přinesti slibuje?

Bůh mu ho požehnej! — ale já mu to neprorokuji. Jazyk je pouhá forma; věk nynější není však dle toho, aby formy hájil a pěstoval. On se raději hmotou obírá; důmysl a pilnost jeho vyvádí ob den jiné a jiné úkazy, jiné výrobky — a při tom nepomáhá jazyk. Naši dnové jsou dnové parních fabrik a všechnu lidskou sílu vynahrazujících strojů.

To jsou — nedá se to upříti; ale toliko u těch národů, jichžto jazyk, jako nejsvětější palladium ostříhaný a pěstovaný, v plné síle bujaří a spanilým květům ducha lidského na světlo pomáhá; kde jazyk v národu zrozený, s jeho strastmi a slastmi srostlý, jako čarovné trubice mysl a srdce veškerého lidu probíhá, myšlénku k myšlénce, pocit k pocitu přenáší; kterýž jako první a poslední prostředek k národní vzdělanosti a osvěty slouží . . .

Ludvík se usmíval. Viděla ť jsem, že moje slova za výraz a označení pouhé libůstky drží. Chvěla jsem se na celém těle.

Tak nazvaní vlastenci, řekl na to, mají v osobě spanilé nevěsty mé horlivou rokovatelku, a trochu více ohně jest mi u krásné pleti skoro milejší, nežli tuze málo — zvláště an je tak neškodný, jakož, doufám, i tvůj jest. Věř mně, to se všecko poddá — to všecko přejde; až jen

mým okem do světa nahlídneš — pak se budeš sama své libůstce smáti.

Já?! — já smáti se něčemu, co jsem za hlavní základ života svého ustanovila? Nikdy — nikdy!

Já zkřikla říkajíc tato slova, a všechna krev vběhla mi do tváří. Cítila jsem plamen její.

Nu, nu — však nebude tak zle, moje horlivá Antonie! usmál se ještě Ludvík a bral mě za ruku. Já nejsem takový tyran, abych ti nechtěl nějaké hračky dopřáti.

Já nemohla dále odpověděti. — O moje blahé — bláhové sny!

A já ho miluji! Tolik šlechetných vlastností jej zdobí, celý svět mi přeje štěstí, a já se třesu — já se bojím. Plamen a led spočívá v prsou mých.

Ach, proč se mi nezjevil, jako jeden z oněch sladkých a ničeho v sobě nechovajících, ničeho neznačících panáčků?... snadno bych se nyní rozhodla!... Či mohu doufat, že se zjinačí? Ne, to nemohu; a jeho světoobčanství zůstane kamenem, o nějžto se moje láska zvrátí.

A nyní již docela! Teď ani neodporuje — teď se jen usmívá, když o národnosti a vlastenectví mluviti začínám! Mé pevné přesvědčení, můj hluboký cit považuje za hračku! . . . Jen kdyby nečinil, jakoby mne z outrpnosti poslouchal a slabosti mé shovíval! . . . Proč neodporuje? proč se nepře, an mi nevěří? a že mi nevěří, to vysvítá z celé jeho bytosti. Kdyby se přel, měla bych přece naději, že se smýšlení jeho zvrátí. Ale takto . . .?

Začínám se báti, že mu srdce pod rozumem zahynulo . . . a což mi s takovým společníkem na celý život?

Ne, ne! tak to nemůže déle trvati! Tato muka strašlivé nejistoty a žravé bázně nemohu déle snášeti. A kdybych mohla ještě s dobrým svědomím říci: Nejistoty! — ale každé hnutí žil mých praví, že je to jistota — hrozná jistota.

Ubohý Pohorský! — on se zdá býti tak upřímný a poctivý. Oheň a lesk Ludvíkův arci nemá — ale tím jemněji zahřívá jeho srdečnost, jeho dobrá vůle. Srdce mi krvácelo, když ho Ludvík střelami svého vtipu a své výmluvnosti týral; každé slovo bodalo i do prsou mých, neboť bylo zaměřeno po národním citu.

Ubohý Pohorský! — přijel, aby rozkošemi hlavního města se potěšil; ale místo radosti podali mu žluč — a to v domě vlastní příbuzné, ku kteréž se tak důvěrně utekl. Já byla jako v mučírně, a nemohla snésti jemného pohledu jeho, kdykoli modré oko své na mne upřel, jakoby se ptal: A to je přítel — ženich tvůj?.... Játť přece slyšel, že jsi celou duší drahé vlasti oddána, a ty trpíš po boku svém člověka, kterýž si ze svatých věcí jen smích tropí? — A já to nemohla déle vydržeti. Ujala jsem se Pohorského — šlechetný hněv uchvátil a roznítil důvtip můj . . . ani sama nevím, kde ve mně ty jiskry a blesky vznikaly, ježto se pak na Ludvíka sypaly. Byla jsem v skutku rozhorlena... já se styděla před tou čistou českou duší, že jsem se láskou Nečechovi oddala.

Byl to hořký okamžik v mém životě. I Ludvík popustil jazyku volnější uzdu . . . ne, ne, tak to nemůže zůstati.

Musím a budu mu psáti. A kdybych měla o kus lásky jako žebračka od domu k domu choditi — raději žebrati, nežli vésti život s mužem, jenžto by si posměch tropil z citů mých. Že mne miluje?... Ráda to věřím — ale ne, nikoli! my dva nemůžeme se milovati, srdce naše nemohou v jedno splynouti!

Arciť — kdyby mohl býti jinak! — o moje duše trne rozkoší, když pomyslím, co by mohlo být! — ale já se musím s láskou v srdci na to nejhorší odvážiti.

Psala jsem — a skála svalila se s prsou mých. Ano, tak jsem musila učinit — nyní to teprva jasně poznávám.

Jak bude dále mluviti srdce mé? — Umlkne tak snadno? — Ne, v to nedoufám. Svodně vstupuje napořád do hlubin jeho obraz Ludvíkův — a já bych tak ráda — ach, tak ráda rozpnula po něm ruce své. O já bych krvavé slzy plakala!

Ludvík byl dnes u mne. Bouře byla v prsou jeho. Temné oko jeho planulo — tváře jeho byly ubledlé...

Víš, co jsi mi psala? ptal se mě hlasem polotajeným, a zrak jeho spočíval na mne, jakoby si chtěl cestu k srdci mému propálit. Ale já vydržela pohled jeho.... ach, vždyť se napínaly perutě ducha mého blízko něho novým životem!

Vím, co jsem psala, řku tiše ale pevně.

A ty bysi byla opravdu v stavu, k vůli přepjaté náklonnosti k věcem....

Mlč, mlč — a nedotýkej se bolestné rány poznovu! Vímť, co říci hodláš — a musím tě ujistit, že jsem v stavu učiniti, co jsem napsala.

Ne, ne — to nejsi v stavu! Což je lásce do zporu jazykového? Co je jí do toho, jakým jazykem rozpráví? Láska si rozumí, i kdyby němou zůstala.

Moje láska *k tobě* nemá arci nic proti tomu, jakým jazykem k ní rozprávíš; ale já ti již pověděla — já ti již psala, že miluji také národ svůj, a na této lásce zakládám bytost svou a povolání své.

Ludvík potřásal hlavou. Černý mrak zastínil tvář jeho .... Já ti nerozumím. Já to nemohu pochopiti ....

To není pravda! zvolala jsem náhle. Ty to pochopuješ, sice bysi nemohl s nadšením o ženách mluviti, jimižto se jiní národové jakožto vzorem vlastenectví honosejí. Ty mne pochopuješ — ale zoumyslně, tvrdohlavě uši odvracuješ a oči zavíráš, a srdce ledovou hradbou obtáčíš, aby k tobě nikudy přístupu nenalezlo poznání.

Ty mi činíš křivdu! Já mám úplné a jasné poznání věcí, k nimžto jsi vášnivě přilnula; ale já na ně nemohu hleděti očima — jako hlubokomyslný Pohorský.

A nebo já! doložila jsem, tónem jeho popuzena. O, jen to řekni bez obalu. Pohorský je ve tvých očích sprostáček — a já nejsem nic lepšího.

Antonie!

Ale já ti pravím, že může Pohorský i já tak zdravýma a jasnýma očima na věci hleděti jako ty — a že může ten prostinky anebo, jaks ty ho nazval, hlubokomyslný člověk tak vřelý a čistý cit v sobě chovati jako ty.

Aj, ten prostinký venkovák nalezá u tebe vřelého zastání! Měl-li by snad jeho pěkný statek před tvýma očima tolik půvabu a lesku....

Dále nemohl mluviti. Já ho zakřikla; ale i já nemohla dalšího slova vypraviti. Rozuměla jsem, kam cílí — neboť Pohorský byl se příbuzné svěřil, že by mne byl vládkyní svých pozemských pokladů učinil, kdyby Ludvíka nebylo; — a náramná lítost pojala nyní duši mou. I vrhla jsem se na pohovku, abych ukryla slzy své.

Ludvík ležel u nohou mých — a z úst jeho proudila se slova tak dojemná, tak lichotivá, tak prosebná, tak omlouvavá.... ach, já byla v té chvíli jen slabá ženská, a napájela se zlatým výtokem srdce i mysli jeho. Já se dala pohnouti prosbami jeho — já uvěřila slibům jeho; ach — já se nebyla ještě nikdy opojila nektarem blaže-

ného smíření — já nevěděla, že takovéto okamžení nesmírným vírem duše uchvacuje a nad všechno považení a odhodlání unáší.

Ludvík se dokládal svatou přísahou, že nemůže beze mne živ býti .... a já mu ráda věřila. O, kdož mi poví, co mě k němu víže? a kdož mi poví, jak se kostky naše vrhnou?

A přece tedy — přece! O, já bych si teprva zvláštní písmo vymyslila, abych mohla nakresliti, co se ve mně dělo a co se ještě děje. Ale ne, nikoli! Nebudu se namáhati — budu to prostě a tiše líčiti, abych tu chvíli i po letech poznala.....

Byli jsme u Květinovských. Uzdravení Helenčino slavilo se velkou společností. Domácí vynaložili, seč jen síla stačila. Všecko bylo v rozkošném rozmaru.

Pohorský mluvil s mladým člověkem, jehož zevnějšek mě velice dojímal. V květoucích jeho tvářích spočívala půvabná mužnost, v celé podstatě jevil se mír a jistota. Doslechla jsem, že je to pěstoun domácího synka — ale člověk, v němžto prý se Květinovský byl náramně zmýlil, a jehož prý co nejdříve zbaviti se zamýšlí. Ale hošík, zdálo se, nacházel na svém pěstounu

velkého zalíbení. Bylo viděti, že k němu s celou duší lne.

Bylo to živé, lahodné, roztomilé dítě — ve všem naopak pyšnému tatínkovi. Oči mu jen hrály — a kdykoli se někdo z hostů na něco ptal, vždy měl odpověď na jazyku.

Gustave! slyšela jsem náhle otce hlasitě zkřiknouti, a zlostí mu naběhla na čele žíla. Pak následovalo ještě okřiknutí po německu.

Co chceš, tatínku? obrátil se k němu hoch s dětinskou důvěrou.

Neumíš nic jiného, nežli uši vzácných hostí hloupou češtinou urážeti?

Pardonnez-moi, tatínku! usmál se hoch nevinně. Já myslil, že jsem mezi Čechy.

Za to se musím u vás poděkovati, zlatý pane informatore! spustil nyní Květinovský na vychovatele. Jak vidím, učíte syna mého krásným věcem.

Já vím dozajista, že jsem učinil svou povinnost, odpověděl tento hlasem vážným, a tvář jeho zarděla se vysokým plamenem. — Školní zkouška dokáže, zda-li jsem dovedl, šeč domácí učitel býti může.

Zde není řeč o školním učení; zde se jedná o pošetilostech, kterýmiž Gustavu daremně hlavu naplňujete.

Dovolte, pane Květinovský — já vám nerozumím.

K čemu potřebujete dítěti z takového domu, jako je náš, učením nepotřebného jazyka čas ukrádati? To si nechte pro lid svého druhu...

Prosím — prosím, pane! vskočil mu pěstoun do řeči — ustaňte, abychme se nemuseli oba zarděti! Že jsem Gustava v jazyku toho lidu cvičil, z něhož sám také pochází, učinil jsem proto, aby se jednou v životě jako zdárný syn té země osvědčiti mohl, kteráž ho v lůně svém odchovavši, pokladů svých v hojnosti mu uštědřila; — učinil jsem proto, aby nezůstal za šlechetnými syny německého, francouzského nebo anglického národu, kteří jazyk otců svých milujíce, vlasti své největší služby prokazují, když v jazyku i národnost lidu svého zachovávají — a učinil jsem to posléze proto, abych si to nemusel za hanbu a vinu pokládati, kdybych tak nadějnou ratolest bohatého domu nebyl tím svatým plamenem zahříval, bez kteréhož nižádný šlechetník život blahodějně a dle hodnosti člověka tráviti nemůže — totiž bez lásky k vlasti.

Nyní jsem věděla, proč se Květinovskému nelíbí — a dobře jsem mu rozuměla! I hnalo a pudilo mě to silou neodolatelnou, abych vy-

stoupila jako vyznavačka té samé víry a postavila se mu pomahavě na bok.

To máte svatou pravdu, jala jsem se tedy mluviti. Já nevím, co byste chovanci svému blaženějšího do prsou vložiti mohl, nežli když v něm onen posvátný plápol vzkřísíte, jenž nás k vlasti a národu víže, na povinnosti naše poukazuje....

S dovolením! přikročil v tom rychle Ludvík a pojav mě pod páží, odváděl mě stranou, jakoby mi něco důležitého a tajného svěřiti měl. *Um Gotteswillen, Antonie, blamire dich nicht!* šeptal mi přitom do ucha.

Co je? co ti napadá? řekla jsem, nemálo žasnoucí — a dech se mi oužil.

Proháněj koníka svého doma — kde tě nikdo nevidí — proti tomu nebudu nic míti. Ale veřejně se ti vysmějí —

Tak? — a ty bez pochyby také? ptala jsem se, a srdce moje bouřilo, jakoby bylo chtělo klenbu ňáder proraziti.

Já tě miluji, šeptal zase Ludvík — to víš — a láska snese mnoho slabostí; rozum ale nesnese žádných — pošetilostí.

To byla veliká a rozhodná chvíle mého života. Patrně viděla jsem, že mi Ludvík neporozumí — a že mi slíbil, co nikdy splniti nemůže... A vůle moje byla ustanovena.

Všemu konec — nedám se více klamati. Jako věkopevná skála je oumysl můj — raději krátce krvavou ránu snesti, nežli po celý život žravou chorobu v sobě vléci.

Psala jsem . . . byla to poslední slova mezi námi. I budu srdci svému jako tyranka veleti. Pohorský je poctivý muž — on bude nyní ohradou, kdyby se chtělo bláhové srdce z nové, ouzké koleje vymknouti.

Já mu slíbila ruku svou . . .

Léta uprchla — já neměla péro v ruce, abych jím střídavé pohybování srdce v pevné tvary ustálila. Já obrátila oči svoje od papíru k životu — i měla jsem velikou potřebu takto učinit. Muselať jsem na mnoho zapomenouti a do mnoha jiného se vmysliti. Blaze mi, že jsem to dovedla!

Najednou kmitnul se blesk tichou krajinou mého života — já se otřásla. Ludvík se navrátil. Já se zděsila jeho zjevení. Ona květoucí, skvělá postava — v chatrném oděvu světem hnaného prchlíka. Ale Vesuv prsou jeho ještě nevyhořel; poslední jeho výbuch měl mě ještě ožehnoutí.

Ubohý! — nyní leží mezi námi vypálená poušť! . . . .

*

Já ho nikdy více neočekávala. Myslilať jsem, že kosti jeho na řecké půdě práchnivějí — a zpomínka na něj ochvívala mě jenom chvílemi jako oblesk rozkošného snu. A on tu nyní najednou!

První zvuk jeho slov zavzněl v mé duši jako drahá, dávno a vroucně milovaná píseň.... já bláhová poznala v té chvíli, že se obraz jeho v mém srdci ještě tak lesknavými barvami skvěje jako druhdy — že bylo jen slabého vanutí potřebí, aby s něho prach sletěl ... v celém významu stála přede mnou prošlá léta jeho zkoušení, a dětinské, slabé srdce bylo by mu snad letělo v oustrety: ale on zděsil a zkazil jeho let.... mně bylo v tu chvíli, jako bych teprva nyní lásku svou k hrobu nesla;— jako bych se teprva nyní všeho blaha odřeknouti měla.

Ale později jsem mu porozuměla — i odpustila jsem. V tísni odporných osudů byla mu zůstala jediná naděje — s tou se navrátil, a myslil, že se byl zase oklamal. Proto bouře jeho — proto zoufalost jeho!

Neměla snad — ale musela jsem zevrubnější zprávy o něm nabyti. Nevím, jestli mě kdo proto pomluvil — ale já jsem od jakživa paní činů svých, a světským soudem nedám se mýliti. Přeptávala jsem se tedy.

On byl nemocen. Mnohé a těžké utrmácení po nešťastné poslední výpravě, kdežto byl i v tuhém zajetí uváznul, a jen divem se osvobodil — a snad i naše setkání přemohlo tělesné jeho ústrojí. Já si to tak alespoň vykládala, když jsem o samotě sedíc tobolku jeho prohlížela. Jako obrazy v kouzelném kukátku tancovaly přede mnou výjevy z minulých let — radostné a žalostné, a srdce moje trnulo hořem i rozkoší.

On byl nemocen; já věděla o každém postupu jeho nemoci, a chvěla se při každém zhoršení a radovala se při každém zlepšení. Já byla dle své domněnky poslední pouto mezi ním a sebou přetrhla — a nyní teprva lpěla jsem jako nově prosloveným čarodějným slovem na osudu jeho. Veliké tušení prochvívalo, pozdvihovalo duši mou! — já nemohla mysliti, že by se byl z krvavých, láskou k staré, drahé otčině dýchajících bojů na půdě řecké s tím samým srdcem vrátil, s jakovým byl do nich odešel; — že by se nebyla svatyně prsou jeho otevřela, a na oltáři jejím svatý plamen nevyšlehnul, pro který se cesty naše rozběhly. Já myslila, že musel konečně význam slova *láska k vlasti* pochopiti.... proč by se byl sice z líbě-chladícího stínu vítězně vlajících praporů řeckých byl později vrhnul k severu, aby ulevil prahnoucímu srdci?...

To všecko budilo se nyní v mysli mé . . . . a já slzela.

Ale slze moje uschly!.... *Co dělá Antonie?* byla první slova jeho, když byl po dlouhém zanícení všech smyslů poprvé zas jasně okolo sebe pohledl.... *Co dělá Antonie?* . . a já to vyslechla z úst věrné osoby s třesoucí-se duší — a pak jsem se smála a hrála se svými dětmi jako pouhé dítě.

Konečně — ano, teď se mohu k tomu přiznati, teď mohu radostně říci, že nebyly sny moje marné hračky roztouženého srdce... konečně jsme se opět viděli! Byl u mne. Já se ho ulekla — ačkoli jsem si byla přála, abych ho jednou na těch místech spatřila, kdež nyní v skutku stál. Musím se nyní leknutí svému smáti.

Tak jsem ho nebyla ještě spatřila! Bledý, hlubokým želem odechnutý — ale mužnější, ušlechtilejší než kdy jindy stál předemnou, a já bláhová netroufala si v první chvíli ani oka přímo naň upnouti.

Odpusťte, že se ještě jednou opovažuji — začal mluviti, a v duši mé zavznívaly zvuky z časů dávno minulých i ty nedávné ze Šárky — ale mnohem zajímavěji, mnohem jemněji, mnohem pronikavěji. — Pošetilost moje vás urazila tak nešetrně, že bych musel bez vašeho odpu-

štění pro všechen věk palčivou výčitku v prsou svých živiti. Považujte mne za žebráka, jenž bosý a nahý okolo chrámu Fortuny ruce spíná, a darujte mu slovo smířenlivé — třebas i prsa vaše pustinou byla, na nížto se pro něj žádné jiné kvítko útěchy nerodí.

Nato jsme stáli proti sobě mlčky. Já cítila, že musím odpověděti — a nemohla jsem. Těsno bylo mi v krku, ale rozkošně v srdci — a já se musela dáti do smíchu; ale v smíchu tom zavlhly také oči moje.

Pomyslete, že jsem sama Fortuna, promluvila jsem přitom, i podala mu ruku — a že jsem vyslyšela prosby vaše.

On držel ruku mou — držel ji pevně a tiskl ke rtům svým.

Děkuji vám za tento léčivý balsam, řekl přitom, a jasný poblesk osvítil na okamžení tvář jeho.... jakož vám nyní vřelé díky vzdávám, že jste mě vehnala do školy.

Já? — do školy?

Byli to vážní, těžcí dnové, mluvil dále s názvukem tiché, trudné zpomínky — ale takoví museli na mne přijíti, mělo-li se otevříti srdce mé — a bělmo spadnouti s očí mých. Já musel teprva viděti, jak se pro vlast umírá — já musel slyšeti pláč zoufajících a smích doufajících —

já musel teprva na řecké půdě poznati, k jakým výsostem láska k vlasti člověka z prachu povznesti může: abych slovům vašim porozuměl. Tam se teprva otřásly a popraskaly kruhy okolo prsou mých — tam se teprva roztoužila duše má — a já se vrhal na cizí, ale krví a slzami posvěcenou půdu a objímal ji a vzdychal po své vlastní a přál si pro ni zapotiti čelo své a zmozoliti ruce své. A když se pak zraky moje povznesly a utkvěly na rozčilené krasavici, an umdlévajícího jinocha k novému a trvalému boji proti zuřivému Moslemínu popouzela: tu mi tanula na mysli vaše podoba, a já hluboce zastenal a tiskl křečovitě nakřivenou šavli.

Měl jste snad chuť hlavu mi srubnouti? přejala jsem mu řeč v blahém rozmaru.

Antonie! zvolal on živěji a oko jeho spočinulo na mně v rozkošném toužení. — Já poznal brzy, co jsem byl doma ztratil, a věčně živá zpomínka provázela mě jako ochranný anděl. Já si byl usmyslil, že se nikdy více do krajů nevrátím, kdežto jsem byl svévolnou rukou oltář své blaženosti skácel. Tu mě došla zpráva — ta první a poslední — že se manžel váš na věčnost odebral. Ta zvrátila oumysl můj — ta mě vyštvala z poměrů mých, ta přetrhala vaz-

by mé. Byla to nejistá, kratičká zpráva od člověka, jenž byl v domě mých přátel několik dní ztrávil — ale já jí věřil jako hlasu božímu. S nebezpečenstvím života přikradl jsem se k domovu, chtěje tlouci na dvéře jeho, aby mi štěstí v oustrety kročilo . . . tu, nu vždyť víte, co mě žárlivostí a zoufalstvím oslepléhe potkalo . . . .

Vím, vím! Já musela také jednou zkusiti, jak se omdlívá, a polekati človíčka, kterého jsem před tím jak živa nebyla viděla.

Jehož jsem já ale za šťastnějšího měl, nežli jsem kdy sám byl.

A víte již nyní, že jste byl na omylu? ptala jsem se, nemohouc lehké uzardění potlačit.

Nejkrásnější naděje moje ležejí nyní pod sněhem mužného oumyslu, a nesmějí dříve v zelené pupence vyraziti, dokud jim nezasvítí paprsek vaší milosti.

A myslíte, že jim někdy zasvítí? — ptala jsem se teskiivě. — Já se ještě nezměnila . . . . a v dětech mých začíná se jeviti smýšlení matčino.

O tedy mě nechte v záři ducha svého se zotaviti, řekl Ludvík vřele — nechte mě rok, dvě — tři leta čekati, abyste nahlídla v duši mou . . . . nech mě jen doufati, Antonie, že mi vykážeš v srdci svém místo vedlé své lásky

vlastenecké, když mě shledáš blahosti té hodného....

A já — já nemohla býti takovou ukrutnicí, abych mu byla tak srdečnou prosbu odepřela.

Přečtěn byl denník tetičky Pohorské i s posledním jeho přívěskem — a já byl již opět na nohou do jejího příbytku.

„Milostpaní,“ začal jsem tam k ní s radostnou tváří mluviti — „již mám titul i konec ku své povídce.“

„Není možná? — A jakými čarami jste to nalezl?“

„Jednoduchým prostředkem. Uteku se k bohatému pramenu vašeho srdce a ducha — přivěsím denník váš k práci své — nazvu to všecko: *Láska vlastenky* — a bude po vší nesnázi.“

„Ale vy bohaprázdný člověče — vždyť jste vy měl o sobě psát a jiné lidi na pokoji nechat! Také nevím, jak by se naše dvě historie pod jedním kloboukem srovnaly?“

„O výborně! Nazvu to *novelou* — a to jmeno snese ledajakou směs. Mistr německé novely, *Tieck*, praví, že může býti podivná, svévolná, fantastická, žvatlavá, zabíhavá k vě-

cem vedlejším, tragická i komická, že může býti všech barev najednou; já tedy použiji toho vyřknutí — a ....“

„A? — co se zamlčujete?“

„A dám naši práci dohromady tisknout jako *novelu.*“

„Jen se opovažte!“ hrozila mi tetinka svým pěkně táhlým prstem.

„Já si nevím jiné pomoci!“ ukrčil jsem ramenama — „a pakli že až dosavad na tom stojíte, abych spisovatelskou prací o Emilii zápasil —“

„Až dosavad — až dosavad!“

„Tedy musím denníkem vaším na své vypravování blyskavou korunu postaviti.“

„Jen se opovažte!“

Ale já se přece opovážil; neboť jsem viděl libostný úsměv její, i viděl jsem, že jí k nastávající svatbě nemohu větší radost učinit, jako když jí řeknu: „Nemluvila a nepsala jste nadarmo! Zde onde padnou vaše slova zajisté jako zlatá zrnka v srdce našich dívek a vzejdou a rozvinou se libovonným, stobarevným květem.“

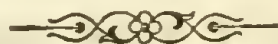
Na den sv. Emilie zrána — sotva se moje Emilie probudila, našla na svém stolku, vedlé rozličných darů, jakož jsou: Nový klobouk, hed-

bávné šaty, náušnice a dvanácte nejtenčích košil, také svazek tenkého, pěkně popsaného papíru, a na něm obálku s těmi slovy:

„Milá dcero! Dnes je Tvůj svátek. Co mám, to Ti dnes ještě dám. O příští Tvé svátky — kdyby mne tu více nebylo — a chceš-li: o celý Tvůj budoucí život bude starati se člověk, kterýž, jak jsem z těchto archů se dověděl, Tě miluje, a kterého již jako syna svého obejmul

Tvůj otec.“

Jaké to archy byly, nepotřebuji snad zřejměji dokládati.

Láska vlastencova.

Novela.

(Psáno roku 1842.)

Skalický má hezký venkovský stateček, při něm bujné role a ourodné sady, skrovnou domácnost a velké sousedstvo. Do nejbližšího města je trochu daleko, a protož obyčejně soused souseda častěji navštěvuje.

Na den svaté Anny 183* sjeli se vůkolní přátelé k Skalickému, jakož obyčejně každý rok o svátku choti jeho dělají. Byli veselí a plní hovoru. A jakýž to byl hovor! Ten nejstrakatější. Pomyslete si jen, jak to na venku chodívá, kdežto k denním městským klepům času nezbývá, anebo se alespoň příležitosti nenaskytuje. Asi čtyry mladší a starší paničky se svými manžely, asi pět ještě mladších panenek a panáčků — ti toho po několikadenním, několikatýdním pomlčení napovídají! A však nebyly to samé věci z obyčejné oblíbené konversace o bálech a čepečkách, o kartách a procházkách; něco bylo arci takového — neboť kdež bydlí neohrožený hrdina, kterýž by tento praživel našich besed vůbec do kořene vyhubil? — a pomsty krásného pohlaví se nebál?

Velikou část rozprávek a rokování zajímaly — jakož věci velmi přirozené a sluchu ženskému velmi lahodné — láska a manželství.

Láska!... Mnoho-li se již asi o ní namluvilo a mnoho-li napsalo? A mnoho-li ještě napíše? Kdyby sama Věčnost povstala, a jako žena velikánská ruce věkodlouhé až nad tisíciletou hlavu povznesla, v pravici i v levici držíc tak veliký čistý pergamen, že by se jím sama zastřela: ani tato nepřehledná, neobsáhlá bílá tabule nestačila by k vyzpytování a napsání všeho toho, co láska jest! —

Jsou to tři malá slovíčka: Co — jest — láska; ale rozum lidský jich nepostíhne. Nechť on nad hvězdy vylétá a běh jejich měří, anebo v ledvinách země se přerývaje pohádky o minulosti a budoucnosti tvoří: lásku přece nepronikne. Láska mu uklouzá. Jak mile začne lásku drobnohledem prohlédati, anatomickým nožíkem probírati anebo chemicky destillovati — již mu pod rukama zmizí. Kdo začne o lásce rozumovati, již ji nezná, již neví, co láska jest. Láska se dá jenom cítit. Otec, pěstoun a panovník lásky je srdce. Lásce nerozumí, lásku nepostihne, lásku nepozná nikdo jiný — nežli srdce....

„Ráda bych přece věděla,“ prohlásila se ve společnosti osmnáctiletá brunetka — dívka jako

oheň — „ráda bych věděla, může-li v skutku někdo tak milovati, aby na celý svět okolo sebe zapomněl — jak romany povídají!“

„Proč ne?“ ozval se mladý, pod komandem bohaté manželky stojící manžel. „Kdo může při lásce zřetel ještě na něco jiného upnouti, mimo předmět lásky své, ten již lásku nezná; — láska nemůže ani jiná být.“

Měl sice pravdu — ale ostatní se potutelně usmívali; neboť viděli, dokud se tento z brusu nový obhájce lásky o ruku a sto tisíc nynější vládkyně své ucházel, že i mimo ni očima po věcech střílel, jež v obyčejném životě „hezkými děvčaty“ nazýváme, a že ve šťastné honbě leskookých srnek a vrkavých holubinek slávu svou vyhledával.

„Je vidět, že slečinka ještě nemiluje a nemilovala,“ ozval se justiciar Kalina s polovičním úsměvem, „sice by o neskonalé, vše přemáhavé mocnosti lásky nepochybovala; nýbrž věřila by v sílu a prudkost vášně, kteráž pojednou z člověka anděla, pojednou zase ďábla činívá.“

„Zachovej Pán Bůh — a neuveď nás v pokušení!“ usmála se dívka. „Já nechci být ani ďáblem ani andělem, ale tak něčím mezi oběma, co všem mužským hlavy mate — *nota bene:* kteří za to stojejí!“

„Tu máme tu věčnou pohádku v ženské přirozenosti!“ promluvil opět Kalina. „Ale dejte si pozor, hlavomatoucí slečinko — aby se na vás nevyjevilo, o čem ještě nevíte — a o čem jaksi pochybujete. Já alespoň neznám náruživosti, v kteréžby člověk tak snadno na své důstojenství, na své božské početí a na veliké, věčné povolání, na vše svaté právo bližního zapomněl, jako právě z lásky činívá. Z lásky přeskočí člověk slepě všeliké meze povinnosti, kteréž mu hlas boží v duši pošeptal, prst věčného řízení v ňádra napsal a obecní blaho černé na bílém před oči postavilo. Z lásky stane se člověk zlosynem, vrahem . . . .“

„Hu!“ otřásla se brunetka směšnou hrůzou. „Až mi husí kůže naskočila. Totě pravý satanáš — ta láska, a pan justiciar zná její kruté spády tak výborně, jakoby francouzské romány spisoval.“

„Není divu!“ zachechtal se vrchní Dolanský, Kalinův starý přítel. „Jakožto poctivý mládenec nezná pan justiciar lásku z jiné strany, než jak se mu *in praxi* anebo raději *ex officio* v protokolech a výpovědích zlosynů okazuje. Že ne?“

„Odkud ji znám — to sem, moudrý pane kollego, nepatří,“ odpovídal Kalina, pohrávaje si s mašličkou bílého šátku na krku. „Že ji ale znám, k tomu nebude těžkého důkazu . . . . Ostatně ptala

se Lotinka, může-li se z lásky na celý svět zapomenouti, a kdo na svět zapomíná, větším dílem něčeho zlého se dopouští. To jsem chtěl slečince pověděti. Člověk není na světě, aby na něj zapomínal. Veliký, a ke cti člověčenstva řekl bych rád: *větší* díl milujících to také ví a plní, a takoví se arci do francouzských románů nehodí; ale těch se vyřknutí moje také netýká."

„Ah, to je jiná!" ušpoulila brunetka svou rozkošnou hubinku. „Pan justiciar tedy mocnost lásky vůbec nezatracuje?"

„Prosím — právě naopak; hodně prudkou, ale arci také šťastnou lásku k nebeskému stvoření, jako je na př. slečna Lotinka, musí smrtelný člověk za pramen vší pozemské blaženosti považovati!" ukláněl se letitý právník s potutelným úsměchem. „Ostatně, třeba já neměl v záležitostech lásky takové zkušení, jako náš pod sladkým břemenem stavu manželského vzdychající pan vrchní: nesmíte mne přece za takového tvrdohlavce považovati, jenž by zatracoval city, které již nesčíslenou summu husích brků k nesmrtelným veršům rozplamenily, a ještě posud všechny břinkavé a drnkavé loutny novými strunami potahují." —

Skalický se byl mezitím zamyslil. Hlasité usmání a rozmanitý hovor hučel mu v uších,

jako ječení lámajících se vln. Duch jeho zanesl se v minulost — rozmanité obrazy vstupovaly mu před duši.

Nepojal, co se vlastně mluvilo. Byltě jako v polovičném spaní, ač pak ho najednou otázka: „Co tomu říká náš milý hospodář?“ z hlubiny myšlének na povrch úplného bdění vynesla. Tak se probuzuje někdy ve snách pohřížený člověk pouhým jemným dotknutím.

I pozvedl hlavu. Oči jeho přeletěly celou společnost. Bylo na nich viděti, že se ptají: „Co jest?“ — Hosté se srdečně zasmáli.

„Kde pak se touláš?“ ptala se ho květoucí choť, za jeho zády stojíc a přes rameno se k němu kloníc. „Poslechni! Máš říci, co se ti zdá *nad lásku býti mocnější?* — My to již učinili, a co konečně vesměs za nejmocnější a nejlepší uznáme: to posadíme na trůn veškerých zemských říší, a panování lásky pomine!“

Skalický pozdvihl očí svých, a pohnuv hlavou přišel s ústy svými na ústa manželčina — i potrestal ji políbením za strašlivý úsudek. Na to žádal věděti, jaké nepřátelské mocnosti se již proti lásce na pole vyslaly, a tu mu byly jmenovány v podivné míchanici: Rozum, peníze, bázeň boží, vlastní zisk, vzdělanost, povinnosti občanské atd.

„Nechtějme se o to hádati,“ řekl po krátkém rozvažování, „abychme z přátelské besedy učené a proto snad i trochu omrzelé kollegium neučinili. Prohozená otázka o mocnosti vášně, kterouž nazýváme láskou, přivedla mě na její záhubnost, jakož i na prostředky, jimižto by ji člověk dostojně upoutati mohl — a v tom jsem zabloudil ke skutečným událostem, kteréž by místo všeho jiného mudrování arci snad nejlépe na onu otázku odpověděly.“

„Ah — nějaká zamilovaná historie! — kousek romantiky! — něco smutného! — snad z vlastního života?“ — Těmito propovídkami obsypala jej zvědavá společnost.

„To nesmím vyzradit!“ řekl Skalický polo usměvavě, a bolnosladkým vzpomenutím trnula prsa jeho. „Jestli ale vesměs dovolíte — přinesu dnes malou obět památce drahého přítele, a přečtu vám několik dopisů horoucně milujícího srdce, které se v mých rukou nacházejí.“

Oči a tváře všech paniček i dívek zářily radostnou zvědavostí. Mužští se usmívali a kývajíce hlavou přisvědčovali.

„Nebojím se,“ mluvil Skalický dále, „že svěřené tajemství prozradím. Vímtě dozajista, že přítele mého žádný z vás nezná — a od vašeho outlocitu mohu se nadíti, že mě zbytečným vy-

ptáváním po jeho jmeně trápiti nebudete. Musíte si pomysliti, že čteme z brusu novou novelu, při nížto vám ještě tu sladkou jistotu uděliti mohu, že není pouhá smyšlenka — výpar básníkova mozku, bez vší pravdy a skutečnosti.“

„I toť zní pořáde podivněji!“ zvolala brunetka. „Již tedy jen začněte! Já vám slibuji ze své strany vše, co k tomu potřebujete: pozornost, mlčelivost, ouplnou víru i jiné věci. Jen začněte.“

Skalický odešel do svého pokoje, aby přinesl dopisy, ježto slíbil čísti. Za ním cinkaly šálečky. Společnost pospíchala dopiti kávu — a když se Skalický navrátil, seděla jako nejzvědavější a nejpokojnější obecenstvo při vystoupení nového, ještě neznámého koncertisty.

Seděli v prostranném zahradním domku. Okna byla otevřena; staré, husté lípy kolem stavení šeptaly při lehkém, teplém větru tajemné písně a prostíraly vůkol sladký chlad. Z blízkých záhonů vysýlalo množství peřestých květin lahodné kadidlo. Ke čtení a poslouchání nemohlo býti krásnějšího místa a pohodlnější chvíle.

„Tuto máme,“ řekl Skalický, svazeček urovnaných a hedbávím stažených dopisů před sebe na stůl klada, „tuto máme, co nám svým způsobem podá odpověď na otázku: Co je mocnější než láska? Především ale musím poznamenati,

abyste neočekávali žádných podivností, zapletených událostí, anebo vypočítávání příběhů, po kterých se houf obyčejných čtenářův shánívá. Já vám nemohu nic jiného podati, nežli výlevy horoucího, čistého srdce, ježto ve své tísni úlevy a útěchy hledajíc, předemnou se odkrývalo se svými bolestmi a blahostmi. Jakýž asi člověk můj přítel byl, a co asi přátelství naše obnášelo, to poznáte snad nejlépe ze samých dopisů. Nebudu tedy o tom jako v předmluvě slova šířiti.“

Mezi tím rozvázal dopisy, a vzal nyní nejstarší z nich do ruky. — Po krátkém zamlčení začal čísti . . . .

Nehněvej se, že jsem nepsal dříve. Nežli se člověk v novém hnízdečku urovná, je trochu času potřebí, a dokud jsem nemohl říci: Tak a tak to semnou vypadá! — nechtěl jsem tě jalovými zprávami nuditi. Nyní sedím v pořádku.

Naše městečko je hezké, lid se mi zdá dobrý — snad se tu novému radnímu s boží pomocí nějak povede. Děkuji nebesům, že se mi to místečko naskytlo. Sedím tu jako malé kníže, a nelituji, že mám poctivé maloměšťáky spravovati. Jsem pánem svým a mohu několik mladých let bez křivení zad, bez klopení očí, bez

ponížených tváří ztráviti. To ať si nechají lidé, kteří po hlučnějších a snad i výnosnějších místech vzdychají. Já nejsem pyšný — ale toto vše nemohl jsem nikdy vystáti. Jsemť arci jako na konci světa, jsem ale v českém koutečku — a jsem spokojen.

Nyní ti musím něco vyjeviti, co snad není beze všeho významu.

Přišed do našeho milého městečka, neměl jsem arci hned pohodlný příbytek po ruce. Odstěhoval jsem se tedy prozatím k vdově po svém předchůdci, kteráž byla o mé nesnázi zvěděla, a ochotně mi jeden pokojíček odstoupila. Je to již obstarožná a — jak se podobá — správná žena a výborná hospodyně.

Ví také, jak mluviti. Já byl již ne jednou náhodě povděčen, kteráž mě v domácnost její uvedla. Není však sama; je tu ještě dcera. Nemohu ji arci barvami Rafaelské Madonny malovati — chraniž Bůh! Je pouze, jak říkáme, obstojná, snad i hezká, asi pětadvadcet let, ale dobrého, měkkého srdce, beze vší pýchy. Vidím to na ní dle chování ke všem lidem, s nimižto ji denní život svádí. Nemá pranic na sobě, čím se tak zhusta dcerušky radních pánů vyznačují, na př. vysoko nastrčený nosejček a podobné přidánky. Obstarávát celou domácnost.

Ondyno jsem ji pozoroval, a vida, jak se přeochotně, bez unavení, bez reptání, ano i s libostí v kuchyni a pokoji otáčí, připadl jsem na myšlénku... nesměj se, bratře!... jaké by to asi bylo, kdybych měl takovou osobu napořád okolo sebe — a kdybych ji pojal za manželku.

Myslím takhle. Člověk v třidceti letech, denně při aktech a v kancelářském prachu, hlavu plnou městských pletek — ten již nepoběhne na květnatou lučinu, kdežto mezi nevadnoucími pomněnkami věčně květoucí růže lásky zavánějí. Co mě až posud v říši lásky potkalo, zanechalo jen jízvy v prsou mých; — jsem arci ouplně uzdraven; ale, myslím, již je pozdě, abych ve svém srdci nový stánek té nebešťance upravil. Milovati — v jediném smyslu toho slova — to již nebudu. Lucinka je ale děvče, kteréž všecku vážnost zasluhuje, a já mohu říci, že se mi něco v srdci ozývá, co se dá vroucím k ní přátelstvím nazvati. Potom si myslím: Jednou budeš chtít svou domácnost přece nějak uspořádati; samoten po celý život nezůstaneš; od bohaté se necháš krmiti — a tady máš ten prospěch, že nebudeš muset teprva dlouho skoumati, pátrati, ucházeti se a tak dále. Jak se mi zdá, obírá se podobnými myšlénkami i Lucinčina matka... a dívka sama?... nu, vždyť uvidíme.

Neboj se, milý bratře! Srdce moje nebude buřičem, a rozum praví: Učiň tak! Bedlivě jsem Lucii pozoroval; mohu se s ní na plavbu vlnobitným mořem tohoto života vydati. Jesti to věrná, čistá, pokorná duše — a v ušlechtilé způsobě představuji si ji co hospodyni. Jeť v ní nekonečná starostlivost a pravá ženská oddanost. S rozumem jejím, to jest: s vyšší vzdělaností... tuť ovšem, abych se ti upřímně přiznal... to nevypadá tuze skvěle. Jeť vychována pouze pro život domácí, pro hospodářství. Otec byl kovaný paragrafista; mimo zákony byly mu všechny knihy jako sůl v očích. Kromě školních věcí nečetla Lucie skoro ani řádečku. Ale to nic neškodí. Ona se k tomu také přiznává, a to mi dělá dobrou naději, že se to v krátkém čase změní. Budeme čítati . . . já si ji vzdělám za posuzovačku prací svých.

A tu jsem konečně u puntíku, stran kterého na mne dotíráš, boje se, abych nezaschnul. Neboj se. Nastoupil jsem arci dráhu života, která s básnictvím — nebo alespoň se spisovatelstvím — špatně se shoduje. Ale toť víš, jinak jsem nemohl. Něčím jsem býti musel — neboť postaviti se do světa a podepříti se o péro své jako o žezlo, jemuž veškerá země poplatek skládá — k tomu jsem neměl smělosti. Medicina se protivila

srdci i žaludku. A něco jiného?... Ne, ne! Co se stalo, stalo se. Neměj o mne strachy.

V tom okamžení mi napadá, máme-li podobné přísloví, jako je německé: *Die Ehen werden im Himmel geschlossen.* Zdá mi se, jako by staří Čechové v záležitostech lásky svobodněji byli jednali, a toliko hlasu srdce svého poslouchali. I měl bych najednou chuti, trochu se poněmčiti a držeti s vírou národní, že se manželský stav v nebi ustanovuje. Proč jsem přišel právě k této vdově do domu? Proč... a však arci!... ty posud nic nevíš.

Naše stará paní se rozstonala. Bolestné rány dostihují člověka spíše, nežli jasné sluneční paprsky. Bojím se, že nevydrží. Vidím to na starostlivé tváři našeho lékaře. Co by pak bylo z Lucie? — Velikého jmění zde není a přátel nemá: vím to, neboť jsem již zasvěcen v rodinné poměry. Jediná mladší sestra její nachází se na saských hranicích u staré tety, po kteréž prý jedenkráte děditi budou. Budoucnost dceřina dělá také matce velikou starost. Je to rozšafná matrona, plná zbožné oddanosti v osud svůj, plná trpělivosti, plná vděčnosti k svému dítěti, kteréž se nehne od lože jejího.

Zdáť se, jako by nemocná cítila, předvídala, že se bude museti se světem rozloučiti. Mluvíť

o tom, a těší bědující Lucii, ačkoli jí samé po tváři vždy veliká slza běží. Nejednou jsem již chtěl přistoupiti a říci: Nebojte se, drahá paní — já jsem tady, já Lucii neopustím.

Nemohu dokončiti; právě pro mne posýlají, že je s nemocnou zle. Měj se dobře.

Dopis tvůj, milý bratře, mne nad míru potěšil a posilnil. Nalezlť jsem pevnou berlu, o kterou se oumysl můj opírá, pevnou podporu, při kteréž důvěra moje dorůstá. Děkuji ti; s utěšenější myslí přistoupím nyní k oltáři. Ano, ano! Div se; již jsem tak daleko. Nelituji, že jsem tak učinil; nebojím se, že jsem se přenáhlil. Tyť sám schvaluješ předsevzetí mé.

Poslyš, jak se to stalo. — Nemocná byla usnula. Lucie vstala od lože a přistoupila k oknu. Slunce zapadalo a posýlalo nám oknem své nejkrásnější zlaté růže. Lucie stála jako v nadpozemské záři, zraky své prosebně i důvěrně k pramenu vší milosti pozdvihujíc. Proudem tekly jí slze po ubledlých tvářích. Rtové její se pohybovali, jakoby modlitbu šeptali. Moje srdce chvělo se outrpností a sladkým přáním jí pomoci.

Důvěřujte v Boha a dobré lidi — jal jsem se mluviti. Neplačte, Lucie! Umění lidské je

vrátké — doktor se mejlí — Bůh vám matku zachová.

Lucie vrtěla hlavou.

Ne, ne! tak zle jí nebylo nikdy. Takovýma očima nehleděla na mne nikdy — takovým hlasem nemluvila nikdy. To je smrt!

I zakryla si tvář oběma rukama, aby nemocnou štkáním neprobudila. Já k ní přistoupil, snaže se pláč její zastaviti. I bral jsem ji za ruku.

Lucie — pobožná, rozumná Lucinko....

Ona vrtěla zase hlavou, jako by mě prosila, abych dále nemluvil. Potom přistoupila ke stolu a utírala šátkem slzy své.

Já vím, co mi chcete říci, pravila. Ale jak můžete u dívky pevnou mysl vyhledávati, kteráž se má s jedinou útěchou, s jedinou podporou na tomto světě rozloučiti? Kam se octnu samojediná? Kde bude moje upřímná rádkyně, moje přítelkyně?

Což tady nejsem já? ptal jsem se jí hlasem polotřesoucím; i cítil jsem, že přišlo okamžení, otevříti srdce a shoditi s něho kámen pochybnosti. Či nechtěla byste ve mne důvěřovati? Lucie! mluvil jsem dále tichým hlasem — a pojav ji oběma rukama za pravici, položil jsem ji na srdce své, —

Lucie, nedivte a nehněvejte se, že tohoto okamžení používám — — *chcete býti mou?*

Ona se třásla; cítil jsem to ve všech žilách. Mé vyznání, mé nabídnutí ji překvapilo. Plamen jí vyskočil na tváře; očí nemohla pozvednouti.

Nejsem-li vám protiven, Lucie — začal jsem zase — chtěla-li byste se mnou odvážiti se na pout vezdejšího života ....?

Mezi tím jsem ji až k sobě přitáhl a k srdci přivinul; ona se ke mně přitulila a křečovitě ovinula mě levicí svou.

Volno bylo mi v onom okamžení — volno; tak asi, jako když šlechetný čin vykonáme. Zdáloť se mi, že jsem prost všechny zemské tíže, a že se mohu vznesti v říši větrnou, čistou, všeho bolu prázdnou. I potkala se ústa naše, a já přisahaje dívce v duchu, že při ní jako muž setrvám, vtiskl políbení na rty její, pečet závazku našeho. Zvěděl jsem pak také — Lucie mi to s horoucí tváří pošeptala — že mě miluje.

Matka se probudila; my přistoupili k posteli. Radostný úsměv, odlesk příštího blahoslavenství rozlil se jí po zsinající tváři, když vyslechla v sladkobolném, tichém plesu plačící dceru a prosbu mou o její požehnání.

Vztyčila se — my klekli u lože, ruce její dotkly se hlav našich. — Bůh s vámi a semnou!

vyklouzlo ze rtů jejích. Pak sklesla nazpět — a duše její zaletěla k Pánu. Neduh, pokoušeje se již od několika let o plíce její, vyrval matronu z náruči naší.

O dnech po smrti její, o pohřbu a jiných truchlorouchých záležitostech nebudu ti povídati. Vystrojili jsme průvod dostojný, bez marné nádhery. — Druhý den na to ptala se mě Lucie, zdali hodlám nynější příbytek podržeti, anebo má-li se ona odstěhovati?

Proč? — ptám se s podivením, nemoha hned smysl slov jejích pochopiti.

K vůli světu, odpovídá ona s očima sklopenýma. Neráda bych, aby lidská ústa co mluviti měla.

Tu jsem jí rozuměl. Tešila mě outlá starost její, ale musel jsem se zasmáti. Podivno, nač lidé hned připadnou. Já bych byl jakživ nezpomněl, že se to nehodí, abych s osiřelou, osamotnělou dívkou zůstával. A v skutku jsem také nic zlého v tom nenacházel. Lucie jest moje nevěsta — a měl jsem ubohou nyní se zármutkem jejím o samotě nechati? anebo ji k lidem cizím strčiti, kdeby snad přetvářeti se a spravedlivé hoře potlačovati musela?

Bojíš se mne, Lucie? ptal jsem se jí důvěrně, ruku jí podávaje. Ona pak vložila do ní ruku

svou, a tisk její mi pověděl, co jsem věděti žádal. — Či-li chceš sama sebe trápiti, s těžkostí svou o samotě zůstati, a přítele svého se zbaviti? Tys moje — a chce-li svět mluviti, nalezne slov, i kdybychme na dvou koncích světa bydleli.

A tak zůstalo všecko ve staré koleji. Letitá žena pomáhá mé Lucii v domácnosti, a já očekávám s tichou, mírnou myslí den, kterýž nás po skončení slušného smutku před oltářem spojí.

Zarmoutil jsi mě zprávou, že nemůžeš na mou svatbu přijeti. Bylbych ti zjednal hezkou družičku — tak aspoň povídá moje Lucie.

Minulý týden přišel jsem domů z radnice, a uspořádav potřebné věci, šel jsem navštívit svou nevěstu.

Dnes uslyšíš podivnou novinu, zvěstovala mi Lucie s jakousi malou nesnází. Jenom se nehněvej! — Přitom mi podala rozpečetěný list.

Byl od sestry její. Ubohé děvče jí oznamovalo, že se obstarožná teta najednou za mladého hejska provdala, že je celý dům převrácen, naděje na dědictví tatam, jí samé že hrozejí mrzuté chvíle od zhýralého strejčka, slovem: že jí nelze déle u tetinky zůstati.

V této chvíli — psala jí — nezůstává mi jiného útočiště, nežli tvá sesterská náruč. Vím sice, že si v ní hlavní místečko jinému již vykázala — pro sestru zbude v něm ale snad přece nějaký koutecek. Oznam to svému vyvolenci, a popros ho ve jmenu mém, aby nebyl otčímem jediné sestře tvé, dokud jí svět něčeho neposkytne, aby vás nemusela obtěžovati. Na začátku budeš v novém hospodářství potřebovati věrnou pomocnici; můžeš-li míti upřímnější, nežli jaká se ti mou osobou nabízí?.... Ach, drahá Lucie! já bych žertovala, kdybych mohla jen slze ukryti, jež mi přitom po lících kanou.

Já byl dočetl a — nevím proč? — pořád ještě hleděl jsem do listu. Chtěl jsem z něho snad obraz švegrušin si utvořiti?....

Nu, co tomu říkáš? ptala se mě posléz Lucie, blíže ke mně přistoupivši a ruku na rameno mé položivši.

Že se těším na z brusu novou družičku, řekl jsem na to — a tebe, milý bratře, lituji, že nepřijdeš. Mezi námi řečeno — Anežka byla prý jako dítě velmi hezká. Teď ji tu arci několik let neviděli.

Škoda, že jsi tady nebyl! Mělit jsme den, plný tichých, sladkých radostí. A jak bysi byl se potěšil s naší Anežkou! Jesti to podivné stvoření. K sestře ani dost málo podobna. Člověk by myslil, že je to vtělené veselí, živý pramen nebeského rozmaru, kterýž tak pořídku v říši pozemského žití se prýštívá. Mysl její leskne se jako věčně modrá obloha; za usměvavou tváří, za přívětivýma očima nehledal bysi hlubšího citu — a přece, přece! Prsa její jsou aeolská harfa; to nejmenší dotknutí — a u vnitřku jejím, ve svatyni srdce jejího, znějí tóny tak jemné, tak bolnosladké, že se v slze rozplývají.

Hezčí než moje Lucie není; já očekával více.

Ale ty jsi se velmi změnila! pravila k ní moje prostinká Lucie.

To vím! usmála se ona beze vší nesnáze. Děti obyčejně ze své krásy vyrůstají. Ostatně se ale nemám čeho báti; vždyť nejsem nevěsta.

Ale navzdor tomu spočívá něco na tváři její, co tajným kouzlem více k sobě vábí, nežli nejpravidelnější spanilost. Její pěkné, plné, malinové rty — za nimi dva řady perlí — to veliké, živé modré oko — z každého slova, z každého úsměvu, z každého hnutí vane dech panenské milostnosti. A to švihlé a přece plností až bujné tílko, na němžto sedmnácté jaro spani-

lých darů svých vysypalo... kdybys ji byl jen viděl, jak v modrých atlasových šatech u oltáře stála! Sama Lucie měla z ní radost, když se byla přistrojila, a ptala se mě šeptem, zda-li se mi nelíbí?

Nehleď na ni tak zasmušile — prosila mě; ať si nemyslí, že ji tu rád nevidíš.

Já zasmušile? — o tom jsem nevěděl. Já se byl zamyslil — v hluboké, přepodivné myšlénky se ponořil; ale že bych se byl chtěl zasmušiti?

Neboj se, Lucie! řekl jsem, ruku jí tiskna. Není-liž.... krásná — chtěl jsem upřímně říci; doložil jsem však jen: tvoje sestra? — Proč jsem ale nemohl říci: *krásná?* Ona přec byla krásná, krásnější v tu chvíli než Lucie. A proč jsem to nemohl přece říci? — Ach, jakž bych ji byl mohl tak ovšednělým slovem uraziti? Jeviloť se na ní v té chvíli něco vyššího, nežli je krása tělesná! Slze jí stály v očích, a když k ní moje tichá, věčně mírná Lucie přistoupila a se ptala: Co je ti, Anežko? — tu zvolala: Ach, což se nemám z tvého štěstí radovati? — a nedbajíc na svatební roucho, vrhnula se jí vášnivě okolo krku a vroucně ji líbala.

Sladké trnutí projelo žíly mé — něco podobného nebyl jsem ještě pocítil. Kdybych byl mohl

péro namočiti do krve své, byl bych napsal dithyrambu, že by veškeré tvorstvo bylo plesalo.

Krásný, krásný byl to den! Škoda, že jsi mezi námi nebyl.

Tys podivný člověk! Tu se raduje, přeje mi štěstí, napíše mi toho, jakoby byl celé své srdce vyprázdnil — *o ní* ale ani zmínky. To mne bolelo! Zdálo se mi, jako bys mým slovům byl nevěřil. Čili jsem tak špatně maloval, že to ani za slovo, za jedinké chudé slovo z tvé strany nestojí? — To jí činíš křivdu.

Anežka je ochranný genius naší domácnosti. Ona je koření i květ radůstek našich, sluneční paprslek v starostech našich, život našeho života. Lucie jde svým odměřeným krokem; bedlivější, pečlivější hospodyni nemohl jsem nalezti. Ale všecko je ticho, všecko je mrtvo v jejím okolí; z duše její nevychází onen zahřívavý poblesk, jímžto by oživlo, nač oko její padne, co do ruky vezme, k čemu přikročí. Okolo ní vane život mrtvý — a teprv Anežkou budí se v něm duše.

A její duch — její srdce! Četla i pojala skoro všechny německé klasiky, z části zná také anglickou i francouzskou pěknou literaturu.

U tety měla příležitost obeznámiti se v čarovných lučinách jejích. Jakýž rozdíl mezi ní a Lucií v tomto ohledu! Mluvili jsme o Byronovi — moje dobrá Lucinka šla ven; měla dlouhou chvíli. Nevím, nevím — kdy a jak v ní ozvěnu srdce svého naleznu.

Ptal jsem se Anežky — jak se jí náš Kollár líbí? — Kdo je to? ptala se ona s naivním úsměvem. — Mně to padlo jako skála na srdce. I divila se, že lidé také česky píší; od dětinství na vzdálených hranicích, v domě pouze německém, v cizí domácnosti, nevěděla, co se děje v domě vlastním.

Mluvil jsem s ní o národě, o jazyku mateřském .... oko její, celá duše její lpěla mi na ústech. Slyšelť jsem to z tlukotu srdce jejího, viděl jsem to na plamenu tváří jejích, že mi rozumí, že význam slov mých cítí. Mluvil jsem o vlasti, a jako bych posud nevídaný, ale dávno a toužebně hledaný ráj před očima jejíma byl otevřel, plný krásných barev a čarovných obrazů: zanítilo se oko její, ruka její se třásla, a přece tiskla tak vřele ruku mou! — slza se zaskvěla na krásných řasách jejích a ústa její šeptala: Děkuji vám. Nyní teprva vím, proč mi posud bylo, jako bych na veliké poušti stála; nyní vím, kde hlavu skloniti, kde se přituliti — nyní vím,

kdo jsem a komu náležím. Vy jste strhnul bělmo s očí mých.

Já jí musil slíbiti, že ji uvedu na luhy naší literatury. Honem se dala do čtení, a kdykoliv se z ouřadu domů vracím, vím již, že na mne poznamenání slov čeká, kterým ještě nerozuměla. Jindy zase spolu čítáme, a tu se nám otvírá pole k nejrozmanitějším rozprávkám. Usmáti se ale musím, když nás naše milá Lucie poslouchá, z nenadání hlavou zavrtí a odejde.

Ondyno jsem četl povídku, kterou jsem byl právě dopsal. Anežka a Lucie poslouchaly. Byla to známá pověst o Grizeldě. Nenechal jsem ji ale manželem zkoušeti a jako v Halmově dramě tak ukrutnou hru s ní tropiti; já chtěl míti Percivala šlechetnějšího. On se ovšem také v mé povídce u dvora Arturova spanilostí ženy své vychloubá a nade všechny paní u dvora ji vynáší; ale král sám, aby královně zadost učinil, pronásleduje pak oba manžele; dítě jím vzato, Grizelda vyhnána, s nebezpečenstvím života zachrání manžela, až posléze král i královna důkazem veliké lásky přemoženi, mana svého i manželku jeho odprošují, dítě i statky jim navracují a v srdci svém prvního místa postupují.

Seč péro moje bylo, chutě a svědomitě jsem učinil. Živými, ohnivými barvami vyličil jsem

lásku pronásledovaných manželů. Tiše poslouchaly moje ženské; Lucie hleděla na mne svým tichým okem, jakoby na kázaní pozor dávala; — Anežka hleděla pod sebe, na své vyšívání, a diamantová slza třásla se jí na řasách.

Já přestal čísti, a hleděl nyní z jedné na druhou.

Od koho je ta pověst? ptá se konečně Anežka hlasem, v němžto se ještě outlé pohnutí duše její třáslo.

Já ji sepsal, odpověděl jsem s úsměvem, i byl jsem pyšnější v té chvíli, nežli po celý život svůj. Viděltˊ jsem zalíbení na tváři Anežčině. Zdála se býti překvapena. Pozvedla hlavu, a oko její spočinulo na mně jako poblesk sluneční.

Vy jste to psal? jala se mluviti. I podívej se, Lucie, jakého to máme doma hříšného čarodějníka, kterýž fantasií svou tak spanilé světy tvoří, a před námi poklady své ukrývá! Či vědělas ty něco, že je pán tvůj básníkem?

Já? tázala se Lucie. Nevěděla. A jelikož mi to posud nesvěřil, myslím, že na tom mnoho nezáleží.

Nezáleží, nezáleží! Ale ty, chladná osobičko! zvolala Anežka s dobromyslným smíchem. Ty děláš svému panu manželu pěknou poklonu. Což pak tě to netěší?

Proč by mě to netěšilo? řekla Lucie lhostejně. Je to hezká povídačka — jenom trochu smutná. Mně bylo těch lidí líto.

V tom bilo sedm na našich hodinách.

I podívejme se, jak tou kronikou čas uběhl! zvolala Lucie jako nově obživlá. Málem byla bych na večeři zapomněla. — Na to vstala a odešla do kuchyně.

Nepsal jsem ti, že je Lucie rozená hospodyně? Tu ji máš. Od první chvíle, co u oltáře osudné „ano" ze rtů jejích splynulo, vjela do ní vážnost usedlé matrony, a jakési hrdé vědomí: Teď jsem paní — teď se musím starati o dům svým způsobem a touž mírou, jako se o něj pán můj stará. — Škoda, že nemá sestřina ducha, sestřino srdce! O hospodářství, o kuchyni, o zahradě, o polích mohu s ní mluviti — ach ano! tu je ve svém živlu; ale jiná věc nechytí se mysli její. Ale já nejsem veliký hospodář — toť víš!

Jediný, věrný bratře! Odpusť, odpusť — že jsem tak dlouho mlčel. Divá, zkázyplná mračna přehnala se mezi tím přes hlavu mou: život můj byl plný těžkého zkoušení. Stojím sice ještě v ohni, přepaluje, čistí se duše má; avšak mír-

něji dmou se prsa, jasněji prohlédá oko. Bratře, poslyš mě! Či-li mám s tím drtícím břemenem na srdci klesnouti a zajíti?

O že jsi mlčel, kde jsi mluviti měl! Což pak jsi neznal dětinské, důvěrné, pošetilé srdce mé? Nevěděl jsi, že rádo přilne, kde soucitu nalezá? — že nemůže o samotě zůstávati, aby nezvadlo? A vždyť jsem jedině *proto* uvázal se *v pouta manželská.*

Nyní to vím, nyní to cítím, proč jsi nikdy o Anežce nemluvil. Já ti nerozuměl. Tys ale věděl, proč to činíš — a měl jsi na mne zaslepence zkřiknouti: Stůj! otevři, protři sobě oči! Propast je, kam kráčíš....

Na mne přišlo jakési životění bez všeho vědomí; Lucie byla země moje, Anežka slunce moje, po němžto duch můj květuplná ramena svá rozpínal. Ale nepozoroval jsem, že se kořeny mé pomalu z lůna svého vysmekují — že mi hrozí zvrácení. Náhoda mi otevřela oči.

Anežka nemohla arci zrakům městečka ujíti; já bych se byl soužil, maje snad květinu ukrývati, kteráž je k ozdobě tvorstva stvořena. Brzy poznaliť i cenu její, a mladý náš lékař začal se o přízeň její ucházeti. Mně bylo vždy, jako když mě k srdci bodne, kdykoli k nám přes práh vstoupil. A ona se usmívala! Ach, ty nevíš, co v je-

jím úsměvu spočívá! Nebe se mi jím jindy otvíralo — nyní jsem se zachvěl smrtelnou hrůzou. Co že mi bylo? — Stydím, bojím se to psáti. Raději byl bych se do rakve položil; myslil jsem, že musím celý svět nenáviděti. Nehodným zdál se mi býti lékař — a po něm všeliký člověk přízně Anežčiny. Já se třásl při myšlénce, že by ji mohl získati — samojediný chtěl jsem ji míti, samojediný chtěl jsem v srdci jejím vládnouti. Každý dárek její milosti zdál se mi býti okrádáním práva mého, v ohnivé obraznosti utvořeného.

A směl jsem něco říci? — Nesměl, nesměl! . . . Já se musil vyznati, že jí lékař zasluhuje. Ale co ve mně žilo, co ve mně bouřilo a zuřilo, nesměl jsem odkryti. Ach, můj bratře, ty nemáš míry, abysi poznal a ocenil neštěstí mé! Jako muž byl jsem sám sobě slíbil — jako muž ubohé Lucie před oltářem se zavázal, že ji budu milovati . . . ne, ne! to jsem neslíbil, to jsem nemohl! Jáť ještě nevěděl, co láska jest. Já to ještě nikdy nevěděl, ačkoli jsem ti psal: Milovati — v jediném smyslu toho slova — to již nebudu. Já byl na omylu. Což jsem tedy mohl Lucii slíbiti? Já se zavázal, konati své povinnosti, viděti, cítiti v ní svou manželku . . . a tento závazek musím vyplniti, i kdybych měl pod ním klesnouti.

Ach, proč jsem neklesl! Proč se neodloučila duše má, když tělo podléhalo kruté nemoci? Nyní bych měl pokoj.

Již několikkráte klamal jsem se myšlénkou, že miluji! O, blažené doby študentské, kdež každé zaťuknutí srdce, každé zapálení tváří za lásku vyhlašujeme! Nikoli, já nemiloval ještě. Pozdě, přepozdě měl jsem tu sladkohořkou číši vypiti. Nyní vím, jak chutná; jed její proudí v žilách mých. Nekruť hlavou — netváři se jako studený, železný svět! Já dovedu také na trůn sednouti a vinníka pohnati: Pojď, zodpovídej se, zrádce světostarých zákonů! Ty se opovažuješ milovati jinou, než kterou jsi z dobré, vlastní vůle . . . . o, o mudrci! — Já dovedu také souditi; to je snadněji, nežli neproviniti se. A já nemiloval ještě nikdy! Nemám-liž ani teď této almužny pro srdce své žádati? Co chcete za ni? Krev mou? — tu jest. Ach, vždyť jí žádnou almužnu nekoupím . . . ne, ne! pramen blahoslavenství.

Usměj se, bratře, nemůžeš-li nademnou zplakati! Vždyť musím srdce míti, na němžto bych si mohl povzdychnouti, požalovati. O že jsem tě neměl u sebe! Snad by mě byla nemoc minula...

Musel jsem včera přestati. Dnes přečítám, co jsem napsal. Nech zůstane napsáno. Vždyť je to otisk nemocného srdce, kteréž by rádo tvým

přátelstvím se uzdravilo. Ty se od něho nelitostně neodvrátíš.

Miluji Anežku. Miloval jsem ji, nežli mě žárlivost oči otevřela — miloval jsem ji, aniž jsem co věděl, a byl jsem šťastný. V ní se oživili snové, jacíž kdy duši mou nevýslovnými, nepovědomými touhami naplňovali; v jejím slovu, v jejím úsměvu nalezl jsem ozvěnu citů svých; ona mi rozuměla. Jasně klenula se obloha nademnou; já se procházel květnatými lučinami, nemysle jinak, nežli že to tak býti musí. Náhle vyvstaly mraky nad mou hlavou — pokoj můj zmizel. Žárlivost strhla mé bělmo, žárlivost probodala srdce moje. Sopka vířila v prsou mých, a já nesměl ústa otevříti — vždyť jsem stál s Lucií u oltáře! — i mlčel jsem.

Hněv, lítost, láska, nenávist rozžíraly bytost mou. Myslilť jsem, že mám právo lásku její požadovati, že mě oklamala — ještě hůře, že si ze mne žerty, posměch tropila. Já nevražil na celý svět, na lidstvo, na veškeré tvorstvo. Černá trudomyslnost pojala mě ve své úzké, těsné okovy. Žádnému jsem nevěřil, každého se štítil, uzavíral se a o samotě plakal — plakal, ano — krvavé, ohnivé slzy vyléval jsem, pramen života mého jimi ubíhal a vysychal. Lucie — ta dobrá duše — o že jsem jí nemohl srdce své ote-

vříti! — umírala ouzkostí; ale já nevěřil ani jí, ani . . . *jí!* Ach, vždyť víš komu!

A co jsem jim měl říci? — Já se neučil lháti — a pravdu? Neslíbil jsem plniti své povinnosti? — Mlčel jsem, trpěl jsem, až — nevím ani jak — onemocněl jsem. Krev moje byla žhoucí olovo, hlava těžká, jakoby země na ramenou mých seděla, divé, strašlivé sny točily se mi pod lebkou. Deset dní jsem o sobě nevěděl. Pak opět slítli se moji rozplašení smyslové, a já pozvednuv hlavu, hleděl mdlým, ale tichým okem před sebe.

Celá věčnost ležela za mnou; divotvorná směsice kolotala se v ní u velikém víru; dlouho nemohl jsem pochopiti, co se bylo se mnou dělo — až pak *její* postava a Lucie z chmurného kotoučení vyploula.

Buď Bohu chvála! zvolala Anežka třesoucím-se hlasem, ruce na prsou sepnuvši, a slze jí kanuly po tváři. Mně bylo, jako bych anděla slyšel, volajícího ku vzkříšení, k věčnému, jasnému životu. Ano, ona byla můj anděl. Cítil jsem to tak hluboce, tak ohnivě, že ve mně, co živ budu, toto vědomí nevyhasne. Cítil jsem, viděl jsem, že je mé srdce řetězem magnetickým k srdci jejímu upoutáno, a že tak zůstane až do posledního udeření. Cítil jsem to — ale duše má nepukala přitom zoufalivou žádostí.

— — Píši to po chvílkách. Jesti to první zaměstnání moje po těžké nemoci. Ony myslejí, že mi škodí; ale já cítím přitom úlevu. Já mám ještě mnoho — mnoho na srdci. Dříve list nedostaneš, dokud do něho všecko nevložím.

Anežka je bledá; celé noci probděla u mého lože — nedala si to vzíti; Lucie musela jí to povoliti. A však nejenom s tváří — s ní celou stala se v tom čase proměna. Sotva ji poznávám. Oko její nedlí na mně s výrazem oné srdečnosti a nenucenosti, veselé mysli a živého ducha, jímžto mě jindy rozkoš do srdce vlévala. Ale nemohu se na ni hněvati, nemohu se jí ani ptáti — onať je i takto spanilá, ach, ona je spanilejší! Ale co jest jí? Tichá melancholie pohrává okolo rtů jejích. Zardívá se a opět bledne, když semnou rozpráví. — Co jest jí?

Ale tak jsem se mohl ptáti až do soudného dne. Můj rozum nebyl by mi odpověděl, oko moje nebylo by to vypátralo. Náhoda mě poučila, náhoda ji prozradila. Nikoli, nechci se rouhati věčnému řízení, tomu milostivému, celou přírodou vanoucímu dechu! To byla vyšším, mocnějším prstem přivedená chvíle!

Byl krásný den; já mohl i měl jsem trochu vyjíti. Stěny již na mne ležely jako těžké vězení. Okny hledělo, usmívalo se na mne modré

nebe, zdola mě vábila malá u domu zahrádka; ale samotného nechtěly mě pustit. Lucie měla bolení hlavy; říkala tedy sestře, aby vzala klobouk a mě doprovodila. I šli jsme; šli, ale mlčeli. Zdálo se, jako bychme klíč k rozprávce byli ztratili; ale srdce byla plná. Moje tlouklo a ona se chvěla; cítil jsem to, když jsem ruku v loket její položil.

Teplý vzduch ovanul a rozehřál prsa má. Bylo mi volno, jakoby se ocelová šupina se mne byla sloupla; pozdvižen nade hmotu zemní vznášel jsem se daleko — daleko v krajiny věčně mladnoucího jara, a ruku v ruce s Anežkou poletoval jsem libovonným kvítím.

Skoro nevědomky byli jsme vyšli ze zahrady a octnuli se na lukách, u blízké olšiny, mezi nížto se nízkými břehy po křemeně jasný potůček proplítal. U něho jsme se maně zastavili.

Se svými lesklými vlnkami zdál se mi býti veliké, šíré moře, v němžto jsem až na dno hleděl, a odkud mi nevýslovně sladké ticho a líbezné odpočinutí kynulo.

Moře, moře — šeptala ústa moje. O kýž odpočívám ve tvých hlubinách! — I podepřel jsem se lehounce tváří o labutí rameno její, a zamhouřiv oči, zanesl se v myšlénkách . . . . k svému hrobu. — Tak bych chtěl skonati! myslila duše

má, ale zrádná ústa pronesla myšlénku na jevo. V tom okamžení byl bych si smrt za jedinou milost boží s nábožnou myslí vyžádal; ale nebyla to žádost zoufalce — v té chvíli byl jsem blaženě tichý — rozkošně mrtvý.

V tom se mi zdálo, jakoby rosa nebes na mne padala a k novému životu mě rozněcovala. Zvolna otevřel jsem oči — *ona* plakala. Slze její padaly na tvář mou.

Co je ti, Anežko? ptám se jí — nikdy před tím jsem jí netykal; ale v té chvíli nebylo na mně břemene těla lidského; duše moje poletovala svobodně v říši obrazů a žádostí svých.

Co je ti, Anežko? ptám se jí, a ruce moje ovinuly se okolo těla jejího; ona pozdvihla očí svých — duše naše potkaly se pohledem a přešly dotknutím se úst.

Rtové její zahořeli na rtech mých silou vřelého proudu; uchvácena spočívala v náruči mé a skrývala tvář na prsou mých.

Běda mně! zvolala pak náhle, a prudce z náručí mého se vymknuvši, obrátila se ode mne a zakryla planoucí a spolu zaslzenou tvář oběma dlaněma.

Anežko! miluješ mne? — ptal jsem se hlasem třesoucím-se nevýslovnou, nikdy nepocítěnou, netušenou rozkoší — duše moje vznášela se na

rtech. — Anežko, miluješ mne? — A přistoupiv k ní zase, položil jsem ruku okolo těla jejího.

Ona mlčela, ale slze valily se jí proudem po lících, a ňádra její vlnily se bouřlivě.

Život a smrt odpočívá v této otázce — mluvil jsem dále . . . .

O já to vím, já to vím! zvolala ona hlasitě, a obrátivši hlavu ke mně, hleděla mi s celou duší do očí. Já tě viděla umírati — a duše moje hynula ouzkostí, hynula, hryzena zubem těžkého svědomí — hynula — ano já se ti přiznávám! — plamenem vášně, o které jsem nic nevěděla, nic necítila, dokud jsme tiše vedle sebe sedali, dokud se... třetí mezi nás nevtíral — doložila šeptem. Ale co má z toho pojíti? zvolala konečně rukama ouzkostně lomíc.

A smíš se takto ptáti, vidoucí člověka tonoucího v moři divoproudném, jejž ochrániti můžeš ruky vztáhnutím — smíš se tu ptáti: Co z toho pojde, když ho zachráním? když mu život daruji?

A byť to i byl život hříšný? ptá se mě ona, a oko její spočívá na mně, jakoby chtělo nejtajnější, nejjemnější myšlénku mou vypátrati — a přece znělo v otázce její tolik důvěry, tolik bázně, tolik lásky, tolik žádosti!

Kdo se opováží lásku mou k tobě hříšnou nazvati? řekl jsem, a veškerá slabost tělesní byla se mne spadla. Já cítil, že jsem zdráv a silen — ach, vždyť jsem bránil jiskru života svého. Kdo mně může láti, mluvil jsem dále, že ústa svá k pramenu skláním, abych posilnil umdlévající, vadnoucí ve žilách sílu? Kdo mne může trestati, že se tisknu k plamenu, na němžto chci chladnoucího, hasnoucího ducha zahřáti? Kdo může říci: Ty nemáš býti — zahyň, zemři? — Anežko, tys jediná, první a poslední, v jejížto rukou život můj leží, ty bysi chtěla zkázu mou?

Nechci, nechci! zvolala vášnivě. Ale doufám, že máte více síly nežli já, abyste se zmužil — abyste omladil i sílu mou. Já tě miluji, Vilíme! — nestydím a nebojím se toto vyznání přede tváří Všemohoucího učiniti — ale nechať je to *naposledy,* co o té věci mluvíme. Přijmi toto vyznání — ach, snad by nebyla měkká duše tvá podlehla těžké chorobě, kdybysi byl věřil, co jsi snad někdy doufal, nebo kdyby mně náhoda byla dříve ústa rozvázala, že tě miluji; — přijmi toto vyznání a uchovej vědomí o věčné lásce mé v hlubinách duše své jako čarovný talisman; ale pomysli na svět a — *na mou sestru.*

Na svět? co je mi do světa? Žádám něco od něho? Ztenčuji právo jeho, chtěje získati lásku

tvou? Může ji někdo větším právem požadovati nežli já, jemužto jsi ji svobodně darovala? Celý svět vyzvu do boje; uvidíme, kdo zvítězí. — A tvoje sestra? . . . mluvil jsem dále, a zrak můj padl v první chvíli k zemi. Byloť mi, jakobych přemýšleti, rozvážiti musel, mám-li pronesti, co se v srdci ozývalo . . . Co chce tvoje sestra? Činím jí křivdu? Trpí bezpráví a škodu? Co jsem jí slíbil — a já nemohl nic jiného slíbiti, nežli co jsem cítil, podávaje jí ruku svou — co jsem jí slíbil, věrně vyplním. Onať je hodná, dobrá — manželka, paní má! já ji budu ctít a jí si vážiti.

A já bych ji měla okrádati o nejdražší poklad života jejího? zvolala Anežka — o lásku manželovu?

Bojí-li se toho, řekl jsem já, nechme ji samu rozhodnouti. Já jí otevru srdce své.

Nedopouštěj Bože! zvolala ona náhle na smrt ubledlá. Chceš ji připraviti do rakve? O nemysli, Vilíme, že je Lucie tak chladného srdce! Hluboký, vřelý je cit její k tobě — ačkoliv se povznesti nemůže k oněm jasným výsostem, po nichžto duch tvůj létává. Ne, ne — ušetři mi trápení zlého svědomí a nerozmnožuj muka má, ježto již beztoho kořeny života mého podkopávají . . . . Hlas její měknul, chvěl se, splýval jen jako je-

*

mný, tichý večerní větýrek, jenž se po růžích houpá. — Pomysleme jen, šeptala dále, co by z lásky naší bylo, i kdyby Lucie o ní věděla?

Hluboce ozývala se otázka její v duši mé; cítil jsem váhu její — ale neděsil jsem se jí, neklesal jsem pod ní; vždyť jsem miloval! Já bych se byl v krvavý, smrtelný boj pro lásku její odvážil; ale v námítkách jejích ozývalo se něco, jež mi srdce nedůvěrou a bázní naplňovalo. Já neměl odpovědi na její otázky. Bylo mi, jako bych stál zase opuštěný, zůstavený s bolestí svou na poušti života. Hlava moje klesala na prsa.

A co bude ze mne bez lásky? prohodil jsem konečně.

Bez lásky? opětovala ona, a jako blesk proletěly tato dvě malinká slova duši mou. Cítil jsem, že nestojím opuštěný — že jsem boháčem. I pozdvihl jsem hlavu; s očima sklopenýma stála Anežka přede mnou.

Tedy bez tebe! zvolal jsem, vroucně ji k sobě přivinuv. Ona sklonila hlavu na rameno mé a tiše plakala.

Z tebe bude tolik, jako ze mne, šeptala; — více, mnohem více; já jsem pěna hnaná pobouřenými vlnami — kvítí, kteréž se časem pohodí; tys poukázán na život; dnové tvoji jsou odpo-

čítáni dražším povinnostem, nežli je lásku k nepatrné dívce — a ty je vyplníš. Umříti je snadno, ale muži sluší vytrvati a z boje neodcházeti. O nezoufej! Láska moje bude tě provázeti, bude tě jako strážný duch ovívati; důvěřuj v ni a buď s ní živ — pro vlast!

Jakoby nebeský balsam v duši mou kapal, jakoby zpěvy cherubínů srdcem mým táhly: zaznívala slova její. Veliký mír vešel do srdce mého, a tiše, nemluvě, ani se nehýbaje, poslouchal jsem věštkyni svou. Ona spočívala ještě na prsou mých, a vřelý dech její hrál okolo tváří mých, jako vanutí věčného života. Mluvila o vlasti, a slova její padala jako palčivé uhlí v ňádra moje — a vpálila do nich hluboké, hluboké rány.

O matko má! ty churavá, v zedraném, chatrném šatě! já bych neměl postaviti se vedle tebe a zdobiti oudy tvoje novým, lesklým rouchem? — O anděle můj — Anežko má! Tys věděla, kde je zatknut hlavní kořen života mého — tys věděla, co snesu ve službě vlasti.

Ani nejmenšího pracovníka nesmí ona drahá ztratiti — pravil jsi; i síla nejslabšího člověka může nyní podporovati kroky její, a ty nejsi, nesmíš býti jeden z nejmenších. A což jest láska k nepatrné dívce proti lásce k vlasti? Mohla by tě ona v této mýliti? Mohla by ti na dráze k ve-

likému cíli překážeti? Nespouštěj se jí — mluvila dále, a veškerá bytost její rozplývala se v těchto slovech; rámě její vinulo se okolo mne — já slavil svátek svého života. Nespouštěj se lásky mé — nemůžeš-li bez ní vztyčiti se; ale uchovej ji, pohrob ji v prsou jenom jako drahou památku. Zpomínka na ni tebe posilňuj — i když budeme od sebe vzdáleni; neboť jiného nám nic nezbývá.

Anežko! uklouzlo úpěnlivě ze rtů mých, a ledové trnutí projelo žíly mé.

Mlč, mlč, Vilíme můj! prosila ona a položila prsty na ústa má. My se musíme rozloučiti — musíme, drahý Vilíme! —

Kdo se může opovážiti, zvolal jsem rostoucí bázní a pukajícím hněvem uchvácen, aby tě z náručí mého vyrval?

Já sama! řekla ona odhodlaně. Čili můžeš ode mne něco jiného očekávati? Vilíme, já vím, co v tvém srdci bouří — vím, co na jazyku máš; ale já nemohu jinak — nemohu! Poprvé a naposledy stojíme takto u sebe. Nikdy se podobné chvíle nechtějme dočkati. Co nyní učiním, co před se vezmu — ještě nevím; ale zpomnění na tebe bude provázeti kroky mé — až k hrobu . . . .

Mnoho, mnoho jsem ti toho, bratře, napsal! Ještě jednou přežil jsem všechny hodiny bolestí

svých — i zdáť mi se, že nyní otužen na ně i ke předu pohlížím. Ty máš nyní věrný obraz můj. Co mu asi řekneš? Budeš mi to věrně psáti? O budeš zajisté, budeš!

A co asi ona nyní počne? — Já jí déle neodmlouval. Tiše, ruku v ruce, vraceli jsme se domů. Večernice stála již na obloze; my to dříve nepozorovali. Já byl zdráv a silen. Nový život probíhal mi napnutými žilami. Nevěřilť jsem — a nevěřím, že by se mohla odtrhnouti; že by mě mohla opustiti; sice bych nesměl v slze, vřelost řeči, v bázeň, milost — v nic bych nesměl věřiti. Čili by dívka měla býti silnější než já? — Ach! vždyť já teď od ní praničeho nežádám. Skoro spolu ani nemluvíme. Spokojen jsem, když mé oko na ní utkví — v blízku jejím zdá mi se, že stojím pod perutěmi anděla strážce svého.

Lékař, můj hromosvůdce, nepřichází již do domu. Lucie mi žaluje, že mu Anežka všecku naději vzala — žaluje mi, že budoucím štěstím opovrhla, a nemůže proměnu celé bytosti její pochopiti. Ať ji nepochopuje! Beztoho by jí nerozuměla; Anežka je tichá — je, doufám, šťastná. — Šťastná? — snadno napsáno — napsáno, proto že to přeji, proto že sám šťastný jsem. Musím tedy i v její štěstí věřiti.

Já užil dnů nebeské radosti. Byl jsem v Praze v záležitostech zamotaného procesu. Ale nebyl jsem tam sám.

Nechtěl bysi vzíti s sebou Anežku? prosila mě Lucie. Snad ji cesta povyrazí. Já nevím, co té holce schází.

S klopotným srdcem poslouchal jsem toto požadování a musel se odvrátit, aby mě uzardělá tvář neprozradila. Lucie to měla za znamení nechuti a odporu.

Nehněvej se, milý manžele! prosila dále. Já ji nemohu tak smutnou viděti. Prahu ještě nezná. Snad ji přivede na jiné myšlénky. A výlohy nebudou také o mnoho větší....

Dále jsem jí nedal mluviti. Slíbil jsem, že Anežka se mnou pojede.

A ona sama? — jak se přitom chovala? Beze všeho projevení líbosti, chladně, pokojně. Mlčky seděli jsme v kočáře — ale já byl spokojen, šťasten po boku jejím, šťasten, kdykoli jsem jí alespoň krajinu a dědinu jmenovati mohl, ježto okolo nás míjely. Něco jiného jsem beztoho mluviti nesměl; museltʼ jsem zajedno dávati pozor na uši kočího, jako na dva zrádce svatého tajemství — a pak mě varoval jakýsi tajný cit, kterýž ani pojmenovati neumím. Byla to šetrnost,

byla to ostýchavost, úcta... anebo hlas povinnosti mé?... to nevím.

Ale podivno! — čím blíže jsme k Praze přijížděli, tím rychleji, tím patrněji, zdálo se mi, prchala trudomyslnost Anežčina, tím patrněji rozlétaly se tichounké mráčky na čele a tváři její — tím patrněji proskakoval slabý úsměv okolo rtů jejích, a nová živost vypryskovala se jí z očí. — Já jí to řekl.

Mně je tak okolo srdce, odpověděla ona, jako bych se k něčemu velikému blížila, jako bych se něčeho radostného dočkati — jako bych něco dávno žádaného potkati měla. Nyní teprva, zdá mi se, vím, proč jsem proti této cestě se nezpouzela. Bylo to kynutí věčného řízení.

Nemohl jsem s ní o tom se příti; byl jsem rád, že se bývalá bodrost v ní ozývala; a v skutku ji pak letitá příbuzná, u nížto jsem ji v Praze v bytu nechal, dovádivou čtveračkou nazvala. Nežli jsme odjeli, sám jsem ji skoro nepoznal. Živost její byla zase tady; a ke mně — jestli mne samolibost a žádost moje neklamaly — ke mně byla přívětivější, důvěrnější nežli kdy jindy.

A co bylo toho příčinou? Jediný večer, jediné divadelní představení. Já si to nemohu posud vysvětliti.

Byli jsme v divadle. Hráli dle francouzského originalu vzdělanou činohru — zapomněl jsem, jak, ale zdá mi se, že *Volení stavu* nazvanou. Celé dějství otáčelo se okolo mladé dívky, postavené v životě na místech drsnatých, kteráž posléz, aby sobě a svým drahým pomohla, k divadlu jíti se odhodlala. — Byla to dobrá, děje- a vášní plná činohra; scény dívčí nad míru dojímaly. Měl jsem zvláštní potěšení, vida Anežku, jak s celou duší na hru pozor dávala. Oči její zářily, tváře hořely. Jediná divadelní hra otřásla celou její bytostí. A jak jí otřásla! Jen poslechni.

Jeli jsme domů. Byl krásný letní den. Obloha se na nás usmívala a skřivanové se zúčastňovali v rozkoši mé; třepetavé písně jejich rozléhaly se po celé krajině. Na tvářích Anežčiných spočívalo nevýslovné usmívání, oblesk neskonalého vnitřního utišení. Mlčky kochal jsem se v jejím pohledu. Zdálo se mi, že chce mluviti, něco důležitého mluviti — i nechal jsem ji času k rozmýšlení. Konečně začala.

Nemohli bychme si doma nějaké malé divadlo vystavěti? ptala se hlasem trochu nejistým.

S podivením hleděl jsem na ni. — Proč ne? Kdyby vás to těšilo.

Ach, v tom musí něco nesmírně sladkého spočívati! Ráda bych to jednou zkusila.

Já nebýval arci nikdy tuze veliký příznivec domácích divadel, neboť jsem neznal ani jedno, jež by bylo vedlo k něčemu jinému, nežli k mrzutostem, rozmíškám a pomluvám. Krasocitnou zábavu a vzdělání mívají takové pokoutní ústavy vždy jenom za věc vedlejší. Ale nyní o to žádala Anežka! Jakž bych se byl mohl žádosti té protiviti? A neměl-li jsem sám duševní zábavy se nadíti? I slíbil jsem jí to — a cesta nám pak utíkala samými návrhy o novém divadle. My sháněli hned opony, postranice a malíře; ohlíželi se po hercích, vybírali děvčata, kusy, rozdávali role, drželi zkoušky a zvali diváky do zahradního domku, z něhož jsme chrámek Thalie utvořiti zamýšleli. Zvláštní chuť měla Anežka do kusu Pražského. Ale kdež ho vzíti — a pak tolika osobami obsaditi? Brzo vyvolili jsme několik jiných.... slovem: jako šípy letěly hodiny na zpáteční cestě.

Náš starý malíř, kterýž tu nějaký pokoj a štít po domech obnovuje, také nápisy na hroby píše a panáky na trh maluje — tento náš pověstný Apelles tře již barvy, a tesař se potí. Já teprva nyní do toho jak náleží chuti dostávám. Udělám z toho malinké učiliště pro naše městečko.

Přál bych si vůbec, abych měl více praktického okresu, abych mohl do života lidu našeho

se postaviti, a slovem, skutkem jej vésti k tomu cíli, kam jsem to druhdy pérem činiti chtěl. Nyní o péro své tuze nedbám. Je to cosi nelíbého i neplatného, když se člověk s pérem toliko na prostředních cestách potlouká; a já? — já necítím v sobě nic tak velikého, co by mě nad obyčejnost povzneslo. Viděltʼ jsem také zas jednou Prahu a potěšil se novým, pružným jejím životem. Ona jest a zůstane přece jen ohniskem vší naší literarní činnosti a národního snažení — a nyní se mi vidí, že bychme na venku více *takových* lidí potřebovali, kteříž by jako Jan na poušti cestu připravovali slovu, přicházejícímu z prostřed národa, z hlavy jeho, ze srdce jeho; kteří by ústy a rukama na ospalce a na lenivce tak dlouho doráželi, až by z něho přece jiskra vyletěla a se znítila. Zkusím toho také — učiním počátek divadlem. V okolí máme několik úředníků, několik statkářů, kteří stojí vždycky v šiku mezi našimi odpůrci. Můj Bože! kdež pak není housenek na tom nejkrásnějším stromě? I v naší odlehlé krajině se rodí. Ale budeme je smítati a páliti. Nejdříve je zachvátíme libozvukem jazyka našeho. Jako pavouk, ale pavučinou ze stříbrných nitek, ovinu je, že se nebudou moci vyplesti.

Škoda, škoda, že literatura naše v dramatickém oboru praničeho nemá, co by jako zápalní

prskavky do srdcí litalo, do srdcí, v nichžto národní hrdost vzejmouti se, a láska k vlasti jasným plamenem vypuknouti má. Nic neznám z plodů našich dramatiků, ježto by se jako skvělé zrcadlo dějin domácích našemu lidu na oči postaviti mohlo, aby se v minulosti své poznal, přítomný svůj obraz k ní porovnal, co na něm sešlo, opravil, co sesláblo, oživil, co barev pozbylo, obnovil....

Konečně jsme hráli. — O mé krátkozrakosti! o proklaté světa chytrosti! o ženské .... avšak nikoli! *ji* nebudu proklínati, *ji* nebudu odsuzovati! Možná, že jedná dle vnuknutí šlechetného ducha, že svému a mému pokoji, že sestřinu blahu obět přináší — možná, že se mnou jenom — hrála! O kdož mi to vyjasní? Kdož mi, a třeba násilně, pochodeň do ruky strčí, abych si posvítil ve tmách, ježto života mého cesty splésti a zkaziti hrozí?

Hráli jsme — poslechni mé neštěstí — hráli jsme dvakráte. Anežka mě překvapila; věru — žasnul jsem, nemoha pochopiti, kde tu jistotu, tu rozměrnost, spolu ten hluboký cit a vřelý plamen — tu čistou mluvu, to nenucené, uhlazené pohybování nabrala. Ona stála mezi námi jako hotová mistrně, jako vzor z uměleckého ústavu vedle nuzných, bídných členů toulavé společnosti.

Já se podivil. Našim lidem pomátly se hlavy. Ach, že to musím ještě opakovati — že musím tu střelu ještě hloub do prsou tlačiti! Ona se mi zdála k divadlu jako zrozená; sama to pozorovala a rozplývala se radostí. Já se divil, nerozuměl jsem jí... ale brzo mi vzešlo světlo.

Ráda bych s tebou mluvila — ale potají! pošeptala mi jednoho dne — bylo to ponejprv, co mi po naší osudné rozpravě po nemoci mé tykala. I shledali jsme se opět na onom tichém, krásném, mně od oné chvíle posvátném místečku, kdež mi zjevila, že mě miluje. O, nyní je budu klíti, nyní budu přáti, abych je z ledvin země vyrvati, abych je na povrchu zahladiti mohl!.... Potkali jsme se.

Ona byla spanilá. Neobyčejné pohnutí vyvyšovalo půvaby její... ale, což je tobě do toho, což nyní mně? Ohnivými kleštěmi vytrhnul bych rád všeliké zpomenutí. Nebudu tedy obšírným.

Nebudu se teprva ptáti, jestli mě miluješ — mluvila; já v tvou lásku věřím a budu v ní věřiti do smrti. Ale já ti již řekla, že se musíme rozejíti... nelekej se, nemluv, nech mě dokončiti, Vilíme! Nečiň mi toto okamžení těžším, nežli již v skutku jest, a nezdržuj sílu mou, jížto jsem po dlouhém, těžkém boji nabyla. Musíme se rozejíti — leda bysi chtěl moje neštěstí. Já posud

nevěděla, co začíti; teď ale myslím, že jsem dráhu nalezla. *Půjdu k divadlu.*

Já stál zničený. Smrtelný mráz projel mé žíly; nohy podemnou klesaly — jako veliký příkrov klenula se nade mnou nebesa. Já neměl slov, abych byl náramné bolesti své ulevil. Anežka cítila mou žalost.

Vilíme! jala se jemným, třesoucím se hlasem prositi; ale tím jediným slovem propukla kůra, jako olovo na srdci mém ležící, a proudem vyhrnula se z něho slova jektavými ústy. Já zuřil, předstíral jí nevěru, prosil, zaklínal ji — nadarmo; ona plakala, ale mysl její byla ustanovena.

Nuže tedy, jdi! zvolal jsem jako v polovičním šílenství — a nesiž s sebou příčinu zahynutí mého! Tím vědomím můžeš se pyšniti; to můžeš jako vítězství v srdci svém skrývati. Já v tebe zatknul kořeny života svého — ty je vyvracuješ, a diví větrové budou zahrávati polámanými větvemi koruny mé!

Tiše a pokojně snášela Anežka výlev pobouřených prsou, a jako jasné sluneční paprsky padala pak slova její v divou směsici mých výčitek. Ona měla pravdu před chladným, ledovým rozumem; ale což nemá i vřelé srdce práva svá? — A ona mě přece neopustí! — nemůže, nesmí opustit! Já v to nevěřím. Ústa její hrozí,

ale srdce jí puká při tom rozsudku. Taze bych zchudnul a co pravý žebrák vlekl se budoucím životem. Ona mě nemůže opustit! —

Až posud četl Skalický dopisy přítele svého. Nyní ležely ještě dva listy v rukou jeho, ale on přestal a hleděl zvědavě na společnost. Mohl se chlubiti, že měl pozorné auditorium. Tiše byli se mladší i starší po celý čas chovali, a pohlednuv jim nyní do tváří, nalezl ještě leckde známku zvědavosti.

„No?“ ozvala se po krátkém pomlčení Lotinka zvukem táhlým. „Co pak jste již hotov?“

„Ještě nejsem . . . ale daleko do konce již nemáme.“

„Ach, tedy jen čtěte, ať se dovíme, jak to vypadlo.“

„Ale sáhněte přitom hezky do jádra,“ ozval se právní Kalina, „abychme posléz přece poznali, co je mocnější než láska. O to se tu hlavně jedná; ale až dosavád to jaksi nechce vysvítat.“

„To hned zvíte,“ řekl Skalický; „dovolte jen, abych vám dříve něco pověděl. — Obdržev poslední dopis přítelův, chystal jsem se právě k malému výletu, jakož posud ve dvou, třech letech rád činívám. Což, abysi se podíval k Vilímovi? —

pomyslil jsem sám u sebe — a vlastníma očima na stav ubohého přítele pohleděl? — Pomyslil jsem, a také hned se odhodlal. Nežli jsem ale do vozu sedl, došla mě ještě tato zpráva.“

Přitom rozevřel předposlední list ze svého svazečku a četl zlomek listu přítelova.

. . . . *A ona mne přece opustila!* — V těchto několika slovech máš vyobrazený celý stav můj. Modli se za mne, bratře! Nevím, jak v boji obstojím. Avšak nebojím se ani nejhoršího! Můželiž pro mne býti nejhorším, co přináší pokoj? Toho se nebojím; ničeho. Tobě se zpovídám — tobě — jedinému, kterýžto znáš veškeré přehyby srdce mého. Protiven je mi život — neplaten — jako vyvrácený, uschlý strom, jenžto se vrže do ohně. Modli se za mne — jestiť to poslední „zdráv buď“, kteréž tobě nyní posýlám. . . .

„Tento dopis,“ začal Skalický po čtení opět mluviti — „popichoval oumysl můj tím živěji. Viděltť jsem, že je ozvěnou zoufalého srdce, a neukojná bázeň zmocnila se duše mé. V letu kvapil jsem do krajiny, kde Vilím bydlel. Znalť jsem ho skrz naskrz, a bázeň moje nebyla bez důvodu. Jak jste z dopisu pozorovati mohli, byla duše jeho měkká, všeho dojemu schopná, nejmenším pohnutím hned semotam zmítaná, všem citům se podávající — tenká třtina, průvanem vášní se

klátící. A poslední slova jeho byla tak daleko za mezník mužného, chladného zmužení posunutá, že jsem se toho nejhoršího strachoval — právě toho, co mi z listu jako cíl vší touhy jeho na mysl se stavělo.

Bylo již hezky pozdě na noc, když jsem do městečka dorazil. Ale za žádnou cenu nebyl bych několik těch hodin do rána v hostinci ztrávil. Čarovnou mocí pudilo mě to do bytu přítelova; i dal jsem se k němu dovesti. — Je pan rada doma? ptal jsem se služky, ježto nám na zavolání mého průvodčího na schody svítila. — Milostpán je doma; ale ve svém pokoji, a zapověděl před večerem .... Kde má svůj pokoj? ptal jsem se netrpělivě, a děvečka nevědoucí hned, co ze mne udělati, uvedla mě bezděky ke dveřím. Já zaklepal. V pokoji bylo a zůstalo ticho jako v hrobě. Vilíme! zvolal jsem, hlasitěji klepaje. Otevři! — Tu padlo v pokoji něco na zem .... ale hned zase všecko utichlo. Vilíme! volal jsem s rostoucí bázní. Neznáš hlasu mého? Otevři. Bratře! Tvůj Pylades tě volá! — Tu se mi zdálo, jakoby byl u vnitř někdo skokem ze sesle se vzchopil, pak se ozvaly kvapné kroky, v okamžení na to vrzala u dveří závora, a v druhém okamžení stál jsem za prahem, dávaje služebné osobě znamení, aby se vzdálila.

Já se zděsil pohledu nešťastného přítele! Na smrt bledá byla tvář jeho, oči vpadlé, tajným ohněm planoucí, a přitom jako u vyjevení na mne upnuté. Celá podoba jeho nesla známky duševní choroby a jakési tělesné zanedbalosti. Stál přede mnou, ale nemohl ani slova z úst vypraviti. Já ho pojal v náruč. Vilíme, zpamatuj se! řekl jsem. Poznej mě a obživni na srdci mém. — A on ovinul křečovitě ramena svá okolo těla mého, položil hlavu na prsa má a plakal hořce a hlasitě jako dítě. Já ho nechal. Cítilť jsem sám, že každou slzou ledová kůra na srdci jeho se rozehřívá — a nesmírná tíže s prsou jeho kapka po kapce se rozsejpá. Pláč je nejlepší svod bolesti, a jemu se nejjistěji brána úlevy otvírá. —

Zvolna a mlčky vedl jsem ho dále ode dveří, a zraky prohlédaly zatím pokoj. Svíčky měly vysoké, ohořelé knoty — znamení, že se jich dlouhý čas nebyly štipce dotknuly — a temně hořely. Na stole ležela bambitka — druhá vedle sesle na podlaze. Teď jsem věděl, co to bylo prvé spadlo — a hrůza projela žíly mé.

Ubohý Vilím třásl se v loktech mých — přinutil jsem ho, že se posadil. Bolestně pohleděli jsme na sebe. Srdce mi pukalo při pohledu na šlechetného přítele. — Vilíme! začal jsem litostí se třesoucím hlasem mluviti. Co počínáš? Nemělo

by na celém, dalekém světě nic tolik ceny pro tebe, abysi pevně i s bolestí svou se postavil, hlavu vztyčil a jasným, důvěrným okem k nebi pohlédnul? Nemáš-li *přítele*, *manželku*, *vlast*, *povolání*, a jak se veškerá kouzla nazývají, ježto nás magneticky k životu poutají?

Já mluvil dlouho, posadiv se vedle něho. On držel ruku mou pevně v rukou svých, hlava jeho spočívala na prsou mých. — Mluv, o mluv jen dále! šeptala ústa jeho. Slovy tvými okřívá zprahlá duše má jako rosou nebeskou. Ne — tak ne! zvolal rychle, a vzchopiv se, opět bouřlivě na prsa moje se uvrhnul .... ale jako troubením k soudu volajícího anděla procituje z hlubokých mrákot. Děkuji ti — děkuji! — Já chtěl svrhnouti břemeno života — a jenom *její* slova, *její* prosby — ty drahé tahy ruky její — mluvil dále, a obrátiv se ke stolu, vzal s něho list, ležící vedle bambitky — ty udržovaly ještě vrátké nohy mé, že se již nevrhly v propast bezednou. Já jsem slabý, hříšný člověk — já to vím; ale zmužím se — neopouštěj mne — ty znáš rány mé! —

Veškeré smysly jeho byly v horečném zápalu; prudce přebíhal po pokoji; ale já nechal bouři jeho zuřiti, a odstraniv vražedné nástroje, utíral jsem zatím svíčky. — Stalo se, co jsem očekával. Po dlouhé chvíli zastavil se Vilím

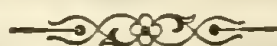
zase u mne. — Víš, co jsem chtěl počíti? ptal se mě se rtoma se-chvějícíma.... Já ukázal mlčky na bambitky. On pokývnul hlavou a sklopil oči. — Ano, chtěl jsem odejíti, pravil, ale dříve se ještě rozloučiti se vším, co mě zde poutalo. Ale *toto zdrželo kroky mé.* Přitom podal mi list, kterýž ještě v ruce držel. — Čti, řekl; to jediné jest můj talisman.... Bylo to písmo ženské — list Anežčin. Já si ho později opsal, mohu jej nyní také zděliti. Tuto jest."

Byl to poslední dopis ve svazečku Skalického; i přečetl jej, pokud sloužil k dokončení příběhu.

Musí, psala dívka — musí to býti; můj jediný, můj na věky milovaný! My nejsme vinni, že jinak býti nemůže; ale musíme se rozejíti, nežli by nás třeba vina zastihla. Já tě miluji — památka na tebe bude průvodkyní mou na všech budoucích cestách, a zachová mne pevnou, čistou v pustinách života, do něhož se nyní pouštím. Já tě miluji — bolest srdce mého rozplývá se v horkých slzách, an toto píši, a pýcha okřidluje klesající mysl mou. Já tě miluji — píši to, přisahám ti ještě jednou k své i tvojí útěše; ačkoliv ty jí tak velice nepotřebuješ jako já — ubohá! Ty jsi muž, šťastný muž — nadaný bohatým duchem, ach, tím věčně se-prýštícím zdrojem křišťálovým, v němžto já se tak ráda zhlížela;

ty jsi muž, diamantovými okovy *k drahé vlasti upnutý*, tys věrný syn té svaté matky, ctitel, strážce, pěstoun, sluha její — tys všecko, všecko pro ni, a slova, kroky, činy tvoje budou jako drahé símě na úrodnou půdu padati a zlaté klasy vydávati! Ale já? — já ubohá, chudá, slabá dívka, čím se já mám života chytnouti? Čím naději svou sesíliti a přikvačující na mne slabost otužiti. Já nemám ničeho, nežli — tebe, tebe můj jediný! V tobě bude se duše moje vzpínati, a po tobě budou se oči moje obraceti, a jako sladký balsám bude každá pověst o tobě ňádra moje prochvívati — pověst, kteráž mi bude rajskými zvuky o službách mluviti, kteréž vlasti prokážeš. Víš nyní, co na tobě žádám? *Stůj a setrvej jak vlastenci přísluší!* Tys mi nejednou se zápalem o tom nejdražším mluvil, co člověku za jedinou pravou útěchu v tomto pozemském údolí dáno — já na tvé lásce k vlasti mrtvou duši svou oživila a v jedno s tvou spojila. Já budu jednou oučet z dnů tvých žádati — tvá Anežka bude se tě jednou ptáti: Vilíme, co jsi učinil? — O, nech se mě s hrdostí a radostí chvíle té dočkati; ne-li podivným světa během *zde* — tedy *onde!* —

„Víte nyní, co mému příteli zbraň z ruky vymklo?“ zeptal se Skalický.

Pro jediné slovo!

Obraz ze života venkovského.

(Psáno roku 1842.)

Na Sázavě, u paty vysokého vrchu, vedlé něhož po obou stranách ještě vyšší, borovicemi porostlé pohoří běží, v tichém, osamělém oudolíčku stál mlýn starého Růžičky. Krom okolních vesničanů, kteří sem nejraději obilí své k mletí sváželi, navštěvovala málokdy noha cizí tento skrytý koutešek vlasti naší. Děloť se mu, jako nesčíslným jiným českým krajinám, které až posud na své obdivovače, malíře a básníky čekají.

Mlýn byl o třech složeních a měl hodnou šalandu. Vedlé mlejnice stálo stavení se zvláštním čeledníkem a s velikou všední hospodářovou sednicí; v prvním patru nacházely se dva zvláštní pokoje; na zad přes dvoreček táhly se chlévy a stodola. Naproti tomu, pod staletými duby, rozpínala boky své dřevěná výstavnost, kteráž brzo za sejpku, brzo za špejchar, o pouti ale za prostou taneční síň sloužila. — Na pravém pohoří vedlé mlýna, vysoko nad oudolím, na pěkné křovinaté stráni stála myslivna; po levé straně, na skalnatém temeně, k němuž dílem te-

sané stupně, dílem kamenité stezky vedly, strměla starobylá dřevěná kaple s malou vížkou. Toto posvátné místo a skrovná myslivna u výši, potom rozlehlý mlýn v dolině byly jediné známky lidského obytu a života v této lesnaté a skalnaté dědině.

Starý Růžička byl muž — jak se ještě semtam říká — ze starého zákona. V mládí svém byl arci hezký kousek světa prošel a několik let i v Praze pracoval: ale od těch časů byl již mnohý koš vody uplynul, a mlýn jeho byl ohrazen tak velikými a neschodnými vrchy, že se málo co z ostatního světa do oudolí dostalo — a takž uchoval obyvatel jeho onu staročeskou prostotu, kteráž byla to nejkrásnější dědictví po drahých rodičích.

Růžička byl něco více nežli padesátník, prostřední, spíše menší postavy, svalitého těla, širokých plecí a pádného kroku. Zdraví mu svědčilo, že mohl skály lámati. Jeviloť se v celé jeho podstatě. Hlava jeho byla silná, sedící na masitém týle, a jaksi odvážlivě do světa napnutá. Plné, kulaté tváře byly zrcadlem jeho dobromyslnosti, na širokém čele stála mu pevná vůle, kteráž někdy i v tvrdohlavost přecházela, a v modrých, jemných očích hrála ona bedlivost, kteráž je hlavní známkou českého venkovana.

Růžička mluvil málo, ale povážlivě, a k tomu zvučným, vydajným hlasem. Raději se déle rozmýšlel, nežli co pronesl; co ale jedenkráte řekl nebo slíbil, na to mohl člověk hory stavěti. Čeládka mu říkala *pane otče* nejen z pouhého ve mlýnech obyčeje, ale z celého srdce, a v okolí byla poctivost Sázavského mlynáře všeobecným příslovím.

* * *

V šedivé kazajce, v zažloutlých, krátkých nohavicích, které se v dlouhých telecích holinkách končily — na hlavě malou, koženou čepici, stál Růžička jednoho dne ve mlejnici na prahu a díval se do ouvozu, kterýž se asi padesáte kroků před mlýnem na lesnatý vrch k myslivně zatáčel. Jely tam dva vozy plny domácího nábytku.

V tom přistoupila k němu mlynářka.

„Tamhle vezou nového polesného,“ řekl k ní Růžička, hlavou trochu pohodiv. „Jsem žádostiv, jaké to bude zvíře.“

„I ať je, jaký chce — za to bude sám jednou před Pánem Bohem oučty skládat,“ odpověděla mlynářka. „Jen aby byl svorný soused.“

„To je to, milá Baruško! — svorný soused. Ale myslivecká krev je prudká krev.“

„Není prudčí nežli mlynářská, a nežli každá jiná, kteráž křesťanským srdcem teče. A my mu nedáme žádného pohoršení.“

„To nedáme. A kdybychme i chtěli, nesmíme; vždyť bychme neobstáli s naším domácím kazatelem!“ řekl Růžička, a ušpouliv ústa k dobrosrdečnému úsměvu, štípnul paní Barboru do tváře.

„Vy jste starý hříšník, a člověk by nesměl ani ústa zavřít, kdyby vás chtěl na spasitelnou cestu připravit,“ usmála se mlynářka, klepla manžela přes ruku a odešla po svém domácím řízení.

Paní Barbora byla jedna z oněch vzácných bytostí, kteréž Bůh někdy na zem posýlá, aby člověka s protivenstvím života a s těžkostmi tohoto světa smířil; byla to jedna z oněch jemných, starostlivých duší, která s věčným usmíváním všeliké trampoty od manžela zapuzuje, a lehkou, obratnou rukou na všeliké rány hojivý balsám přikládá; kteráž v nejrozhodnějších dobách moudré slovíčko nalezá a v nejzapletenějších okolnostech prospěšnou cestičku vypátrá.

Paní Barbora byla o několik let mladší nežli manžel její — statečná, silná žena, mající na sobě posud mnoho známek bývalé spanilosti své. Ještě byla radost podívat se na její plňounké, zdravé tváře, na hravé oči, na pěkná ústa s neporušenými zuby, a mnohý mleč přicházel jen proto na

Sázavu, aby mohl s rozšafnou paní matkou promluvit; neboť ona měla pro každého nějakou laskavou přeptávku, nějakou zkušenou radu nebo několik veselých slovíček.

Nejkrásnější jmeno, které se jí dáti mohlo, bylo: Hospodyně. Domácnost byla její svět, její život, její duše. Neodvracovalať sice naschvál zřetele svého od událostí, které se přiházely mimo její dům; upínala jej ale k záležitostem domácím tak pilně, že ani po novinách a cizích rozprávkách, ani po známostech a přátelství nezatoužila. Jediná žena, s níž byla časem důvěrnější chvílku ztrávila — ta byla v Pánu zesnulá, stará polesná, nejbližší a jediná její sousedka; a protož i nyní oba manželé ve mlýně nového polesného zvědavě očekávali, kterýž měl na místě bývalého, na odpočinutí daného přijíti.

Až posud nemohli se o něm ničeho dovědět. Přicházelť ze vzdálenějšího panství knížecího, z krajiny německé, a pravilo se jen, že je vdovec. On sám nedal se v prvních dnech po svém příchodu nikde viděti; měl bezpochyby ve svém novém domově co rovnati.

Tak se přiblížila neděle. V kapli měla býti mše, a Růžička i paní Barbora, oba ve svátečních šatech, stáli již přichystáni k odchodu; on si již utíral svou dlouhou španělku s velikým,

stříbrným knoflíkem; ona držela již v rukou bílý šátek a Velký nebes klíč se stříbrnou záponou. V tom klepal někdo na dvéře. Růžička zvolal: Jen dále! — a do sednice vešel nový polesný se svou osmnáctiletou dcerou.

„*Gelobt sei Jesus Christ!*“ řekl hned na prahu. „Nelekejte se hostů, pane otče — nebudeme vás dlouho zdržovat. Neměli jsme ještě kdy, ze svého nového hnízda vyletět a své milé sousedy pozdravit. Že nás teď ale cesta do božího kostela okolo vašich dveří vede, myslili jsme, že uděláme nejlíp, když se hned seznámíme. Já jsem polesný Brand a tuhle je mé dítě Klára. *Guten Morgen allerseits.*“

„*Kut morgn!*“ opětoval Růžička, poněkud překvapený, a nespouštěl hosta s očí.

Byltě to muž asi v letech mlynářových, ale vysoký a spíše kostnatý než masitý. Z celé postavy jeho vysvítala ona otužilost, kteráž musí býti hlavní bytostí dobrého lesníka. Oudy byly svalovité, tváře osmahlé, oči pod visutým obočím pronikavé, hlas hřmotný, celé pohybování poněkud neuhlazené. Tmavozelý šat hodil se dobře k jeho postavě, a lovecký nůž po boku doplňoval obraz statečného myslivce.

Růžička měl dosti času k bedlivému prohlednutí, neboť mu neodpovídal. Toho jej zba-

vila paní Barbora. Polesný mluvil totiž německy, a němčina byla chatrná stránka milého Růžičky; ačkoli se časem některými, z mládí pochycenými drobty jazyka německého rád chlubíval. Onť sice pocházel ještě z oněch časů, kdežto chasník po kočičím zlatě cizího jazyka nelapal a nemyslil, že již nejvyššího vzdělání dosáhl, když se s nějakou zásobou pokažených cizích a zohavených vlastních slov ze zkušené domů vrátí; ale na Růžičkovi zůstalo ono zalíbení v němčině proto lpít, že se zamiloval do děvčete, kteréž rozprávělo v obou jazycích. Švárný jonák nechtěl — dle domnění svého — býti sprostější a hloupější nežli panna, kteráž jeho srdce opanovala; i učil se a mučil se a blýskal se pak uměním svým, kde mohl. Nedělal to sice proto, že by se byl za svůj přirozený český jazyk *styděl* — nikoli! Ta skvrna se ho nikdy netknula. Ale onť náležel k oněm tisícům a tisícům krajanů svých, kteří jakživi nic o povinnosti a lásce k jazyku mateřskému neslyšejí, sami také nikdy o tom nepřemýšlejí, a velikým proudem plovajíce, obecného nákazu se chytají. Dychtil po němčině, proto že pozoroval, že v tom jistá lidí část jakousi přednost, jakési povýšení vyhledávala; a slabost tuto podržel až do stáří. Ještě nyní byla němčina zamilovaná hračka jeho — koníček jeho,

jakéhož každý smrtelník má. Ale Růžička neuměl ho tuze dobře prohánět. Němčina jeho podobala se plášti ze samých ostřižků, přílepků a příštipků, a kdo jej poprvé slyšel, an si měkký český jazyk svůj o německý lámal, nemohl se úsměchu zdržeti. To věděla paní Barbora, a chtíc to nyní předejít, začala sama polesnému odpovídat, pomalu přitom na srozuměnou dávajíc, že její starý lépe česky rozpráví.

„Nu, však my si porozumíme,“ řekl Brand upřímně. „Já umím trochu česky, pan otec trochu německy — a co se nám oběma nedostane, dosadí paní mlynářka. Jsem tomu rád, že mě sem kníže přesadil; alespoň moje Klárka trochu té češtiny pochytí. Člověk neví, co mu kdy pomůže.“

I promluvili vespolek ještě něco málo, a obapolně v dobrém sousedství trvati sobě slibujíce i k návštěvám se zovouce, šli pak pospolu na boží služby. Paní Barbora nechala manžela v rukou polesného, a sama se držela Klárky, kteráž ji od prvního okamžení líbě dojala.

Byla však také dcera polesného nad obyčej půvabné stvoření. Zrůst její byl prostřední velikosti, ale nad míru spanilý, ve všech částkách ztepilý; podobalať se krásné, rukou boží zasazené květině, kteráž beze všeho lidského umělkování

v nevýslovné dokonalosti se rozvinula. V bělostné tváři, ve zlatých vlasech, v milostně modrých očích spočíval odblesk nebeský.

Nebylo tedy také divu, že všechen lid, kterýž se byl z okolí na posvátném místě shromáždil, zvědavě očí svých po Kláře obracel. Ta si toho sice ve své panenské nevinnosti nevšimla; ale zkušená paní Barbora to dobře pozorovala, a dobré srdce její naplňovalo se neškodnou hrdostí, že se tak vzácný kvíteček Sázavského oudolí po jejím boku pnul.

Po trávnatých místech okolo kaple stály rozličné kupy vesnické mládeže, čekající tu i se starými na duchovního z blízké osady, kterýž tady jednou ve čtrnácti dnech mši svatou čítával. Mezi jednou kupou stál také Vojtěch, jediný syn Sázavského mlynáře, a vedl hovor s kantorem. Nyní přicházeli rodiče; on se chápal svého kastorového klobouku, aby je uctivě pozdravil; ale pozdravení mu uvázlo na jazyku a klobouk mu zůstal hodnou chvíli v ruce. Bez promluvení, ale přece mnoho mluvíce, nevýslovně mnoho žádajíce, točily se oči jeho po Kláře. I chtěl za ní jíti, chtěl se k matce přidružiti; ale nemohl se z místa pohnouti.

„Aj, aj — pane Vojtíšku!“ zachechtal se kantor a šťouchl svého bývalého žáka rákoskou

notně do boku. „Co pak se vám stalo? Učaroval vám nový polesný anebo jeho hezká dceruška?“

Ale Vojtěch mu nedal odpovědi, a jako z těžkého snu probuzen sebou trhnuv, spěchal za rodičemi do kaple.

„No, no!“ chechtal se kantor, bera notný šňupec ze své starodávné, cínové piksly — „pro toho nebudeme dnes dělat zpívanou. Dnes nás neuslyší, a kdyby troubením kruchta spadla.“

A starý znatel lidského srdce měl dobře. Vojtěch nevěděl, co se dnes v chrámu božím děje. Opodál rodičů svých, ale tak, že mohl Kláru viděti, stál přes celé kázaní a přes celou mši, s neznámé dívky ani oka nespouštěje; i bylo mu, jakoby u nebeské brány stál, kudy andělé vycházejí, a jakoby se prostý pozemšťan ani hnouti nesměl, aby sladké zjevení nezaplašil.

Po kostele šel za rodičemi. Z jedné strany pobádal ho vnitřní hlas, aby si pospíšil a k matce se přitočil; z druhé strany mluvilo ale zase něco, aby nebyl dotíravý a neobtěžoval.

Dávno byli se polesných již poroučeli, když konečně doma do sednice vešel. Matka ho trochu kárala, že se tak opozdil a milých hostů promeškal.

„Totě ti, jako by je byl Pán Bůh schvalně do naší malé pouště poslal!“ řekla celá utěšená.

„Teď se nemusíme na zimu dlouhých večerů obávat. To děvče je učiněný anděl.“

Vojtěchovi tlouklo srdce, až se mu pěkná zelená, aksamitová vesta pohybovala, a tváře se mu rděly, div neshořel. Nevědělť, zdaž mu matka do prsou nahlídla, nebo zda-li to z vlastní pohnutky a z vlastního přesvědčení pronesla. I obrátil se, mumlaje něco, čemu ani on, ani matka nerozuměla.

Otec na to chválil polesného, nalezaje veliké zalíbení v jeho rozprávce; ale Vojtěch neměl sluchu pro tuto pochvalu. Duše jeho poletovala okolo — myslivny, a od té chvíle stala se křovinatá stráň jeho nejmilejší procházkou.

Avšak i Klára byla Vojtěcha hned první den u kaple zpozorovala, a statečný jinoch dojal srdce její. Vyrostlá u prostřed lesů a střežená bedlivým okem otcovským byla posud málo mužských poznala, a mezi těmi nebyl žádný, kterýž by tajným, sotva vznikajícím žádostem srdce jejího byl zadost učinil. Mysl její odvracovala se od drsnatého lesnictví, ačkoli sama ještě nevěděla, kde cíle svého hledati. Tu přišla do Sázavského oudolí. Jakkoliv tiché a osamělé, zdálo se jí přece u porovnání s bývalým sídlem, její kolébkou, býti místo nad míru veselé, a jemná duše její přivinula se brzo vší mladistvou silou

k šlechetné paní Barboře, k novému domovu, k mlýnu, k místu posvátnému — a konečně i k srdci, kteréž se jí cele obětovalo.

Ale ani Vojtěch ani Klára neprojevili slovem stav srdcí svých. Jako skvostná perla odpočívalo v prsou jejich sladké tajemství, nemohoucí posud z hlubin cestu jazykem nalezti; jenom očima, jemným tisknutím ruky, zardíváním, byly si obě nevinné duše dávno pověděly, že jedna v druhé, jedna pro druhou žije, a že by obě zahynuly, kdyby se měly někdy rozejíti. Ale jakožto osud lásky — zvláště první lásky bývá, že jakkoliv se tenounkým závojem své panenské stydlavosti zahaluje a sladké tajemství své ukrývá, přece vždycky světu na oči přichází: tak se dělo i nové lásce v Sázavském oudolí, a dřív nežli jinoch a dívka jediným slovem o ní byli promluvili, jednali o ní již obou rodiče a celé okolí roznášelo rozmanité pověsti.

* * *

Jednou času nedělního přišel vedlé obyčeje svého Brand i s Klárou do mlýna. Byl krásný podvečer, a staří i mladí vyšli si podlé vody na zelená luka. Staří kráčeli popředu, mladí zůstávali mnoho kroků pozadu. Staří vedli horli-

vou rozprávku, mladí se drželi za ruce, slova nemluvíce, a sotva si ruku tisknouti troufajíce. Jenom duše jejich šeptajíce spolu rozprávěly a povídaly si věci nejlahodnější, a vyletovaly pospolu z těsných okovů pozemských.

„To si mluvte, co mluvte,“ dala se nyní s důležitou tváří a pokojným hlasem paní Barbora slyšeti — „já vím, co vím, a nedám si nic vymluvit. Oni se mají rádi.“

„Ale proč pak neotevrou hubu?“ ptal se polesný. „Já nemohu to okolkování vystát, a když člověk okolo mne očoumí a obchází a nemluví, vždycky myslím, že má něco zlého za ušima.“

„Toho se není u Vojtěcha co bát,“ řekla mlynářka; „za syna svého stojím. A že oba ústa neotvírají — ty můj Pane na nebi! to se také jiným poctivým lidem přihodí. Vy se na to nepamatujete, pane sousede?“ doložila usměvavě.

„Abych řekl pravdu,“ odpovídal tento, kníry si potíraje — „skoro mě jednou něco podobného potkalo — když jsem totiž svou nebožku poznal — Bůh jí dej lehké odpočinutí! Tenkrát jsem měl také chřtán jako stažený — ale to trvalo jenom několik dní; potom se mi to svalilo se srdce a bylo zase dobře.“

„Tos frštécich!“ dokládal Růžička, samolibě na vlastní mladá leta zpomínaje. *„Menč hote maul — kunte redn — ize kutes —“*

„Kunte redn —“ smála se mu paní Barbora; „ale tys nemohl také mluvit, a dlouho jsi obcházel, nežli jsi stavidla vytáhl.“

„Obr Vojtěch,“ vysvětloval zase Růžička — *„is Menč, wos hot študirt* — školy *ainiges.* Vždyť jsme ho nenechali jako boží dřevo růst. Ten by měl umět jazyk rozvázat — a zvláště německy! Na moutě milou, vždyť mu němčina jede, jako by ji pouštěl z plné násypky.“

„Jak jsem řekl,“ ozval se polesný — „já mám hocha rád; potřebujiť se jenom na člověka podívat, a vím již, co v něm vězí. Ale proč nemluví? Na holce nemohu žádat, aby začala; ačkoli by třeba ráda — neboť není, jako bývala. Jindy lítala ze sednice do kuchyně jako čermáček a hrála po drně jako mladá srnka; teď zpívá samé pohřební písničky, a když se jí ptám: Co je ti? — chytí se za čelo, a stýská, že jí bolí hlava. Člověk by mohl arci soudit, že jí bolí *srdce* — mohl by se ale zmejlit, a protož nemůže ještě nic jistého určit.“

„Tos frštécich!“ dokládal Růžička. *„Ize wos* — tedy se dostanou; já jsem přitom. Panna Klárka se mi líbí — a Vojtěch není také žádný

lidojed, aby se s ní neshodl. Jen jestli mezi nima co je — to je *hauptsoch.*“

„Ale tak pak nechte již jednou toho pochybování!“ rozhorlila se paní Barbora. „Však to nebude již tak dlouho trvat, jako to trvá — a Vojtěch nás bude o něco prosit.“

V tom se za nimi strhnul pronikavý pokřik. I obrátili se vespolek zděšeni a spatřili na břehu, podlé hluboké nádržky, selku, kteráž jako smysly pominutá křičela, rukama lomila a o pomoc volala.

Byla to žena z blízké vesnice. Čekajíc, až na ni mletí dojde, vyšla si s tříletým pacholetem svým za mlýn, a přišedši k vodě, chtěla dítě koupati. Klučík se smál, když ho matka svlékala, a poskakoval, a matka mající radost z veselého děcka nechala je několik kroků o samotě běžeti. Ono však náhle brknulo, převalilo se, a padnuvši právě na pahorku, svalilo se až na samý břeh a s břehu sklouzlo do vody.

Žena, sotva že dítě padnouti zahlídla, tušíc neštěstí, začala ovšem hned křičeti, i spěchala za ním, doufajíc, že ho ještě před hlubinou uchvátí; ale křik a pospěch její byly nadarmo.

V tom se zakmitnul okolo ní Vojtěch. Sotva totiž první zkřiknutí zděšené ženy zaslechnuv, letěl dlouhými skoky ku břehu, a vida na štěstí,

kam dítě upadlo, vrhnul sebou do hlubiny a potopiv se, hledal dítě, které se ovšem na povrchu udržeti nemohlo.

Byla to naděje-, bázně-, žalosti- a radosti plná chvíle na lukách mezi diváky.

Nešťastná matka vrhla sebou na zem a nahýbala se k vodě, jakoby chtěla až ke dnu prohlédnout. Byla by ráda mluvila — byla by ráda volala: ale jazyk nepostačoval, a v hlasitém pláči, v usedavém štkání hynulo každé slovo.

Paní Barbora stála, ruce majíc před ústy sepnuté, a oka nespouštěla s vody. Starý Růžička přešlapoval z nohy na nohu a pošupoval svou kulatou čepičku, neboť se nemohl Vojtěcha dočkati; že mladík šťastně vyplave — to věděl — neboť byl vyučený plavec, z krve mlynářské, a ve vodě jistý jako na šalandě — a poctivý stařec měl radost, že svým uměním teď něco dobrého dokáže. Starý Brand ale běžel v ta místa na pomoc, kdežto myslil, že Vojtěch s dítětem se okáže.

A Klára? — ta stála na břehu jako živá socha. Již první zkřiknutí ženy bylo jí bodlo u srdce — když ale Vojtěch do vody se vrhnul, zarazila se v ní všechna krev; i stála tu nyní bledá, s ňádrami po oddechu pracujícími, s rukama svislýma, nemohoucí ze sebe ani hlasu vy-

dati. Sotva že ale Vojtěch temenem a rukou nad hladinu vody vyploul, znamení dávaje, že je živ a zachován: tu spadla náramná tíseň se srdce jejího, z očí jí vyhrkly potůčky vřelých slzí, a mezi pláčem a smíchem vrhla se radostná dívka na krk pečlivé matce, kteráž také nově oživena blíže byla přistoupla. A dobrá žena přivinula dívku k srdci svému; rozumělať ona této výrazné řeči panenské — a povděčně očí svých k nebi pozvednouc, otočila se po manželu, vítězně mu znamení dávajíc, že se strany lásky mezi Klárou a Vojtěchem nezmýlila.

Obě přibraly se potom na místo, kde Vojtěch a polesný již veškerou péči vynakládali, aby dítě vzkřísili. V malé chvíli se jim to také zdařilo, a Boha i statečného ochránce velebíc, objímala brzo matka k životu procitlé pachole. I Klára vinula je k srdci svému, a významně své krásné, zarosené oči na Vojtěcha upnuvši, vtiskala steré políbení na malinká ústa dítěcí.

„Vidíte — vidíte, pane sousede!“ šeptala paní Barbora polesnému. „Klárčinka myslí, že má v rukou Vojtěcha.“

„I on by toho také zasluhoval,“ brumlal polesný — „jeť kapitální chlapík; ale jen aby hubu otevřel. Či má také ještě jemu samému holka okolo krku padnout? — Nevím, nevím —“

„Nemějte starosti!“ šeptala mlynářka. „Všecko bude dobře.“

Vojtěch šel se převléknout a musel ovšem mnohé prosté, ale tím upřímnější slovo mezi čeledí, chasou a mleči poslechnout. Avšak v duši jeho nebylo nyní místečka pro marnou pochvalu; hluboko tkvěl v ní ještě pohled Klářin — to usmání samých nebes.

Byl to krásný, rozkoše plný večer. Největší slast, kteráž lidské srdce opoutati může — slast, plynoucí z vědomí, že jsme člověku život zachovali, opanovala všechny vespolek. Starým přetýkalo srdce rozmanitým hovorem, a nejednou vyklouzlo polesnému i mlynáři slovíčko, mající oba milence nevinným způsobem poškádlit anebo k mluvení popudit. I bylť také v skutku Vojtěch a Klára toho večera neobyčejně jasného pohledu, a věčný úsměv poletoval jim okolo úst; i šeptali si chvílkami několik slovíček, ale k žádanému, od starých otců očekávanému promluvení to nedošlo.

* * *

V takovémto říkaje zúmyslném mlčení trvali milencové ještě mnoho neděl. Mezitím se přiblížila výroční pout v Sázavské kapli, a v údolí na prostranné sejpce dělaly se veliké přípravy

k tanečnímu veselí. Pilněji než kdy jindy hledělo se tenkráte na čisté vyklizení, na umytí podlahy a na smejčení prachu. Po všech stěnách rozvěšovaly se veliké věnce z chvoje a mezi ně menší z pivoněk, plných sedmikrás, zvonečků a z pěkné, dlouhé trávy. Taktéž byl ozdoben strop — to jest: pouhé trámy, jimiž bylo na celý krov viděti.

Vojtěch tenkráte sám všude dohlížel. Sám za mnoho zlatých v městě květin nakoupil, dobré hudebníky objednal a s pořádným hospodským strany obsloužení hostů se umluvil. Neboť od jakživa bývalo to jakési právo a poloviční povinnost mlynářů Sázavských, aby se o pouti o nápoj a hudbu postarali, jelikož se tu o tom dni mládež z celého okolí k veselůstce scházela.

Klárka byla jednou v řeči prohodila, že ráda tancuje. Vojtěch si to pamatoval, a učiniv co možná k tomu nejlepší přípravy, osmělil se ji o výročním svátku o tanec požádat. Chtěl to již učiniti času odpoledního — hned po požehnání; ale staří neměli ještě chuti do hluku a usadili se znova k žbánečku, a takž nemohl Vojtěch toužebný záměr svůj vyvesti až k večeru, kdežto se konečně všickni vzchopili, aby s pozvanými hostmi do tančírny a na veselou mládež pohledli.

Tanečníkům nepadl však ani polesný, ani mlynářka, ani sám pan farář a správec tak do očí jako Vojtěch, když se s Klárou do kola postavil. Věděliť vůbec, že byl dnes taneční síň k poctě své milé vystrojil, i milovali jej ode dávna pro jeho statečnost a dobromyslnost — a když konečně na Klárku pohledli, na tu tichou dušinku v zeleném hedbávném kabátku a v bílé, pěkně vyšívané sukýňce: tuť se musel i ten v srdci pohnouti, kterýž snad mladému, bohatému mlynáři posud nepřával. Náhle, jako by se vespolek byli umluvili, všickni z kola vystoupli, tak že Vojtěch s Klárou samojediný tancoval. Ale on to nevěděl; on to neviděl a neslyšel. Jemný dech její vanul okolo tváří jeho, ruka jeho spočívala okolo tílka jejího — z očí jejích, panensky sklopených, vylétaly chvílkami sluneční paprsky nevýslovného blaha: to viděl, to slyšel a cítil podlé tlukotu srdce jejího. Rozkoš nesmírná vanula duší jeho; on by byl plesal, plakal, vejskal, lítal — on by se byl věčně z těch outlých ramenou nevymknul, kdyby ho nebylo hlasité tleskání a pokřikování rozveselených hostů ze sladkého vytržení vzbudilo.

I Klára byla blažena. Pravice její chvěla se jemně v levici jeho, a levice opírala se toužebně o rameno jeho. Tušení nevýslovného štěstí

zahrávalo srdcem jejím. Cítilať hluboce a vřele svatý význam lásky — cítila to se vší vírou čistého, neklamného srdce panenského.

Když opouštěli taneční síň, bylo se již setmělo, a nad lesnatým pohořím lesknul se měsíc v ouplňku. Byl čarokrásný večer.

Beze vší úmluvy, beze všeho zámyslu, ani to nevědouce, kráčeli Vojtěch a Klára, za ruce se vedouce, po kamenité stezce vzhůru na površí, na jehož skalnatém temeně kaple stála. Bezděky octnuli se brzy tak vysoko, že hudba a taneční hluk, nebo křik údolím se-prohánějící mládeže jenom jako jemná ozvěna k sluchu jim doletovaly. Nahoře spočívalo všecko v posvátné tichosti. Obzor byl kolkolem temnými horami ověnčen, a nad ním pnula se modrá nebes báň, pod nížto tisíce hvězd hořelo.

Nyní stáli nejvýše, u samé kaple, a zraky jejich odpočívaly na svatotiché krajině. Tak stáli dlouho, ani slova hlasitého nemluvíce; jenom duše jejich jedna s druhou srozumitelně šeptaly. Bylof oběma, jakoby se byli na předsíni nebes octnuli.

„Zde jsem vás viděl ponejprv, Klárko!“ jal se konečně Vojtěch hlasem měkkým, chvějícím-se mluviti.

„Pamatuji se na to,“ šeptala Klára, oči k zemi klopíc.

„Zde bych měl vděčně památní kámen postaviti,“ řekl zase Vojtěch; „neboť od té chvíle počítají se dnové života mého — a mé pozemské blaženosti.“

Sladké trnutí projelo duší její; ale nemohla odpověděti. Mlčky stála vedlé něho a upnula oči k nebesům. Vědělať, co Vojtěch myslí.

„Hněváte se, Kláro — že se osměluji...?“ promluvil zase Vojtěch po krátké přestávce, a pozvednuv pravici její, držel ji oběma rukama na klokotném srdci svém. — „Já neumím mluviti.... ale srdce moje —“

Klára neodpovídala. Sklopilať jen zase oči, a pak je opět k němu pozvedla. Přitom naklonila hlavu, tak že čelo její na jeho rameně spočinulo. Vřelá slza kápla na ruku jeho.

„Kláro! moje drahá Kláro!“ zvolal jinoch ve sladkém zanícení — a ovinuv pravici okolo tílka jejího, rtoma svýma hledal rty její. — „Kláro, miluješ mě?“

A jako by tímto jediným slovem těžké břemeno, nebo dávné kouzlo s prsou jejích bylo sletělo: vzdychla a zkřikla dívka, a upnula obě ramena křečovitě okolo krku jeho, a ssála nový život z horoucích jeho rtů.

Byl to veliký, svatý okamžik v životě oboudvou. —

Jak dlouho takto stáli — jak a co, nebo zda-li pak spolu mluvili, to zmizelo z vědomí i paměti jejich. Z plamenného zanícení duší jejich probudil je hřmotný hlas polesného.

„Buď Bohu věčná chvála — nyní snad přece spolu mluvili!“ zvolal Brand obraceje se k starému Růžičkovi, s nímžto dosti pracně na temeno vrchu se drápal, a při měsíčné záři oba milence v pevném objetí zahlídnul. — „He, hola! — půjdete-li pak od sebe, němé hrdličky?“

Zkřiknuvši vytrhla se dívka z objetí Vojtěchova a letěla v rozpnutou náruč otcovu. I Vojtěch přiblížil se rychlým kročejem k otcům, jež byla vínem rozveselená mysl, zvědavost i trochu starosti za pohřešenými dětmi vyhnala a náhoda na pravé místo přivedla — přiblížil se a vyznal, že miluje Kláru, a prosil o požehnání.

„A miluješ ty ho také, moje zlatá hlavinko?“ ptal se Brand dcery své; ale místo odpovědi schovala dívka tvář svou na jeho prsou.

„Bůh ti žehnej, mé drahé dítě!“ řekl nato otec hlasem zjemnělým, na čelo i na ústa ji líbaje. „Mně se zdá, že přijdeš hodnému člověku do rukou — a že se láska vaše posvátného místa neštítila, bude míti štěstí. — Bůh všemohoucí vám požehnej!“ doložil, klada ruce na čelo oběma zasnoubencům, kteří stejným pohnutím vedeni

pod šírým nebem na kolena padli, a slib věrné lásky v největším chrámě skládali.

Starý Růžička se přitom jen usmíval; míra radosti jeho byla tuze veliká. Onť miloval syna svého, a Kláru byl již dávno uvyknul za dceru svou považovati. Nyní však měl oba žehnati; i začal také v skutku něco jektati, což jako o nebi, o věčnosti a blaženosti znělo, potom ale oba pozvednuv, začal je s uslzenýma očima líbati, a když se vraceli do mlýna, vedl se s nevěstou pod paždí a zpíval si polohlasně starodávnou německou, druhdy *na vandru* slýchanou píseň:

O Strassburg, o Strassburg,
Du wunderschöne Stadt! —

ovšem dle návyku svého s rozličnými proměnami textu. To byl největší výraz jeho rozkoše.

Dole čekala na ně starostlivá paní Barbora; ale poněkud zakaboněná tvář její se vyjasnila, an shledala, že se všickni vespolek v dobrém rozmaru vracejí. Šťastným dětem zahrozila prstem, a když radostně překvapena celou událost vyslechla: obrátila se k otcům s usměvavým a vitězným pohledem, v němžto se jevilo: „Co jsem říkala?“

Od toho dne prohlásili se Vojtěch a Klára za novozasnoubence, a z obou stran dělaly se

pilné přípravy k nedaleké svatbě. Starý Růžička chtěl synovi mlýn postoupiti, a paní Barbora přemýšlela dnem a nocí, jak by nejen veselku nejlépe vystrojiti, ale i příští hospodářství uspořádati měla. Sám starý Brand chodil s tváří veselou, a jsa ve svém zadním pokojíčku o samotě, přepočítával, radostně se usmívaje, notný váček tolarů, jimiž chtěl o slavném dnu svého zlatohlávka potěšit.

* * *

Mezi tím časem přihodilo se, že byl svátek panského správce, starého mládence, kterýž každoročně toho dne hostinu strojíval, a k tomu cíli přední osoby ze skrovného panstvíčka zvával. Býval to den, kterýž hosté při plných mísách a sklenicích, beze všech ženštin, tudíž i beze vší ostýchavosti, u svobodném hovoru, vesele a nenuceně strávili.

I tehdáž dařilo se jim vedle líbosti a dovádivý rozmar poletoval mezi nimi, jako veselé ptáčátko. Zvláště přispíval k pospolnému obveselení starý Brand, kterýž čím hlouběji a častěji si přihýbal, tím volněji dobré mysli uzdu popouštěl a dobrodružné kousky ze svého mnohou zkušeností obohaceného života vyprávěl.

Naopak tomu seděl vedle něho mlynář Růžička s tváří zakaboněnou, a čím živěji se řeči ze rtů polesného proudily, tím častěji plynulo mu víno do hrdla, a tím temněji mračila se tvář jeho. Celá jeho přirozenost převracela se, jak mile mu nápoj do hlavy vstupoval; z upřímného, srdečného, bodromyslného muže stal se člověk jizlivý a nevrlý. I on vypravoval mnohý kousek ze dnů své mladosti, umlkaje ale pozvolna, když jej víno másti začalo, zlobil se, že polesný všechněch pozor na sebe obracel a celou společnost vyrážel.

I vlil do sebe zase plnou sklenici a chvíli před sebe cosi mumlal; potom si odkašlal, pozdvihl hlasu svého a chtěl zase něco vypravovati. Čině to však vedle oblíbeného způsobu svého a za příkladem polesného jazykem německým, lámal svůj vlastní, i ve střízlivosti pod cizími slovy neohebný, a nyní vínem ještě více obtížený, tak podivným a směšným i nesrozumitelným způsobem, že starý Brand, sedě vedle něho, oči naň vyvalil a slova jeho nechápaje, na rameno jej udeřil a rozveselen zvolal: „*I milč, Pemáku — oder thu' den Schnabel auf, wie er dir gewachsen.*“

Po těch slovech dali se hosté hlasitě do smíchu. Mělič do toho sice chuti hned mezi vy-

pravováním; znajíce ale slabost jinak rozšafného muže, i jsouce jí odedávna zvyklí, z přirozené šetrnosti smích v sobě tajili, avšak po srdečném, prostém vykřiknutí polesného nemohli ho déle v sobě dusiti.

Růžička se zarazil a hleděl s jednoho na druhého jako vyjevený. Rozpačitost jeho byla v skutku směšná, a hosté jsouce jedenkráte nakažlivým proudem uchváceni, nemohli se dalšího chechtotu zdržeti.

Růžička se zamlčel, a žluč mu vjela do všech oudů. Aby si byl někdo z něho posměch ztrhnul — to se mu nebylo ještě přihodilo! I seděl nějaký čas jako do sebe zarytý — potom se náhle vzchopil a uchvátiv svůj klobouk, vyletěl ze dveří. Hněvivě spočinuly přitom ještě oči jeho na polesném.

Nenadálá tato výtržka ve společnosti byla všem přítomným nemilá. Nechtěliť ho uraziti, ani pohoršiti; i nebyl to ouškleebný posměch z jeho neumělostí — nebylo to ono hanlivé pošťuchování, jímžto nešetrní nerozumci Čecha tak často v nesnáze uvesti usilují, pakli se někdy v němčině poklesků dopustí: nikoli — smích hostů nebyl nic takového! — to bylo pouhé vybuchnutí ducha rozveseleného směšným pokáráním, kteréž dobrosrdečnému Němci česky rovněž tak

neobratně z úst vyklouzlo, jako Čechovi oblíbená němčina.

Ale k podobnému rozvážení nebylo tu chvíli v hlavě Růžičkově místa. Nedav se déle v domě správcově zdržeti, vracel se nevrlý do mlýna, veda pod širým nebem vádu s celým světem a zvláště s tím — poťouchlým Němcem, jakž najednou Branda jmenovati začínal.

„Jen kdybych věděl, co ta přezdívka vlastně znamená,“ mumlal těžkým jazykem. „Něco ďábelského v tom vězí — to jest věc jistá — sice by se tomu nebyli všickni tak jedním hrdlem smáli. Ale jen zvolna, pane lesníku! Ještě nejsme tak daleko, abysi starému Růžičkovi oslovské uši nastrkoval — jen zvolna — já k tomu nejsem, abysi ze mne tatrmany dělal — to nejsem, ty stará liško. Však já ti to dokáži!“

A čím déle o té nepatrné příhodě přemýšlel, tím více sebe sám popuzoval, tím ošklivěji a urážlivěji stavěla se mu před oči.

Když vešel do mlejnice, zůstala chasa celá zaražena; tak temně zardělého, tak zamračeného nebyla *pana 'otce* nikdy viděla. Sama paní Barbora se ho zděsila. I poznalať hned, že ho muselo něco neobyčejného potkati — a to tím více, an v neobyčejné hodině, totiž tuze brzy, od správce přicházel.

„Co je ti, staroušku?“ ptala se ho, starostlivě mu naproti přicházejíc.

„Nic,“ odbyl ji Růžička nevrle. „Jdi mi z očí!“

Paní Barbora zůstala jako bez sebe. *Tak* se nebyl na ni utrhnul, co jej znala — a *to* jí neřekl, co s ním od oltáře odešla. Muselot se mu státi něco hrozného.

I Klárka, jsouci právě ve svém příštím domově návštěvou, přivítala druhého otce svého nevinnou přívětivostí; ale hlas její dotknul se Růžičky jako hadí sykot; i zamračil se a uleknutou dívku zhruba odbyv, utekl se do hořejší sednice. Tam se ukryl až do rána.

Druhý den sešel zase dolů. Hněv jeho byl se arci poněkud utišil; ale v srdci vězela mu ještě tajná kyselost. I nevěděl, jak se jí zbaviti. Paní Barboru sotva pozdravil a začal prohlížeti mlýn. Všude něco scházelo, všude nalezl něco k pokárání. Tu byl kámen špatně okřesán, a neležel oškrt na místě; tam vrzalo kolo a prach nebyl smeten; ale paní Barbora mlčela a chasa snášela všecko brumlání trpělivě; neboť ho všickni znali a tušili, že ho samého něco více hněte, nežli věci mlynářské.

Na to vyšel z mlejnice a bezděky pustil se podlé vrchu k cestě, která vedla k příbytku

polesného. Tu ho potkal Brandův mládenec. Snad by si ho byl ani nevšimnul, neboť šel s hlavou sklopenou a „zrzavý Vencl“ — jakž okolní mládež myslivci vůbec přezdívala — nestál u veliké vážnosti. Ale jemu samému zdál se Růžička býti ranní zvěří, kteráž mu vítaně do rány vběhla. I přiblížil se k němu na několik kroků a pozvednuv svou zelenou, sojčím pírkem ozdobenou čepičku, řekl: „I dobré jitro, pane otče! Jakpak? — vyspal jste se po včerejšku?“

Růžička pozvednuv oči, pošoupl svou koženku, ale neodpověděl. Slova mládencova padla mu jako palčivé jiskry do prsou. I pohleděl naň bystře, a tu se mu zdálo, že se ústa mládencova oušklebně příčila, jako by říci chtěla: Však já vím, proč se tu ptám. A Růžička jako by rozuměl jeho němé otázce, vyjel si naň s mrzutým: „Proč se ptáte, pane Vencl?“

„Proto že je mi vás líto, pane otče!“ odpovídal mládenec s oulisnou důvěrou k starému se nakloniv. „Strany našeho medvěda — rozumíte?“

„Nerozumím —“

„Předemnou nemusíte držet za lubem, pane otče! — já vím všecko, a jak jsem řekl, je mi vás srdečně líto. Tak poctivý, rozšafný muž —“

„Ale u všech všudy — ať nekleji! — co se vám to zavrtalo do mozku?“ rozhorlil se Růžička.

„Nu, myslíte-li, že sprostý mládenec o té věci s vámi mluviti nemůže — tedy dobrého zdraví, pane otče!“ řekl zrzoun, a čepičku zase pozvednuv, otáčel se k odchodu; — „pro mne si toho *Pemáka* třeba sešrotujte.“

„Stůj! — stůj, člověče!“ zvolal nyní Růžička hlasitě — „a mluv, co a kde jsi o té věci slyšel?“

„Mám to z první ruky,“ ušklebil se mládenec — „od našeho starého.“

„Tak? — tedy své neotesané hrubiánství také ještě roznáší?“ zkřikl nakvašený mlynář.

„I což by bylo o to!“ ušpoulil hubu mládenec — „ale zde se jedná o vysmání, a proto se to povídá. S plnou hubou to včera domů přinesl a smál se, jako by byl divokou svini zastřelil. Oba měli z toho radost — jako děti, když se jim rozpustilý kousek povede.“

„Kteří oba?“

„Nu, ta vaše zlatohlavá nevěstinka,“ ušklebil se mládenec ještě potutelněji. „Co je tady, neviděl jsem ji, aby se byla tak smála, jako včera, když jí starý vypravoval, jak se pan otec rozčepejřil a potom jako zplašený tetřev odletěl.“

„To že vypravoval?“ — ptal se Růžička temným hlasem, a krev mu hořela ve tvářích.

„Ještě více! Bylo štěstí, že jste od pana správce odešel; teprva byste byl zvěděl, co pan otec vaší milé nevěsty umí.“

„Tak? — nu, však ono to ještě není tak daleko — ještě se nic nenevěstuje — ještě na mém ohništi nevaří.“

Růžička byl u velikém pohnutí. S rukama na zádech přeloženýma, s hlavou svěšenou, pustil se stranou po lesní pěšince — a Václav, jako zlý duch za ním. Když je člověk jednou rozmrzen, není mu žádný pramen odporný, aby z něho hněv svůj nenapájel. Jindy byl by Růžička s mládencem sotva několik slov promluvil; nyní mu bylo, jako by se naň upnouti — jako by s ním o nejdůležitějších věcech v potaz jíti měl.

A zlý duch jeho plesal potají. Vyšelť rozsívat zlé semeno, a setba se mu dařila; neboť mimo to, že od jakživa nesváry miloval a zvláštní zběhlost v roztrušování klevet a pomluv měl: choval i ve svém srdci plamennou žádost po nevinné Klárce a záviděl ji mladému mlynáři, proti němuž ovšem ani tělesnými, ani duševnými přednostmi, ani statkem jakožto sok vystoupiti nemohl. Smyslové jeho slídili tedy, kde

by se něco vyskytlo, co by k porušení svatého pokoje dvou rodin sloužilo a svazek dvou mladých, nevinných srdcí zničilo.

Starý Brand, veselé mysli včera domů se navrátiv, vypravoval Kláře plnými ústy a se samým smíchem, co se bylo mezi ním a mlynářem událo. Václav to zaslechl, a poťouchlý důvtip jeho nalezl v tom hned nitku k zosnování nějaké pletichy. Znaltě Růžičku, a věděl, že se málo kdy rozmrzí; když se to ale přihodí, že to nezůstává bez následků. Proto směřovaly všechny dnešní řeči jeho k tomu, aby hněv jeho co možná popíchnul.

„Ale co pak to *Pemák* vlastně znamená?“ ptal se ho konečně Růžička, jako by se důkladně přesvědčiti chtěl, má-li k hněvu důstatečné příčiny. — „Co tím chtěl říci, pane Vencl — že se dali všickni do smíchu?“

„Abych vám to důkladně pověděl,“ krčil mládenec ramena — „musel bych si dáti teprva jazyk nabrousit. Tolik vám ale mohu říci: když chce člověk, jako je náš starý medvěd, kovaný Němec, pouhému Čechovi okázati, že ho má za hlupáka, že by za něj šňupec tabáku nepodal, že by — slovem, když mu chce povědět, že si ho váží jako vítr plevy, kterou sfoukne: tedy mu nadá Pemáků.“

„Co že?“ zkřikl Růžička, a nikdy nepocítěná, nikdy netušená horkost rozrazila oudy jeho. S ustrnutím byl poslouchal řeč mládencovu. Byloť to poprvé za jeho mnoholetého života, že mu někdo českou jeho krev předstíral, a poprvé zavřela v něm jakási hrdost, pochodící z toho vědomí, že je Čech. Děloť se mu, jako tisícům krajánů jeho, kteří nemajíce příležitosti o věcech, jakož je národnost, láska k jazyku a vlasti, něco slyšeti, po celý čas v tupé lhostejnosti zůstávají, až je buďto povzbuzující anebo urážlivé slovo z ospalosti protrhne a k usvědomění národní hodnosti přivede.

„Co že?“ rozhorlil se Růžička. „Myslí váš pán, že je něco lepšího, proto že snad trochu líp německy mluví — a že našinec rozum v otrubách nechal, proto že česky rozpráví? — To se hrozně mejlí — hrozně —“

„I co pak je má řeč, pane otče?“ — dosvědčoval zrzavý. „Kolikráte jsem si hubu spálil, když se vám starý nebo panna Klárčinka doma posmívali, německy po vás mluvíce —“

„Tak?“

„Darmo bych vás horšil, kdybych vám všecko povídal! Oni jsou jisti, že jste jim vlezl do sítě — to je to celé — proto si myslí: Teď s ním můžem dělat, co chceme.“

„To jim zatraceně sklapne!“ zvolal nyní mlynář, hněvem ani nevěda co mluví. „Já jim dám hlupáka! Ať si ho hledá mezi svými — na Sázavském mlejně se nemele nic pro německé falešníky. Udělejte mi něco k vůli, pane Vencl — nebudu vás obtěžovati darmo — navštivte mě na žbánek hořkého — ale udělejte mi to k vůli a řekněte svému panu principálu, že je mezi námi po všem — nic víc, jenom: *že je po všem.*“

K tomu se nedal pan Vencl dlouho pobízet, požádal jenom Růžičku, aby strany té věci nikde o něm zmínky nečinil. Potom ďábelsky potají plesaje, pustil se hned k myslivně a chystal si na novou střelbu nové střelivo. Že cíle nechybí, byl přesvědčen. Znaltě prudkost Brandovu.

Když vešel do myslivny, byl polesný právě na odchodu.

„Na všechen způsob se hned do mlejna podívám,“ pravil k dceři. „Včera jsem udělal hloupost — člověk neví, co mluví, když mu sklenice vína mozek pomate. Nevedlo by to k ničemu dobrému, kdyby se měl starý Růžička horšit.“

Václav zaslechl tato slova z předsíně, a odstaviv ručnici, vstoupil rychle do sednice.

„Hodlá pan polesný do mlejna?“ zeptal se s potutelnou pokorou.

„Proč? — co je?“ tázal se polesný krátce a ne tuze laskavě.

„Že bych mohl panu polesnému cesty ušetřit. Právě jsem mluvil s panem mlynářem a mám vyřídit, *že je po všem.*“

„*Co* po všem?“ divil se polesný. „Jaké jsou to pohádky?“

„Pan mlynář myslí, že nebude nic ze svatby,“ řekl zrzavý s velikou chladností a jedovatým pohledem.

Klára zkřikla — a polesný vyvalil naň oči.

„Pil jsi, chlape?“ zvolal potom hněvivě — „anebo jsem já opilý?“

„Pro živého Boha! co pak se stalo?“ tázala se Klára se srdcem bouřlivě tlukoucím.

„To nevím,“ pokrčil mládenec ramenama. „To musí pan polesný nejlépe věděti. Včera prý se něco přihodilo, co starého mlynáře k tomu přivedlo, že se rozmyslil.“

„Tys blázen!“ rozhorlil se Brand — „anebo chceš ze mne rozum tahati. Hleď, abysi díru po tesaři nalezl, není-li každé slovo pouhá pravda, které jsi zde z huby vypustil.“

A nejen vlastním nepokojem, nýbrž i dceřinou prosbou popoháněn pustil se rychle na cestu do mlýna. Jakkoli na Václava mnoho nedržel, vrtala mu přece slova jeho mozkem.

„Co pak by to bylo starému přes nos přejelo?“ mluvil sám k sobě, lesní cestou chvátaje. „Ne snad ta včerejší maličkost? Nu, ta by za to stála. *Pro jediné slovo* takové různice!“

Uřícen a s tlukoucím srdcem vešel do mlýna, a brzo shledal, že nebylo obávání jeho nadarmo; neboť mezi tím, co byl zrzavý Vencl zlou novinu do myslivny nesl, oznámil Růžička vůli svou i doma.

Navrátiv se totiž, nalezl v sednici toulavého kramáře, kterýž maje notný svůj ranec na stole rozložený, šátky, pentle, vesty a jiné podobné věci z něho vykládal.

„Dobře že přicházíte,“ promluvila paní Barbora, sotva že Růžička do dveří vešel. „Tuhle jsem vám něco na vestičku vybrala; — musíte se o veselce přece nějak vyšvihnout.“

„O jaké veselce? Jsi-li někam pozvána, tedy užívej svých radostí,“ odsekl jí Růžička. „Já nevím o žádné veselce — a nechci o žádné ani slova slyšet. Pamatuj si to! V mém domě nepotřebuje se na veselku nic kupovat.“

Po těch slovech bouchnul dveřmi a odešel do mlejnice. Paní Barbora zůstala na okamžik jako dřevěná. Ale dle přirozené ženské přítomnosti ducha v případech rozhodných honem se pamatujíc, dala se do smíchu, jen aby své ne-

snáze ukryla; potom věci smluvené kramáři zaplatila — ano ještě ho na příští týden objednala.

Potom začaly domácí výslechy a jednání. Paní Barbora žádala věděti, co se přihodilo, a Růžička neměl chuti o věci mluviti, kteráž dle jeho nynějšího úplného přesvědčení k hanbě mu sloužila.

„Již jsem řekl,“ osopil se s nevídanou horlivostí — „a povídám to ještě jednou: o Brandových mi více nemluvte — ani ty, ani kluk! Já nemám chuti, lidi pod svou střechou uhnízdit, kteří si ze mne posměch dělají, a ledajakés fifleně své hospodářství odevzdat, která se po člověku ošklíbá, jemuž jazyk jako jí neklape.“

„Ale pro živé milosrdenství! — jakou pak máte příčinu? Co vám napadá!“

„Neptej se na příčinu — nechceš-li, abych se ještě jednou rozzlobil. Jak povídám, tak se stane; — že příčinu mám, to si můžeš pomyslit. A ostatně to není žádné neštěstí; později budete ještě Bohu děkovat, že jsem známosti přetrhnul, které by nás před časem do hrobu přivedly. A klukovi nebude ta německá housenka také tak tuze hluboko v srdci vězet, aby ji odtamtud vytrhnouti nemohl. Musí člověk horší pilulky polykat — a přece proto nejede.“

Marné byly nato řeči manželčiny — marné bylo zděšení, prosby a nářek Vojtěcha. Starý na

ně nedbal, proto že si byl v hněvu předsevzal, na ně nedbati, a chtěje se všemu dalšímu dotírání vyhnouti, dal si zapřáhnout a jel do blízkého městyse na výroční trh, doufaje, že se trochu vyrazí.

Mezi tím přišel do mlýna starý Brand, a přesvědčil se, že ho mládenec neobelhal. I bylť mu při tom, jako by se byl po včerejším víně ještě nevyspal. Nemohlť to pochopiti — nevěřil uším, nevěřil očím svým. Prudké mysli jeho protivil se odpor mlynářův, zvláště který z tak chatrného pramene pocházel, a přirozená každému člověku samolibost, jakož neméně hrdost jeho na své spanilé dítě, byla tím citlivě poraněna.

„Ale což pak mu přeskočilo kolečko?“ zvolal s tváří mrzutě zamračenou, když mu paní Barbora široce a hluboce podivné rozhořčení manželovo dolíčiti se namáhala. „A nebo myslí, že měl s poběhlým krajánkem co dělati? To je — bláznovství! Pro jediné slovo! — pro pouhý žert, který nejnevinnějšímu člověku vyklouzne, když si jazyk ve víně omočí. Nu, pro mne! Jak se panu mlynáři líbí! Moje děvče není hračka, s kterouž by leckdo podlé svévole nakládal. A já nejsem člověk, kterýž by se pro hloupé slovo za nos tahat dal. *Nichts für ungut, Frau Nachbarin!*“

A jakož bylo hoře ve mlýně, tak nastala také žalost v myslivně. Zpráva o náhlém úmyslu starého Růžičky byla smrtící rána k srdci Klářinu. Spadlať náhle s výsosti nebe svého, a v černém smutku ležela před ní veškerá budoucnost.

Starému otci pukalo srdce nad bolestí dceřinou, však bylo i hněvem přeplněno.

„Děvče — neplač!“ horlil a těšil ji pospolu, slzící drže v náruči — „a netrhej mi srdce ze starého těla. Dobře je, že se tak stalo — děkuj Pánu Bohu, že jsi tak časně z tenat vyvázla. Pamatuj na staré přísloví: Od stromu jablko nepadá daleko. Jaký je starý, takový bude mladý! Tohle by mi bylo pěkné hospodářství, aby tě snad vrtohlavý mlynářík pro každou maličkost tejral. Pro Boha tě prosím, dítě — *pro jediné slovo!* — Je v tom kouska zdravého rozumu? Nech pláče — utři si oči — za tři dny je všecko dobře — a na blázny přijde ještě mor!“

Starému polesnému a nemladšímu mlynáři bylo arci snadno říci: „Nech pláče“ — anebo: „Jak povídám, tak se stane“; ale pro dvě mladá srdce neměla ta slova tak čarodějné moci, aby se byly hned podlé nich zřídily. Shledalať se na nich stará pravda, že se láska překážkami jen živí.

Ještě toho dne večer našli se Vojtěch a Klára u tiché, osamělé kaple, na tom posvátném

místečku, kdežto byli spolu ponejprv o lásce mluvili, a kteréž jim pak veždy za outočiště sloužilo, kdykoli sobě co tajného pověděti měli. Nikdy ještě nekypěla srdce jejich tak vřelým plamenem, nikdy nepojili se rtové jejich tak dlouhými, horoucími polibky, a nikdy nevinula se ramena okolo sebe tak pevně, jako toho večera, když lásce jejich nebezpečí hroziti začalo. Nemluviliť sice — jediná jich slova, když se našli, byla: Vojtěše a Kláro! — pak si leželi v náruči a slzami polévali tváře své; nemluvili — ale tlukot srdcí jejich, napnutí žil a rozplynutí celých duší mluvily hlasitěji, nežli všechna ústa pověděti mohla — a přede tváří hvězdnatých nebes splynul konečně šepot se rtů jejich, políbením spojených — a zazněl jako slovo: Věčně!

Pak seděli mlčky na kamenném sedátku. Ruka její spočívala v ruce jeho — a hlava její opírala se lehýnce o jeho rameno.

„Neodsuzuj otce mého,“ začal konečně Vojtěch tichými slovy mluviti. „Nevěřím ještě, že by to byla pevná vůle jeho, aby svazek srdcí našich roztrhnul.“

Klára neodpovídala.

„Mlčení tvé je tichá výčitka,“ řekl zase Vojtěch, „kterouž činíš otci mému. A přece ti musím vyznati — ale nehněvej se, Klárko! že

ho vymlouvám — že by mne samého podobné slovo snad pohoršilo — a že bych si přál, kdybych s tebou mluviti mohl ve svém jazyku mateřském.“

„Nevěříš slovům, jimiž k tobě mluvím *ve svém* jazyku mateřském?“ ptala se Klára oddaně, skoro bázlivě, s jemností nevinného beránka.

„O věřím, věřím! — ale já sám nemohu s tebou mluviti *tak*, jak se mi co v srdci narodí. Jazykem neobvyklým neumím ouplně vyliti proud citů svých — a kdyby nebylo rozdílu mezi jazyky našimi, nebylo by i rozdílu mezi myslí a srdcem.“

„Myslíš tedy, že tě nemiluji? — a nebo nemiluješ *ty mne*, že s tebou *česky* mluviti nemohu?“

„Ne, ne! — toho se neboj — to je zlá myšlénka! Zde se nejedná tak velice o nás, jako o našich otcích.“

„Ale což mohu v té věci počíti?“ ptala se dívka skoro malomyslně. „Mám se snad česky učit?“

„O, kdybysi to chtěl, anděle můj!“ zvolal Vojtěch, jako náhlou, šťastnou myšlénkou pojatý, a líbal ruku dívky milostné; — „pak by se záhy opět vyrovnalo, co nám nyní v cestě překáží. Pak by zmizela otcova domněnka, že si z něho

posměch tropíte — aspoň by se hněv jeho *tebe* nedotýkal, an by viděl, že se sama k jazyku hlásíš, pro kterýž, jak si myslí, trpkou potupu vytrpěl."

I mluvili ještě dlouho, a mluvili mnoho, neboť láska, prohlédajíc k blahu svému, je důvtipná u nalezání prostředků, jimiž by k cíli dospěla.

Od toho večera vídali se milenci každý den potají, a z Kláry stala se pilná žačka doufajícího Vojtěcha. Třeba desetkráte po sobě dala si slova předříkávati, až je čistě a pravidelně po svém učiteli vyslovila. Každý den přiučila se jich několik — přiučila se také celým průpovídkám, a dnem i nocí, kudy chodila, kde stála, přeříkávala, rozbírala a porovnávala, co si byla již v pamět vštípila. Avšak nespokojila se toliko Vojtěchovým poučováním, nýbrž vzala si k posluze pouhou českou dívku, s nížto — jak se jen dalo — žvatlati se nutila.

Mladá, zdravá pamět, pevná vůle a toužebná láska jsou arci nejsilnější pomocnice při každém učení; také u Kláry se to dotvrdilo. Jako rosou boží zrůstala v ní vědomost jazyka, kterýž nebyla skoro ani slýchala, dokud na Sázavu nepřišla, a kterýž nyní jako zlatý klíč k branám blaženosti pozemské si zamilovala. Ostatně byla celá ta věc skoro tajemstvím — alespoň si toho žá-

dný nevšímal, a nebo nic divného v tom nenalezal. Starý Brand, maje beztoho dosti mrzutého zaměstnání po lesích, radoval se, že dítě jeho, jakož se domýšlel, bývalého miláčka z hlavy pustilo; neboť Klára celý čas o něm ani nemluvila, ani neslzela, ani nenaříkala — a to starého zmýlilo. Vyskytnul-li se ale někdy na čílku jejím mráček tichého zármutku, tu si myslil starý: Ten zase přejde a zas bude slunce svítit! — a vyrážel takto sebe samého ve starostech, kteréž v něm chvílemi nad stavem svého jedináčka vznikaly.

Přísný sice, ale dobrosrdečný, poctivý muž zpomínal si totiž na své mladictví, i uvažoval na mysli, jak on sám nebožku manželku miloval, a jak mu srdce pukalo, kdyžto na počátku ruky její dosáhnouti nemohl. Přitom porovnával mužské srdce se ženským, kteréž je vlastně jen k milování stvořeno, a dobře z toho uzavíral, že Klárka ztrátou lásky své musí nemalé bolesti snášeti, a toto pomyšlení působilo mu mnoho trpkých hodin, kteréž jen tím se trochu oslazovaly, že na dceři tuze patrných známek nespokojenosti neviděl. Neméně však byla každá takováto hodina novým ostnem hněvu na starého Růžičku, jehož tvrdošijné a — jak se někdy vyjadřoval — pravočeské pošetilosti zkázu pě-

kně se dařícího svazku dvou srdcí připisoval. S ním samým od té chvíle nemluvil, co mu osudný *Pemák* z úst vyklouzl. Mělit se arci, dosti blízko u sebe bydlíce, od těch časů několikráte potkati; tu se ale vždy jeden druhému vyhnuli; jenom pozdáleči zastihly se někdy oči jejich, jako by si říci chtěly: Starý blázne!

Růžička měl se ale přitom hůře nežli polesný. Nebyltě spokojen sám s sebou, nebyl spokojen se svými nejbližšími, nebyl spokojen se svými sousedy.

Vojtěch nebyl tak veselé mysli, jako jindy býval, a často zastihl jej otec, an zamyšlen před sebe hleděl, nevěda, co se kolem děje. Přitom nevyšlo mu ale přece ani slovíčka žaloby nebo postesku z úst, a vůbec myslilo se, že jakožto poslušný syn vůli otcově se podrobuje a lásku svou udusiti usiluje. Sám Růžička byl toho mínění, ačkoli naň také chvíle přicházely, kde se mrzel, že hoch ani slova nemluvil, že neprosil a si nestýskal; neboť srdce jeho bylo tuze měkké, a nejednou si přál, aby Vojtěch Kláru dostal, kdyby se mu jí k pozemskému štěstí snad nedostávalo — a tu ho začalo také svědomí hryzti, že se snad přece přenáhlil, že si neměl Brandova slova nejhůře vykládati, a proklínal sebe i zrzavého Vencla.

Velice mrzíval se nyní také na paní Barboru. Ta byla celá jiná; neptala se, neradila, nedomlouvala, neodmlouvala — nechalať Růžičku dělati, co se mu líbilo; ten pak styděl se, aby byl o těch věcech rozprávku začal.

* * *

Mezi stálým nepokojem obou rodin přiblížil se konečně Růžičkův svátek. Toho dne, hezky časně ráno, oblékala se Klára do svátečních šatů, o nichžto věděla, že se mlynáři nejlépe líbívaly. Otec Brand nevěděl, co dívce napadá; nemíval ale ve zvyku, kroky její odměřovati, věda, že nábožné dítě nikdy na scestí nesejde, a protož se jí také nyní neptal, co zamýšlí. Když byla ale již přistrojena — radost byla na to zlaté poupě pohledět, jak ji čistá, bílá sukýňka a zelený živůtek zdobily! — přistoupila k otci, vzala ho za ruku, pozdvihla k němu nábožných očí svých a řekla tichým hláskem: „Dnes je mlynářův svátek, tatínku.“

Srdce jí přitom hlasitě tlouklo a ve tváři se celá zarděla.

„Nu — a co z toho?“ ptá se jí Brand, nemálo se divě.

„Chci mu jít přát štěstí, tatínku!“ řekla dívka.

„Ty? — zbláznila jsi se?“ zvolal otec a vypoulil na ni oči.

„Nevíš, co stojí psáno? — Miluj bližního svého jako sebe samého — a potom: Odpusť nám naše viny, jakož i my odpouštíme našim vinníkům.“

„U všech všudy — mně se zdá, že mi chceš kázaní dělat?“

„Ne, ne — můj zlatý tatínku! Ale chci tě prositi, abys mi dovolil pokoj dvou domů napraviti a štěstí dvou srdcí upevniti. Jáť nemohu bez Vojtěcha živa býti.“

„Nešťastné dítě —“

„Ne, ne — šťastná budu, šťastná — všecko bude dobře; já to cítím. Mohla jsem bez tvého přivolení jíti; ale srdce moje — to nedopustilo. Vímť, že chceš, aby Klárka tvoje šťastná byla — protož požehnej oumyslu jejímu.“

I pověděla mu nato, co byla poslední časy všecko činila, i co nyní učiniti hodlá, a starý vyslechnuv nevinné její vyznání, sevřel ji pohnut v náruč, políbil ji a dovolil jí, aby šla do mlýna.

S nemalým ale radostným podivením vítala chasa dívku, když vešla do mlejnice, a sotva kdo uvěřil uším svým, když počesku pozdravovala.

Dlouho byla se na ten den připravovala; ale ruka její třásla se a kolena pod ní klesala,

když měla vzíti za kliku u domácí sednice. Rychle však poznamenala se křížem, zaklepala a v okamžení na to stála za prahem.

Růžička se jí skoro ulekl; bylť by se spíše smrti nadál, nežli této návštěvy. V nesnázi hleděl brzo na manželku, brzo na syna, kteří ostatně tak lhostejnými se tvářili, jakoby byla návštěva Klárčina něco obyčejného. Skoro se dobrák začervenal, a dřív nežli dívka mluviti začala, už ji vítal, slova sice nemluvě, ale čepičku s ucha na ucho šoupaje. V tom okamžení nebyla žádná hořkost v srdci jeho; ale ze všech koutů ňáder jeho ozývali se hlasové, pravící: Vidíš to tiché, nábožné, spanilé dítě? — to býval tvůj miláček!

Mezi tím se Klára přiblížila. Tváře jí hořely, oči tkvěly na zemi, ústa otvírala se několikráte, chtíce zvuk vydati; ale teprva po malé chvílce jala se tichounkým hlasem — a sice českými slovy mluviti.

„Odpusťte, milý otče — dnes je váš svátek — že se opovažuji — z celého srdce — na znamení úcty své a lásky — všecko dobré vinšošovati — Pán Bůh —“

Dále nemohla mluviti. Slzy jí vyhrkly z krásných očí a řinuly se jí potůčkem po květoucích tvářích. Avšak nebylo také potřeba,

aby byla dále mluvila; neboť Růžička ji držel již v náruči, přitom jako dítě plakal, vinul ji k srdci a líbal ji na čelo, na tvář — a ústa jeho jektala: „O moje Klárčinko — moje Klárčinko!“

A Vojtěch stál vzadu a třásl se radostí, a paní Barbora utírala si oči bílou zástěrkou a přiblížila se k manželu, a ponejprv po dlouhém čase ovinula ruku svou okolo krku jeho a řekla: „Dlouho jsme se na dnešek těšili — doufám, že jej vesele ztrávíme.“

„Vesele — vesele, ty zlá učitelko!“ zvolal Růžička, a pustiv Klárku, objal srdečně manželku svou. — „Já byl pošetilec — více, méně — to se rozumí; ale vždyť se to dá snad zase napravit. Pojď sem, kluku!“ zakýval na Vojtěcha s tváří plesem zářící — „a tu si ji vezmi — tu roztomilou Češku!“

Potom spojil ruce jejich — a za čtvrt hodiny na to byli všickni čtyři na cestě do myslivny, kdežto Brand nepokojně dceru svou očekával.

Nemálo užasl čacký polesný, an se dvéře otevřely a neočekávaní hosté do sednice vcházeli. Vojtěch s Klárkou a paní Barbora zůstali státi u samého prahu; jenom Růžička trochu popošel — a obadva, on i polesný, stáli nyní proti sobě v patrných nesnázích. Onen byl však dle

dávné touhy srdce svého již všechno zanevření se sebe odhodil — a tento nemohl učiniti něco horšího; neboť viděl na dítěti svém, že mu zase štěstí kvete. Jenom se oba ještě trochu ostýchali, jako by měl jeden druhého odprošovati.

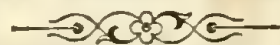
„Milý sousede,“ jal se konečně Růžička mluviti, a vztáhl ruku — „byl jsem trochu nakvašen —“

„*Pro jediné slovo!*“ prohodil polesný, poněkud vyčítavě.

„Vím, vím — byla to hloupost, a vy jste nemyslil nic zlého,“ řekl Růžička, hlavou potřásaje. „Jste-li spokojen, sousede — dnes máme zase svátek; mohli bychme to všecko ve víně utopit.“

„Já jsem přitom!“ zvolal Brand, pravici jeho uchopiv — „jen abychme pak zase pro jediné slovo —“

„Nemějte starosti!“ zasmál se rozčilený Růžička. „Dnes budu mít u sebe strážného anděla —“ přitom okázal na Kláru — „a pozorného napomínače!“ přitom okázal na paní Barboru. „Mluvte si, co mluvte — budete muset beztoho jen s mým kazatelem jednati. Já se přidržím naší nové Češky. Vojtěch bude míti k tomu dost času ještě později.“

Praha.

(Psáno roku 1837.)

P r o s l o v.

Jako skvělý diamant, rukou boží zasazený v pevný lem, leží na srdci Evropy spanilý ouval, ověnčený horami a lesy. Světa končiny jej znají od věkův — neboť se lesknul silou zázračnou, když kolem daleké krajiny ještě v mlhách tonuly. Znajíť jej věkové — a cizí oči naň jednou se závistí, jednou s opovržením šilhaly; nepříznivé ruce jej špínou a smetí zakaliti usilovaly: on ale vždy opět sám sebou, jako diamant diamantem, nabyl nové skvělosti.

Kdož nezná českou zemi?

Zná ji svět — byť i o ní, jako o věci dávnominulé, nic jiného nežli jen staré pověsti povídati nechtěl; zná ji svět, a nemůže z věčné knihy dějin světských vytrhnouti listy, kdežto se jmena lesknou: Václav, Otakar, Jan, Karel, Hus, Jeroným, Žižka, Jiří, Hasištein, Komenský a Waldštýn.

Vás, zlatonosné řeky, stříbroplodné hory, hlučná města, tiché vesnice a květuplné sady — vás, kraje české! znají všechny končiny, a obracejí pozorných zraků na zrůstající vaše poklady. Zmizelíť dnové

temnosti a touhy, v nichžto pohříženi přes patero věků lidských otcové naši jako stínové se potáceli; slunce století devatenáctého se nad námi leskne; času duch přívětivě se usmívá.

Krásně je v Čechách býti — ve vlasti krásného doufání! A jedno místo viděti je v Čechách — divné, divuplné místo! Od sněhem krytých Krkonošů a z hustokmenné Šumavy, z panského hradu a z chudé chyže otáčejí se po něm oči — oči jaré i seslablé. Jesti to tajné a nevýslovné kouzlo, jež krev českou k tomu místu vábí; jesti to již při početí v každém Čechu vzniklá touha, kterouž jazyk *zvědavostí* pojmenovati se ostýchá, ač neví jak ji nazvati; jesti to s bytností českou nerozlučně srostlá, trvající žádost: *jednou alespoň pokleknouti na hrobě svých králů!*

Jednou za živobytí musí Prahu spatřiti každý Čech — jednou musí k branám jejím putovati jako věřící Moslemín k ostatkům svého proroka. Ubohý, jenž Prahu neviděl a se světem se loučí! — Onť zápasil po celý život s horoucí touhou, a nezvítěziv, opouští bojiště; onť nespatřil, kde orodovníci jeho za živa blahočinili; nespatřil památník zhynulé slávy, ani kolébku nově se křísícího blaženství; a co mu od outlého věku zkušenější ústa o veliké Praze povídala: to uvízlo v paměti jeho jen jako pouhý sen; radostného vyjevení se nedočkal.

Já tě ale viděl, město osudů těžkých, a života sladkosti a hořkosti zakusil jsem v lůně tvém; já tě znám a velebím tě, Praho má!

Zdrávas, věrných synů roditelko,
S rukou rány, s nohou tobě líbám prach;
Napni čelo, rekův pěstitelko,
Bledý uchopí se odpůrníků strach!

Marnéť slzy! — Smíchem zdob si, matko, tváři,
Mdlobu setřes, mocná rozpni ramena;
Synovéť se hrnou po tvé záři,
Heslo jejich: Sláva nově zrozená!

Novou touhou srdce české práhne,
K setrvání jarý sbor se zaklíná;
Prapor věje — mračno k horám táhne,
Na nebi se jasná duha rozpíná!

Krom storameného, po březích Sekvany rozprostřeného obra — denně jinak a jinak se tvořící a dvořící Paříže — není téměř jediného města evropského, ježto by v dějepisu takovým právem hlasy za celý národ vydávati mohlo jako Praha. Dějiny francouzské jsou co nejúžeji spojeny s událostmi Pařížskými, a co mezi stěnami královských Tuilerií nebo na hlučném Boulevardu vzniklo: vždy jako v jediném srdci, v jediné a též mysli celé Francie se vzbudilo. — Vezmi Francouzovi historii Pařížskou, a zbavíš ho všech příběhů vlastenských.

Něco podobného dá se říci o Praze a o Čechách. — Praha byla a zůstává vždy jako střediště a první pramen kroniky českého národa. S jejím zrůstem a rozkvétáním zmáhaly a sílily se veškeré Čechy; s jejím pádem začaly pak i hynouti, a nikdy nepřevážila města jiná po vlasti naší Pražskou stranu tak, aby se byl — jakož jinde — celý národ dle osad skrovnějších rozmyslil a odhodlal. Od báječných věků Libušiných, v boji s germanskými sousedy, za slavné výpravy do Prus, v blahodějném věku zlaté bully, při sporech a válkách náboženských, při pověstných školách — vždy a všude představovala Praha osobu první, vždy a odevšad hleděly na ni kraje ostatní: ona pak stála vždy hotova k radě a pomoci, ona střehla slávu a blaženost národa.

Kdož by Prahu nemiloval? a kdo, zvláště za dnů našich, poznati ji nedychtil? Jsoutě to dnové noví, a s nimi obléká též Praha nové roucho.

I pokusil jsem se z mnohotvárného života Prahy naší několik stránek vyobraziti, a nyní odhrnuji záclonu s obrazů těch.

Jsoutě to skrovné plody osamělých hodin — myšlénky, úsudky, zdání a přání v pestrém oděvu, jak mi letmo před rozehřátou duší se vznášely, a perem sotva zachyceny, na papíru jen podoby pouhých nástinů dosáhly.

Panorama.

Jesti to velikolepé, vznešené podívání! — Stojím u vchodu v starobylé sídlo českých panovníků — na temeně příkré hory, nejvýše „na zámeckých schodech“ — a oči bloudějí po strakaté směsici červeně krytých stavení, nebetyčných věží, lesknavých bání a hrdě se pnoucích paláců — ježto se mi od nohou níže a níže kloní až k loži Vltavinu, na druhém břehu pak opět se hromadíce, od výšin Vyšehradských až k patě pověstného Žižkova se rozprostírají.

K nebes jasnému klenutí bych se povznesl, a ramenem větrným objal i k ňádrům přivinul tu tisíciletou, kteráž jako pečlivá nevěsta den po dni se přiozdobujíc na ženicha čeká. Drahou páskou ovinuty jsou boky její — stříbrotokou Vltavou, a drahou přeskou ozdobena jest páska její — zhoubě vzdorujícím mostem Karlovým.

Co do pravidelné výstavnosti a vyměřené pohodlnosti postoupí Praha mnohému i snad menšímu městu evropskému přednost; cokoli však

do rozkošné polohy a půvabné malebnosti, může o závod jíti s městy největšími i nejslavnějšími, a sotva že nad ni které vynikne.

Ani oko domácích nemůže se nabažiti krásy, probíhá-li Prahu vůkol s některé výšiny; ale jako by se zrakům žasnoucím báječné světy otvíraly, stojí a plesá cizinec, přišlý i z vyhlášených, krasotami proslavených měst, bloudí-li po starověkých, anebo napořád nově se tvářících ulicích Pražských, anebo zabere-li se do roztáhlého pod širým nebem podívání na veškeré město. I plesá opět, a žasne a nemůže pochopiti, odkud asi lidská sídla tak nevýslovných půvabností u prostřed národu nabyla, o němžto se až dosavad mnoho pěkného smýšleti nebyl naučil.

Jakýsi pevný, jediný, skoro ve všech dílech touž vážnost nesoucí obraz poskytuje Praha veškerá; při obhlédání jejích jednotlivých částek, padá však do očí nemalá rozdílnost, pocházející z položení týchže částek a náhodně v nich ubytovaného veřejného i společenského života.

Dva živlové, od početí sobě nerovní jak oheň a voda, oživují tyto rozdílné částky, a jako mocí čarovnou — mocí pečlivé vlády a délkou všezkrocujícího času — tekou pokojně vedle sebe i jedním řečištěm, jen že si jeden — host a příchozí — domova pohodlnějšího vybral, druhý

pak — domácí a tuzemec — pod střechu nuznější ustoupil.

Paměti hodno jest pohlednutí na běh a na počínání dvou duchů jinonárodních, kteří od mnoha století po městách Pražských, v srdci království českého, jako v jednom loži se zahřívají a těsně na sebe doléhají. — Přeběhnem-li dějiny naše od časů tří synů Boleslavových až k Otakarovi, Janovi a Václavu Čtvrtému; prohlédnem-li doby střídavého na trůn český dosedání po zhynutí domu Lucemburského až k Bělohorské bitvě, a přečteme-li pak tu dlouhou eligii sedmnáctého a osmnáctého století; zdá se, jakoby osudné štěstí bylo nejednou chtělo kmenu cizímu prvního místa v Čechách popříti; s druhé pak strany vidí se opět, jakoby nezpytatelná vůle boží národ český ustavičným ohněm jen ode všech trusek očišťovala a po dlouhém zkoušení vždy zas k nové slávě přiváděla: jinak by nebyl musil Karel k učení se jazyku českému veřejně nabádati, Hus ve zpor s universitou se dostati, Veleslavín stýskati — a jinak by nebylo muselo devatenácté století novou pochodeň mezi nás vrhnouti.

V jednotlivé částky Libušina sídla vtiskly se z věčných bojů těchto patrné a přerozdílné známky; jinak se utvořily Hradčany a Malá

strana, jinak Staré a jinak opět Nové město; ale na všech zjevuje se ještě, navzdor všemu upírání odpůrců, město *české*, a byť i jazyk národní z veřejných vyjednávání byl musil ustoupiti: po tichu přec ještě ve všech částech města vladaří, jakož vesměs národu českého ráz tiché večerní písni se podobá.

V Praze střídají se napořád zvuky české s německými; jen že se ony z úst poctivého. váženého měšťana, nižších ouředníků, řemeslníka, po denním výdělku se shánějícího dělníka, sprosté chudiny a velikého dílu povolání své, cenu svou i potřebu národní úplně poznávající nadějné mládeže vinou: tyto pak ze rtů panských — z úst vyššího ouřednictva, hojných, z veškeré končiny zde usedlých průmyslníků a jejich o vlasti nebo povinnosti vlastenské ani slova nevědoucích rodin padají....

Hradčany. Malá strana.

O samotě strmí pověstný dům královský, a blíže dále kolem něho, jako opuštění sirotci, truchlí, roztroušení palácové; nazad vůkol nich rozstavila se zchudlá čeládka. To jsou Hradčany — ta podivná směsice domů nepatrných i výstavných, kteráž — kdyby se hlučnějším životem a veselejší tvářností honositi mohla, sídelnímu městu malého samovládce nepodobna by nebyla. Ale na dvou jejích největších prostraninách — na „Hradčanském" a „Loretanském place" — zdá se člověku, jakoby se byly tichost a mír ze hřmotu města hlavního navždy sem vystěhovaly.

Na prvním, kterýž co do velikosti a pravidelnosti k nejkrásnějším po celé Praze počísti se může, pyšní se průčelí královského hradu (jakž bylo rozkazem Marie Teresie dostaveno), palác knížete arcibiskupa, domy Schwarzenberské, Toskánské a pěkná obydlí kanovníků; ale příchozí tu zaslechne málokdy jiného zvuku a hluku, leda řinknutí zbraně na strážnici u hradu, anebo času letního v malém stromořadí lásko-hravý hovor chův, ježto se tu s oblíbenými dělostřelci procházívají.

Avšak ještě větší prázdnota a tichost panuje na hrbolitém, nedlaženém prostranství Loretanském, před majoratním domem hrabat Černínských. Stojíť tu onen ohromný, poutníka úžasem naplňující velikán jako na pustinách žalostivý odsouzenec, a hledí toužebně svým množstvím prázdných oken na mimojdoucí; žádný ale nepřichází s pomocí. V tato místa zabluzuje toliko pouhá zvědavost aneb nemohutná outrpnost, a takž tu nezbývá opuštěnému obru jiné útěchy, než melancholický zpěv zvonečků na protější Loretě a nábožné modlení vedlejších kapucínů.

Promluv, opuštěnče! — dlouho-li ještě s tou silou velikých komnat zaháleti budeš? Nebudou-li se pánové tvoji nikdy již k tobě hlásiti? — Aj, tedy by snad potřebných škol, užitečných ústavů se našlo, ježby se v prostrannosti tvé blahovolně rozhostily!? — Či-li jsi zaklet, navždy jen bolestným náhrobkem bývalé nádhernosti zůstati a smuteční to roucho na věky nesvléknouti? — Skvostná perla mezi paláci Pražskými — a povržená jako ve prachu! — Aj, tedy abys ty aspoň tu náramnou hrobku oživil, blízký a potřebný *Nový světe!* vzešelť by snad potom nový svět i tobě, i stěnám osamotnělým!

Nyní otvírám a nahlížím v posvátnou kroniku českého národu, přebíhám pomníky českých

velikánů, vstupuji v národní svatyni — ve chrám sv. Víta. A může-liž jinak srdce české nežli s nábožnou hrůzou a vlasteneckým pohnutím přes posvěcený tento práh kročiti? Očistění duchové, strážci národa oblétají mě tady mezi zatemnělými stěnami při každém kročeji. Hlavy pod zářící korunou, postavy v rekovském brnění a zástupcové Krista v nejskvostnějším ornátě vycházejí dlouhou řadou z kaple Svatováclavské, a naplňují prostoru pod vysokým klenutím, a na oltáři zahořejí světla, a nábožné „Pomiluj ny!“ zavzní kolkolem. I zhasnou opět světla, ve tmách klesnou postavy na velebné tváře — a ejhle! zablesknutí nebeské osvítí svatyni, a postavy zaplesají, že vyslyšel Hospodin prosby za národ!

Třesavým krokem vybíhám pod širé nebe; nelze mi teď ani blízký památník probuzeného věku, národního museum pozdraviti. Sladkou bolestí bych zaplakal! — Ven, ven pod širé nebe! — Ale v myšlénkách okouzlujících potopeného nejímají teď ani romantické jelení příkopy, ani čarokrásná vyhlídka z nových sadů na Brusce; ale cesta mě vede co nevidoucího po zakroucené s vrchu silnici nehlučným prostranstvím, nehlučnými ulicemi, až mě zmnožený hluk a hrčení potkávajících se vozů opět probudily.

Stojím u mostu — u brány nejstaršího města Pražského.

Jako umlklá, v dávnoletý žel pohřížená vdova královská leží Malá strana u paty dvou hor, drahé roucho prostírajíc po levém břehu Vltavském, a v dalekém objemu lemujíc zelený „Petřín“ a starý „Sviňský vrch“.

Velebná vážnost je hlavní známkou města tohoto, jež bych pro jedinou jeho mosteckou a ostruhovou čili vlastně krokvovou ulici, pro malostranské náměstí a vlaský plac přede všemi „městem královským“ nazval. Jakéž to množství a jakáž rozličnost nádherných stavení! — Zde dům Montagovský, palácové Šternberský, Ledebourský, hraběte Mořína a Thuna — onde i v ulicích postranních, ba osamotnělých, palác Waldštýnský, Kolovratský, Lobkovický, hrabat Nosticů a knížat Rohanů!

Vážná Malá strana oblíbila sobě držeti nad královstvím českým soudní meč a váhu. Chováť ve svém lůně — *v gubernialním domě* nejvyšší ouřad zemské vlády, v pěkném *stavovském domě* kanceláře stavovské, a v převysokém domě *zemských ouřadů* c. k. appellací, zemský soud, komorní ouřad a státní oučtárnu, kdežto se několik jmen známých i v literarním světě našem, mezi

úředníky podepisuje. Na protější straně stojí starý městský dům; v něm se uchovává nejstarší památka někdejšího řízení českého — ouřad lenního práva; při něm skvěl se na vysokém stupni důstojnosti muž, na slovo vzatý po vlastech našich, ale bohužel před časem zesnulý král. místosudí Dr. Chmelenský ....

Skončila se hodina ouřední; četnou řadou hrne se množství mužů k mostu na Staré město — nižší a vyšší to členové řečených ouřadů. Nejdelší část dne u stolu a v prachu kancelářském tratíce, volejí obyčejně obydlí svá na Starém městě. Tam je sice dráže platí, nezbavují se při tom ale potřebné při svém povolání procházky, a chtějí-li po dokončené denní práci z domova po zábavě vylétnouti, nalezají pohodlných k tomu míst hned při ruce, ježtoby se po nich na Malé straně déle sháněti museli.

Jesti to věru úkaz pamětihodný! — Místo nádherné, prostranné, přitom sídlo nejvzácnější šlechty a nejvyšších představených — a přece jen, cokoliv do společenské zábavy a vůbec do života pospolitého, na města menší připomíná! Jesti to tiché jezero, na jehož lesklé hladině tisíc ryb si hraje; ale jak mile dost malý kamínek neobyčejné pohnutí vln způsobí: rozprchnou se poděšené rybičky, a potom očka povzdálí

vzhůru otáčejíce, jen pozvolna zase na staré své rejdiště se vracejí.

Vstuptež do malostranského hostince — počet jejich není příliš veliký — a zvědavé oči přítomných hned se na vás upnou. — „Kdo to? — Ten tu nebývá!“ počne se za stoly šeptati — s Pánem Bohem vše obveselení! Nedostáváť se tu onoho všerozněcujícího plamene, kterýž veselou rozprávkou a vševábivým rozmarem ze srdce do srdce přetéká, a bez něhož — hospodský ztučnět nemůže.

Jediná spůsobilejší, prostranná i velmi příležitá kavárna Steinitzova podobá se spíše sněmovně dvouctihodných veteranů, nežli místu určenému k obveselení. Z většího dílu sedají tu šediví ouředníci a vysloužilí důstojníci při všeobecných novinách, při partii šachu a šálečku kávy, a sotva že kdy živější hovor nebo nenucený smích mezi zvukem kuliček na biliaru panující zde ticho překazí.

Jeť to věc podivná s Malostranskými! — I půvabnými procházkami se honosí — zahradou Waldštýnskou a císařskou, novými sady nad Bruskou, Nebozízkem na Petříně: a přece na všech těchto místech z většího dílu jen Staré město viděti, Malá strana raději zase přes most nebo z bran si vychází.

Takž je tento společenský život ovšem pamětihodným, avšak dle všech okolností velmi přirozeným úkazem. Právě ta hojnost šlechty a usedlých zde vzácných osob, ježto se nikdy s měšťanem v přátelské spojení nepouštějí a naproti osobám podřízeným toliko své důstojenství na zřeteli mívají; mimo to nedostatek lidí mladších, kteří se pouze na blízku škol, rukodílen a u prostřed hlučného obchodu zdržují: toto vše tu přivádí onu prázdnotu, která se ze života Malé strany vypuditi nedá, a před níž, kdo může, po zábavě na Staré město utíká.

Humorem čeledi sprostější, čilých chasníků a jich milenek, jakož i hovorem sousedského práva zde užívajících císařských dělostřelců ozývá se v neděli, o modrém pondělku a vůbec hodinou večerní jenom několik nákladnických domů a sprostějších hospůdek.

Bůh je všechny potěš a ostříhej u dobrého piva.

Poznamenání. Rozumí se samo sebou, že od toho času, co to psáno, již mnohé se změnilo. Tak na př. Černínský palác proměněn jest v kasárny vojenské, palác Ledebourský v dům vojenského velitelství, národní museum z č. 57, bývalého paláce Sternberského, kdež od r. 1821 bylo, přeneseno r. 1847 do svého vlastního domu v třídě Kolovratské.

Vidění na mostě.

Mezihra první.

Jasný večer přeletěl přes Prahu. Stříbrolesklá luna svítila noci k dosednutí na temný trůn; milliony hvězd slavily panování její.

Šel jsem po mostě. V záři předemnou ležela Malá strana. Po pravici hleděly jednou řadou královský hrad, za ním černý velikán, svatovítská věž, palác šlechtiček, dům Lobkovický a ouhledný milohrádek Ferdinanda I. — po levici širokoboký, vysokohřbetý zelený Petřín a bělavé věže kláštera Strahovského jako bedliví strážcové na dřímající město. Dolem délkou celého města, pnuly se — zde onde mezi temným stromovím — výstavné domy, jako by z tichých Vltaviných vln vystupovaly a celou tu hmotnou, divotvárnou směsici rozmanitých stavení v pevné ohradě zdržovaly.

S bolestnou hrdostí hleděl jsem na tu rozložitost veleslavných památníků, a zabrav se zpomínáním do věků minulých, kdež nad výšinou zámeckou ještě Rudolfova hvězda svítila: nacházel jsem všecko vůkol sebe jako oživeno. Postavy nikdy nevídané, ale přece známé, vzná-

šely se mi před očima, i viděl jsem rudý požár pochodní a slyšel okolo sebe divoký chechtot pochopů, svrhujících nábožného zpovědníka ve hluboký proud; i slyšel jsem úpěti nahou postavu korunovaného básníka — a ucho mé pronikl břinkot mečů, pomíšený rykem prchajících Švédů, za nimiž: „Plachý! Plachý!“ co vítězné heslo znělo.

A duše moje byla pohnuta k radostnému pláči. Musil jsem zastaviti kroky a podepříti se o pětistoleté zábradlí.

Asi třicet tisíc duší spočívá nyní přede mnou. Kéž bych je znal a věděl, kdo mezi nimi vlast miluje, z užitku jejího se těší, prospěchu jejího hledí a v čas potřeby i životem jí přispěje! Kdož mezi nimi jsi názvu hoden, s nímžto se tak často směšná chlouba provádí? — kdož tu asi vlastencem?

Vlastenec a vlastenectví — krásná to jmena, známe je, ale pohříchu! navykli jsme si často jimi člověka pokřtívati, kterýž jako letem něco o myšlénkách a soudech devatenáctého čili tak řečeného osvíceného století pochytiv, dosti již konati se domýšlí, an českým jazykem hýbá, o starých právech mluví, o našincích rozkládá, po slovanských novinkách se shání a takto v českém zakuklení si libuje. Vlastenec a vlastenectví — krásná to jmena, slavná to píseň o velikosti

člověka; avšak běda, není-li oboje nic jiného než barva, za kterou se ctižádost a ziskuchtivost ukrývá; není-li nic jiného, než chlubný praporec, za nímžto se v mrákotách pohřížené zástupy slepě řinouti mají: není-li nic jiného, než trouba, z nížto vycházejí hluky, ježto srdce nepronikají, nýbrž jen ucho omamují.

Někdy a někde je ustavičné prohazování „vlastencem a vlastenectvím" věru protivné; zdáť se býti jako poukázání na podivné, cizí zvíře, a jako pobídnutí, aby se naň celý svět podíval, a odtud povstal i onen čas (ke cti člověčenstva nechci věřiti, žeby se blahodějné snažení Čechů až posavad lépe neuznávalo, a žeby onen čas nebyl ještě vypršel) — odtud povstal tedy onen čas, kdežto se odporná poctivých Čechů strana vlastenců jako divých šelem hrozila. — Ale jakéhož také divu? Onať se děsila jmena, pro něž v jazyku vlastním skoro ani názvu neměla, a viděla začátek nové české epochy, kdyžto se národní duch z dlouhého spaní probírati začal, a zděsiv se záhubné zahálky, sebe sám poněkud hlasitěji pobízeti začal k pilnosti, aby neklopýtal pořád za jinými národy.

Šetřme jmena vlastence — a poznejme jen dříve, že jsme Čechové. A to je snadná věc! K tomu je pouhého srdce potřebí, srdce, v němžto

vychování všeliký pocit práva, důstojenství a povolání lidského neudusilo.

Kolik srdcí takových tluče asi tuto přede mnou? — I opakoval jsem tuto otázku, an se myšlénky a obrazy v podivné směsici přede mnou honily a já co u vytržení na Malou stranu hleděl, zakrytou nočním závojem.

A najednou mi bylo, jakobych viděl postavu před sebou státi, velikou a velebnou. Hlava její s korunou věčnosti dotýkala se oblaku, roucho vlající od pustého Vyšehradu až přes tichou horu zámeckou, podobalo se padlému sněhu, a tvář její byla jako na východu slunce. Tisíc věků bylo ji posvětilo vážností, v ruce pak držela plamenný meč, jímžto smítala světla nebeská.

I zachvěl jsem se ouzkostí, a postava promluvila hlasem vzdáleného hromu: „Já prohlédám srdce lidská i vážím člověka myšlénky a skutky. I postavím před tebe, kohož poznati žádáš. Pohledni a pozoruj!“

A jako v blesku slunečním stáli přede mnou náhle zástupové velicí, tisíce a tisíce, tváře známé i neznámé. Ani šat ani tváře jejich nebyly stejné a pohybování mezi nimi bylo veliké.

„*Alles für's Vaterland!*“ — zaznělo z úst jedněch, i bylo slyšeti hlasité sliby, že se musí

na nejvyšším vrchu kamenný sloup postaviti, aby sláva česká celému světu do oka padla.

„*Vivat Bohemia!*“ křičeli jiní, slibujíce útrobami země prohloubati se až k jejímu srdci, aby světu věčná památka po české důvtipnosti zůstala.

Aj, a paničky a slečinky šeptaly mezi sebou: „*Ah j'en suis charmée!*“ — u prostřed veliké společnosti vytasil pak se mužík nějaký s cizím ale hladkým jazykem, a ode všech hojnými drobty krmen, zašveholil se sklenicí v ruce: „*Die edelsinnigen Böhmen — hoch!*“

Ale nejzáze stranou stál člověk tichý, sprostinký, maje vůkol sebe shromážděnou rodinu svou, outlá děvčátka a bystré hošíky. A oko jeho spočívalo slzavě na maličkých. — „Co s vámi počnu?“ — jal se k nim mluviti. „Matka vás nekojila než mlékem českým, matka vás neučila než jazykem matek svých mluviti. Já musím tváře v denním potu smáčeti a zůstaviti vás pěstounům, jichžto jazyku nerozumíte. S nechutí, s bázní, s ošklivostí budete se na ně jen jako na posuňky němých dívati, a zůstane-li vám něco v mysli, bude to podobno pláněti ovoce sladkého nesoucímu. Outlá srdce vaše zpustnou a mysl zdivočí; neboť jakž byste měli těch poslouchati a jak milovati, kteříž vás jako rodiče

k dobrému vésti neumějí? Vyť jim nerozumíte, vyť jim nevěříte, vy se jich bojíte! — Slovu Božímu budete jen jako papouškové z paměti se učiti, ale v duši vám blahodějné símě jeho nevznikne. Povinnosti vaše zůstanou vám pohádkou — hlavy budou práznými nádobami a celý zisk váš bude několik průpovídek cizího jazyka, za něž dlouhá léta promařiti musíte. Půjdete na řemesla bez nejpotřebnějšího vědění.“

Pro slzy nemohl člověk sprostinký dále mluviti. „Ach, proč nemáme aspoň jedné dobře uspořádané školy české v hlavním městě království českého!“ vzdechl nato z hlubokosti duše bolestné, a hle! bylo mi v tom okamžení, jakobych totéž vzdechnutí z tisíců a tisíců prsou vystoupati zaslechl — naskrze lidem, kteříž by mravnějšími, zámožnějšími a spokojenějšími se byli stali, kdyby outlé své mládí nebyli v neplatných jim cizích školách pohřbili. A já jsem vztáhl rameno, abych veškerý ten hořekující zástup nadějí na brzkou snad změnu potěšil, avšak náhle mne samého někdo za ruce chytil a silně mnou potřásl.

„U všech černých — !“ zahřmělo mi do ucha. „Což pak blázníte? zachtělo se vám chladné koupele?“

„Ne — nikoli!“ zajektal jsem vyděšený; „já tu mám jen rozkošnou kratochvíli.“

Rozsvěčovač lamp byl se mne chopil, an jsem samojediný na mostě u vidění svém rukama v povětří šermoval, dělaje přitom, jakobych do řeky skočiti chtěl. Děkuji ti, muži pečlivý! — Kdyby tebe nebylo, byl bych snad posléze v tom vidění také svou zkázu uviděl. O ty nejsi osoba nejmenší mezi znamenitými po Praze! — Nepokrčujte nosejčkem, pánové! — Rozsvěčovač lamp je pravý filosof, nedbající na klamnou slávu zevní. Jakž ho tu vidíte — na vlasech ucuchaných klobouk, o němžto těžko rozhodnouti, je-li z plsti nebo z napouštěné papírové lepenky, na složitém těle ušpiněnou kazajku, olejované spodky, kolem boku zástěru, z níž by chemista novou mastnotu a český filolog nové slovo vyloučil, na levém rameně černý žebřík a v ruce na dlouhé holi zvláštní svítilnu — jakž ho tu vidíte, stojí v ouplné své slávě.

Znamenitá osoba, jež na vzdor povrchní nepatrnosti ke sborům o národní osvětu pečujícím náleží. A jak svědomitě si při svém důstojenství počíná! — Nejkrásnější hodiny povolání svému věnuje. Dle starého přísloví: *Aurora musis amica*—hned zrána po tichých ulicích lítá, po umdlévajících svěřencích se shání, domů je snáší, očišťuje, olejem dolévá, a sotva že nás první soumrak zatruditi hrozí, již opět miláčky své mimo-

jdoucím k potěšení rozvěšuje a s okem střeživým do půl noci okolo nich obchází, ani vítr ani déšť mu v horlivosti nebrání.

Může-liž kdo více pro národní osvětu činiti, aby neměl bázně, že upálen anebo aspoň uzavřen, a z milosti za blázna prohlášen nebude? — Věru, měl bych velikou chuť, hrdinu takového nazvati vlastencem!

*

Proč nepíšete německy?

Mezihra druhá.

Praha je k politování. Musíť ubohá hezký počet lidí živiti, kteříž jako hladový a ožíravý hmyz na zdravé tělo vylézajíce, krví a tukem jejím se krmějí. Jesti to obzvláštní metla, a jiná města nic podobného neznají. V Paříži a Londýně u př. bychme se nadarmo po takové čeledi sháněli; majíť sice velikáni tito také muka svá, a to veliká! — *naše* je ale přece netrápí.

Tento hmyz obleze, rozrýpá a prohledá, cokoliv našinec podnikne. Dloubavý nosec jeho je věčná otázka: „Proč to podnikáte? Jakého prospěchu z toho nabyti doufáte?“ — brzo si tropí z našeho počínání, z našich prací ousměšky, brzo jeví nad nimi jako nad mařením času a síly outrpnost; jemu není pranic milého a příjemného, co není jako oud těla jeho — jako částka smýšlení jeho toliko s ním a v něm spojeno.

Mohlť bych ovšem jisté známky miloučké této třídy udati, aby se vyplnilo přísloví: „Chraňte se poznamenaných!“ — avšak učiním milosrdenství, a pakli mi kdo, mezi malbou těchto mých obrázků, z milé té čeledi na oči přijde, nazvu ho jen *znamením otázky* . . . .

Seděli jsme na Žofínském ostrůvku. — Obnovením a okrášlením tohoto veřejného místa nezačala sice epocha v našem *národním* životě, a kdo se tu času odpoledního procházíš, an se kolem tebe řady milostenek a tlupy šviháků míhají: sotva bysi poznal, že se v hlavním městě království *českého* nacházíš; avšak tento truchlivý úkaz mezi shromážděnou tak řečenou vyšší třídou je posud tak obyčejný, že se tomu ani na starém, ani na novém rejdišti jejím diviti nesmíš.

Byl krásný, teplý podvečer. Jasná obloha nad námi, veselá hudba za námi — spanilý svět kolem nás a živá mysl v nás roznítily srdce naše a rozproudily řeči naše. Rozmanitá rozprávka naše točila se okolo věcí velmi politických, jakož je úmluva strany procházky na Karlův Týn, do nebes vychvalování některých dívek, hloubavé sečítání přirůstajících tak řečených vlastenců a konečně i podezřelá slova o našem divadle! A důležitost věcí těchto nás tak zachvátila, že jsme o tom všem hlasitě mluvili, ano že jsme i *česky* hlasitě mluviti se neostýchali, nic na to nedbajíce, zda-li nás kdo poslouchá.

„Že jsme i česky hlasitě mluviti se neostýchali!“ Osmělil jsem se a podotknul věc choulostivou. Nechť se chytí za nos, komu poznamenání moje nelibě zavání!

Zdaž by to kdo věřil, že se v Praze ještě lidé nacházejí, kteří veřejně česky mluviti, veřejně k národu svému se přihlašovati, veřejně o své krvi svědectví dáti se ostýchají — ba bojí? — *Bojí*, pravím! O mnoho-li potupnějšího opovržení zasluhují takoví, než oni, kteří se za jazyk mateřský jen stydí? Nemiluji sice mnohých otázek, ale tu se táži sám: „Proč? — Proč se ostýchají? — Proč se bojí?“ — Od prvního probuzení se ducha národního z dávnoleté ospalosti až po dobu nynější — od prvních tónů lyry Puchmírovy až k posledním hláskům Ludmily Tiché a M. Čacké stojí počínání Čechů zřejmě, bez tajivé záclony, před světem. Vzdělání, osvěta, povznešení v dlouhém zanedbání pohříženého lidu — to jest ona snaha, s kteroužto za národy jinými pospíchati musíme, abychme hodni jmena svého, šperkem a ozdobou byli v lesknoucím se velikánském kruhu světodějných národů.

Mluvili jsme posléz o divadle, o českém totiž, jak jsme si několik ročně z milostí nám poskytovaných her nazývati oblíbili, a těšili jsme se na jich nové začetí o sv. Václavě, na nový repertoir, přišli jsme na vady herců našich, na jich nejslabší stránku — *nezběhlost v jazyku*, i jednali jsme o schopnosti, sdílnosti a chuti obecenstva. Jeden mezi námi dokazoval, žeby se

obzvláštní zřetel na veselohry obrátiti měl, druhý se zastával truchloher, třetí se oběma smál, že ještě ani těch ani oněch v literatuře domácí nemáme, čtvrtý se rozhorlil, proč se tedy o jich zhotovení nezasadíme — a všickni vespolek začali jsme pak vyšetřovati, jak by se v té potřebě nejlépe pomoci dalo.

„Aber — sie erlauben, meine Herren!“ zaznělo náhle vedle nás — *„warum schreiben sie nicht lieber deutsch?“*

To byl z čista jasna blesk! — Zrovna vedle nás u jednoho stolu sedělo to milé znamení otázky. Jeho *Proč?* zkazilo mi všecku další chuť k mluvení. Ne snad, že bych se ho byl ulekl a zarazil, neboť podobnému jalovému slov otloukání, jakož jest: Proč nepíšete německy? — ucho mé již přivyklo; ale mrzel jsem se, že člověk, an se chce z milého božího dne radovati, nenadále lecjakým komárem znepokojen bývá.

I začal jsem to neočekávané znameníčko prohlížeti, pokud jsem je za stolem polo-uschované okem postihnouti mohl; a ejhle! — z té vyzáblé tváře, z toho číhajícího pohledu, z toho zkrouceného, jako kočičího hřbetu poznal jsem, že je to tvrdohlavé, zařezané — aneb jak říkáme — kované znamení.

My — *inter nos* — na okamžik hleděli jeden na druhého, vesměs při chuti jsouce, dotíravé znamení zkrátka odbyti.

„*My neumíme německy!*“ zachechtali se někteří; ale protivník náš byl kované znamení, a tím jedním střelením se nezvrátil.

„Šašky!“ prohodil. „Povězte mi pravdu — proč nepíšete německy?“

„Proto že jsme se tomu neučili!“ byla krátká odpověď.

„Neučili! — A jakž pak jste získali, co nyní umíte? Jakých prostředků jste užívali, abyste k vědomostem dospěli? Česky jste se tomu ve školách neučili.“

„To máte pravdu — tam nás krmili odpornými a zácpu přivodícími pilulkami, kdežto by nám bylo zdravé mateřské mléko více pomohlo; ale čeština se s námi zrodila, a chybu přirozenou je těžko odložit.“

„A to bych ti také neradil!“ ozval se můj soused, ohnivý Břetislav. „Kdo na vlastní krev zapomíná anebo se jí odříká, je bídná z hlíny nádoba shnilé duše.“

„S námi nic nesvedete, milý pane!“ těšil jsem znamínko; „my jsme ryzí Čechové!“

„A blázni by se v cizí kabát převlíkali!“ prohodil zase Břetislav. „Vždyť by jim ani neslušel, ani ke cti nesloužil.“

„Proč blázni, pane?“ vystřelilo znamení otázky a zašpičatilo ústa k posměchu. „Či-li se domníváte, žeby vám to k hanbě sloužilo, kdybyste mezi muži stáli, jakoví Schiller, Göthe, Tieck a Jean Paul jsou? Či-li snad mezi sebou větších duchů vykázati můžete?“

„Nemíchejte si kolečka, drahý pane!“ usmál jsem se neustupnému; „neboť té pošetilosti nám nikdy ani na mysli netanulo, abychom se Pölitzovými slovy: Raduj se, jinochu německý! neboť i Hus byl Němec! — k velikým mužům cizím jako ke svým krajanům hlásili — té nehodné dotíravosti, toho osobování si všech výtečností postoupíme rádi jiným národům. Vy ale, pane, hladíte Němce právě za tou příčinou pěkně po srsti, za kterou Čechu vykrákati chcete. Či co byste u př. soudil o Göthovi, kdyby byl psal turecky?“

„Na takové necestí nemohl tento mocí genia svého zblouditi. Ten jej pevně postavil na místo, kdež národu svému s největším užitkem posloužil.“

„Ach, není možná?“ zvolali jsme jedním hrdlem. „Tedy snad myslíte, že bychom i my ná-

rodu svému s největším užitkem posloužili, kdybychme psali německy?“

„O tom jsem přesvědčen!“

„Že jste?“ promluvil jsem za ostatní. „Já však jsem přesvědčen, že národu svému nejlépe češtinou posloužím. Tu máme tedy dvoje přesvědčení. Jakž mi svoje zastanete a moje zvrátíte?“

„Snadně, pojednou! — Kdybyste psali německy, měli byste větší čtenářstvo — větší publikum.“

„I nechte ho — nechte ho!“ ozval se opět Břetislav, jehož tváře a oči již hořely. „Totě kněhkupec, a počítá jen, kolik exemplárů by rozprodal!“

„Pak bych pána věru politoval, neboť by se mu spekulace velmi špatně dařila,“ odpověděl jsem příteli a obrátil se na to zase ke kovanému. — „Tedy větší čtenářstvo? Myslíte-li, žebychom čtenářstvo celé německé říše získali — kterouž Bůh sám vždy posilniti a ostříhati račiž! — pak máte arci pravdu, ačkoliv nevím, žeby zdejší německá produktivnost venku byla u veliké pověsti, alebrž umím o nejednom příkladu ze dnů našich povědět, kdež literární podnikání českých Němců ani doma ani v cizině dosti podpory nenacházelo. Myslíte-li ale, pane, žebychme jen mezi českým pomezím německou

knihou většího obecenstva získali — a moudrý, spravedlivý člověk nemůže jinak soudit, nežli že přede vším *vlastnímu* národu sloužiti musíme — pak jste, pane, na hrubém omylu a velmi špatně s geografií a statistikou vlasti naší seznámen.“

Milé znamínko se usmívalo, jako by bylo věci své prajisto, a touto svou jistotou mě zmásti mohlo. Já ale znám zbraň takovou, i vím jak se jí opříti.

„Že se v Čechách již na čtyry milliony duší počítá,“ spustil jsem velmi lhostejně, „budete arci věděti; zdá se mi ale, že se něčeho až posud vám nepovědomého dovíte, když vám povím, že se mezi nimi sotva třetina Němců nalezá.“

„Nu budiž, já vám věřím; však je to dost hezký počet. Tedy třetina — ta vám odpadne, kdežto by vám, kdybyste psali německy, zajisté i ty druhé dvě třetiny porozuměly! Či že ne?“

„Nikdy! a jakžby to mohly, připustíme-li, že Čechové jsou? česky myslejí a česky cítějí? Či-li se domníváte, že v Čechách naskrze každému německou knihu do ruky dáti můžete, aby se poučil anebo pobavil?“

„To si myslím! — A proč bych nemohl? Kdo je v Čechách aspoň poněkud vybroušeného rozumu, a kdo tudíž i schopnosti má, knihy

s užitkem čítati: ten se musí dobře znáti v němčině.“

„Že musí? Děkujte, že vás ony třídy lidu našeho neslyšejí, které sotva že k denním potřebám němčinou zuby si přelamovati se naučily, aneb docela ničeho od zkažených soudruhů nepochytily, přece do roka dosti knih přečtou — nebo by aspoň přečtly, kdyby již pro každou třídu i hojné literatury bylo — těm byste nesměl říci, že vybroušený rozum nemají. Díla jejich vydávají platnějšího svědectví, a řemesla i hospodárství jejich překrásně zkvítají. Děkujte, že vás pouhý český lid a s ním i moravský a slovenský národ po Uhřích neslyšel, kteří jednoho jazyka užívajíce, i po jednom a témž prameně osvěty prahnou.“

„Nu, chcete-li mezi své publikum sprosté řemeslníky, rolníky, pastýře a tak dále počísti, nebudu se déle s vámi hádati. Jáť nevěděl, že vám nejvíce na chatře národu záleží!“

„*Na chatře — ?!*“ byl bych se bezmála rozkřiknul, avšak ještě dosti časně jsem nenadálé pohnutí utišil, a mírně mluvil dále: „Nežli vám na tento ousměšek odpovím, řekněte mi, *co* a *pro koho* z lidu píší zdejší něměčtí spisovatelé? Kde, jakých a v kterých rukou naleznete spisů německých — belletristických i vědeckých —

ježto vyjdou z impressí po Čechách? Já vám potom povím, že v jazyku českém díla vycházejí, ježto by v němčině sepsány, ani polovičky tisku nebyly se dočkaly. Vezměmeť u př. jen časopisy musejní a theologický — aneb nejnovější dílo „Šafaříkovy starožitnosti“. Vydání prvního svazku této veliké práce pro množství sešlých-se odbíratelův ani nepostačilo. Stalo se vám to tady někdy s dílem vašich spisovatelů? A byť se i stalo — je to chatra lidu, ježto se o takové dílo v takovém počtu hlásila? O šťastná země, kdežto se chatra lidu s tak důmyslným spisem obírá! — A byť i chatra byla — proč by nám nemělo také na ní záležet? I nejmenší mezi národem může a má se honositi osvětou téhož svého národu, a kohož Bůh nad národem k bdění postavil, musí se také o vzdělání nejmenšího mezi ním starati. My pak se těšíme, že se nám právě v té chatře — jakž pouhé Čechy milostivě nazýváte — národní síla udržela. Ze zdravého, v žádném nepřirozeném parníku zkaženého, a byť i po nějaký čas pohozeného jádra jeť se dobrého zrůstu nadíti. — Vy se usmíváte? Nechce se vám do víry o zdravém jádru v našem národě? Ba snad myslíte, že v něm všecka národní síla již vyhasla? — Neohlížejte se na to, že, jako u jiných národů,

také u nás neustálý veřejný pokřik neslyšíte: To jsme my, Čechové, dokázali — to my, Čechové, umíme! — neboť dle slov básníka našeho neumí

Slovan skoupozvuký
Lermo se vším tropiti a hluky:

na to se neohlížejte; alebrž rozevřete tuhou skořepinu, v nížto se jádro národa po dlouhá léta ukrývati musilo, prohlídněte české srdce, důvěrně-li se před vámi rouška odhalí, a s nelíbým ustrnutím shledáte v něm poklad, kterýž byste nám rádi, když ne jinak, aspoň ousměšně upřeli.“

Mezi touto delší řečí pozoroval jsem, že milé znamení bedlivěji poslouchá, že však i novou otázku chystá. A v skutku také hned začalo:

„Nebudu vám radost kaziti, a uvěřím tedy, že máte ještě jádro v národě, i že jste tu skořepinu ještě dosti časně z prachu pozdvihli, než by docela byla uhnila. Ale *jakž* a *kde* medle chcete to jádro pěstovat? Vždyť nemáte, kam byste je zasadili — kdeby se blahodějně ujalo? Veškeré školy a vzdělavací ústavy jsou u nás německé; ouřady, veřejná řízení a veškerá obecní správa konají se v jazyku německém; kdo chce zaopatření a důstojnosti nabyti, kdo z obchodu, průmyslu a z řemesel zisku vytěžiti: musí uchýliti se k němčině, jakož k jediné pla-

tné cestě, a protož byste měli, pánové, německy píšíce, národu svému raději na tu cestu pomáhati, nežli po prázdných snech lapati a neplatnou češtinou zúmyslně ho s ní sváděti!“

To bylo přes příliš! — Jako moře před bouří začalo to mezi námi hučeti a se hýbati, a já měl co dělati, abych nalil do zbouřených vln oleje.

„Ticho!“ — zvolal jsem. „Potěšme se vespolek slovy: Odpusť jim, pane! neboť nevědí co mluví — a vyčkejme konce. Myť tu na sebe dosavad jen jako na slepo dorážíme, a každý snad za jinou příčinou. Napořád meleme jazykem o národě a co bychme pro národ činiti měli, a kdož ví, zdali se obou stran představení o národě srovnává? Ještě jsme neslyšeli, co vážený a statný náš odpůrce vlastně národem nazývá?“

„Národ“ — byl tu kovaný hned s odpovědí — „národ je, abych řekl, společnost lidí, počátek svůj z jednoho rodu odvodících, z jednoho pěstování se radujících, jedny a tytéž potřeby majících, i stejným nadáním a právem, stejným poznáním a snažením o blaženosti své pracujících.“

„Budiž; tenkráte i já vám radost nezkazím, a vyjádření vaše přijímám; jen tu jedinou maličkost dovolíte mi ještě podotknouti, že jste nejhlavnější národův známku přehlídnul — totiž:

jeden a tentýž *jazyk*, bez něhož nižádná společnost lidská sloučiti se nemůže. Či-li mi to chcete upříti?“

„Neprávě a bez příčiny neupru vám ničeho, a protož jen směle jazyk za nejhlavnější známku národa položte, doufáte-li zbraně proti mně nabyti.“

„Netoliko za známku, ale za první a nejpevnější základ a sloup — za nejvýznamnější vlastnost národa musím jej položiti. Jazyk jesti dech, jesti duše národa, jesti objev celého národního života. Jazyk s národem a národ s jazykem vzájemně zrůstají a síly své rozkládají; v jazyku schovává národ své poznání, své příběhy a zkušenosti, v jazyku urovnává své slasti a strasti, v jazyku nalezá pak i nejsvětější své památky.“

„Nu? — a což medle z toho následuje?“

„Že národu přirozený jazyk *ničiti* jest tolik, jako jej zbavovati rozumu, srdce mu vytrhovati, veškeru víru jeho zvracovati, nejsvětější památky mu rušiti, o důstojnost mezi jinými národy jej okrádati, z domova jako nevidoucího do pustých cizin vyháněti — jako jej zabíjeti!“

„Aj, aj, pane, vy malujete *křiklavými* barvami! O Čechách z toho všeho pranic neplatí.“

„To je také naše naděje a útěcha.“

„Kdež pak se tu jedná o *zbavování jazyka?*“ mluvilo znamení dále. „Že váš český nad hrobem

stojí, stalo se během a střídáním osudův, jimžto již mocnější národové, nežli český, podlehli; bez násilí, pozvolna vštípila se cizí ušlechtilá očka ve kmen slovanský, a nyní se již rozkládají v blahonosné větví. V Čechách děje se poněmčení samo sebou, cestou přirozenou.“

„Je-li pak možná? — Moudrý pane, toto místo, jakož sám uznáte, nehodí se k vysvětlování, jakým způsobem se u nás převlékání v cizí oděv děje; avšak byste ani kusu historické vědomosti, ani lidského citu míti nemusil, chtěje dokazovati, že — co se u nás kdy k ochabení národnosti dělo — samo sebou, cestou přirozenou anebo mocí osudův přišlo. Ostatně však — nechť se to již dělo násilím nebo během časův: my musíme nyní zřetel *na to* upnouti, že se věc ve zpáteční kolej obrací. A protož vězte, že nestojí jazyk český nad hrobem, jak se vám říci líbilo, ale že po dlouhé zimě krásnějšího jara se dočkav, spanilé pupence nyní vyráží — a že se tedy v skutku nyní žádné poněmčování neděje. Mohlť bych vám příklady uvesti, že se jazyk český v místech rozšiřuje, kde po něm před několika desíti lety sotva památky zbývalo. Poznáváť Čech, že musí bez těkání po cizokrajných končinách k nejbližšímu pramenu se uteci, že musí k nejplatnějšímu prostředku sáhnouti a pokladem národního

jazyka těžiti, aby bez maření času s umrtvujícími formami co nejrychleji cíle dospěl, od něhož jej skoro dvě století vzdálila.“

„Dle vaší hlavy velmi pěkně řečeno!“ ušklebil se odporník sladince. „Což ale, kdyby národ sám jiného byl smýšlení a jazyk německý za jedinou cestu k blahu svému uznával?“

„Ha, ha!“ dal jsem se do smíchu; „velmi moudré *kdyby!* Škoda, že má chyby.“

„Proč se tedy Čech tak pilně jazyku německému učí?“ dotíralo na mne znamínko.

„Ha, ha!“ — smál jsem se dále — „ještě moudřeji! Proč jíte, když se vám chce jíst? A proč jíte z chleba černého, když vám bílého nedají? — Ale nemusíť ostatně jeho pilnost jazyku německému se učiti — anebo vlastně do něho se vmysliti a vežíti a svůj vlastní zavrhnouti — nemusí býti tak veliká, jakž byste nám rád namluvil; neboť po dlouhých sto padesáti letech, co síla národní klesati začala, rozprávějí ještě tři milliony lidu po Čechách tím jazykem, kterýž vy již nad hrobem státi vidíte. A že mezi týmž lidem ani poznání o potřebnosti otcovského jazyka, ani láska k němu, jakož ke všemu, co se týče národnosti, ještě nevymřela, nýbrž den po dni se mladí a bujaří: tu vám krom jiného budiž *to* nejpatrnějším důkazem, že

se odbyt na knihy české napořád rozmáhá. I musímeť se tedy také literatury naší držeti; plody její jsou naše školy, naše vzdělavací ústavy — dokud nevyhnutelná potřeba místa k jiným nevykáže; literatura je náš ouřad, naše správa."

„A slovem" — vjel mi kypící Břetislav do řeči, k odpůrci kovanému se obrátiv — „s vámi nebudeme se o věc hádati. Dokud nám pán nedokáže, že Čech za jinou příčinou s výsosti svého někdejšího vzdělání spadl, a pak za jinými národy jen pokulhával, nežli proto, že mu hlavní žílu, domácí jazyk, zadrhli: dotud nás také nepřesvědčí, že se Čech bez národního jazyka opět vzchopí a ve tmách tapati přestane dříve, nežlí padne, kdež mu jámu nastrojili. Nesmějte se, že nebyl jazyk náš bez ustání pěstován! Onť se podobá jen bohatým zasypaným dolům, a skryté, nepoužité poklady jeho jsou tak veliké, že brzo nejpěknějšího užitku poskytnou. V něm se nezakládá nic na pouhém větru, na zdání mudrujících hlav; ale všecko je vybráno z mysli a ze srdce národa, a tyto cnosti jeho jsou nám i rukojemstvím, že se národní osvěta z něho co nejrychleji vyvine. My se učili jím mluviti a v něm mysliti; v něm nám i nejlépe národ porozumí. Původ náš, příběhy naše, čest a prospěch náš velí, abychom tohoto národního pokladu svého

šetřili a hájili, a devatenáctého věku duch nedopustí — —“

„Dej pozor!“—zkřikl náhle můj soused, ale v tom již dopadl plný žbánek s veškerou tekutou zásobou zrovna do prostřed stolu. Břetislav, u své horlivosti semotam rukou šermuje, byl jej mimojdoucímu sklepníku z rukou vyrazil.

Tragikomická rozpačitost — a veliký puntík na závěrek našeho parlamentování.

Procházky

po vůkolí Pražském.

Povídka.

(Psáno roku 1835.)

Jitro.

Dlouhodenním parnem letního slunce vysílená kvílela země po blahoplodné ovlaze a truchlíce zavřeli se mdlí zrakové jasného dne. Černým rouchem zastřela se noční obloha, jakoby smutnila nad ouzkostí dřímající krajiny.

Ale tu se otevřely brány nebeské, a proudem valilo se v nesčíslných, teplých krupějích požehnání na hory a doly — na vysoký dub i na outlý polní zvonek.

Sesíleno procitlo nové jitro. Na lehounkých perutích proletoval balzamový dech budícím se okolím. Stromy se přiodily rouchem svátečním, klasy šeptaly radostnou ranní píseň, a kvítkové, ach — kvítkové otvírali tak vděčně a prostomile svá očinka, a pozdvihovali své hlavinky k modrému nebi, že jsem se musil k nim shýbnouti a libovonné kališky k ústům přitisknouti.

Šel jsem po hradbách od konské brány k nové. Oko moje bloudilo kolem po zdařilých sazeninách,

i probíhalo dále rozmanitě rozkošnou krajinu; bloudilo po rostoucím Karlíně, a od hrdého Žižkova, okolo nádherného domu vysloužilců, po celém tom věnci přes Libeň, až kde se tichá Vltava pod vysokým břehem vine k Podbabě.

A v pohledu blízkém i dalekém zaplesala duše má. Hrstka času byla uplynula, a jaké to změny rozložily se kolkolem! I opět uplyne hrstka času, a kdož ví, jaké změny v tento ouval vejdou?

Byloť velmi časně, a — tak je měšťák o krásách přírody den co den žvatlající! — žádného jsem nepotkával, než dělníky, chvátající po denním výdělku: zedníky a tesaře s krátkými dýmkami — lacinou to snídaní — v ústech; nádenníky a přisluhovačky s denní potravou — kusem černého chleba — v uzlíkách pod paždím. Ale veselá jejich mysl činila, že jim dýmka chutnala nad pamlsky přesycených břichopásků, a zdravá jejich spokojenost těšila se na obídek někde v stínu, pod okny vybíravých boháčů.

Na osamělé věži svatojindřišské bylo pět hodin, když jsem vyšel z nové brány. Na můstku mě potkávaly žvatlavé mlíkařky. Pozdálí přešlapovali s hlavami svěšenými štěbetaví študentíkové, pilně za několik hodin k celoročním zkouškám se připravujíce. Za zády mi drnčel hlučný dostavník.

A již jsem stál v sadech Krenových. — Šveholivé pěnkavy mě vítaly; křoviny šuměly: Dobré jitro! Rozkošné bylo podívati se kolem na okřálé, desítiletou péčí jednotlivého měšťana ve prospěch i ozdobu veškeré obce dařící se sady. Kdybych byl někdy panovníkem, nebo aspoň řetízky a řády na rozdanou měl: může býti, že bych podnikatelům podobného zušlechťování krajin mnoholeté starosti a oběti barevnou pentličkou anebo kroužkem nahradil; může ale také býti, že bych to neučinil — jelikož tvůrce takových děl jen v ta zelená kola svých stromořadí a steziček vstoupiti může, a královská příroda ovine okolo něho věnec, jakémuž se nevyrovná diamanty vykládaný řetízek. — Seděl jsem tu za ranní tichosti skoro samojediný. Nekoulela se tu ještě, jako za dob odpoledních, na měkkém drnu skotačivá pacholátka, aniž tancovala okolo stromů vystrojená děvčátka, okřikovaná pečlivými chůvami. Nebylo tu štěbotu, chechtotu, škádlení a pláče. Dva, tři churavci, jimžto seschlé váčky nedovolovaly vyjeti do Karlových Varů, honili se mlčky dolů nahoru, činíce malá zastavenîčka u láhvice s křižovkou, u nížto zatím, pod chladícím keřem, starý věrný pudlík na stráži vrčel.

Seděl jsem samojediný, a v rukou mých ležel Göthův Faust. Šumící stromoví sypalo na mne

libý zápach. I pohlížel jsem vůkol sebe na ty husté, rozmanité křoviny, na širokolistý kaštan a jemně zelenou akacii, a na to modré nebes klenutí; i pozoroval jsem cvrkající červinku, hopkující s kmínku na kmínek, a svatojanskou mušku, lezoucí po koruně prosté sedmikrásy; i ssál ten čistý, čerstvý boží dech, a v prsou mých rozhostila se outrpnost nad ubohým doktorem všeho umění, kterýž uzavřen jsa v temném, zapáchavém kabinetu, v hlubokost nezpytatelného světů řízení se potápěl.

Nešťastný, jehož duch nikde domovem není, a jehož oko cestu k zemskému ráji nevidí!

Tu zazněl za mnou, za hustým křovím mužský zpěv. Nevznášelť se arci zvukové z hrdla, pro jakové po divadlech zlatem plýtváme; byli to zvukové prostí, ale ze srdce vycházející. Zpíval to muž letitý.

Čí dítě jsem? Kde matka má?
Bůh otec můj, vlast matka má!
V jich svatém náručí
Syn milovat se naučí,
K spáse mu cesta vykvétá!

Čí dítě jsem? Kdo bratr můj?
Vlast matka má, Čech bratr můj!
V jich věrném objetí
Duch z těsné schránky zaletí,
K hvězdám se nesa blaženým!

Prosté byly jeho zvuky, ale v nápěvu zaznívalo cosi tak pohnutelného, žalostného i radostného, že se mi krev palčivě do tváří vproudila. Či-li snad jen proto oči mé se zarosily, že jsem jedenkráte opět českou píseň zaslechl? — I obešel jsem křovinu. Na malé lavičce seděl tu stařec, s Lipským křížkem v dírce chatrného kabátu. V rukou držel malou vojenskou čepici. Hlavu, co jarní květ bílou, měl obnaženou, i zdálot' se, že byl svým zpěvem ranní pobožnost vykonával. Vedlé něho ležela sukovitá hůl, a dle hustého prachu na střevících a kamaších bylo souditi, že dnes již hodný kus cesty urazil. Bezpochyby touž cestou byly se i tváře jeho, ač také jinak zdravé, více zarděly, a oči mu hořely mládeneckým ohněm. V celé jeho postavě se jevilo tolik přívětivosti, že nebylo jinak možno, nežli na první pohled k němu celým srdcem přilnouti.

„Dovolte, příteli!" promluvil jsem k němu, rovným krokem k lavičce zaměřiv; on se uhnul, a již jsem seděl podlé ranního zpěváka. „Vy jste začal dnešek velmi spanile," jal jsem se dále mluviti. „Jitro miluje písničku, a českou má tím raději, an ji v těchto místech málokdy zaslechne."

Zostra pozdvihnul stařec ke mně hlavu a díval se na mne chvíli, jakoby mi nevěřil.

„Málokdy v těchto místech?“ řekl konečně s úsměvem. „Toť mi tedy konečně *mou* za nějakou zásluhu vyložíte?“

„Chuti bych k tomu měl, to máte pravdu,“ — dím já na to. „Aspoň mi dovolíte trochu se jí podivit.“

„Podivit?“ ptal se stařec horlivěji. „Že jsi Čech česky zazpíval? Aj, aj, mladý pane! slyšel jste již někdy pěnici, dokud jí lidská ruka peroutka neoškubala, anebo ji do pěkně malované klece nezavřela a tam ji dosti pracně jiným hlasům nepřiučila, — slyšel jste ji, pravím, že by se byla z krásného dne jinak radovala, nežli jak ji byl sám Pán Bůh tomu naučil? Či-li byste jí to za nějakou zásluhu pokládal, kdyby zpěvy vedla jako slavík anebo kanárek? Či-li myslíte, že by měl člověk na tomto krásném světě menšího práva, nežli pouhý pták? — a žeby mu neslušelo zpívati, jak ho byla matka naučila?“

„Ani jedno, ani druhé nemyslím; to jediné vím, že se nám tady pozřídku česká píseň k uchu donese — a zazní-li tu někdy, že zazní bezevšeho vědomí. Vyť arci přicházíte bezpochyby z krajů, kde ještě zachovalejší cit Čecha *k tomu* váže, co má považovati za posvátné po otcích dědictví a čím se má mezi národy vysoko povznesti. Kdybyste tu déle pobyl, pocho-

pil byste rozum řečí mých a nerozhorlil byste se, milý vlastenče!“

„Ba rozhorlím se — i rozhorlím se ještě více!“ řekl stařec s polosměšným a polovážným důrazem. „Vaše jediné: milý vlastenče! mi starou krev pobouří. Koho pak nazýváte vlastencem? — Kdo česky promluví? kdo českou píseň zazpívá? Jestli se vám jen takových v Praze nedostává, to vás dovedu k první vesnici. Tam stojí vedlé sebe patnáct domků, v každém bydlejí čtyry duše — tu máte hned kopu vlastenců.“

„Inu — že k tomu něco více potřeba,“ odpověděl jsem — „toť se rozumí . . .“

„Snad je tedy dosti jazyk svůj trochu vychvalovati?“ přejal on mi rychle řeč, „neb cokoliv českého, buď jak buď, za nejlepší vyhlašovati?“

„Vám se chce do žertů,“ pokrčil jsem rameny — „i nebudu vám dobrý rozmar kaziti!“

„Ach, milý pane!“ řekl stařec, a slova jeho zněla jako řeč neklamného věštce — „mně není do žertů. Vyť nejste první, jehož nacházím, že posvátným jmenem *vlastence* jako lesknavým, dle nového kroje přistřihnutým pláštíkem člověka přiodívá, jehož ani hrubě nezná. Já jsem vlastenec — ty jsi vlastenec — my jsme vlastenci —

pro milý Bůh, páni, chcete si tím vespolek činiti chvalozpěv? Jazykem otcovským mluviti a jej zvelebovati, je povinnost. Chcete konání povinnosti pokládati mezi zásluhy? Horli a převracuj anebo spisuj knihy, ale jen se hned nenazývej vlastencem, — leda měl-li jsi při svém díle po celý život na zřeteli jedině blaho národu. Žádost po odplatě, po cti a slávě nemůže býti pramenem pravého vlastenectví. Odplata, čest a sláva bývají arci pěkné i silné podpory vlastenců; ale samy o sobě neobnášejí více, nežli tento — fuk!“

Mezi řečí byl si šedivý řečník dýmku vytáhl, a rozkřesav i zapáliv, při posledním slově plnými ústy zamodralé obláčky vypustil. Ty vystoupaly hezky vysoko — ale sotva že vystoupily, již se zase trhaly a zmizely — až opět novým dechnutím nové povstaly.

„Takto smýšlí,“ odpověděl jsem, „kdokoli potřeby člověčenstva, zvláště pak svého národu poznává, neboť se tu jedná jen o blaženost tohoto. K jeho osvícení směřuje všeliké přičiňování-se vlastenců.“

„Nechtějmež, mladý pane vlastenče!“ řekl šedivec, a skrovný úsměv pohnul mu rtoma, na nichžto se pěkné kníry bělaly — „nechtějmež o tom na první sejití-se dlouhé rozepře vésti. Játť vám neupírám zásluh vlasteneckých; ale še-

desátý rok mě naučil rozdílu činiti mezi kovem ryzím — a pozlátkem. Ve vás ve všech — myslím zvláště pokolení mladší — vane jedna myšlénka, a pohlížejíce na cizí národy, rádi byste s nimi na jednom stopni pozemského štěstí stáli, a k té výšce i národ svůj povznesli: — avšak máte-li pak také všickni tu sílu ducha, abyste se za tou myšlénkou jiných žádostí odřekli, ježto na člověku lpí, jako dědictví zlého pokušitele? Ona myšlénka trvá mnohdy jako rajský sen jenom po několik mládeneckých let — dokud žijete ve světech, ježto jste si utvořili na mysli; prchá však zase, jak mile do života skutečného vstoupíte.“

„Jáť bych ale soudil,“ namítnul jsem na to — „že právě v tuto dobu ono zanícení pro veškeren národ člověka novou a novou silou napájí, jelikož větší příležitost mívá, že může mládenecké sny ve skutek a život uvęsti.“

„Takový jest úsudek věku mladého a jarého,“ řekl zase stařec. „Napotom ale přistěhuje se bázeň o vlastní postání, a všeliké přání, ježto by člověkem, dosedlým na teplé hnízdečko poněkud zaviklalo — to se pomalu ztrácí. Pak se nezdá radno pohlednouti, jak hluboko jiní pod námi stojí, abychom snad v náhlém závratu sami ještě níže nespadli. A zbude-li posléze chuti na

ně pohlédnout: tuť se nám ubohých ovšem slituje, i rádi bychme pomohli — jen kdyby se to mohlo státi beze všeho zapření-se a beze vší oběti.“

Musím se přiznati, že jsem s nemalým podivením na prostého, avšak ostrého muže pohlížel, slyše jej, an vedl hovor jako nejnovější časopis.

Kdo jsi, člověče, a odkud přicházíš? ptal jsem se ho v duchu, a s patrným srdce tlukotem jsem doložil: — že mi tak směle pravdivou písničku zpíváš?

„Dívejte se na mne, jak chcete, mladý pane!“ zpustil opět stařec — „i divte se, an šedivý, napolo zpráchnivělý vysloužilec, vám cele nepovědomý, o věcech mluviti se osměluje, aniž byl dokázal, že je kdy poznal. Já ale znám celou nynější dobu velmi dobře. Desetkrát i opět desetkrát udala se mi příležitost, ducha dnů našich z kněh i ze života zouplna seznati, i nepatřil jsem k oněm, kteří zahálčivě podlé vinice stojí, ažby přišel pán, řkoucí: Proč nevcházíte a neberete rejče do rukou? — Nízko postavil mě světů Pán, i nedychtil jsem vysoko vyniknouti, a dnové moji zůstali nepovědomí; ale učinilť jsem, a to je stáří mého nejkrásnější odplata! — učinil jsem, co povinnost a síla kázaly. Byl jsem člověkem a — Čechem!“

Takto domluvil a vzchopil se. V oku se mu leskla slza. Já musel dech zatajiti a rty pevně sevříti, aby se mi tím způsobem klapky nezarosily. — Divné pokolení lidské, ježto se za slzu stydíváš, přečasto za tu jedinou známku své lepší bytosti!

Chvílku jsme oba mlčeli.

„Podívejme se na to dětinské srdce," jal se konečně poněkud na rozpacích horlivý šedivec usmívavě mluviti, a spravoval si trubičku u dýmky, ježto mu byla mezi poslední řečí vyhasla — „podívejme se na to dětinské srdce, jaké to se mnou, starým fousáčem, šašky provádí! *V něm* je ohně ještě dost, ale tuhle! — Na mou víru! a toho jste vy, mladý pane, příčina — ano, ano, vy jste mne připravil o snídani, neboť to byl poslední kousek hubky, jižto jsem byl prvé zapálil. Již mi z pokuty musíte drobítek ze své poskytnout."

„To je mi líto, že nekouřím," omlouval jsem se vstávaje; „ale co se týče snídaně, i vy byste mě nyní o chuť připravil, kdybyste mi malou prosbu nesplnil."

„Prosbu? vám, pane? Totě jsem věru žádostiv!" usmál se stařec dobrosrdečně.

Šetrnými slovy zval jsem ho, aby mi své další příjemné společnosti popřál, a mě do blízké

Kanálské zahrady na sklenici vína doprovodil. Stařec přijal pozvání mé bez dlouhého zdráhání, a tím opět, jakož vůbec veškerým chováním, projevil onu nenucenost a jistotu, jakovéž jen dlouhým obcováním ve spolcích vybranějších nabýváme.

„Slunce nestojí ještě vysoko,“ rozprávěl, an jsme sady opouštěli — „a v nový domov dostanu se ještě dosti časně.“

„Jste u Prahy na novo domovem?“ ptal jsem se zvědavě.

„Ode dneška — a sice v domě vysloužilců. Vetché oudy nechtějí déle na světě službu konati; musím si tedy místečko k poslednímu oddechu a k složení hnátů vyhlídnout.“

„Však se nezdá, žebyste před smrtí již ve strachu vězel,“ usmál jsem se.

„Ruka Páně vládne nad námi a zchvacuje i ostříhá nás všecky, všudy, před Prahou i v Praze,“ řekl starý nábožně.

„Neviděl jste již dávno naše hlavní město?“ ptal jsem se ho dále.

„Od roku šestnáctého — když jsme se vítězoslavně z Paříže vrátili. Tenkráte jsem byl ještě k světu podoben, a srdce moje schopno radovánek, jimiž nás po celém okolí vítali.“

„Od těch časů staly se arci mnohé změny po městě. Sotva se v Praze poznáte.“

„Ach, což dbá staré oko na změny, jaké se udaly na domech. Já se budu dívati po lidech. — Slyšel i četl jsem o tom, jak ozdobně si Praha počíná, a když jsem dnes ráno k těmto sadům přišel, musel jsem jako dítě zplakati. Byly to slze radosti a vděčnosti. Jakéž to boží požehnání na místě druhdy pustém, ano zlořečeném, ježto poslouchalo vzdechy katem umírajících! Bylo ť mi, jakobych na předsíň světa vcházel, kdež nebude ani záští, ani nepřízně, ani bídy, ani zločinu.“ —

Šli jsme podlé hradeb vzhůru ku Pštrosce. Stařeček spínal radostí ruce, pohlížeje na zahradu, jakéž nebylo v té podobě za časů jeho viděti. Hlasitě šuměly v Kanálce vysoké topoly, an jsme kráčeli ke stolům, ve chlad libostinných kaštanů. Slunce začínalo již plamennými ústy zemi líbati.

Bylo jitro, že se i zasmušilému trudobylu srdce rozehřáti muselo. Nám se rozehřálo, a starcovi se rozehřálo ještě výše při sklenici vína. Připíjeli jsme si na zdar vlasti a všech šlechetných. Čelo jeho omladilo se, srdce jeho otevřelo se: Byloť nám oběma, jakobychme se již dlouhá léta znali a spolu obcovali.

*

I žádal jsem šedivého vlastence — on toho jmena zasluhoval! — aby mi pověděl, jaké byly jsou příběhy jeho života.

„Vy mi přezdíte pošetilců," řekl rozčilený stařec, „budu-li vám o svém životě vypravovati. Skutkové moji jsou tak nepatrní, že ani snad za řeč nestojejí; takéž bez pochyby mou celou rozprávku mimo sebe pustíte — ledabyste mi chtěl vytýkati, že moji dnové jen mou vinou nepatrnými zůstali."

* * *

Vojtěch byl syn majetníka skrovného statečku v kraji Prachynském, v okolí a osadě, jakž sám doložil, od kosti českých. Školy v malé osadě nebylo. Muselť ho tedy otec sám v prvopočátečním umění cvičiti. K tomu postačovalo arci vlastní vědění, jehož byl za mladých let ve školách městských a později v rozmanitém životě nabyl, jelikož syna také pouze k stavu hospodářskému odhodlal. Mnohým učením ho netrápil, ale co mu o nebi a zemi, o člověku a povinnostech jeho bylo třeba věděti: to mu hravě a lehce do paměti vštípil. Kněh mnoho neměli. Starý a nový zákon, modlitební knížky, Česká kronika, čtení o svatých otcích a kalendáře: to byla jejich

celá zásoba; jiných kněh českých nebylo tenkráte skoro ještě ani viděti.

Vojtěch si oblíbil zvláště staré biblické příběhy a Hájkovu kroniku; v těch snil a žil. Jako David byl by se rád někdy s Goliášem potýkal, a kdyby byla krajinu hladová lesní šelma hubila, byl by jí hned jako Samson dravý chřtán roztrhnul. Uměl také povídati, jak se Čechové na Říp dostali, jak a kde později nepřátele pobili, a čím knížata a králové čeští slavného jmena docházeli.

Když dospěl věku mládeneckého, zavzněla válečná trouba, svolávajíc zástupy k obraně proti sborům, z dlouholetých okovů utrženým a v prvním okamžiku volného oddechnutí vášnivě bouřícím. Bylo to v tísni velkého francouzského povstání. Také mladý Vojtěch postavil se pod korouhev obranců domácích. Nenucen, z vlastního hnutí srdce, chopil se zbraně. Starý duchovní pastýř byl toho původem. Byltě to velebný stařec, vzor kněžských cností. Stoje před veškerým shromážděním obce na posvátném místě, vztáhnul ruce k požehnání, a mluvil proudem v duši zňatých slov: Vzhůru, lide nábožný! vzchopiž se! opásej bedra, a vejdiž v boj pro zachování vlastního přístřeší, jakož i pro blaho svých bratří. — I napomínal mládež, aby se

nestrachovala a nezpouzela, nýbrž v ochotném boji českého jmena hodnou se okázala před světem. Vojtěch přišel domů, padl otci okolo krku, a prosil jej, aby mu proti Francouzům táhnouti dovolil. Otec sepnul ruce, zaslzel, požehnal jej ale — a třetího dne kráčel mladík za zvukem veselých bubnů.

Hbitá vůle a za časů tehdejších mezi lidem odvedeným neobyčejná schopnost v literním umění pomohly mu hned za desátníka. Brzo stal se i šikovatelem. Tu se uzavřel první mír, a mladý poddůstojník musel se navrátit do otcovské dědiny, jelikož otec náhle vadnouti začínal, aniž tu kdo jiný byl, komužby se bylo hospodářství svěřilo. Jediná dcera byla ještě outlého věku a nedospělá, aby byla celou domácnost sama řídila.

Za krátký čas nato pochovali bratr a sestra otce podlé matky dávno zesnulé, a sami na to péči o zdar domácí vedouce, trávili život v blahé spokojenosti.

Byliť to nejkrásnější dnové, ježto věčná prozřetelnost Vojtěchovi dopřála, mládí jeho věnčíc růžemi. Sestra jeho byla spanilé poupátko, den po dni vnadněji se rozvíjející. Duše jejich byly opoutány pouty kouzelnými, a všecky radosti jejich braly počátek v jednom pramenu.

Tu se hnulo francouzské vojsko poznovu přes Rýn, a pohubivši německou říši, překročilo prvními pluky české pomezí. Jedno oddělení rozložilo se v otčině Vojtěchově; na statku jeho hemžilo se množství neznámých hostů. Bývalý poddůstojník skřípal zuby při jich rozkazech, neopominul ale nikdy hájiti svého domácího práva, a stal-li se někdy povolnějším, byla toho zajisté jen sestra příčinou. O ni jedinou se strachoval.

I přihodilo se, že jednoho dne za příčinou rozvážení píce od pluku k pluku na několik hodin z domu se odebrati musel. Byloť mu při tom jakoby jel k smrti. Celý rok ze života svého byl by obětoval, kdyby nemocného čeledína byl mohl na ten jediný den uzdraviti. Byla to jízda jako pekelnými mukami. Srdce mu tušením a ouzkostí pukalo. —

Hustý pot valil se z uřícených koní, an se opět doma u vrat zastavil. Jakoby za ním nebezpečenství s ohnivým bičem stálo, hnal se do domu — — ouzkostný křik — jednotlivé vzlíkání a klení projelo hned na prahu duši jeho. I vyrazí dvéře — a spatří milovanou sestru s francouzským důstojníkem v zoufanlivém zápasu. Ona ho zahlídne — a v plesu divokém se zajíkne; na to sebere poslední sílu — trhne sebou — a celým tělem letí k němu — klesá,

i padá na zem; bratr ji nemohl zachytit. Anděl pomsty byl zastřel zraky jeho, a ruka jeho uchvátila sekeru, náhodou čili řízením v koutě stojící — a napnula se — a těžká sekera z ní vyletěla — a chlípný Frank se kácel s hlavou roztříštěnou — s tváří tokem krve zalitou.

Toto jediné okamžení rozhodlo nad Vojtěchovou i nad sestřinou budoucností. Jakoby byl hříšnou vraždu zpáchal, padla ouzkost v duši jeho. O svůj život nedbal — ale sestra zajímala nyní celou jeho pozornost a péči. Silnou rukou se jí uchopil — vzbuzoval k životu, a uchvátiv, kde co peněz bylo na hotovosti, i s umdlévající ještě dívkou dovlékl se k vozu. Koně si nebyli ještě ani oddechli, a museli již opět cválem k blízkému lesu uháněti.

Vojtěch se chtěl uteci na nejbližší ouřad — ale koně nemohli brzo z místa, a slabá dívka padala z mrákot do mrákot. I plakal, zlořečil, pobízel a zoufal — až jej v ouzkostech postaveného v lese pod širým nebem soumrak přepadl. Tu nanosil ubohé sestře mechu k odpočinutí, a právě, an se začínala zotavovati, zavzněly na blízku i v dálce zvony, volajíce ku vzniklému požáru.

Veliká záře vystoupila nad večerní zatemnělou krajinou. Z domova prchlý Vojtěch, ce-

lého okolí dobře povědom, mohl snadno uhodnouti, že to jeho dědina — i snad vlastní statek v plamenu stojí. I hnalť jej rozum k ochraně mohovitosti — ale síla jeho byla jednak rozdělena mezi hynoucím statkem a uděšenou sestrou. Co měl opustit, komu dříve k pomoci přispěti? — Avšak dívka sama pobízela a prosila ho s rukama sepatýma, aby pospíšil domov zachránit; v hustém lese, pod zrakoma tichých hvězd, na voze chtěla naň čekati. S duší krvácející obejmul Vojtěch sestru, a vymrštiv se na koně, travou zatím napaseného, nočními temnostmi letěl k domovu.

Celé okolí budilo se divokým hřmotem — a Vojtěchovi stavěl se každým okamžením hroznější obraz před oči. Celá dědina stála v plamenném moři, jehož vlny se v hustém kouři divě zmítaly, nejdivěji ale nad jevištěm zpáchaného krvavého činu. Zlí hosté totiž našli důstojníka s roztříštěnou hlavou, a pomsta je rozpálila k strašlivé odplatě. Jako hejno rozsápaných tygrů vztekali se po nevinné dědině, požár a vraždu roznášejíce, a pod každou střechou proklatého — jak říčeli — vraha hledajíce. Zoufanlivě hájili obyvatelé statek i život, a mezi tím, co nářek žen a dětí nebesa prorážel, co stáda řvala a trámy praskaly, rozléhalo se volání k pomoci spěchajících,

zlořečení zoufanlivě se bránících rolníků a smrtící rány ručnic.

Náhle se hluk a zmatek dvojil; bubny zachřestěly, a z úst nepřátelských znělo: Bílé kabáty, bílé kabáty! — V skutku bylo oddělení císařského pluku do vesnice vtrhlo. Celá hra krvavá se nyní zvrátila. Francouzové začali se ke svým bubnům stavěti, a pakli že padnouti nebo v zajetí uváznouti nechtěli, museli spasení v outěku hledati. V úplném zmatku ustupujíce, avšak srdnatě život hájíce, táhli se v řadech nepořádných k blízkým lesům.

Šťastnou náhodou nebyl Vojtěcha v tom nesmírném zmatku žádný z modrokabátníků poznal; měltě již každý s vlastním hájením co dělati, když vrazil do prostřed smutného divadla. Ale přítomnost jeho byla marná; otcovské stavení sypalo se v prach a rum, aniž bylo možno, z toho jezera hltajících plamenů něco uchvátit. Nepřátelská střelba, ozývající-se okolím, kdežto byl sestru v ouzkostech zanechal, vytrhla ho z ohlušujícího kolem ryku. Byloť mu přitom, jakoby každá rána srdcem opuštěné dívky letěla, a v prsou jeho zazníval ohlas devaterých bolestí. Prudkým během zůstavil opět dědinu, a zaměřil k temnému lesu. Avšak brzo poznával, že k němu nedorazí. Mezi ním a žádaným cílem

táhlo se oddělení nepřátelského vojska — nohy jeho se chvěly, nikdy nepocítěná ouzkost hrozila mu brzy zadrhnouti dech, brzy roztrhnouti ňádra. I padl na kolena pod zatemnělými nebesy, a ruce k výsostem spínaje, řval zoufanlivě o pomoc. Tu se na blízce zablesklo — a sotva že ránu z ručnice ještě zaslechl, klesl v mrákotách na zrosenou zem. —

Uplakané zbudilo se jitro. Náhlý lijavec byl k ránu zde onde ještě doutnající trámy uhasil. Celá osada stála tu co živý obraz hrůzy; černé rumy, očazené, zbytky zdí strměly jako hroby nad bývalou blažeností k zamračeným oblakům, a prázdná okna dívala se jako vypálené oční jamky na pohořelé žebráky.

Tu se Vojtěch probudil. S hlavou zavázanou ležel na otýpce slámy pod klenutým průjezdem dvorce svého; čeledín a děvečka seděli podlé něho. Pozdvihl hlavu. I bylo mu, jakoby se byl z těžkých snů protrhnul. Dříve musel oko na sebe, na osoby podlé sebe, a na tu celou zpoustu kolem sebe upříti, nežli se mu běh včerejších událostí opět jasně na mysl postavil — pak bolestně zkřiknul a hlavu do slámy zarývaje, dal se jako dítě do pláče. Tělesní slabost přemohla statečného ducha. Čeledín nevěděl co počíti, škrábal se za uchem, a děvečka lomila rukama.

„Kde je Lidunka?“ vzchopil se Vojtěch najednou, a nářek děveččin začal se novým proudem rozlévati, neboť všickni byli toho mínění, že dívka při včerejší hrůze zahynula, an ji od té chvíle žádný ani okem nespatřil.

„Pryč, pryč! — osedlej mi koně — zapřáhni!“ — zvolal opět Vojtěch, a pokoušel se, postaviti se na nohy; ale kolena pod ním slabostí klesala. — „Pospěšte do lesa!“

Tu se vydala čeleď jeho i více jiných na hledanou; ale v lese, na popsaném místě, široko daleko nebylo pocitu ani po dívce, ani po voze a koni! Bylo jen poznati, že tou stranou prchající Francouzové táhli. A tak tu nyní stál ubohý bratr nad spáleništěm hotový žebrák, bez přítele a duše příchylné, a nic mu nezbývalo, nežli chopiti se hole, a vyhledávati ztracenou sestru, nechtěl-li žalost uzavírati v osamělém srdci — anebo znova vstoupiti pod vojenské korouhve, a vychrliti vnitřní bouři na lebky nepřátelské, nechtěl-li pud nejživější zatopiti v srdci krvácejícím . . . .

* * *

Když přišel starý vysloužilec u svém vypravování k tomuto místu, učinil přestávku, neboť jej bylo zpomínání přebolestně dojalo. S hla-

vou svěšenou, s očima sklopenýma, žalosti mráček na ctihodné tváři, ruce sepnuté a na kolenou položené — tak tu seděl šedivec dlouhou chvíli ani slova nemluvě, a další události po nešťastném dnu a noci jako v duchu přebíhaje. — Já ho nesměl z toho tichého zasnění vytrhovati. Konečně, opominuv o své ztrátě a o svém hoři dále mluviti, začal znova takto:

„I vstoupil jsem tedy zase v řady bojovné. Neustálé pochody a cvičení — vůbec to zápasení s válečnými obtížnostmi uchlácholilo poněkud ducha mého i obrátilo mysl mou k potřebám doby tehdejší; ale tichý žal svíral přece napořád ňádra moje. K tomu se dostaly nové žalosti.

Když jsem se totiž hlásil k odvodu, oznámil jsem arci, že jsem již jedenkráte ozdobu poddůstojníka nosíval. I vyjasnil se poněkud obličej zasmušilého setníka a živého vojáka. S oblibou přeměřil mě od paty až k hlavě a zabručel: „No, uvidíme, co se proň učiniti dá.“ Na to se ptal dále, jaký krajan jsem. — Čech, řekl jsem, i museloť mi to vyjeti s neobyčejnou hrdostí, neboť se nový představený na mne podíval, jakobych byl řekl, že jsem čínský císař.

„Čech je?“ řekl pak ousměšně. — „Nu, dobře, dobře!“ doložil na to a propustil mne.

Brzo poznal jsem, že mu byli krajané moji sůl v očích. Ospalí pecivákové, potměšilí zatvrzelci — a Bůh milý ví, jakých jmen nám dával. Cizinci v setnině se smáli, a co byli Češi, nevěděli, mají-li to přijímati co zasloužený trest, a nebo-li se rozmýšleti, zdali se jim křivda nečiní. —

Pane, já znám vojáka; jen se na řady podívám, a již uhodnu, jakého jsou rodu. Já se ohlídnul mezi Francouzi, s Prusy a Rusy spával jsem pod jedním stanem, i vídal jsem, co Vlach a Uher dokáže: ale úctu pro Čecha, co vojáka! A byť i právě pluh byl opustil — jen mu dosti skrovné světlo rozsviťte, proč ho do boje vedete: a rek je hotový. Povyku arci o svých činech nedělá — a v tom zůstává lid náš vůbec za pověstným Francouzem i Prusem; ale promluvte k němu: „Hoši, vzhůru! Pomyslete na domov a na rodiče, bratry, milenky a dítky — celý svět se na vás dívá — vzhůru!“ — a hoši valejí se jako strašná bouře ku předu, nebo stojejí jako litina.

Štěstí mi přálo, že mě soudruhové brzo zamilovali. — Nedejme se věčně kárati! mluvíval jsem k nim. Hleďme, ať si zasloužíme pochvalu. Kdo nám rod náš předstírá, činí bezpráví; otcové naši bývali slavní rekové. Mu-

síme si tedy slávu svou hájiti. — A nemluvil jsem nadarmo. Brzy nesměli jinojmenci nečistými ústy po nás plivati. A bylať jakási živost, hrdost v naší setnině, krásné to ovoce budícíhose ducha národního. Brzce nemohlo se již jiné oddělení našemu vyrovnat. Ale člověk bývá v bludech tak zaslepen, že byť i dobré očitě poznával, přece naschvál uznati je nechce, jestliže se s křivým jeho vlastním soudem nesrovnává.

Setník musel snažení naše dobře pozorovati — bylo mu však odporné; zvláště padlo záští jeho na mne. Kde byla služba nejtěžší, museli ji zastávati Čechové. My ji ale zastávali ochotně, a odpůrcové naši museli hněvivě mlčeti.

Konečně se přiblížila znamenitá bitva. Anděl smrti přeletěl přes bojiště, a tisícové padali mu na obět. Nesčíslné kupy pobitých, potoky krve, zohyzděné oudy a bolestné proklínání nemohly po celý dlouhý den rozhodnouti, komu právo připadlo. Podobaloť se, jakoby duch světa člověčenstvu jen žilou byl chtěl pustiti.

Byla to první bitva veliká, v nížto jsem se nacházel. Umdlen klesl jsem večer na holou, tvrdou zemi. Na modrojasném nebes klenutí byl otec od věčnosti zlatým písmem napsal: Milujte se vespolek — a to zlaté písmo mohl spatřiti

a čísti všeliký národ. I já jsem je četl okem bitvou zakaleným, a uváděl si na paměť dnešní vraždění — a zpomínal na vlast — a na sestru — a bolestně jsem vzdychal. Oči nemohl jsem k spánku zamhouřiti. I vstal jsem a bezděky bral se utichlou krajinou.

Hlasité úpění vytrhlo mě z hlubokých myšlének. Protrhnuv se poznám, že jsem byl až k místu zabloudil, kdež nepřátelé poslední outok učinili — ale nadarmo. Mrtvoly tu ležely kolem, a při lesku tisícerých hvězd bylo podle šatů rozeznati přítele od nepřítele. Úpění vinulo se z úst přátelského důstojníka. I sehnu se k němu — byl to můj zarputilý setník. S roztříštěnou pravicí ležel pod dvěma Francouzi, jižto v posledním zápasu s nemilosrdnou smrtí až na něj se byli svalili. Ležel, nesnesitelnou žízní trápen, jako pod svalinou ohromného skaliska, ani hnouti se nemoha. — Zab mě — dotluc mě! oupěl hrdlem prahnoucím; ale já, odhodiv bojovníky zarýnské, naložil raněného na bedra, a bral se s ním k zástupu.

Jakž mám nyní, milý pane, setníkovo pohnutí popsati, když opět smyslů nabyv, seznal, že jej potměšilý desátník — jakž o mně při své národní závisti soudíval — jistému zahynutí z náruče vytrhnul. Byly to snad první slzy, co

se v oku jeho litostí i radostí zaleskly, a pro ty jediné počítal jsem osvobození jeho vždy mezi nejkrásnější svoje zásluhy. Seznaltě v studu mužném, že Čech, i pronásledovaný, chová srdce šlechetné, ježto na útisky snadno zapomíná a mír nade všecko miluje.

Jakž mi možno napraviti, vzdychal, čím jsem na tobě a na tvých krajanech se prohřešil! — Důvěřujte v nás, jako důvěřujete v jiného člověka, řekl jsem na to; my si neosobujem většího práva ve spolku člověčenstva, než jakového vyšší moci uděleno bylo všechněm. Já, hle! miluji-li koho pro poctivost, miluji ho, že je poctivý člověk, nikoli však že je poctivý Čech, Němec anebo Francouz; a musím-li někoho pro zlé srdce nenáviděti, nenávidím ho, že je zkažený článek v řetězu veškerého člověčenstva, nikoli jednotlivý oud některého národu. Ctnost je cíl od řízení věčného všemu světu vytknutý — a všech nás touha směřuje k cíli tomuto. Stojejí-li jedni blíže u něho, a druzí pozdaleka za ním klopýtají: to bude samojediný onen od věčnosti souditi, a počet budou mu vydávati oni, v jichžto ruce položeny byly prostředky, sebe i jiné k tomu cíli přivesti . . .

Setník stal se od té doby mým příznivcem i přítelem. Byl jsem hned na místo v boji padlého

šikovatele dosazen — a brzy na to vyskytla se příležitost, že jsem měl povýšen býti za důstojníka. — Tato byla nejdůležitější, všerozhodující doba mého života. Já se za tuto novou důstojnost poděkoval.

Pánové a představení hleděli na mne arci s podivením — neboť něco takového nebylo u vojště posud slýcháno; ale já nedbal na jich divení a na jich domluvu. Možná, že jsem chybil, ale já tehdáž jinak nemohl. Což bych i byl začal mezi pány se zlatými třapci? Mezi ně hodili se jiní, jichžto mysl po slávě a lesku hořela, a kteří snad i k tomu byli schopnější. Já si byl zvláštní svět okolo sebe utvořil, v tom jsem byl živ, v tom jsem pracoval, a nacházel spokojenost; nač jsem se měl v nový vtírati, nevěda, zdali tam dovedu a najdu co ve starém? Byl jsem poddůstojníkem, a moji lidé mě nazývali otcem. Já k nim mluvil o povinnostech; já je káral a podněcoval — jako syny jsem je vodil k poznání jich lidské hodnosti. Pro důstojníka by se to nebylo tak hodilo. Ten by v poblesku zlaté porty se nebyl směl zatoulati k temnostem sprostého vojáka — a takž bych se byl musel odříci radosti, tolik mužů jmenovati syny. Zůstal jsem arci jen při komisárku a španělce; přec mě ale neminula jakási oslava. Setninu naši

nazývali při celém pluku českou — a kdykoli veřejné cvičení bývalo, dávali nám i cizí generálové svědectví, že jsme setnina nejlepší. Mimo to jsem věděl, že z mých rukou každý rok deset, patnáct i více statných Čechů do otcovských dědin odešlo, a vědomí, že člověk vykonal, co mu bylo uloženo v životě — to vědomí, pane, platí v šedesátém roce tolik, jako kdyby mě za hrstku let do rakve položili v generálském kabátě.

Tuto vizte, milý příteli!“ — mluvil rozčilený stařec dále, a srdce vínem i hovorem rozohněné odhalovalo se mu až na dno. Při tom vyndal z náprsní kapsy svou koženou tobolku, a rozevřel ji na stole. V ní se leskla veliká zlatá medalie císařská, vedlé ní se černal křížek pruský, a pod ním ležel křížek ruský vedlé neapolského.

„Tuto vizte, milý příteli!“ mluvil s úsměvem, „že jsem i co poddůstojník bez veřejné hodnosti nezůstal. Krom zlatého peníze vedly sice tyto dárky cizí uznalosti málo kdy na mém kabátě parádu, ale soukromně, a zvláště v letech starších častěji jsem se jimi těšíval. Zpomenutí na dny a příhody, když jsem tyto věci byl obdržel, to mě vždy těšilo, a já se jako dítě dárkem velkonočním jimi vyrážel — právě jakož

nyní po dětinsku žvatlám a vás bez pochyby od prací důležitějších až do promrzení zdržuji.“

Nikoli! — nezdržoval mě. A do promrzení? — já bych ho byl až do večera poslouchal. Pohled na jeho vojenské ozdoby mě vábil, poptati se i na příčinu, za jakouž mu byli na prsa připnuty. Věděl jsem ale, že se ještě před polednem hlásiti musí ve svém novém domově, a slunce prorážello již plamenným dechem i husté klenby stinných kaštanů. Doufalť jsem také, že se nová naše známost dneškem neukončí, a že se ještě často se šedivcem do hovoru dostaneme.

Odcházeli jsme tedy z rozkošné zahrady. Cestou zmínil jsem se ještě o jeho sestře.

„Zpomenutí na ni podobá se mi jen jako pěknému snu v letech dětinských,“ odpověděl stařec; „nikdy více jsem ji neviděl, ani o ní neslyšel. Ona jesti jako zjevení-se ducha strážného, stojícího na začátku mé pouti pozemské, a jako úkaz anděla, kynoucího mi na konci mé dráhy s výsosti.“

V sadech Krenovských dali jsme si „s Bohem“. Starý Vojtěch bral se podlé paty nádherně se-bočícího Žižkova k domovu vysloužilců; já se vracel mezi hlomoz Pražský.

Poledne.

Pod širým nebem, v chládku šumících stromů, obědvá se výborně! Barvířský ostrůvek a jeho lupenaté klenutí, to hučení blízkého proudu, to poletování občerstvujících větérků — ano i to klepání vedlejšího mlýnu jsou mi tak příjemné, že bych si po celý život nic jiného nepřál, než abych právě na tomto ostrůvku — zrobiv každého jitra něco užitečného — o poledni u veselém spolku vyprázdniti mohl sklenici nesírovaného, a při chutné míse nabyti opět nové síly k robení věcí užitečných odpolednímu.

Bylo se nás hezký počet dobrých známých usadilo kolem dlouhého stolu. Jedni světili svátek vzdálené milenky — modrooké Naninky a černovlasé Netinky; druzí pili na rozloučenou před blízkou cestou, a jiní opět pomáhali těm i oněm v bratrském připíjení váčky oblehčovati.

Vesele klepaly nože a vidličky, vesele cinkaly sklenice, a vesele se rozléhaly rozprávky a smích. — Mezi to zavzněly náhle struny kytary a harfy; ba nyní se začal ozývati také zpěv.

Jsemť na to sice hrdý, že náležím k synům vlasti, kdežto zpěv a hudba v každém křoví bydlí a v každé chatrči zaznívá; ale ono v strunách se-hrabání, ono ucha roztrhování, jakovým

nás — sedni si teď pro zábavu, kam sedni — všude pronásledují: to jest — šetrně řečeno — více, nežli ucho české snesti může.

Jako diví trhli jsme sebou skoro všickni u stolu, an harfa s kytarou zvučeti začala, a na rozkoš jiných hostů se neohlížejíce, chtěli jsme již již jeden přes druhého: „Jděte ke všem...!“ zvolati; tu vyploul první tón z hrdla dívčího, počínajícího známou romanci z Fra-Diavola.

Jako slovem kouzedlným uváznulo nám ostatek zlopověstného: „Jděte ke všem —“ na jazyku, i spolknuli jsme jej zase jako hořkou pilulku, a s dechem zatajeným začali jsme se rozplývati ve zvucích, linoucích se od zpěvkyně kolem pod košatými stromy. Srdce trnulo při opětování temného: Diavolo — Diavolo, a když zavznělo naposledy, vypadly rázem ze všech rukou vidličky i nože, a hřmotné tleskání s hlasitým „bravo, bravissimo!“ zatřáslo hustým lupením.

Zpěvkyní obrátil se nyní celý náš hovor od západu k východu; ona obrátila i veškerý náš zřetel na sebe. Jí po pravé seděla ženština, stářím asi k roku pětačtyřicátému se klonící. Byloť patrno, že to sedí matka podle dcery. Ta líbezná, tichým trudem poněkud zastřená, ale posud pěkné známky bývalých vnad panenských nesoucí starší tvář jevila se v podobě dívky

jako novozrozená. I tato byla sice již také první stupeň rozvíjejícího-se panenství překročila, ale i v roku dvacátém — jak se zdálo — podobala se nevinnému, přes vlažnou noc rozpuklému a prvním ranního slunce bleskem rozvitému lilium. Čistým, od hlavy až do paty černým oděvem jevila se zvláštní jich obou půvabnost ještě v krásnějším světle — jako krásný obraz v krásném rámci.

To nebyly světoběžnice z pohodlí a lenosti — hříchem byloby bývalo, takovou myšlénkou o jich cnost jen zavaditi; nebyly také Vlašky — tomu odpíraly obou bělostná pleť, modré oko a zlaté vlasy; ba nebyly snad ani dlouho při této obživě, neboť, slyšeti dívku, an libohlasou harfu probíhajíc, takovým hláskům velí plouti z krásných ňader — tu slyšeti a neříci jí: Ty patříš na bok nejprvnějším zpěvkyním; proč se vineš takto v prachu? — to jí neříci: zdálo se mi tak nemožno, jako pojmouti věčná díla genia Mozartova a nevzdychnouti při zkažené chuti nynějšího divadelního publikum: O chudí chudincové, kteřížto nacházíte rozkoš v plodech, jakéž v posledním čtvrtstoletí světu na obdiv posýlají Vlachové!

Já z přesvědčení — a jiní, že to kritika činívá — lajeme nemilosrdně na hudbu vlaskou, a přece všickni, kdykoli se meduplná ústa spa-

nilých zpěvaček k vlaské písni otevrou, rozkoší v italských sladkostech jen toneme; neboť jest ovšem něco jiného, kochati se v jednotlivých kusech vlaského hudebního cukrářství — a opět něco jiného, broditi se tekutinou celé zpěvohry. A protož nás i nyní okouzlilo ještě několik Donizettských cukrátek, podaných nám jako na pokvasy krásnými ústy neznámé, černorouché zpěvačky. Vespolek jsme se těšili, až půjde kolem s notami.

Konečně se vzchopila — ne však dcera — nýbrž matka. Totam bylo naše radostné očekávání. Však hle! — koleda se mění. Ach — to je bohabojná dceruška! Také ona vstává a nutí matinku s úsměvem i polovičním násilím k sezení. Obchází kolem stolů sama.

My se byli na to všickni těšili. Mladí jsme byli, a každý z nás byl snad již někdy s hezkou harfenistkou rozmlouval; tuto jsme si umínili sladkými slovy zasypat. Ale podivno! když k našemu stolu přikročila, bylo nám, jakoby pramen našeho vtipu až na dno byl vytekl, a jazyk na dásni suchem sprahnul. Před tím andělem nesměli jsme se obyčejnými průpověďmi blýskati! — A přece byla před námi u dvou jiných stolů, i viděli jsme, že se měla do řečí a do smíchu... co mohla s těmi stuchlými pány mluviti?

„*Ich bitten, meine Herren — Mutter arm und schwach!*“ — Těmito slovy, ze rtů potichu vyklouzlými, pozdravila náš veselý sbor a s očima sklopenýma postavila na stůl malou, plechovou pokladničku. My hleděli jeden na druhého. Tať neuměla ani německy!

Na některé tváři chtělo usmání vypuknout, jiným hledělo z očí podivení, že takový vtělený anděl německy neumí, a druzí opět byli by na své spasení přisahali, že hned prvním okamžikem poznali, že to není květinka domácí. A přece nebyl názvuk špatné její němčiny ani vlaský ani francouzský; vyslovilať *ch* i *h* velmi jádrně; všecko to znělo tak.... po česku; — dech se leknutím ve mně zatajil při myšlénce, že je to snad pouhá Česka, a že odzpěvuje písně vlaské jako naučený kanárek! Protoť se mi zdálo, že se posléze na všech tvářích kolem stolu nad sladkým omylem smích rozšklebuje; neboť neměla-li výborná zpěvačka ceny své u mladých šviháků pozbyti, mohla se počísti třeba k národu, jenž po břehu Misissipi jazykem mlaská, jenom ne k dívkám českým, nehovořícím dobře mluvou německou. — Ó vy háje, ó vy luka, a vy města, a vy chýše! brzo-li pak prohlídnete a pravou stezku naleznete k svému spasení? O čtěte, čtěte, cokoliv je vašeho, a pěstujte, co se v lůně vašem zrodilo!

Ale ta podivná zpěvačka vyvedla nás brzy z bludu!

„*Verzeihen, ich schlecht sprechen die deutsche Sprache,*“ začala opět s jakousi kouzelnou prostotou; — „*aber — qui ne parle jamais mal, ne parlera jamais bien.*“ A to — „kdo nikdy špatně nemluví, nebude nikdy dobře mluviti“ — pronesla tak plynnou a libozvučnou frančinou, jakž se jen oněm podařiti může, kdož jazyk francouzský na břehu Sekvany slyšeli.

I zaplesal jsem v duchu, že několika slovy znikající ve šviháckých kotrbách domněnku o nepatrnosti dívčí porazila. Postoupila hned o tři stupně v naší milosti. To bylo znamenati na pachtění, v jakovém se každý z nás přičiňoval, vynášeti trošku své frančiny na prodej.

Hynek, nastávající justiciar, jemužto jaksi nemotorně na jazyku vázla, omlouval se vlasky: „*Ogni principio e difficile,*“ * — a dívka, sotva zaslechnuvši zvuky tyto, doložila usmívavě: „*La pazienza vince ogni cosa!*“ **

Nebyla se tedy vlaskému textu ve svých zpěvích jen jako kanár naučila: nevýslovně sladce plynula jí vlaština ze rtů. A opět o tři stupně postoupila kouzelnice zpěvačka v naší milosti; to

* Každý začátek jest těžký.
** Trpělivost přemůže všechny těžkosti.

bylo kolem stolu viděti na skvoucích se tvářích a na lesknoucích očích.

Pokladnička dívčí běžela kolem stolu z ruky do ruky, a každý z nás bylby se styděl, odměniti se stříbrným hláskům jinak, než opět kovem stříbrným. I mně se dostala do rukou. S radostí jsem vysypal svou trochu do plechových vnitřností.

Wilibald, německý belletrista, obávaje se bez pochyby, aby ho vtip nezadusil, obrátil se ke mně velmi hlasitě: „Tyť se pohřešuješ na svém národu, že za jiné zvuky peníze vyhazuješ, nežli za české!“ — Někteří se tomu dali do smíchu.

Zraky moje zahořely; jako bleskem bylbych jimi rád nešetrného posměváčka zničil. Zpěvačka však hněv můj předešla.

„Líbí-li se pánu,“ zpustila medovou češtinou, na níž jediné to pozorovati bylo, že se dosti často ze spanilých úst nevinula — „líbí-li se pánu, také českou píseň mu zazpívám.“

„*Comment? Mademoiselle, etes vous ....*“ zkřikl Wilibald, a snad se chtěl tázati, náleží-li „k cikánskému plemenu“, jakž nás před časy Francouzové nazývati si oblíbili; ale dosti časně se zpamatovav, žeby snad přece neradno bylo, pod nebem českým takových žertíků prohazo-

vati, rychle obrátil a s prahloupou tváří se tázal: „*Sie singen auch böhmisch?*"

„A pročbych nezpívala česky?" řekla dívka s jakousi hrdostí. „Nejsme-liž tu v srdci národu českého? Nejste-liž vy, páni, Čechové? a nejsem-liž já říkajíc také Češka?"

„Češka? — *Que diable!* — *Bravo!*" — takto i jinak a jinak, dle rozličných povah, ozvali se hlasové okolo stolu.

„Matka moje — jakž ji tamto pod stromem sedící vidíte — je rozená Češka, já pak — dovolíte-li mi sebe pochváliti — jsem zdařilá její dcera.... Tedy českou píseň?" mluvila dále a oko její spočinulo na mně s nevýslovnou laskavostí. „Pokusím se o ni, jestli se povede — račte aspoň s dobrou vůlí za vděk přijmouti."

Na to se uklonila, a poděkovavši za poskytnuté dárky, vracela se s naplněnou pokladničkou k harfě.

Duše moje letěla za ní. Na kolena bych se byl před ní pokořil. Bylať Češka, aneb, což jí vlastně ještě větší zásluhy získalo, nebyla rozená Češka, a vychována v cizině hrdě znala se přece k mateřskému — našemu jazyku. Já začal pyšněti a jako vítěz hlavu mezi soudruhy vypínati. Při každém slovu, pronešeném k její

pochvale, mohl jsem říci: „Ona se přiznává k Čechům!"

V duchu počal jsem i matce dobrořečiti. — Jakáž to byla žena, ježto dceru pod cizím nebem porodivši, nezapomenula jí s mlékem mateřským i onu blahou jiskru vštípiti, kterážto zrůstajíc během času, člověka rozplamení láskou k jazyku a národu, těm nevybernym skladům vezdejší rozkoše.

Mému dalšímu na mysli přemítání stal se ale konec, neboť začala dívka opět zpívati. — Jak že zpívala? — I mohlť bych tu „výborně, z hlubokosti duše, jako stříbrozvonků znění, jako touhyplný slavík, jako vtělený anděl" — mohlť bych tu ještě jiných, více méně otřených floskulí znamenitých i neznamenitých recensentů postaviti: a přece bych se obával, že jsem pravého vyjádření nedostihnul. Raději se o slova její písně pokusím, jakž mi v paměti zůstala. Nebylo v nich hledaného šperku básnického, ale přednešená ústy medovými podobala se hlasům ověnčených zpěvců. Zpívala:

O matko, mluv! kde květou lípy vysoké,
Kde hučí temný bor, kde proudy hluboké?
Tam v končinách se země zelená,
K ní dceru vodí touha plamenná;
Tam bloudí dcera v snění,
A vtiská kvítkám políbení!

O matko, slyš tu slávu pěkných pověstí,
A viz tu ducha moc a sílu v neštěstí!
To zem je věnci z růží posetá,
K ní vroucí moje láska zalétá;
Tu ráda dcera spatří,
Tam sestry obejme a bratří.

O matko, pojď — a cizinou své dítě veď;
Mé srdce prahne — pojď a na ty ráje hleď!
To země česká, země blažená,
V ní statných rodů díla slavená;
Jí v lůně zvolme stánky,
V nich spasně ověnčíme spánky!

Podobaloť se, jakoby schvalně svých nejkrásnějších zvuků byla na tuto píseň ušetřila. Netoliko mnou, alebrž i jinými, a sice méně dojemu podobného schopnými, pohnula električně. Našemu potlesku nechtělo ani konce býti. A již již opět v struny sáhla, aby píseň na obecnou žádost opakovala, an tu u třetího stolu hřmotný hlas se ozve volající: „*Ein anderes Lied!*“

Jakoby se chroptivý jícen hromů byl roztrhnul, kdežto až dosaváde líbezní větérkové šeptali: tak nás všechny, posluchače i zpěvkyni a harfu její, nevítaný křikloun na okamžik zarazil.

„*Da capo* naši píseň!“ zkřikli jsme pak u stolu našeho, a kolem nás i jiní, v nichžto se jako bleskem jiskra slušné úcty k jazyku i zpěvkyni

byla vzejmula. — Tak jsme zkřikli, a na pánovi „*ein anderes Lied*“ žádajícím, pokoj jsme si vyprošovali. Tomu ale byla třetí láhvice poctivého Žernoseckého kotrbu již patriotickým ohněm naplnila; i nechtěl, abychme si na něm co vyprošovali. My však nebyli také mezi tím časem krev vodou ochlazovali, a tak se hádka napořád rozněcovala. Tři, čtyři okolo zástupce jiné písně mu pomáhali.

„A nyní ať se ani hlasu vypustit neopováží!“ řičel tentýž, a vztyčil se s těžkou hlavou na svém sedadle; — „sice jí zacpu ústa touto láhvicí!“

My se dali do hlasitého smíchu; myslilť jsme, že posléze obrací a bezpráví své vtipně napraviti chtěje, zpěvačku pobízí, aby za láhvici vína zpívala; on ale smíchem naším jako šílený zbledl i opět se zapálil, a potom plnou láhvici, jakž ji v rukou držel, po zpěvkyni mrštil. Ta sice na štěstí cíle určeného nedosáhla, nýbrž na širokém kmeně listnatého kaštanu se rozraziyši, pod stromem sedící jenom tekutinou postříkala: matka však, dříve již hádkou u stolu polekána, začala se ve mdlobách se sesle káceti. Dcera pustila harfu, až hlasitým pláčem zazvučela, a s pronikavým zkřiknutím chytila matku v náruč. I ztrhnul se nyní ze všech stran zaznívající

křik. Hosté láli nesmyslnému rušiteli pokoje a láhvic, jiní volali, aby se zabavil, jiní aby se potlučené — jakž se domnívali — na pomoc přispělo. Já pak ochotně dceři matku podporovati pomáhaje, obstarával jsem potřeb k probuzení ze mdlob.

„Ach, kdybychme tu jen vůz měli!“ úpěla třesoucí-se zpěvačka, „abych matku domů dovezla!“ — a já dal rychle fiakra zavolati, kterýž nás dobrou náhodou na blízkém břehu očekával. Matku, pomocí octa a silných, voňavých vodiček již opět probuzenou, posadili jsme do kočáru, dcera si sedla vedlé ní — jí naproti pak děvče, kteréž bylo za nimi kytaru s harfou přineslo a nyní fiakrovi cestu k obydlí popisovalo.

Tento pozdvihoval již bič k švihnutí, an se zpěvkyně z kočáru ještě nahnula, a s uslzeným okem z nejhlubší duše ke mně zašeptala: „Přijmete, pane, vřelé díky nešťastných lidí!“

Kočár zvolna odjížděl, a já šel pozdálí za ním.

Večer.

Kdo z Pražanů nebývá v Bubenči, v té rozlehlé a rozkošné oboře, jak mile jaro k životu probuzenou zemi nejprvnější travou posype, až když opět zima z nejpozdnějšího listí na sadech a lukách sobě lůžko uchystá? — Zajisté každý z nás užil tam krásného letního večera, a protož i každý sám obraz dokončiti dovede, jakéhož tuto jenom jednotlivé tahy podávám.

Bylo to v srpnu 1834. Den byl parný, ale za loučícím-se sluncem přicházel tichý větřík, a počal denní vedro líbezně ochlazovati. Plnými ústy ssáli jsme vonný zápach, oblétající nás, an jsme se přes návrší Bubenečské brali k oboře, kdežto se v letním sále slaviti měl ples přátelský. —

Rozmanité křoviny podlé posejpaných cest liběji dýchaly, a stromoví, níže a výše se-pnoucí nad travnatým čalounem, jemněji šumělo. Po vzdálených stezkách bloudil jinoch s dívkou, a ode rtů vanula jim slova, jakéž poslouchati nemohla hlučná společnost v sále; kolem bližších stezek honily se po měkkém drnu veselé tanečnice, jichžto nožky se prvních zvuků hudebnického sboru již dočkati nemohly. U stolů podle osekaných

topolů bylo krásné podívání na bělorouché sbory dcerušek a matek, okolo nichžto se Pražští šviháci jako chtivé mušky okolo světel točili, a nad tím vším visela rozepjatá modrá nebes opona, a duch lásky prohlídal tím tenounkým závojem s tak přívětivou tváří, jakoby radost měl nad radostí lidskou, ježto sobě veliký věčný chrám vyvolila za stánek.

Byltě po krásném dnu krásný večer; krásně začínal, i měl, jak jsem doufal, ještě krásněji se skončiti.

Já seděl na lavičce pod vysokým javorem, okolo něhož hustá bezina ratolesti rozkládá, a letmo vznášela se předemnou celá řada krásných dnů, počínající od té chvíle, kdež jsem na barvířském ostrůvku spanilou zpěvkyni poznal, a potom ponejprvé do tiché svatyně její domácnosti kročil. Matčino přivítání bylo tak upřímné, když jsem přicházel, jako pozvání dceřino, an jsem odcházel. Tiché mysli byla stará, když jsem na druhý den po oné příhodě přišel. Uleknutí po včerejšku nemělo zlých následků.

Podivno bylo mi okolo srdce před vážnou matronou. Ani na okamžik nemohl jsem se myšlénkou zanášeti, že bych stál před ženou, kteráž byla včera veřejným hráním na kytaru obživení hledala. Spočívaloť cosi tak vážného a spolu

tak líbostného v její tváři, cosi tak jemného a ušlechtilého ve slovech, a cosi tak nenuceného v celém chování, že jsem ji raději za ženu zběhlou ve velkém světě, bývalou ve vzácných společnostech a vládnoucí znamenitým domem považoval, ano že bych se byl k ní nejraději jako k matce přitulil, nežli se zeptal, brzo-li nás opět svým uměním u veřejnosti potěší.

Jakási kouzelná rouška byla rozprostřena po bytosti obou ženštin, ačkoli se nedá zapříti, že se veliká část těchto kouzel spanilé dceři přičítati musela. Chudá vdova, pod jejížto skrovné přístřeší se byly příchozí ženské utekly, nebyla se zajisté nikdy nadála, žeby kdo sprostou a tichou, ale čistou sedničku její za takový chrámek milostnosti považoval, jako já jsem činil, sedě proti zpěvkyni. Muselť bych rozeným básníkem býti, a rovněž v dalekosáhlé říši slov jakož obraznosti vládnouti, abych onu lepotvárnou postavu, onu něžnou živost v pohledu a hnutí, a onu líbeznost v hovoru zdařile jinému před oči postavil. Jakéž to nebe v modrém oku, jakýž sad růží po tváři, jaká řada skvostných perlí pode rtoma — a jaký hovor z těchto rtů!

Nikoli. Té dívce nebylo v kolébce, aniž kdy později souzeno, že bude zvykem obyčejných harfenistek svého chleba vyhledávati!

*

Každé slovo její byl květ pěkně vzdělaného ducha, a přece jen všecka beze všeho vychloubání a neženského pitvoření za prostinkou okrasu rozmluvy její sloužila. Mělať sama nejkrásnějších vědomostí o světě, o stavu národův, o jich duševním vzdělání a zemské blaženosti — mělať nejzdravějších soudů o povinnostech člověka, o životě veřejném i o poměrech společenských. Nebylo mezi námi jalové rozprávky o procházkách, o širokých a ouzkých rukávech, aneb jakkoliv si, bohužel! jinak většina dívek našich velmi vtipně čas ukracuje; nebylť ale také hovor náš učené a chlubné rozkládání lidí stojících na katedře; ale byla to rozprávka, po jaké jsem dávno toužil, a jakouž občerstvujícím pramenem na pustinách vezdejšího života jmenuji....

„Já bych mu byla ráda jinou píseň zazpívala," řekla dívka s milostným úsměvem — „an se mu moje vlastní skládání nehrubě líbilo."

„Pánovi nechtělo se vlastně jenom jiné písně," poučil jsem dívku, se životem naším neznámou; „ale chtěl, abyste mu v jazyku *jeho* nějakou pochoutku podala."

„Ach, milý Bože!" usmála se dívka — „to bych mu nebyla mohla pomoci, a kdyby byl touhou po německých zvucích uchřadnul. S trochou

té své němčiny nedovedu čarovati — leda by mu pomohla: *„Ein klaine Hüttchen hab ich nur!“* Té jsem se přiučila na pouti naší v Bavořích.“

Ale jakž se divila dívka, v zemi rozená, kdež by sobě nejsprostější z národu za nečest pokládal, nemluviti jazykem domácím, jemuž byly století právo a cenu vykázaly — jakž se divila dívka, uslyševši, jak pánovi na barvířském ostrůvku píseň její proto jen se protivila, že byla česká! — Jí však muselo se prominouti divení, ježto pocházelo z nevědomosti o poměru, v jakovém u nás po věky dva národové žijí, z nichžto si každý většího práva osobuje.

„O to se nebudeme soudit, kdo svou stranu silnějšími důvody hájiti může,“ pravila dívka, „to rozhodněte vy muži mezi sebou. Mně, osobě ženské, budiž dovoleno, s jiného stanoviska se na věc podívati. U našeho pohlaví musí nalezti ochranu, cokoli je krásného; — a to je váš jazyk v každém ohledu. Já se o tom přesvědčila i v samé Paříži. Jak Francouz o jiných jazycích soudívá, to ví celý svět; a přece vás mohu ubezpečiti, že ucho francouzské se zalíbením poslouchávalo zvuky české, jakž je právě neumělost moje v rozprávkách s matinkou pronášela.“

I chtěl jsem jí na to obraz ustavičného boje podati, v jakovém se naše milá čeština se svými

odpůrci potácí, srdnatě ale přece jen za cílem se žene; an se na dvéře klepalo. My zvolali: „Vejděte!“ a když se dvéře otevřely, zjevil se před námi.... Julie a matka ho arci neznaly, mně se však byla podoba jeho hluboko do paměti vryla, a já bych ho byl mezi sty jeho pobratřenců poznal: zjevil se před námi panáček z barvířského ostrůvku, kterýž nechtěl českou píseň poslouchat.

Neznal ani ženské, ani mne. Dosti skromně a slušně tázal se, zda-li zde cizí umělkyně bytem jsou? Ochotně, avšak s úsměvem, že „cizí umělkyně“ hledá, posvědčila mu na to dcera ve své nedozralé němčině, dokládajíc vlídnou otázku, co by dobrého přinášel?

„Přicházím s velikou prosbou“ — začal na to host nezvaný dosti plynnou frančinou; bylo však na něm viděti, že hodlal navštíviti obyčejnou harfenistku a churavou její matku, a že náhlé zjevení-se dvorných Pařížanek nijak v jeho záměr se nehodilo; — „přicházím s velikou prosbou,“ začal; „musím vás, moje drahá paní, odprositi — moje nesmyslnost — včera na ostrově — vaše leknutí...“

Nyní se zamlčel. Tváře a čelo Julinčiny zarděly se tak plamenně, jakoby sám hněv škůdci na výstrahu byl na tu bělostnou blánku na-

psal: Boj se mne! Ale ve slovech mladíkových spočívalo tolik upřímnosti a opravdivé lítosti, že jsem i sám nad ním ustrnul, kterýž takové poznání způsobeného bezpráví měl, že přišel odprosit osoby, jichž by snad byl do smrti více nespatřil. Jakž mohla tedy *Julie* v hněvu setrvati? — Zmizel plamen žhoucí s tváří a čela, milostný úsměv rozložil se okolo úst, a oko zarosené obrátilo se s tajnou otázkou k matce.

Ta však podala s vlídnou vážností mladíkovi ruku a pravila: „Vy jste nás neurazil, proto že jste nebyl na ostrově včera s tou hlavou a s tím srdcem, jakož nyní k nám přicházíte; ale víno kladlo vám slova na jazyk i vedlo ruku vaši — to popožeňte na soud. A jestli vám odpouštivé slovo nepatrných a neznámých ženštin dosti malého uspokojení poskytne — my vám je dáváme.“

„Nikoli víno samotné,“ odpověděl mladík, „ještě jiná, často mě slepě zavádějící vášeň byla příčinou mé nesmyslnosti. Jsem cizinec — a tuť se měla národní moje hrdost před světem — tak jsem se domýšlel — před několika láhvicemi a zbytky jídel posetými stoly vypínati. Byl jsem nesmyslný pošetilec. Zapomněl jsem, že příslušelo synům domácím požadovati píseň v jazyku domácím, ježto se jim beztoho málo kdy podobné

veřejné rozkoše dostává. Český svět klade nám stálé odporování za vinu — já sám nesl dosti často obou stran se-odlučování velmi bolestně, a přece jsem dal sám nového k němu podnětu! Styděl jsem se již před světem, a že vám, drahá paní, srdce své odhaluji, budiž aspoň důkazem, že vinu svou poznávám — ač jsem i přišel ji napravit, a za bolest i škodu, učiněné mou pošetilostí, k službám se nabídnout.“

Dle celé jeho povrchnosti, dle slov a chování bylo souditi, že z možného domu pochází; i bylo k víře podobno, že přišel chudobné hudebnice navštívit, aby nahradil penězi, co byl na ostrově provinil. A to bylo dosti chvalitebné; více však se mi ještě líbil způsob, jakovýmž nyní za slušno uznával ohled svůj projeviti, jelikož Julie, ačkoli snad chudobná, proti němu stála jako královna.

Já mu podal ruku, a ve jmenu našeho celého včerejšího sboru jsem mu odpustil. Šlechetná jeho upřímnost mě vábila. V opravdivém rozhorlení prohlásil se proti svým pokrevníkům, kteří potupně a ousměšně, cokoli z našeho rodu pochází, jen proto stíhají, že to není z rodu jejich. Zabrali jsme se v hovor o zmaření škodlivých předsudků, o potřebné snášelivosti, o společném usilování a spěchání za jedním cílem, za ná-

rodním blahem. Jen hodinu jsme spolu ztrávili, ale srdce a mysl naše si porozuměly — byloť mi, jakobych drahně let byl s Vilímem obcoval. Podivně pojila se v duši jeho mírnost s prudkostí a povolnost s odporem. Srdce jeho jevilo se nezahaleně v každém slově.

I museli jsme ženským přislíbiti, že na druhý den opět přijdeme. Matka nás ujišťovala s očima slzavýma, že je jí za dlouhý čas ponejprv, jakoby doma mezi svými byla — mezi dcerou a syny. Já jí slíbil polo s úsměvem, že se k ní budu vždy jako k matce chovati. Vilímovi zářila blahost z očí, když Julii na rozloučenou spanilou ruku líbal. Zdálo se mi, že i na dívčině tváři v tom okamžení červenější růže vykvětly.

Ještě dlouho do noci zůstal jsem při Vilímovi. Byla to krásná noc — ale tajemství její nesmím prozradit.

Druhého dne brali jsme se opět k cizím ženštinám. Na příteli mém — neboť tak jsem se musil v předešlé noci Vilímovi zaslíbiti — jevil se jakýsi nepokoj. Já se musel potaji usmáti; zdáloť se mi, že příčinu toho nepokoje nahlížím.

Matka nás uvítala velmi přívětivě — skoro bych řekl, že celé její srdce v slovech plynulo. Jakési veliké pohnutí panovalo v její duši. Ale

Julie byla mnohem.... zasmušilejší? Nikoli! Jen vážnější! Byl to oblesk velkého boje v ňádrách jejích, kterýž se nesměl na tváři jeviti.

„Dnes ráno dostali jsme lístek od neznámé osoby,“ začala dívka v slovech jemných, „a ten nám způsobil za celý den již mnohých starostí! Vám obsah jeho zamlčeti nesmíme, jelikož se tou myšlénkou těšíme, že vás jediné v cizím místě přáteli nazývati smíme. Poslyšte!“

Ve mně se budila věru zvědavost; Vilím ale — ach, na jeho tváři vyrážel plamen. Od koho a jaký to mohl lístek býti? — Julie začala čísti:

„Svým přednešením několika oblíbených písní předvčírem na barvířském ostrůvku učinily jste z nás své dlužníky. Dovršte míru své zásluhy přijmutím tohoto nepatrného papírku, a to jediné nám k vděku učiňte, abyste více u veřejnosti nezpívala, dokud se umění Vašemu příslušnějšího místa nenaskytne, jestliže Vás opravdu nebesa toliko k tomu cíli tak bohatými schopnostmi nadala. O Vaši budoucnost upřímně pečující přátelé.“

Přestala; k dalšímu čtení byl by třesoucí-se hlas již sotva postačil. Matka si utírala slze; Vilím shýbaje se, utíral si jako na rozpacích kolena — já hleděl s jednoho na druhého.

„A víte-li, co ten nepatrný papírek obnáší?“ ptala se Julie potichu. „Stozlatovou bankovku. Pravda sice, my nemáme v této chvíli zbytečných peněz, a musíme se toliko na hudební své nástroje spoléhati; tato příčina, jakož i šetrný způsob, jakýmž nám daru podáno, mohly by snad pohnutkou býti, že bychme tuto pomoc přijaly, kdyby nás opět z jiné strany důvěra v naše hudební umění a naděje v brzkou změnu osudu našeho nezdržovaly *nepatrný* papírek přijmouti. Mimo to je v nás i jakýsi tajný hlas, kterýž nás varuje, žeby neradno bylo, cizími dary se uvazovati. Podržíme jej tedy za sebou, aniž se ho dotkneme, a nežli obdržíme určitější zprávu od dobrého přítele — budeme si ještě z jiných zpěvumilovných posluchačů dlužníky dělati.“

„A jakou zprávu — smím-li se tázati — očekáváte od dobrého přítele?“ ptal se Vilím poněkud nejistě.

„Jakáž se“ — odpověděla Julie v krásném rozmaru, a červánky panenského studu rozplynuly se jí po tváři — „od vzdáleného přítele očekávati dá, jejž nazýváme ženichem.“

„Ženichem?“ opětoval Vilím s názvukem protaženým. „A je to ženich — váš?“

„Nu, ano můj!“ usmála se dívka — Vilím ale poněkud zblednuv, zamumlal něco, ježto mělo

jako „mnoho štěstí“ vypadat, obrátil se k oknu a nutil se do smíchu klukům, kteřížto se na ulici, právě pod okny, o hrst nahnilých hrušek do rvačky pouštěli.

Ubohý příteli!

Nemohl jsem pochybovati, žeby ženské, dle přirozeného ostrovtipu, nebyly nahlídly, co se s ohnivým Vilímem děje. Za následek toho pozoroval jsem jich ochotné vypravování, jímžto nás lépe seznámily se svým životem i svými příběhy. A jakož mi bylo politovati přítele, jenžto se byl bez prospěchu oddal krásné, ale na krátce trvající naději: takž jsem musel také chválu vzdáti šlechetným Pařížankám, kteréžto bez vyhledávání vlastního prospěchu, způsobem velmi jemným, přítele časně z bludu vyvedly.

Ale já musel ještě za jinou příčinou Pařížankám chválu vzdáti, že nás lépe seznámily se svým životem. Seznalť jsem podivný běh osudů, a já sám nacházel se náhle u prostřed jich pásma jako vedoucí bytost, jako dále osnující ruka. Nemohlť jsem tak náhlé a neočekávané vysvětlení při nesmírné míře svého plesání takořka ani pochopiti; ženské nemohly pochopiti, proč jsem nad jich prostým vypravováním tak zaplesal, a Vilím nemohl pochopiti, proč pramen svého plesání ještě v tajné roucho zakrývám.

On sám, boj srdce svého vítězně přemáhaje, nyní opravdu ženských požadoval, aby poskytnutou pomůckou svých přátel — čili vlastně přítele a skutečného dlužníka svého — nepohrdaly, a upřímně se za dárce bankovky přiznával.

„Osměluji se,“ pravil, „tímto nepatrným papírkem ještě jedenkráte Vašnostem k ochotným službám se nabízeti. Jsteť povinny prosby mé vyslyšeti k vůli jmenu svému — i k vůli prosbám začátečníka spekulanta, jenž by rád kapital svůj založil na dobré ouroky. Až nás jednou — a třeba dosti brzo — štěstí v Paříži svede, dám si Vašnostiným hostinstvím jistinu i s ouroky vynahraditi.“

Julie hleděla na mluvícího srdečně. V oku jejím jeviloť se radostné překvapení, vroucí vděk a jakési divení. Konečně otevřela ústa.

„Chcete-li naše jmeno a matčin úpis,“ pravila, „důvěrou poctit, přijmeme podání vaše tím radostněji, čím více napořád se přesvědčujeme, že nás neklamalo zdání, an jsme po obdržení lístku s nepatrným papírkem i hned vás dárcem býti soudily.“

Ještě vidím radost, ježto se nám posléze všem na tvářích rozjasnila. Matka se radovala, že nebude dceři nutno veřejným zpěvem o denní potřeby se starati; dcera děkovala nebi, že ne-

byla marná matčina důvěra, v nížto překročila české pomezí; Vilím se radoval, že se radovaly ženské; já pak se radoval, že je skrze mne ještě větší radost očekávala. Ještě vidím . . . . avšak zapomínám v plamenu své obrazivosti, že vlastně z toho všeho nic nevidím, alebrž pod bezinou sedím, a že se mi všecko jen jako blesk na paměti míhá; a že vedlé mne starý Vojtěch, ctihodný vysloužilec, sedí, jehož jsem dnes na příjemnou procházku vyvábil.

Byloť to ponejprv, co jsem s ním za těch několik dní mluvil, kdežto jsem byl Pařížanky poznal. I museltť jsem muži, kterýž byl celý svůj věk dle vlastního způsobu službám vlasti obětoval, pověděti o ženštinách, v jichžto srdci také spanilé símě vlastenectví bylo zdárně vzešlo.

„Prchající Frankové,“ tak jsem začal vypravovati — „odvlekli za časů poslednějších výprav císaře svého z dědiny české dívku. Našliť ji na outěku pod širým nebem. Na první pohled dojala vůdce prchajících zástupů tak čarovně, že ohnivý mladík, nedbaje ani na zpouzení a prosby její, ani na obtíže cesty, s sebou vzíti ji uzavřel. Pluk jeho měl poručeno, rychlými pochody pospíšiti k oddělení většímu, ježto se stahovalo na ochranu hranic vlastenských, a důstojník byl přinucen dívku svěřiti věrnému slu-

žebníkovi a poslati ji napřed do Francouz. Sám se zavázal svatou přísahou, že uvede dívku v sňatku posvěceném do své domácnosti; tak ho byla milostně dojala.“

„Stará historie!“ usmál se můj posluchač kysele. „To jí lehkověrně sliboval; ale od slibu neučinil ani kročeje k činu. Známť více takových příběhů.“

„Tento se od nich poněkud líší,“ odpověděl jsem na to; „neboť to byla upřímná láska, onen, jak se praví a píše, čistý, panický oheň, jenž najednou celou bytost cizího mladíka roznítil, ač bylo ve vlasti oko jeho snad na vzácnějších dívkách spočívalo.“

„Což pak tomu ale rodiče a přátelé její říkali? Či jim to bylo jedno, dceru míti šťastnou ve svém lůně, anebo nešťastnou v cizinách?“

„Dívka neměla rodičů — nýbrž jediného bratra.“

„Bratra?“ zvolal starý Vojtěch, a poněkud sebou trhnul; krev se mu sběhla do tváří, a prsa počaly se mu silněji pohybovati. — „Bratra, pravíte? — Mladíku, netropte se mnou žerty! — Totě — —“

„Příběh vašeho života,“ — přejal jsem mu rychle slova. „Není-liž pravda? Tak se alespoň zdá. I mně to v prvním okamžení připadlo. Byla

to však jen kratinká chvíle, kdežto ve mně ono krásné tušení trvalo. Brzo jsem poznal omyl svůj. — Dívka se dostala po mnohých nesnázích na statek svého budoucího, ale ještě nemilovaného ženicha, kdež ji starší sestra jeho, přečetši lístek drahého bratra, jako přítelkyně, ba jako matka přijala. Dříve, nežli se kdo nadíti mohl, objevil se i Ludvík, k radosti sestřině a bázni ubohé Češky, na statku svém. Nenadále povstalá bitva a nepřátelská kulka, kteráž mu rameno roztřepila, byly příčinou jeho kvapného přijetí. Abych pak příběhy potomnější zkrátka vypravil: dívka česká, dostavši jistou zprávu, že milovaný bratr zahynul, poznavši nelíčenou lásku bohatého a váženého Francouze, a jiné podpory na dalekém světě nemajíc, podala mu posléze ruku před oltářem.

Stala se šťastnou — jakž dosaváde praví — velmi šťastnou. Život jí plynul dílem na rozkošném venku, dílem ve skvostné Paříži. Manžel její kochal se v hlubokosti jejích citů, o jakových se lehounkým Francouzkům ani nesnívá, a schopností ducha jejího vychloubal se u vybraných společnostech. Bylo to věrností a štěstím vzácné manželství v peřestém lůně rozmařilé Paříže.“

„To jest“ — poopravil mě zkušený šedivec, „manželství, jak my je rádi míváme. Ostatně ne-

třeba v Paříži velké věrnosti, nýbrž více způsobilých mravů a snášení společenských obyčejů k šťastnému manželství. Mně se přihodilo nejednou, že jsem tam ve společnostech mladé pány velmi rozkošně s paničkami baviti se vídal. I ptával jsem se na počátku vlastního pana manžela, jenžto si mezi tím hrou v karty chvíli zkracoval a měšec oblehčoval, zda-li to pan bratr paní manželky? ale pan manžel odpovídal beze vší nesnadnosti: Ne — to je milovník mé paní! — Leč vida! kam jsme se od pana Francouze a jeho české paní dostali!“

„Jich další dnové,“ odpověděl jsem, „nepatřejí k účelu mého vypravování — až do té doby opět, kde se jich celý život najednou převrátil. Věčně památný červenec roku tisícího osmistého třidcátého se všemi svými znamenitými následky vykázal i Ludvíkovi slavné herčiště. Nacházelť se mezi počtem znamenitých mužů, kteří dle svých náhledů a zásad o blahu národa k novému stavu veřejných věcí přilnouti nemohli. I viděli, že jsou sny jejich zničeny — a šlechetná mysl jejich zahořela hněvem i lítostí. Ještě jednou odvážili se záměry svoje v skutek uvesti, ale bázlivé o korunu zraky, slídíce i ve tmách, překvapily je před činem, a Ludvíkovi byla dána rada, aby prchnul z Paříže, z hlavního prameniště

všeho tajného osnování. Ale ruka nové spravedlnosti pronásledovala jej dále, nežli se byl kdo na začátku nadál. Musel překročiti Rýn a pod cizím jmenem v cizích krajích útočiště hledati. Manželka s dcerou byly věrnými jeho průvodkyněmi. Tu jej uvrhla nemoc na lože. Manželka s dcerou byly jeho věrnými opatrovnicemi.

Krutá byla nemoc nešťastného otce a manžela, aniž se vyskytovala naděje, že do slabých oudů opět zdraví vejde. Úzkost o své milé svírala duši jeho. Navrátit se do vlasti nebylo ještě čáky — a pronásledovaný uteklec nevěděl než o jediném útočišti pro vdovu a sirotka — totiž o Čechách. Umírajícími ústy přiznal se milované choti, že ji nepravými listy zklamal, an jí byl zprávu o bratrově zahynutí přinesl.

S lomícíma rukama stály brzy na to ženštiny nad hrobem nešťastníka — stály tu bez peněz a bez přítele v dalekých cizinách. I dopisování s přátely v krajinách domácích bylo po nějaký čas přetrhováno. Tu jim najednou jako utěšující hvězda vzešla na oblohu naděje česká vlast! Oznámivše nehodu svou přátelům v Paříži, spěchaly jako naproti novému ráji k českým hranicím, z většího dílu hudbou se živíce.“ . . . .

I byli jsme se mezi rozprávkou se sedadla vzchopili a k strakatým sborům přiblížili, ježto

se vždy u větším a větším počtu okolo stolů a tančírny míhaly. S jakousi hrdostí kráčel jsem vedlé starého Vojtěcha. Bylť jsem ho — arci dosti těžce — přemluvil, aby sváteční kabát oblekl, a vojenské svoje ozdoby jednou na čerstvé povětří vyvěsil. Smálť se arci stařec pošetilosti, já však u něho platil již co syn, i nemohlť mi prosbu odepříti — zvláště an se u něho zvědavost probuzovala, kdož by asi byly ty drahé osoby, s nimižto se dle řečí mých v Bubenči sejíti měl.

Ani človíčka jsem nepozoroval, jenžto by nebyl na starého vojína s účastenstvím pohleděl, an tu v čistém zamodralém kabátě, prsa plna krásných křížků, s týlem ještě zpřímeným a krokem pevným, v ruce lesknavou španělku, po mém boku kráčel, jakoby mu bylo všecko jedno, zda-li se v nejvýbornějších společnostech prochází, anebo sprostým nováčkům rozkazy dává.

„Nu, a kdež pak máte, pane Jene, ty své drahé osoby?“ tázal se konečně s úsměvem, i neušlo mi, že si stařec ú veselém hluku liboval.

V tom řinčely na blízku kola lehkého, skvostného kočáru, a dvě štíhlé ryzky zastavily se mezi řadou ostatních vozíků. S kočáru skočil bohatě ošacený mladík, a pomáhal na to letité paní a květoucí dívce slízati.

*

Všechněch hostů zrakové točili se po nově příchozích. Já táhl starého Vojtěcha blíže; bylť to Vilím s Julinkou a její matkou.

„Paní baronka d'Argentauová s dcerou z Paříže!" oznamoval Vilím naschvál hezky hlasitě u stolu vzdálenějšího, kdež několik známých sedělo. Takž oznámil — a hned se účastenství v cizích ženštinách kolem ještě zvětšilo; od stolu ke stolu šeptalo se: „Baronka d'Argentauová!" — a nežli se šepot u stolu posledního ukončil — stala se z baronky kněžna a milostnice královny.

I však Julii byliby mužové i bez rostoucího šepotu, na první pohlednutí, nejraději za samu královnu prohlásili. Rozkoš byla podívati se na spanilou dívku, ježto v krásném, jasně modrém hedbávném šatě jako panovnice veškeré krajiny podle matky kráčela.

„Mnou to trhlo," svěřil se mi na druhý den starý Vojtěch, „jakoby elektrická jiskra byla žíly moje projela, an mi Julinčina matka na vaše slovo jako příteli ruku podala. Ruka moje třásla se — a jako bych ducha dávno zesnulé, nejdražší osoby vítal, oužila se prsa má. Byloť to nejkrásnější tušení, jakého se kdy schopnou stala duše lidská."

Já mu rád uvěřil, neboť jsem nikdy neupíral tajný svazek duší zpřízněných.

„Ale takž pak mi alespoň vy řekněte,“ dotírala na mne se směšnou vážností rozmarná Julie, an jsme se vespolek stromořadím v odlehlejší místa ubírali, nežli jsme se k stolům usadili anebo do sálu vkročili — „takž pak mi alespoň vy řekněte, co s námi obmýšlíte? Jakého to bylo prošení, abychme k plesu vyjely; jakého slibování, že se s drahými osobami sejdeme! Musíť to věru něco nadobyčejného býti, že se bojíte, že bychme to mezi čtyrmi stěnami nesnesly.“

„Nazvete to událostí nadobyčejnou anebo všední náhodou,“ odpověděl jsem, a prudčeji tlouklo mi srdce před nastávajícím okamžením — „nazvete příhodu jak chcete; jenom mi za zlé nepokládejte, že jsem tuto hodinu nadobyčejněji slaviti si usmyslil nám všem na věčnou památku.“

Těsno i volno bylo mi okolo srdce. Bylť jsem se dívky za ruku chopil, a jemné stisknutí zjevilo jí srdce mého pohnutí. Tu nás došli matka s Vojtěchem a Vilímem.

„Vašnosti ...“ jal jsem se nyní mluviti, a důvěrně přistoupil jsem k matce — „teprva jsem přítele svého jen co přítele představil; dovolte nyní, abych vás lépe seznámil. Onť bude Vašnost zajisté již proto zajímat, že je váš krajan.“

Nato jsem jmenoval dědinu, z níž Vojtěch pocházel.

„Jakže?“ zvolala paní d' Argentauová, a radostné překvavení jevilo se jí na zardělé tváři. „Z kraje Prachynského pravíte se býti domovem?“

„Z Prachynského,“ opětoval stařec polohlasitě, a na rozpacích ohlížel se po mně i po paní. „Račte býti v té krajině povědoma, paní baronko?“

„Vždyť je to moje kolébka! Tam uplynuli zlatí dnové mé mladosti.“

„A dávno-li tomu, co jste dědinu otcovskou opustila?“ tázal se Vojtěch s velikou dychtivostí.

„Nešťastný večer, jenž mě navždy s bratrem rozloučil, přečkala jsem již třicetkrát.“

„Pro živý Bůh a jeho slitování — paní baronko!“ zkřikl můj starý přítel, a rtové se mu třásli nedočkavostí — jak se jmenoval váš bratr?“

„Vojtěch Procházka. — Znal jste ho?“

Ale v prsou starcových nebylo již hlasu k odpovědi; hůl mu vypadla z ruky, hlava mu šla kolem — před sebou i kolem sebe neviděl než jednu postavu — paní d' Argentauovou! K ní se chtěl přivinouti třesoucíma-se rukama, ale sklesnul podle ní na slabá kolena, a jen ruku její uchvátil a líbal a smáčel slzami, a zaštkal jediné slovo: „Marinko!“

A v okamžiku na to spočíval dávno oplakaný bratr v náručí bolestně oželené sestry —

a Julinka objímala a líbala strejčka, a plakala i smála se hlasitě se šťastnou matinkou.

Já a Vilím stáli několik kroků opodál; blahost byla v srdcích našich, a pevným ruky stisknutím, beze slova, bez přísahy, slíbili jsme si věčné přátelství poznovu....

Jediná zlatá prouha lesknula se ještě na západě, a večerní větřík šustěl již nad hlavami našemi večerní díkůčinění, an jsme k zotavení prudce pohnutých myslí pod vysokými topoly seděli. O tisícerých věcech začala se rozprávka mezi starými, a opět nové a nové se nahazovaly otázky; — ach, kdož nezná první vypuknutí nelíčené radosti? — A Julinka vinula se jako sedmiletá k stařečkovi, a hladila mu stříbrné vousy, a hrála si s jeho řády a lesknoucím-se zlatým penízem.

Potom obklopili všickni nenadále mne, a proudem vinula se jim z úst slova vděčnosti. „Pane Jene!“ zvolal stařec, a pochytil mě v oba lokte jako v pevné kleště — „synu! — neměj to starci za zlé, kterýž nepocítil blahosti, objímati syna... mluv, jak se ti odměním?“

V tom jsem cítil jemnou ruku, ovinutou okolo krku; tváří mých dotkly se hebounké líce, a na ústech zňalo se rozkošné políbení. Jako u vidění trhnu sebou — i spatřím, že Julie také

Vilíma objímá, na to pak na prsa matčina spěchá s uzardělou tváří a s polotajenými slovy: „Filip mě nebude proto kárati!“ — Já pak chtěl jsem zvolati: „Již jsem odměněn!“ — tu se mi ale opět zdálo, jakobych takové odměny nebyl zasloužil — a zamlčel jsem se.

V tom zaznívala z dáli utichlou oborou plná harmonie Straussových valčíků, i zaznívala nám ještě dlouho také na blízku, a pomohlať dnešní večer pěkně slaviti. A Julinka uznala konečně za dobré, že jsem radostné shledání na takovém místě připravil a na takovou dobu odložil; matka a Vilím nedivili se více, že jsem hrál na člověka milujícího tajnosti, an jsem se byl o životě do Francouz odvedené dívky dověděl, a starý Vojtěch nelitoval, že byl své trety — jakž je nazýval — jednou zase na prsa a na boží povětří vyvěsil! —

Noc.

Kdo chodíš v temnosti: hleď, abys nebrknul!

Ačkoli se tato průpověd mnohému snad nepatrnou i zbytečnou zdáti bude: může se přece v mnohotvárném životě lidském hodina vyskytnouti, kdežto se její slova stanou důležitá i potřebná. Takž by na př. nebylo škodilo, zvolati na mne: Hleď, abysi nebrknul! — an jsem pod perutěmi černopernaté noci za Vyšehradem se procházel, očekávaje Vilíma, kterýž měl okolo deváté přijeti.

Měl přijeti — ale nepřijížděl; zajisté ho nějaká nehoda potkala. Já čekal již několik hodin nadarmo.

Sedl jsem si do blízké krčmy.

Jesti to blahodatné zaměstnání — to v krčmě sedání. Parou kvasnicovitých slivek rodějí se v člověčí lebce důležité nálezy — jakož je ten, že je dobře vespolek se bratřičkovati, a v čas potřeby věrně při sobě státi; že je moudré, pečovati o všeobecné osvícení hlav a třebas čelem porážeti mraky nevědomosti; že je důstojno, nemíti velkých starostí o stříbro a zlato k vlastnímu požitku, a krve nešetřiti k zarosení blaha cizího — a co více k nápadům a soudům patří, jakéž při sklenici piva snadno vznikají.

Kdybych znal muže, kdož první začal směsici ječmene a chmele sváňeti: chvalozpěv bych o něm učinil. Jakou to sílu hodin blažených připravil pokolení lidskému!

Sebe a druhy svoje počítám také k pokolení lidskému, a zpomenu-li na chvíle, jakých jsme o důležitých věcech rokujíce při plném žbánku ztrávili — radostí anebo žalostí bych zaplakal. Zabřeskovaloť se nám v mozku, že by ještě jednou z ničeho nic učiněn býti mohl nový svět — a byť to byl i svět menší — jen jako český svět; a žeby učiněni býti mohli noví lidé, třebas i lidé menší — jen k českému světu příslušící lidé; i shledali jsme, že jsou tady nástroje i ruce k urobení nového světa i nových lidí — a tu se naplnily ještě jednou žbánky naše, a my slyšeli samou radostí již po Labi, od pramene až k oustí jeho, anděly české písně zpívati. V tom ale šel rozpustilý klouček okolo, a slyše u vnitř dobře povedený hulákavý ples náš, zaklepal na okno, a v nás to trhlo, jakoby nám byl na svědomí zaťukal, a zpěvy naše umlkly....

Já neměl žádného stání, a pln nepokoje vkročil jsem v tichou noc. Myšlénky o proměnách všelikého stvoření a osudů jeho naplňovaly celou duši mou. I sama krajina, po nížto jsem kráčel — okolí Vyšehradské — donucovala mě,

o změnách světských přemýšleti. — Zdaž tu nočního chodce vždy taková pustota obklopovala jako nyní? Zdaž tu někdy hluk živných domů v dlouhých řadech neznival? Zdaž tu někdy sterá ústa o své blaženosti nehlásala? Zdaž tu někdy s čela diamantového jasná oslava po všech krajinách neproudila? . . . A kam to všecko zaploulo? — Zhynulo to v bezedném, beznadějném moři — anebo nám to jen proud křivolaký odnesl, abychme to na pevném břehu, v pěkném rozkvětu zase nalezli?

I pozdvihnul jsem při těchto rozmanitých myšlénkách oči k zataženým nebesům — a hle! protrhanými mraky hleděly na mne jednotlivé hvězdy tak líbezně, jakoby byly říci chtěly: Doufej a nezoufej! — a já se zabral s nadějí procitlou do dalekých, krásných snů, nehledě vůkol sebe na blízkou přítomnost — a vedlé silnice, před nohama, zašklebil se na mne příkop, a nežli jsem se ubrániti mohl, ležel jsem v jeho tvrdém lůně.

A totoť bylo ono znamenité okamžení, kdežto jsem poznal pravdu i důkladnost propovídky: Kdo chodíš v temnosti, hleď, abysi nebrknul! Při tom se mi ale také v paměti namátlo: Kdo pevně stojíš, hleď, abysi nepadnul! — a již bych se byl opět do rozvažování o proměnách a pomíjitelnosti celého světa pustil, a na mysl si uvedl

jednotlivé osoby i celé národy, ježto se dnes vypínají a zejtra jediným dechnutím ukrutníka času smeteny, pod nohama oněch váleti se mohou, jimž ještě nedávno na týl šlapaly: avšak dílem pro leknutí a bolest, dílem pro blížící-se konský dusot nezbylo mi času k podobnému rozumování.

Studeně zafičel si chvílkami podzimní větřík, an jsem nyní povlovným krokem naproti dusotu kráčel. Tužeji musel jsem zavinouti se do širokého pláště.

Postavy začaly z nočních temností vystupovati, a jejich podoby jevily se oku mému zřetelněji. Byl to slabý, uhnaný kůň a na hřbetě jeho pláštěm zahalený jezdec. Takéť on, zdálo se, mne pozoroval, a pohnav koně k bystřejšímu kroku, začal hlasitě zpívati.

„Vilíme!“ zvolal jsem radostně, sotva první zvuky rozeznav, a pospíšiv si, ležel jsem brzo v náruči přítele, jenž byl skočil s koně.

Ubohý! také on byl shledal pravdu slov: Kdo chodíš v temnosti, hleď, abysi nebrknul! — Asi hodinu před žádoucím cílem bylo se mu u kočáru kolo zlomilo, a poštovský kočí vytasil se nadarmo se svým nejjádrnějším klením; nepřiklel jím ani kolo, ani koláře. Ale při tom všem bylo toto kola zlomení osudem přemoudře vedeno; jinak nebyloby mi zbylo času, abych se byl s tak dů-

ležitými věcmi na mysli obíral, a tak důležitou průpověď nalezl, jako jsem na počátku této své poslední procházky postavil....

Vypůjčeného Vilímova koně odevzdali jsme pod ochranu blízké hospody, a jako noční bludice kráčeli jsme pak vedlé sebe k Vyšehradské poušti. Srdce naše byla plná, a ústa měla se obapolně co vyptávat i povídat.

* * *

Osud spanilé pěvkyně z barvířského ostrůvku a její šlechetné matky byl se v Paříži náhle k jich prospěchu převrátil. Nešťastný otec, baron d' Argentau, složiv kosti v cizí půdě, nemohlť arci z této proměny se těšiti; ale choť a dcera jeho měly se co nejdříve k nově udělené hodnosti a statku zase navrátit.

Toto jim oznámil konečně „drahý Filip“, Julinčin ženich, an je byl musil dlouhý čas v trapné nejistotě nechati.

A kteráž milující nevěsta by neposlechla, když jí ženich píše, aby se v náruč jeho vrátila? — Muselať ovšem kraje opustit, kdež byla druhou vlast nalezla; za to však jí kynula kolébka — první vlast a chrám lásky! Muselať však také matka její, rozená **Češka**, loučiti se

opět s pokladem, jejž byla dávno oplakala, pak ale divným řízením opět spatřila — musila se loučiti s domovem svého dětinství a — s bratrem!

A což měl tento činiti? Měl zůstati ve vlasti, jížto byl sice život obětoval, kteréž ale nyní, dle zdání svého, žádné důležité služby více konati nemohl — měl zůstati v Čechách a mezi cizími osobami hleděti brzkému hrobu do očí?... nebo měl s milovanou sestrou, po boku ušlechtilé neteře, pouť do nové vlasti nastoupiti, a tam u prostřed svých milých z bezstarostného stáří se těšiti?

Alespoň vyprovázeti drahé ženštiny uvolil se šedivý voják — tolik byly na něm prosby jejich a nových přátel vymohly.

Julinka se usmála, když přivolil, a Vilímu i Janovi povděčně ruku tisknouc, šeptala: „Nechte jen — až ho dostaneme do Paříže, však on Čechy více nespatří! Já ho upnu pouty kouzelnými.“

* * *

„Na stokráte žehnal jsem okamžení,“ vypravoval Vilím — „kdežto byl ve mně oumysl vznikl, že je sám také až na místo doprovodím, a k potřebám nebo pohodlí jejich dohlednu. Jako v čarovném zrcadle objevovala se mi pořád pa-

trněji skvostná květnice Julinčina srdce, a rozkoš tato — nevím ani, jak to možno — ukájela hoře moje nad ztrátou tohoto ráje. Zdruhé strany otvíral se mi bohatý poklad starcových vlasteneckých prsou, a já se přerozkošně bavil v té jasné, blahozářivé schránce čistělidských citů a náhledů.

Rychle, tuze rychle míjeli dnové v takovéto společnosti. Nekonečnou přál jsem si míti cestu po boku Julie, ačkoli z toho meduplného kvítí jenom sladký jed v mou duši proudil. Srdce moje tonulo a zmítalo se mezi žádostí a odříkáním, a když jsme konečně mezi zdi té podivné, tisícerobarevné hlavy Francouzska vjeli: tu mi bylo, jakobych násilně zdržovati musel ohnivé slzy, mocně z oka se deroucí na pokraji mého vezdejšího blaha.

Přepadaly mě chvíle, kdežto jsem si přával, abych mohl Julii po boku cestu věčnou konati: ale jak mile jsme se v Paříži octnuli, zdálo se mi, že bych se dalším takovýmto přáním na ušlechtilé dívce prohřešil. Měl jsi viděti živost jejího pohnutí, blesk jejího zraku, úsměv tváře, to rozplynutí celé bytosti na povětří domácím, a konečně to nebeské zanícení, když po boku svého Filipa stála: to jsi měl viděti, a jistě bysi byl semnou vzdychl: Škoda, škoda, škoda, že jsme

tento rajský květ nemohli ve svou půdu vštěpiti! — Ale zda-li jsem měl dlouho naříkati? — Vždyť byla Julie šťastná....

Nyní opoutal pozornost mou nový, nevídaný život Pařížský a starý náš Vojtěch. Živě zaplesal stařec, vida svoje nejmilejší duše opět v lůně blaženosti, ale brzy počal po jeho čele a tváři jakýsi mráček přeletovati — ačkoli se přičiňoval ho ukryti; — brzo jsem poznal, že mu něco srdce užírá. Julie nebyla dobrou prorokyní.

Dotvrzovalť stařec ovšem, že se mu u milé sestry líbí, že láskou a šetrností Julinčinou mladne, a že mu úcta všude prokazovaná lahodí; ale přece nám také neušlo, že při všech těch libostech v srdci jeho jakási pustota zůstává — že ho tísní nevýslovné toužení. V domácnosti, když ho krásným rozmarem Julinka obveseliti se snažila, a nebo když na něj sestra vřelými prosbami doléhala: tu se jen bolnojemně usmíval; z hlučných společností vyháněla ho ale tesklivost.

O, smějte se jen Švejcarům, těm prostým, zdravým synům přírody, ježto v cizinách touha po domově svírá! Jesti to nehynoucí, v hlubinách duše lidské spočívající kouzlo, ježto v nich mocí nezmožitelnou rozdechuje sladké bolesti — smějte se jim, pak-li jste jako obnošený oděv se sebe svlekli cit nejspanilejší — pakli jste nejmoc-

nější hlas srdce přehlušili řehtavými zvonečky pošetilého rozoumku. Já bych nechtěl býti člověkem, maje udusiti v sobě nejmilostnější jiskru člověčenstva, nežli by z ní plamen vzešel, lásku k vlasti ve mně rozněcující.

Já poznával a cítil dobře, co starému Vojtěchovi schází. Jako květinu v cizí půdě viděl jsem ho vadnoucího — nechtěje ale sestru jeho zarmoutit, nemohl jsem o tom mluviti. Takéť ona strachovala se o tom zmínku učinit, a potácela se v boji mezi láskou k bratrovi a péčí o jeho mír a zdraví. Tu nám pomohla Julie z nesnází. Ona jediná nemohla při zármutku milého strýce mlčeti, a když se opět jednou starce veselou myslí svou dojmouti darmo namáhala: tuť najednou ustala, a nemohouc ubrániti, aby se jí oči nezarosily, pojala ho za ruce, a tázala se jemným hlasem: Není-liž pravda, strejčku — ty bysi rád zase do Čech? — Ano, ano — do Čech — do Čech musím nazpět! zvolal stařec, sotva že byl slova její zaslechl — a jakoby ho byl dech Stvořitele znova ovanul, tak se živě vzchopil, a s hlasitým, říkaje dětinským pláčem padl dívce okolo krku.

Veliká tíže byla spadla s prsou jeho; volněji oddychoval, pružněji se pohyboval — radost byla čitelná v tváři jeho. Sám začal nyní hned

o cestě jednati. Já se obával ještě společného loučení; ale rozehřatá mysl starcova ulehčila nám tuto trudnou chvíli. Jen jakoby se vydával na procházku, jakoby odjížděl na krátký čas, tak se loučil s milými; sám je těšil — sám i o možném brzkém shledání rozprávěl. Já mu nerozuměl. Byloť to poslední vybuchnutí sladkého plamene, jenž celou bytost jeho roznítil.... ale na mne začala padati bázeň, aby — až tento zápal zase uhasne, i život jeho neshasl. Snad i on pak něco podobného myslil — snad něco takového očekával; neboť ho onen tajný, celou přírodu provívající duch — tušení — takovou silou pojal, že z města k městu jenjen letěl, že neměl oddechu, až jsme dorazili k českým hranicím.

Zde teprva utišil se jeho zimničný zápal — zde uhasnul v něm onen plamen, a s ním počal i duch jeho zhasínati — a s prvním krokem na českou půdu sklesla i tělesná jeho schránka. Čeští lesové, tisíciletá Šumava hučela mu píseň pohřební. V české zemi nalezl poslední své lože — v lůně drahé matky, jíž byl celý život v obět přinesl.“....

Vilím skončil své vypravování. Jedenáctá hučela na vzdálené vysoké věži sv. Víta, a zvukové temní přicházeli k nám s dechem nočního větru jako velební zpěvové, slavíce světa

mír, an jsme, Vilím a já, Němec a Čech, s tichého Vyšehradu scházeli. A ještě jednou, jako na rozloučenou, ohlídnul jsem se po krajině; ale z hlubokého ouvozu nebylo nic jiného viděti, nežli chmurná nebesa, kdežto se jediná, krásná hvězda lesknula.

Sviť nám, spanilá, i na budoucí věky! —

*

O b s a h.

Str.